

Päivi Aalto

NAISTEN LIIKUNTATALOUS SUOMESSA

Jyväskylän yliopisto

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos

Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon

pro gradu -tutkielma

Kevät 2001

ABSTRACT

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Department of Social Sciences of Sport/Faculty of Sport and Health Sciences

AALTO, PÄIVI: Women's Sports Finance in Finland

Master Thesis, 159 pages, 39 pages attachments

Sport Planning and Administration 2001

Today's sports are integrally linked with question of money and finance. The media and the public have a multitude of differing conceptions and beliefs regarding sports financing, including how it is distributed between men's and women's sports. The general view is that women's sport receive less funding than men's. Previous studies have shown that decisions related to sports are largely made by men. What these studies do not, however, reveal is what type of decisions men make concerning men's and women's sports. In Finland, very little is known of the financial background of women's sports on a national level. Research data on sports financing is therefore needed in order to establish what women's status is within sports culture.

The present study investigates women's sports funding in Finland from the point of view of gender equality. The aim is to estimate how much money was spent on women's sports in Finland in 1998. The results of the present study show that the state expenditure on sports in 1998 was FIM 497 million, 39 % of which was allocated to women's sports; municipalities' spending on sports totalled FIM 2.3 billion, 38 % of which went to women's sports: sports federations spent FIM 308 million, 33 % of which on women's sports: the spending of Finland approximately 7,000 sports clubs was FIM 2.6 billion, 26 % of which was allocated to women's sports. Private households spent FIM 5.9-7.2 billion on sports, 41 % of which on women's sports. Employers supported women's sport activities more than men's. To summarise, the proportion of sports federations' funds allocated to women's sports corresponds to that of women members. In sport clubs, however, the proportional amount of women members is greater than that of the funds they receive. Also state, municipalities, households and workplaces spent more money on men's sport compared to women's sport even if women on average are more active in sports than men.

Keywords: Sports, Women, Finance, Equality

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	7
2 NAISTEN ASEMA SUOMALAISESSA LIKUNTAKULTTUURISSA	10
2.1 Naiset ja liikunta tutkimuksen kohteena	10
2.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnassa	12
2.2.1 Tasa-arvokäsitteestä	12
2.2.2 Tasa-arvo ja liikunta	16
2.2.3 Tasa-arvotyön lähtökohdat liikunnassa	20
2.3 Naiset liikunnan harrastajina	25
2.4 Naiset liikunnan päätöksentekijöinä	31
2.5 Naisurheilu mediassa	34
2.6 Naiset ja liikunnan rahat	35
3 JOHTAMINEN	38
3.1 Johtamisen sukupuolinäkökulma	38
3.2 Liikuntajohtamisen erityispiirteet	42
3.3 Liikuntajohtamisen sukupuolinäkökulma	43
3.4 Sukupuolinäkökulma päätöksentekoon ja valtaan liikuntajohtamisessa	47
4 TALOUDELLINEN NÄKÖKULMA	53
4.1 Talouden peruselementit	53
4.2 Talouden ja liikunnan suhde	57
5 SUOMALAISEN LIKUNNAN RAHOITTAJAT	63
5.1 Julkinen sektori	65
5.1.1 Valtio	65
5.1.2 Kunnat	68
5.2 Liikunnan järjestökenttä	70
5.2.1 Lajiliitot	73
5.2.1.1 Toiminta- ja arvopohja	73
5.2.1.2 Jäsenistö ja henkilöstöresurssit	74
5.2.1.3 Taloudelliset resurssit	76
5.2.2 Liikuntaseurat	79
5.2.2.1 Toiminta- ja arvopohja	79
5.2.2.2 Jäsenistö ja henkilöstöresurssit	80

5.2.2.3 Taloudelliset resurssit.....	82
5.3 Kotitaloudet	84
5.4 Yksityinen sektori.....	85
6 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS.....	87
7 TUTKIMUSONGELMAT JA -MENETELMÄT	89
7.1 Tutkimusaineisto.....	89
7.1.1 Valtio.....	92
7.1.2 Kunnat	95
7.1.3 Lajiliitot.....	97
7.1.4 Liikuntaseurat.....	98
7.1.5 Kotitaloudet.....	99
7.1.6 Työpaikkaliikunta.....	101
7.2 Aineiston analysointi	102
7.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	105
8 NAISLIKUNNAN RAHOITUS SUOMESSA	112
8.1 Valtio	112
8.1.1 Tulokset.....	112
8.1.2 Pohdinta.....	116
8.2 Kunnat	117
8.2.1 Kaikkien tutkittujen kuntien tulokset	117
8.2.2 Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan tulokset	118
8.2.3 Pohdinta.....	120
8.3 Lajiliitot	123
8.3.1 Tulokset.....	123
8.3.2 Pohdinta.....	125
8.4 Liikuntaseurat	126
8.4.1 Tulokset.....	126
8.4.2 Pohdinta.....	127
8.5 Kotitaloudet	129
8.5.1 Tulokset.....	129
8.5.2 Pohdinta.....	131
8.6 Työpaikkaliikunta	133
9 TASA-ARVOISEEN LIKUNTARAHOITUKSEEN - POHDINTAA JA SUOSITUKSIA....	135
LÄHTEET	144

LIITTEET

Liite 1.	Opinnäytetyöt naisista suomalaisessa liikuntakulttuurissa Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella 1982-2000	160
Liite 2.	Naisten oikeuksien vuosilukuja Suomessa 1865-1999	161
Liite 3.	Esimerkkejä merkittävistä tasa-arvotoimista liikunnassa	162
Liite 4.	Lajiliittojen haastattelulomake	163
Liite 5.	Kotitalouksien liikuntamenojen laskeminen	164
Liite 6.	Taulukko opetusministeriön liikuntamäärärahojen kohdentumisesta naisille v. 1998 (1000 mk ja %)	165
Liite 7.	Opetusministeriön liikuntamäärärahojen kohdentuminen naisille v. 1998. Selitysosa	169
Liite 8.	Liikuntapaikkarakentamiseen myönnetyt valtionavustukset liikuntapaikkatyypeittäin ja liikuntapaikoittain v. 1998 (mk)	173
Liite 9.	Suomen Olympiayhdistys ry:n avustukset v. 1998 (mk ja %)	176
Liite 10.	Valtion urheilija-apurahat ja henkilökohtaiset valmentajatuet v. 1998 (mk ja %)	178
Liite 11.	Jyväskylän kaupungin naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998 (mk ja %)	179
Liite 12.	Jyväskylän kaupungin naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998. Selvitysosa	182
Liite 13.	Jyväskylän maalaiskunnan naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998 (mk ja %)	188
Liite 14.	Jyväskylän maalaiskunnan naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998. Selvitysosa ..	189
Liite 15.	Naisten ja miesten liikuntamenot v. 1998 (mk/hlö/vuosi)	193
Liite 16.	Luettelo tekstissä olevista kuvioista	197
Liite 17.	Luettelo tekstissä olevista taulukoista	198

1 JOHDANTO

Raha- ja talouskysymykset kuuluvat kiinteästi tämän päivän liikuntaelämään. Tiedotusvälineissä ja suuren yleisön keskuudessa esiintyy paljon erilaisia käsityksiä ja uskomuksia liikunnan rahoituksesta, kuten esimerkiksi sen jakautumisesta eri sukupuolten välillä. Naisten uskotaan saavan vähemmän taloudellista tukea liikuntatoimintaansa kuin miesten¹. Aikaisemmat liikuntakulttuuria koskevat tutkimukset (esim. Laine 1984a; 1984b; 1987; Laitinen 1987; Piikkarit 1995) ovat selvästi osoittaneet, että liikunnasta päättävät miehet. Tutkimatta on kuitenkin, millaisia rahoituspäätöksiä miehet ovat tehneet molempien sukupuolten liikuntaharrastusten suhteen. Naisten liikuntataloudesta tiedetään siis erittäin vähän sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Rahoitukseen liittyvää tutkimustietoa kaivataan naisten aseman selvittämiseksi liikuntakulttuurissa ja tätä kautta sukupuolten välisen tasa-arvon kehittämiseksi. Sukupuolten välinen tasa-arvo on ajankohtainen keskustelunaihe niin yhteiskunnassa yleensä kuin liikuntakulttuurissakin.

Naisten liikuntatalous² –tutkimuksessa selvitettiin naisliikunnan rahoitusta Suomessa tasa-arvonäkökulmasta. Tutkimuksen päätavoitteena oli arvioida, kuinka paljon Suomessa käytettiin rahaa naisliikuntaan vuonna 1998. Tutkimuksen erityistavoitteina oli arvioida, kuinka paljon valtio ja kunnat (julkinen sektori), sekä liikuntaseurat, lajiliitot ja kotitaloudet (kolmas sektori) käyttivät rahaa naisten liikuntaan. Lisäksi arvioitiin, paljonko työpaikoilla käytettiin rahaa naisliikuntaan. Tutkimuksessa käytettiin monitieteellistä lähestymisotetta tarkastelemalla liikuntaa ja urheilua sekä naisnäkökulmasta että taloudellisesta näkökulmasta. Sellaista mallia, jonka avulla naisliikunnan rahoitusta voidaan monipuolisesti tarkastella, ei oltu vielä luotu. Tässä tutkimuksessa keskeisenä tehtävänä oli luoda uusi malli. Naisten liikuntatalous - tutkimuksen peruskäsitteenä oli sukupuolten välinen tasa-arvo, jonka apuvälineinä käytettiin talouden ja liikunnan eri käsitteitä. Yhdistämällä sukupuolten välisen tasa-arvon käsite talouden ja liikunnan käsitteisiin luotiin tutkimuksessa uusi malli, jonka kautta naisliikunnan rahoitusta oli mahdollista monitieteellisesti tulkita.

---

¹ Tässä tutkimuksessa naisilla tarkoitetaan kaikenikäisiä naissukupuolen edustajia. Vastaavasti miehillä tarkoitetaan kaikenikäisiä miessukupuolen edustajia.

² Liikuntataloudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sekä liikunnan taloutta että huippu-urheilun taloutta.

Tieto naisten asemasta liikuntakulttuurissa muodostaa lähtökohdan tutkimukselle aiheesta naiset ja liikunnan talous, joten luvussa kaksi käsittelen naisia ja liikuntaa tutkimuskohteena, sukupuolten välistä tasa-arvoa liikunnassa, liikunnassa tehtyä tasa-arvotyötä, naisia liikunnan harrastajina, naisia liikunnan päätöksentekijöinä, naisia ja liikunnan rahoja sekä naisurheilua mediassa. Kolmannessa luvussa paneudun johtamiseen ja liikuntajohtamiseen sukupuolinäkökulmasta. Johtamista ei voida sivuuttaa naisten liikuntataloutta tutkittaessa, sillä länsimaisessa urheiluelämässä naisia on miehiä huomattavasti vähemmän johto- ja päätöksentekotehtävissä. Tämän on otaksuttu (esim. Heinilä 1986 ja Miller 1996) aiheuttavan se, ettei naisten ja tyttöjen liikuntaan kiinnitetä yhtä paljon huomiota kuin miesten ja poikien liikuntaan. Neljännessä luvussa tarkastelen talouden peruselementtejä sekä talouden ja liikunnan suhdetta. Talouden realiteettien tunteminen on tärkeää naisten liikunnan rahoituksen ymmärtämisen kannalta. Samasta syystä esittelen viidennessä luvussa suomalaisen liikunnan rahoittajat ja niiden tärkeimmät toimintaperiaatteet naisten liikuntatalouden kannalta. Luvussa kuusi tutkimuksen viitekehysellä kuvaan, jäseniän ja havainnollistan Naisten liikuntatalous -tutkimuksen tutkimuspohjaa. Luvussa seitsemän esittelen tutkimusongelmat ja -menetelmät ja luvussa kahdeksan tutkimuksen tulokset. Luvuissa kahdeksan ja kymmenen pohdin tutkimustuloksia, naisliikunnan rahoituksen tulevaisuuden visioita ja tulevaisuuden tutkimushaasteita. Lisäksi esitän kehittämisehdotuksia sukupuolten välisen tasa-arvon kehittämiseksi liikunnan rahoituksessa.

Käsillä olevan tutkimuksen uutuusarvo on erityisen suuri, sillä naisliikunnan rahoitus on pienimuotoistenkin selvitysten osalta lähes koskematon tutkimusalue niin liikuntatieteissä, taloustieteissä kuin naistutkimuksessakin. Tutkimus on ensimmäinen yritys selvittää naisliikunnan rahoitusta yhdessä kokonaisessa maassa. Pro gradu -tutkielman lisäksi tutkimuksesta tehtiin erillisjulkaisu tutkimuksen rahoittajille, jotka olivat opetusministeriö (opm), Suomen Liikunta ja Urheilu ry (SLU) ja Suomen Voimistelu- ja Liikuntaseurat ry (SVoLi ry). Tutkimusta ohjaamaan ja seuraamaan perustettiin työryhmä³, joka koostui em. rahoittajien sekä Liikunnan kehittämiskeskuksen edustajista. Tutkimustulokset julkistettiin ensimmäistä kertaa

³ Työryhmässä, joka kokoontui kaksi kertaa, olivat Timo Haukilahti (opm), Maija Innanen (SLU), Merja Puro (SVoLi) ja Kari Puronaho (Liikunnan kehittämiskeskus). Myöhemmin mukaan tulivat Päivi Aalto (Liikunnan kehittämiskeskus) ja Pirjo Puskala (SLU).

Helsingissä 8.-11.6.2000 järjestetyssä eurooppalaisessa naisliikunta-konferenssissa "Women, Sport and Culture - How to change the sports culture?".

Yksi "kipinä" naisliikunnan tarkasteluun talouden näkökulmasta löytyy menneisyydestäni. Oman pesäpallourani aikana sain kokea tyttö- ja naisurheilun arkea junioreiden ja aikuisten eri sarjatasoilla aina naisten SM-sarjaa superpesistä myöten. Taloudellisia resursseja on naisurheiluun ohjautunut niin vähäisessä määrin, että jopa superpesispelaajat joutuvat palkattoman pelaamisensa ja harjoittelunsa lisäksi tekemään talkootyötä seurojensa rahakassojen kasvattamiseksi. Itse olen ollut mm. huoltoasema Essolla myymässä tiikeriarpoja ja puhdistamassa autojen tuulilaseja sekä rahastamassa autoilta parkkimaksuja jäähallin parkkialueella. Suurin rahasumma, mikä urheilu-uran aikana olen saanut puhtaana käteen, on 500 markkaa "parfyymirahaa" kauden päätösristeilyllä Turusta Tukholmaan!

Pesäpalloilu jätti minuun pysyvät jälkensä; liikunta on minulle aktiiviuran päättymisen jälkeen edelleen elinehto. Päivittäinen annos liikuntaa on saatava maksoi mitä maksoi. Halpaa huvia ei ole kuitenkaan maksaa useita satoja markkoja jumppakortista joka kuukausi. Halvemmallalla ei selviä, jos liikuntapalvelun laadusta haluaa pitää kiinni! Toinen "kipinäni" löytyy opintojeni parista. Olen opiskellut sekä taloustieteitä että liikuntatieteitä, joten mahdollisuus yhdistää nämä osaamisalueet tutkimustyössä on minulle erityisen mieluisaa. Pelkät "kipinät" eivät kuitenkaan riitä vaan "tulen tekoon" tarvitaan myös "polttopuita". "Polttopuut" ilmaantuivat paikalle joulukuussa 1998 liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen laitoskokouksessa, jossa tutkija Kari Puronaho kertoi niistä laitoksen tutkimusprojekteista, joihin haettiin tutkimussihteereitä. Yksi tutkimuksista oli Naisten liikuntatalous -tutkimus. Välittömästi minussa syttyi sisäinen palo kyseistä aihetta kohtaan. Ajattelin ja tunsin, että "tää on mun juttu, tän homman haluan itselleni!". Heti kokouksen jälkeen kysyin tutkimuksesta lisätietoja ja kirjoitin työhakemuksen. Juuri joulun alla sain mitä parhaimman joululahjan; olin saanut paikan ja minun toivottiin tekevän aiheesta myös opinnäytetyö laitokselle.

2 NAISTEN ASEMA SUOMALAISESSA LIIKUNTAKULTTUURISSA

2.1 Naiset ja liikunta tutkimuskohteena

Aihetta naiset ja liikunta on tutkittu seuraavista näkökulmista: 1) Tutkimukset, joissa *sukupuoli on vain muuttujan asemassa*. Tutkimuksissa kiinnitetään ensisijaisesti huomiota eroihin naisten ja miesten välillä, esimerkiksi liikuntakäyttäytymisessä.

2) Tutkimukset, joissa *naiset ovat tutkimuksen kohteena* (esim. kuinka paljon naiset harrastavat liikuntaa). Tässä suuntauksessa naisia ei verrata miehiin vaan liikuntakulttuuria tutkitaan mm. naisten kokemusten ja liikuntahistorian kautta.

3) Liikunnan naistutkimuksessa lähtökohtana on *feministinen teoria*. Feministisessä teoriassa lähdetään siitä, että liikuntakulttuuri on historiallisesti tuotettu, sosiaalisesti konstruoitu ja kulttuurisesti määritetty maskuliiniseksi, hierarkkisia valtarakenteita sisältäväksi. Liikunnan naistutkimus siis kiinnittää huomiota sukupuolten välisiin valtasuhteisiin, niiden tuottamiseen ja legitimointiin. Lisäksi liikunnan naistutkimus kritisoi valtavirran tutkimusta sekä sen käytäntöjä, teorioita ja käsitteitä sukupuolisokeudesta sekä esittää uusia vaihtoehtoisia ajattelumalleja, teorioita ja käsitteitä, joilla voidaan tutkia naisia liikuntakulttuurissa. (Dewar 1991, 15-22; 1993, 147-165; ks. myös Laitinen 1987, 208-219; Talbot 1997; Pirinen 1998, 16.) Käytännäistä eri tutkimussuuntauksista sateenvarjokäsitettä naisliikuntatutkimus. Naisten liikuntatalous –tutkimuksessa sukupuoli on lähinnä muuttujan asemassa.

Liikunnan ja urheilun⁴ naistutkimuksen juuret ovat 1970-luvun USA:ssa. Tutkimussuuntaus syntyi vastalauseena ensinnäkin miehille ylivallalle liikunnassa ja urheilussa sekä toiseksi kritiikkinä tutkimukselle, jossa ei problematisoitu sukupuolta; tutkimukset olivat sukupuolisokeita tai mieskeskeisiä. Pohjois-Amerikasta naistutkimusinnostus levisi muihin maihin. Esimerkiksi Iso-Britanniassa naistutkimus alkoi 1980-luvulla osana yleistä huolta naisten vapaa-ajasta. Nykyisin naistutkimuksen teoriasta lähtevää liikuntatutkimusta tehdään niin USA:ssa, Kanadassa, länsi-Euroopassa kuin Australiassakin. (Hargreaves 1993, 167; ks. myös Laitinen 1984, 272; Messner & Sabo 1990, 1-2; Costa & Guthrie 1994, 235; Theberge & Birrell 1994a, 324-325.)

Naisia koskeva liikuntasosiologinen tutkimus alkoi Suomessa 1970-luvulla Kalevi Heinilän tutkimusryhmän selvityksellä, jossa kartoitettiin naisten asemaa ja osallistumista suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Tutkimustulokset (Heinilä toim. 1977) kertoivat, että nainen on liikuntakulttuurissa täysin miehen "sivupersoonana" kaikilla muilla alueilla, paitsi kuntoliikunnassa, erityisliikunnassa ja koululiikunnassa. 1980-luvulla heräsi uudelleen kiinnostus tutkia naisia liikuntakulttuurissa. Samalla tasa-arvotutkimus vaihtui naisnäkökulmasta lähteväksi tutkimukseksi. 1980-luvun alussa Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun⁵ laitoksella käynnistyi kymmenisen vuotta jatkunut Liikuntakulttuuri ja naiset (LIINA) -tutkimusprojekti. Suurimman osan LIINA:n lukuisista tutkimuksista tekivät Ulla Kosonen, Leena Laine, Arja Laitinen ja Riitta Pirinen. Lisäksi projekti oli opiskelijaprojekti, jossa syntyi lukuisia liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu -töitä. (Ks. liite 1. Opinnäytetyöt naisista suomalaisessa liikuntakulttuurissa Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella 1982-2000.) LIINA:ssa tutkittiin naisten asemaa liikuntaan ja urheiluun liittyvissä ammateissa ja luottamustehtävissä. Lisäksi tutkittiin naisten ruumiinkulttuurin historiaa, liikuntanaisten elämänvaiheita, naisten ruumiinkokemuksia ja naisurheilua tiedotusvälineissä. (Laitinen 1985, 177; Kosonen 1988, 116-117; Laitinen 1988, 123-133; Pirinen 1988, 118-122; Kosonen 1991, 14.)

LIINA-tutkimusprojektin jälkeen naisliikuntatutkimus on ollut Suomessa vähäistä. Positiivista on, että virkistymisen merkkejä on havaittavissa, kun tarkastellaan naisiin ja liikuntaan liittyvien opinnäytetöiden lukumääriä (ks. liite 1.). Naisten liikuntataloudesta on kuitenkin olemassa erittäin vähän tutkittua tietoa niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Tutkimusta varojen käytöstä naisten liikuntaharrastukseen yhdessä kokonaisessa maassa ei ole tiettävästi koskaan aiemmin tehty. Tätä ns. "naisliikuntatutkimuksen mustaa-aukkoa"⁶ halutaan Naisten liikuntatalous - tutkimuksella paikata.

---

⁴ Ulkomainen naistutkimus on ollut lähinnä kilpaurheilun tutkimusta (sport).

⁵ Nykyinen liikunnan sosiaalitieteiden laitos.

⁶ Muita vähän tutkittuja alueita suomalaisessa liikuntakulttuurissa on mm. lesbot, homot, seksuaalinen häirintä, ahdistelu ja väkivalta sekä naisvalmentajien syrjiminen. Näistä löytyy jonkin verran tutkimus-

2.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnassa

2.2.1 Tasa-arvokäsitteestä

Tasa-arvo on laajassa mielessä *sukupuolvien, sukupuolten ja maan eri alueiden välistä sekä kielellistä että sosiaalista tasa-arvoa*. Myös vammaisten ja eri etnisten ryhmien asema ja oikeudet kuuluvat tasa-arvokäsitteen piiriin. Pohjoismaisessa keskustelussa tasa-arvo yhdistetään usein naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon. (Petäjaniemi 1998, 14). Tässä tutkimuksessa paneudutaan sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Länsimaisen naistutkimuksen⁷ ja naisliikkeen piirissä on käyty laajaa keskustelua sukupuolten välisen tasa-arvon käsitteestä ja siihen liittyvästä naisten ja miesten ns. samanlaisuudesta ja ns. erilaisuudesta. Naistutkimuksen suuntausta, joka argumentoi naisten ja miesten tasa-arvon puolesta, kutsutaan *liberalistiseksi feminismiksi*. Liberalistinen feminismi joutui esim. Yhdysvalloissa jo 1960-luvun lopulla ankaran kritiikin kohteeksi mm. siitä, että se näkee naiset vain homogeenisena ryhmänä, on ylioptimistinen lakien vaikutusmahdollisuuksiin, aliarvioi vastustusta, jonka asenteiden ja käyttäytymisen muutospyrkimykset yhteiskunnassa kohtaavat sekä jättää huomiotta historiallisesti ja sosiaalisesti konstruoidun eli merkityksellistetyn patriarkaalisen⁸ yhteiskunnan. Suomessa tasa-arvofeminismia ei ole kuitenkaan kritisoitu, sillä Suomessa tasa-arvofeminismi on ollut ja on edelleen kytkeytynyt osaksi valtion tasa-arvopolitiikkaa. Kuusipalo (1999, 63) kuvaa teoksessa *Suomalainen nainen*⁹ suomalaisen naisliikkeen suhtautumista kansainväliseen feministiseen liikkeeseen: "Suomessa haluttiin pysyä erossa militantiksi ja fanaattiseksi tulkitusta feminismistä,

---

tietoa ulkomailta. Ks. mm. Messner:in ja Sabo:n (1990), Cohen:in (1993), Birrell:in ja Cole:n (1994), Costa:n ja Cuthrie:n (1994) toimittamat teokset.

⁷ Käsite feministinen tutkimus on Suomessa jäänyt naistutkimus-nimikkeen varjoon. Arkipuheessa nimitykset ymmärretään kuitenkin toisiinsa liittyviksi. (Koivunen & Liljeström 1996, 19; Anttonen 1997, 14.) Tässä työssä naistutkimus tulkitaan ns. sateenvarjokäsitteenä, joka ei välttämättä kerro tutkijoiden teoreettisista lähtökohdista tai poliittisista tavoitteista. Naistutkimuksella tarkoitetaan laajaa käsitettä ns. tasa-arvotutkimuksesta aina ns. radikaalifeministiseen tutkimukseen. Feministisellä tutkimuksella puolestaan tarkoitetaan tutkimussuuntausta, jonka lähtökohtana on feministinen teoria (ks. Koivunen & Liljeström 1996, 12).

⁸ Patriarkaattilla tarkoitetaan sortavaa maailmankuvaa ja miehelle vallalle perustuvaa merkitysjärjestelmää seurauksineen. Patriarkaatti on keskeinen käsite feministisessä teoriassa ja analyysiväline feministisessä tutkimuksessa. (Patriarkaatti-käsitteestä enemmän esim. Liljeström 1996, 111-114 ja Anttonen 1997, 89-109.)

⁹ Päivi Lipponen ja Päivi Setälä ovat toimittaneet vuonna 1999 teoksen *Suomalainen nainen*, joka kertoo suomalaisen naisen historiasta ja nykyisyydestä. Teos on toimitettu Suomen Euroopan unionin puheenjohtajuuskautta varten. Teos on julkaistu myös englanniksi nimellä *Women in Finland*.

jota symbolisoivat TV-uutisten rintaliivejään polttavat kiukkuiset naiset"¹⁰ (emt.). Tasa-arvoajattelun tilalle kritiikissä tarjottiin *radikaalifeminismiä* eli ns. vallankumousfeminismiä, joka korostaa naisten ja miesten erilaisuutta. Radikaalifeminismi perustuu naisalistuksen lainalaisuuksien paljastamiseen ja tätä kautta naisalistuksen lopettamiseen sekä naisten vapautumiseen eli naisemansipaatioon¹¹. (Ks. esim. Holli 1995, 14-33; Liljeström 1996, 14-17; Anttonen 1997, 77-86; Honkanen 1997, 2-15.)

Naisliikkeellä on ollut erilaisia näkemyksiä osallistumisesta miehiseen maailmaan. *Integraatiostrategia* painottaa naisten erilaisuuden tunnustamista miehistä valtakulttuuria täydentäväksi, minkä vuoksi naisille on taattava samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin miehille (esim. työnteko, koulutus ja harrastaminen). Integraatiostrategiaa on naisliikkeen sisällä kritisoitu siitä, että sen lähtökohtana on miesmalli eli se mitä miehet tekevät. *Separatiostrategia* korostaa ns. naismallia eli naisten omien tilojen luontia sekä naisten omien kokemusten ja kulttuurin pohjalta toimimista. Separatismi pitää naisten omaa ns. erillistoimintaa emansipatorisena toimintana, kun taas integraatiota korostava näkemys pitää sitä eristäytymisenä ja jopa naisten marginalisoinnin vahvistumisena. Naisliikkeen ja -tutkimuksen sisällä, esim. Yhdysvalloissa, ei eri osallistumistavoista ole yhtenäistä linjaa vaan liikkeen kannattajat ja tutkijat käyvät jatkuvaa keskustelua aiheesta. Kuten jo aiemmin mainittiin, Suomessa naistutkimus on osa valtiollista tasa-arvopolitiikkaa, eivätkä näkemuserot ole juurikaan olleet keskustelun kohteena. Suomalaisessa yhteiskunnassa on peruslähtökohtana ollut ja on edelleen integraatiostrategia. (Ks. esim. Holli 1995, 14-33; Liljeström 1996, 14-17; Anttonen 1997, 77-86; Honkanen 1997, 2-15.)

Sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen on Suomessa ollut poliittinen tavoite 1960-luvulta lähtien. Tasa-arvopolitiikassa ovat olleet ja ovat edelleen mukana sekä suomalaiset kansalaisjärjestöt että valtiolliset ja kunnalliset luottamuselimet ja viranomaiset. Vuonna 1972 perustettiin tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE), joka on yksi tasa-arvopolitiikan keskeinen toimija. Tasa-arvopolitiikka oli ja on edelleen vahvasti naisten aluetta, mutta alusta lähtien on mukana ollut myös miehiä. Tasa-arvopolitiikan keinoja ovat lainsäädäntö ja siihen perustuvat viranomaisratkaisut sekä

¹⁰ Tapahtuma, johon viitataan, tapahtui USA:ssa vuonna 1968. Missikisojen yhteydessä oli mielenosoitus, jossa kritisoitiin naisten objektivoitua. Siellä ei kuitenkaan poltettu rintaliivejä vaan ne heitettiin roskikseen. (Palin 1996, 234.) Eli ko. käsitys on pohjaa vailla.

¹¹ Emansipaatiosta enemmän esim. Koivunen 1996, 77-109.

taloudelliset panostukset tasa-arvon edistämiseen. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon saavuttamisen kannalta eriarvoisuuden ja siihen johtaneiden syiden paljastaminen on erityisen tärkeää. Suomalaiseen tasa-arvopolitiikkaan on aina kuulunut vallitsevan yhteiskunnallisen tilanteen osoittaminen tutkimustiedon avulla. (Nikula 1999, 129-131.) Suomessa naistutkimus on osa valtiollista tasa-arvopolitiikkaa. Yhteistyö tasa-arvopolitiikan ja naistutkimuksen välillä sopii Suomen malliin. Naistutkimus alkoi Suomessa institutionalisoitua 1980-luvun loppupuolella, jolloin perustettiin alan tieteellinen lehti ja tieteellinen seura (Husu 1998, 45-59; Nikula 1999, 129-145.) Tänä päivänä suomalaisella naistutkimuksella on professuureja maan eri yliopistoissa (Nikula 1999, 131). Naistutkimus on siten vakiintunut yliopistoihin oppiaineeksi ja tieteenalaksi, jossa teoretisoidaan sukupuolta.

Hollin (1995, 25) ja Parvikon (1990, 105-106) tutkimukset osoittavat, että *tasa-arvo käsitteen sisältö on suomalaisessa valtiollisessa tasa-arvopolitiikassa muuttunut 1970-luvulta 1990-luvulle tultaessa*. Vielä 1970-luvun alussa tasa-arvo tarkoitti *naisen samanlaistamista miehen mallin mukaiseksi*. Tasa-arvon vastakohta oli eriarvoisuus, joka tunnistettiin eron, erillisyyden tai erilaisuuden perusteella. Eriarvoisuutta oli naisten ja miesten erilainen kohtelu ja se, että naiset ja miehet tekivät erilaisia asioita. 1970-luvun ns. erojen pienentämisen logiikka näki ongelmana nimenomaan naisten sukupuolieron ja erilaisuuden miehiin verrattuna. *1980-luvulta* lähtien tasa-arvonäkemyks alkoi *ottaa huomioon naisten ja miesten välisiä eroja*. Samanlaisuuden ja miehen mallin korostaminen jäi taka-alalle, kun alettiin suosia erilaisuutta ja naisen omaa mallia. Tasa-arvo määriteltiin *tasapuolisuudeksi sukupuolten kohtelussa* vastakohtana olemassa olevalle syrjinnälle. Tasapuolisuutta korostamalla voitiin sukupuolten erilaisuutta ja erilaisia aktiviteetteja käsitellä ilman samanlaistamisen vaatimusta. 1980-luvulla sukupuolten väliseen tasa-arvoon alettiin kiinnittää huomiota myös yhteiskuntapolitiikassa. Erilaisuus ei ollut enää ongelma, vaan resurssi. (Emt.) Parvikko (1990, 106) toteaa, että Suomessa tasa-arvon ihanne on *1990-luvulle tultaessa säilyttänyt asemansa sukupuolten välisiä suhteita koskevassa keskustelussa*. Tasa-arvo ymmärretään toisaalta *muodollisena ja laillisena tasa-arvona* ja toisaalta *substantiaalisena tasa-arvona*, joka pyrkii ottamaan huomioon naisten ja miesten erilaiset lähtökohdat. Voidaan nähdä, että juridinen tasa-arvo olettaa naisten ja miesten olevan perustavasti samanlaisia, kun taas substantiaalinen tasa-arvo ottaa huomioon sukupuolten väliset erot.

Siitä huolimatta, ettei Suomessa ole esitetty varsinaista feminististä kritiikkiä tasa-arvopyrkimyksiä kohtaan, näkevät suomalaiset naistutkijat tasa-arvokäsitteen ongelmallisena. Heidän mielestään tasa-arvon käsite tuottaa miehen normin mallittamaa ja hallitsemaa samanlaisuutta, joka hävittää näkyvistä naisen sukupuolen/eron. Ratkaisuyrityksenä tasa-arvokäsitteen ongelmaan on *revisionismi eli tasa-arvokäsitteen sisällön muuttaminen* tai *abolitionismi eli pyrkimys "hävittää" tasa-arvo sanana* ja korvata se jollain "vapauttavammalla" termillä, kuten sukupuolierolla. (Holli 1995, 18-22.) Seuraavassa esitetty Hollin (1995, 14-17) näkemys tasa-arvosta on lähinnä revisionistinen. Hollin mukaan tasa-arvosta voidaan puhua, jos oletetaan vertailtavien ihmisten tai kategorioiden olevan jossain mielessä samankaltaisia ja yleensä vertailtavissa. Esimerkiksi ihmisten ja eläinten välisestä tasa-arvosta puhuminen ei ole mielekäästä. Samanlaisuuden/erilaisuuden analysoimiseksi on tärkeää erottaa toisistaan *samankaltaisuus* ja *samanlaisuus*. Samankaltaisuus on yhteinen nimittäjä vertailtavien kategorioiden välillä, esim. ihmisten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa ihmisyyttä.

Hollin (1995, 14-17) mukaan tasa-arvokeskustelulle on ollut tyypillistä, että samankaltaisuus on virheellisesti tulkittu samanlaisuudeksi. Hollin mielestä samanlaisuus viittaa joko identtisyteen (samaa on enemmän kuin erilaista) tai siihen, että sama ylittää erilaisen. Tasa-arvosta ei ole myöskään mielekäästä puhua, jos kyseessä ovat ihmiset tai kategoriat ovat kaikissa suhteissa identtisiä. Tällöin identtiset ovat jo tietyn kriteerin suhteen määritelmällisesti tasa-arvoisia, eikä vertailulla ole enää merkitystä. Tasa-arvo määrittyy täten suhteessa saman ja erilaisen kategorioiden välillä, muttei ole redusoitavissa kumpaankaan niistä. Ajatusta tasa-arvosta voidaan hahmottaa janalla, jonka toisessa päässä on täydellinen samanlaisuus ja toisessa täydellinen erilaisuus (ks. kuvio 1.).

Samanlaisuus |—————| Erilaisuus

TASA-ARVO

KUVIO 1. Tasa-arvon käsitteellistyminen välitilana (kuvio on tehty Hollin 1995, 14-17 pohjalta)

Tasa-arvo voi sijoittua janalla vain näiden ääripäiden väliin. Ääripäät on suljettu pois käsitteen käytöstä. Toisin sanoen *tasa-arvo käsitteellistyy vain välitilassa, jossa erot ja samankaltaisuus ovat samanaikaisesti läsnä*. Tätä näkemystä kutsutaan *relaationaaliseksi tasa-arvoksi*. (Holli 1995, 14-17.)

Parvikolla (1990, 91 ja 108) on tasa-arvon käsitteestä samansuuntaisia ajatuksia kuin Hollilla. Sukupuolten välinen tasa-arvo perustuu Parvikon mukaan arkikielessä virheellisesti oletukseen, että naiset ja miehet ovat yhteismitallisia, samanlaisia keskenään. Samanlaisuus/erilaisuus ja samanarvoisuus/eriarvoisuus ovat kuitenkin tasa-arvon vaihtoehtoisia käsitteitä, "saman kolikon kääntöpuolia". Käsitettäessä tasa-arvo samanlaisuutena suljetaan pois erilaisuuden mahdollisuus. Näin ei Parvikon mielestä voi enää jatkua, sillä sekä samanlaisuus että erilaisuus ovat tärkeitä ja korvaamattomia ulottuvuuksia naisten ja miesten välisessä suhteessa. Samanlaisuuden ja erilaisuuden käsitteet ovat kietoutuneet toisiinsa. (Emt.) Naistutkimus on tuonut tarkasteluun myös eron käsitteen, joka ei rajoitu ainoastaan sukupuolten välisiin eroihin, vaan laajentuu eroihin sekä naisten keskuudessa että miesten keskuudessa (Holli 1995, 26).

2.2.2 Tasa-arvo ja liikunta

Pirisen (1993, 32-33) näkemyksen mukaan urheiluun sisältyvä epätasa-arvo jää usein näkymättömäksi luonnollistamisen ideologian alle. Naisten ja miesten eriarvoinen asema urheilussa saadaan näyttämään luonnolliselta legitimoimalla eriarvoisuus näkyvien anatomis-fysiologisten erojen sekä mitattavien suorituserojen avulla. Näille eroille annettu hierarkkinen merkitys marginaalistaa naiset ja naisurheilun. (Emt.) Suomalainen naistutkimus ja naisliike eivät ole juurikaan kritisoineet yhteiskunnallisia tasa-arvopyrkimyksiä, mutta suomalainen liikuntasosiologinen naisurheilututkimus sitä vastoin on kritisoinut urheilun tasa-arvopyrkimyksiä. Naisurheilua koskevassa keskustelussa näkyy selvästi jakautuminen *ns. urheilun liberaalifeministiseen suuntaukseen* ja *ns. urheilun radikaalifeministiseen suuntaukseen*. Liberaalifeministit kannattavat naisten osallistumista liikuntaan ja urheiluun integraatiostrategian mukaisesti, kun taas radikaalifeministit pitävät parempana separaatiostrategiaa. Myös osittaiselle integraatiolle ja osittaiselle separaatiolle löytyy kannattajia. (Pirinen 1993, 35-41.)

Integraatiostrategian mukaan naisten tulee olla mukana miesmallisessa kilpaurheilussa ja liikunnassa sekä ns. miesten organisaatioissa. Naisille vaaditaan samaa kuin miehille, esim. samanlaisia lajeja ja liikuntapaikkoja sekä yhtäläisiä harrastusmahdollisuuksia. Tasa-arvo- ja integraatiopyrkimyksien myötä on syntynyt feminististä urheilukritiikkiä, joka on kohdistunut lähinnä mieskeskeiseen kilpa- ja huippu-urheiluun ja sen mukanaan tuomiin lieveilmiöihin, kuten dopingiin, korruptioon, heteroseksismiin, seksismiin, seksuaaliseen hyväksikäyttöön¹² ja rasismiin. (Pirinen 1993, 35-41.) Vaikka tasa-arvopyrkimyksillä pyritään edistämään naisten asemaa, voi niillä joskus olla päinvastaisiakin vaikutuksia. Yhtenä esimerkkinä tästä on naisten omien organisaatioiden lopettaminen Suomessa, josta seurasi, että naiset menettivät organisaatioissa toimimisen paikkoja, kuten johto- ja päätöksentekotehtäviä (Laine 1984ab). Toinen esimerkki on vuosisadan alun pyrkimykset murtaa liikuntakulttuurin stereotyyppisiä käsityksiä eri sukupuolten ominaisuuksista. Pyrkimykset johtivat vain näiden stereotyyppien vahvistumiseen. (Laine 1987, 133.)

Separaationäkemyksiä on kahdenlaisia. Ensimmäinen näkemyksen mukaan naiset voisivat luoda *uuden toisenlaisen urheilun*, joka sopisi paremmin kaikille ihmisille, *sekä miehille että naisille* (ks. esim. Laitinen 1986, 144-149). Tästä esimerkkinä urheilu ja liikunta yhdistettynä taiteeseen. *Toisen näkemyksen mukaan* naisille on kehitettävä *omaa naiskeskeistä liikuntaa ja urheilua*, jossa on muutakin keskeistä kuin fyysinen aktiivisuus sinänsä (esim. kehitysyhteistyö ks. Pirinen 1989, 306). Naisilla ei ole ainoastaan utopioita uudesta urheilusta (esim. naisten olympiakisat ks. Laine 1989a), vaan naiset ovat myös kehitelleet ja kokeilleet uusia liikuntamuotoja. Esimerkiksi Suomen vanhin naisten liikuntamuoto naisvoimistelu on saanut rinnalleen mm. naisten massajuoksutapahtumat, napatanssin, aerobicin sekä 1990-luvulla muotiin tulleet eksoottiset tanssit, kuten samban ja rivitanssin. Jälkimmäiseen separaationäkemykseen liittyy se, että naisten tulee perustaa omia liikunta- ja urheiluorganisaatioita, joissa niin valmennus, päätöksenteko kuin hallintokin olisivat naisten käsissä ilman miesten kontrollia (ks. esim. Laine 1998, 204).¹³

¹² Englannin kielisissä teksteissä käytetään termiä "sexual harassment", joka pitää sisällään niin lievempi- kuin vakavampiasteisetkin seksuaalisen hyväksikäytön muodot.

¹³ Naisurheilun integraatio-/separaatioproblematiikkaa on käsitelty paljon niin kotimaisessa kuin ulkomaisessakin kirjallisuudessa, ks. esim. Heinilä 1982, 26-31; Laitinen 1983, 293-294; 1984, 272-278; 1986, 144-149; Laine 1989a, 178-181; Pirinen 1989, 306; vrt. Pfister 1987, 26-28; Bryson 1989, 21-24; Jarratt 1990, 491-499; Messner & Sabo 1990, 1-6; Hargreaves 1993, 167-185; 1994, 25-31; Lopiano

Tutkijoiden mielestä urheilun "miehisen maailman" avautuminen naisille ei ole ollut lineaarinen prosessi vaan ennemminkin aaltomainen. Suomalaisessa liikuntakulttuurissa on käyty kiivaita puolesta ja vastaan keskustelua naisten kilpaurheilusta. *Kilpaurheilun* vastustajat ovat pitäneet kilpaurheilua naisille sopimattomana ja naisten terveydelle haitallisena toimintana¹⁴. Kiistat kilpaurheilusta ovat lähes aina Suomessa kulmineituneet yleisurheilun ympärille¹⁵. *Kuntoliikunta* (ei-kilpailullinen toiminta), jonka tavoitteena on terveyden edistäminen, on sitä vastoin nähty naisille sopivana ja sosiaalisesti hyväksyttynä liikuntamuotona. Naisvoimistelulla on Suomessa ollut erityinen sija naisten kuntoliikunnassa. Naisvoimistelu on myös ollut osa naisemansipaation ideaa jo naisasiainliikkeen varhaisvaiheessa 1880-luvulla. Naisten omista organisaatioissa kilpaurheilu-kuntoliikunta -taistelua on käyty mm. 1900-luvun alussa, mikä johtikin suomenkielisen ja ruotsinkielisen naisliikunnan eroon omiksi liitoikseen. Suurin koko suomalaista liikuntakulttuuria koskeva kiista kilpaurheilusta on ollut 1920- ja 1930-luvuilla, kun keskusteltiin naisten mahdollisuudesta osallistua olympialiikkeeseen. Ajatus kohtasi vastustusta niin naisten kuin miestenkin johtamissa organisaatioissa. (Laine 1982, 17-23; 1984ab; 1985, 66-71; 1987, 120-135; 1991, 52-56; 1999; ks. myös Laitinen 1986, 144-147; Jallinoja 1987, 68; Kosonen 1987, 98-107; Warsell 1988, 238-239; Pirinen 1998, 17.)

Laineen (1987, 120-135) mukaan Suomessa, enemmän kuin missään muualla maailmassa, ovat liikuntaorganisaatiot historiallisesti olleet jakautuneet vahvasti sukupuolen mukaan a) miesten omiin organisaatioihin (miehet johtivat), b) naisten omiin organisaatioihin (naiset johtivat), c) naisten ja miesten yhteisiin organisaatioihin, joiden sisällä naisilla oli omat jaostonsa (miehet johtivat emäorganisaatiota) ja d) naisten ja miesten yhteiset organisaatiot, joissa naisten jaostoja ei erikseen ollut (miehet johtivat). Tänä päivänä näin ei enää ole. Naisten omista organisaatioissa harrastettiin voimistelua ja kilpailutoiminta oli kiellettyä. Miesten johtamissa organisaatioissa toiminta oli kilpaurheilupainotteista. Naisvoimistelu ei kuitenkaan ole kattanut naisten

---

1993, 105-115; Birrell & Richter 1994, 221-244; Boutillier & SanGiovanni 1994, 97-101; Costa & Guthrie 1994, 235-252.

¹⁴ Viime vuosikymmenien tutkimukset ovat osoittaneet, että käsitykset naisista urheilijana ovat olleet stereotyyppisiä. Tutkimus on korjannut kuvaa urheilun vaarallisuudesta naisille ja tuonut esille fyysisen aktiivisuuden monia positiivisia puolia. Ks. esim. Pyykkösen (1987) ja Raivion (1989) toimittamat naisliikuntaa koskevat seminaari- ja kongressiraportit.

¹⁵ Sukupuolikonfliktit ovat kulmineituneet yleisurheilussa, joka on ollut Suomen ns. kansallislaji. Michael Klein on nähnyt kansallislajeilla olevan erityisen ideologisen merkityksen kyseisessä maassa vallitsevalle

ruumiinkulttuurin koko aluetta, sillä tuhannet naiset ovat toimineet myös miesten johtamissa urheiluorganisaatioissa. (Emt.) Mm. Laine (1998, 204) on todennut, että on ollut suuri strateginen virhe luopua naisten omista liikuntaorganisaatioista. Millaista olisikaan elämä, jos muillakin lajeilla kuin voimistelulla olisi "oma SVoLi:nsa", yhtä toimiva ja menestyksenkäs naisliikuntaorganisaatio?

Edellä kuvatussa keskustelussa sekä kilpaurheilun ja kuntoliikunnan välillä että kilpaurheilun ja kuntoliikunnan sisällä, on nähtävissä eri naisemansipaation näkemyksiä - joko integroituminen ns. miesmalliseen liikuntaan tai separaatio eli naiskeskeisten vaihtoehtojen kehittäminen. Naisten kilpaurheilu on nykyään yleisesti hyväksyttyä toimintaa, mutta siinä on edelleen näkyvissä sukupuolten välinen epätasa-arvo mm. lajikirjossa, arvostuksessa ja rahoituksessa. Kuntoliikunnan harrastamisessa sukupuolten tasa-arvo näyttää toteutuvan paremmin kuin kilpaurheilussa. Yhteistä näkemystä ei liikuntakulttuurissa ole pystytty muodostamaan integraation ja separaation suhteen. Keskustelu kilpaurheilun sopivuudesta naisille ylipäänsä on sen sijaan jäänyt taka-alalle, mutta keskustelu naisille sopivista ja sopimattomista urheilulajeista jatkuu (Pirinen 1993, 28). Naisten osuuden ja omaehtoisen aktiivisuuden kasvu liikunnassa ja urheilussa edellyttää kulttuurillista kypsymistä - keskeisenä tekijänä siinä on perheen, kodin ja koulun kasvatus. Esimerkiksi koululiikunnan eri toteuttamisvaihtoehdoista ovat tutkijat ja opettajat käyneet keskustelua. Toisten mielestä sukupuolen mukaan eriytyessä koululiikunnassa tyttöjen aktiivisuus kasvaa integroituun koululiikuntaan verrattuna, toisten mielestä asia on taas päinvastoin. (Ks. esim. Talbot 1990, 101-119; Flintoff 1996ab, 21-31; McManus & Armstrong 1996, 34-35; Miller 1996, 13-15; Milosevic 1996, 32-33; Talbot 1996ab, 4-12.) Naisurheilun arvostus on suuresti riippuvainen tiedotusvälineiden siihen kohdistamasta mielenkiinnosta. Tässäkin suhteessa naisten asema on liikuntakulttuurissa hieman kohentunut, mutta näkyvyys tiedotusvälineissä ei vielä ole kovin suuri. (Koski 1994.)

Laine (1999) painottaa, että naisilla on erityisen paljon oppimista naisliikunnan historiasta, koska sukupuolten väliset suhteet muuttuvat hyvin hitaasti. Ne on sisäänrakennettu syvälle historiallisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Tänä päivänä naiset kohtaavat edelleen samoja ongelmia, joiden parissa jo muutaman

---

kulttuuriselle miesideaalille. Tästä syystä naisten mukaantulo kansallisurheiluun on ollut vaikeaa. (Ks. Laine 1999.)

aiemman sukupolven naiset ovat kamppailleet. On tärkeää tietää, mitä edeltäjämme ovat tehneet, ja millaisia tuloksia saavuttaneet, jotta emme heittäisi aiemmin tehtyä työtä hukkaan. Naisten historialle on tyypillistä horisontaalisuus. Tietyin ajanjaksoin naisilla on ns. "leveyttä ja näkyvyyttä", joka seuraavan aktiivisen sukupolven myötä katoaa. (Emt.) On kuitenkin pidettävä myös mielessä, että vaikka sukupuolten väliset suhteet muuttuvat hitaasti, niin yhteiskunta muuttuu siitä huolimatta huimaa vauhtia. Täten ei voida sulkea pois sata vuotta sitten epäonnistuneiden ratkaisujen onnistumista, eikä myöskään onnistuneiden ratkaisujen epäonnistumista tämän päivän yhteiskunnassa.

2.2.3 Tasa-arvotyön¹⁶ lähtökohdat liikunnassa

Pohjoismaissa lait kohtelevat naisia ja miehiä tasavertaisesti, täten *muodollinen tasa-arvo on toteutunut*. Tosiasiallisen tasa-arvon, joka sitä vastoin ei ole toteutunut, edistämiseksi kaikissa pohjoismaissa on tehty aktiivista työtä 1970-luvulta lähtien. Tasa-arvovaltuutetun mukaan positiiviset erityistoimet ovat välttämättömiä. Tasa-arvoiset mahdollisuudet eivät riitä, koska epätasapaino on niin suuri. YK:n tilastojen mukaan naisten asema on Suomessa maailman toiseksi paras, ykkönen on Ruotsi. (Petäjaniemi 1998, 15, 17 ja 40.) Vaikka suomalaisten naisten asemaa pidetään lähes maailman parhaana, on takaiskujakin nähtävissä. Esimerkiksi nyt kun naiset ovat hyvin koulutettuja, niin muodollisen koulutuksen arvoa usein vähätellään. Toinen suuri takaiskujen alue on hyvinvointivaltion ja erityisesti sen terveydenhuollon toimintaperiaatteiden kyseenalaistaminen. Ammattien segregaaation kautta tämä on koskenut voittopuolisesti naistyövoimaa. (Lehto 1999b, 128.)

Pohjoismaissa sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisessä ei ole tavoitteena naisten ja miesten samanlaisuus vaan pikemminkin korostetaan erilaisuutta. Pohjoismaisen käsityksen mukaan tavoitteet ovat sekä määrälliset että laadulliset. *Määrällinen tasa-arvo* voidaan mitata lukuina (esim. yhtä monta naista ja miestä kunnanhallituksessa), prosentteina tai rahassa (esim. yhtä paljon rahaa sekä naisten että miesten liikuntaan). *Laadullinen tasa-arvo* taas merkitsee sitä, että naisten ja miesten tiedot, taidot, kokemukset ja arvostukset saavat sukupuolten erilaisuus huomioiden yhtä suuren painoarvon yhteiskunnassa. (Petäjaniemi 1998, 16.)

¹⁶ Tasa-arvotyöllä tässä tarkoitetaan konkreettisia toimenpiteitä, joiden avulla tasa-arvoa on pyritty edistämään (mm. lait, sopimukset, työryhmät, hankkeet ja ohjelmat).

Tasa-arvotyön peruslähtökohtina Suomessa ovat YK:n naisten oikeuksien yleissopimus, Suomen tasa-arvolaki, Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma, liikuntalaki, yhdistyslaki sekä kuntalaki. *Naisten oikeuksien yleissopimus (CEDAW)* on ollut merkittävä askel YK:n työssä edistää naisten asemaa (Mäkinen 1998, 105; Winter-Mäkinen 1998, 24-25). Sopimus ei ole vain naisten ihmisoikeuksien perusasiakirja, vaan myös toimintavelvoite sopimuksen ratifioineille jäsenvaltioille. Se velvoittaa jäsenvaltioita tavoittelemaan todellisen tasa-arvon toteutumista. Suomi allekirjoitti tämän sopimuksen vuonna 1980. (Emt.) Sekä Suomen tasa-arvolaki että Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma, joita seuraavassa kuvataan, täyttävät hyvin YK:n naisten oikeuksien yleissopimuksen vaatimukset.

Suomen tasa-arvolaki (609/8.8.1986) eli laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta astui voimaan vuonna 1987 ja sitä tarkennettiin vuonna 1995. Tasa-arvolain *tavoite on naisten ja miesten tasavertainen osallistuminen yhteiskunnalliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä yhdenvertaisuus elämän eri alueilla*. Laki velvoittaa mm. valitsemaan valtion ja kuntien komiteoihin ja neuvottelukuntiin sekä kunnallisiin toimielimiin kunnanvaltuustoja lukuun ottamatta molempia sukupuolia vähintään 40 prosenttia. (Piikkarit 1995; Herrlin 1998, 98 ja 278-285; Petäjäniemi 1998, 23; "Yhteinen maali" 1998, 8; Timonen 1999, 59-62.) Kiintiöperiaatteiden puolesta ja niitä vastaan on esitetty erilaisia mielipiteitä¹⁷. Hyvänä puolena tasa-arvokiintiöissä on mm. se, että niiden avulla voidaan lisätä naisten mahdollisuuksia vaikuttaa yhteiskunnassa. Kummankin sukupuolen näkemykset ovat tärkeitä päätöksenteossa. Huonona puolena mm. Petäjäniemi (1998, 22-23) pitää sitä, että ns. kiintiönaisten valinnat saattavat olla nöyryyttäviä, koska heitä ei ole valittu heidän asiantuntemuksensa vaan naiseutensa perusteella (emt.). Kiintiönaisilla kirjoittaja tarkoittanee niitä tehtävään valittuja naisia, joita ei ilman kiintiöiden olemassaoloa olisi tehtäviin valittu.

Suomessa on ollut tasa-arvoasioiden ministeri 1970-luvun lopusta asti. Suomi allekirjoitti Pekingissä vuonna 1995 YK:n toimintaohjelman naisten aseman edistämiseksi. Ohjelman pääperiaatteina ovat naisten aseman ja arvon vahvistaminen, naisten ihmisoikeuksien toteuttaminen ja tasa-arvon toteuttaminen läpäisyperiaatteella.

¹⁷ Esimerkiksi Euroopan parlamentin naisten oikeuksien valiokunnan puheenjohtaja Heidi Hautala tuo poliittisissa keskusteluissa selkeästi esiin kantansa kiintiöiden suhteen. Naiskiintiöt ovat hänen mielestään yksi askel tiellä kohti tasa-arvoisempaa EU:ta. (Hietaniemi 1999, 9.)

Näihin periaatteisiin perustuu myös *Suomen hallituksen toinen tasa-arvo-ohjelma*, jolla on pyritty vauhdittamaan tasa-arvoa edistävien toimien ja tasa-arvotietoisuuden lisäämistä eri hallinnonalojen kehitystyössä ja päätöksenteossa. Opetusministeriö toteuttaa tasa-arvon läpäisyperiaatetta erityisesti liikunta- ja nuorisopolitiikassa. (Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 23/97; Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma; Mäkinen 1998, 103-105; ”Yhteinen maali“ 1998.)

Liikuntalain yhtenä tarkoituksena on edistää liikunnan avulla sukupuolten, sukupolvien ja eri alueiden välistä sekä kielellistä että sosiaalista tasa-arvoa. Laki säätelee liikuntakulttuurin rahoitusta julkisista varoista, määrittelee julkisen liikuntahallinnon pääpiirteet. Lisäksi lakiin on kirjattu eräitä liikuntapoliittisia tavoitteita. Ensimmäinen liikuntalaki tuli voimaan 1. tammikuuta 1980, jonka jälkeen sitä on muutettu useita kertoja. Ensimmäinen laki oli tavoite- eli puitelaki, joka ei sisältänyt velvoitteita, vaan ainoastaan suosituksia. (Paananen 1992, 2; ”Yhteinen maali“ 1998, 8;.) Uusin liikuntalaki (1054/18.12.1998) astui voimaan 18. joulukuuta 1998 (Onikki & Ranta 1998, 675-676).

Vuonna 1989 annettuun uudistettuun *yhdistyslakiin* (503/26.5.1989) sisältyvät yhdistysmuotoista järjestötoimintaa koskevat säännökset (Nurminen 1993, 12; Kämäräinen 1998, 5-16; Timonen 1999, 119). Yhdistyslaki mahdollistaa periaatteellisella tasolla sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen liikunta- ja urheilujärjestöissä. Laki ei kuitenkaan velvoita eikä kehota yhdistyksiä toimimaan sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävästi. *Kuntalaista* (365/17.3.1995) ei löydy esteitä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiselle kunnallisessa osallistumisessa ja päätöksenteossa (Timonen 1999). Kuntalain 18 § viittaa erillissäädöksiin eli tasa-arvolakiin kunnallisten toimielimien jäseniä valittaessa. (Emt.)

Jo 1970-luvulla on sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi liikuntakulttuurissa tehty työtä mm. USA:ssa, Iso-Britanniassa ja Australiassa esim. lainsäädännön keinoin¹⁸. Vaikka tasa-arvoa ajavaa liberaalifeminismiä on kritisoitu ylioptimismista lakien vaikutusmahdollisuuksiin, ovat seurantatutkimukset ainakin em. toimenpiteistä antaneet kannustavia tuloksia. Tosin tutkimukset ovat osoittaneet päinvastaisiakin

¹⁸ USA: Title IX 1972, Iso-Britannia ja Australia: Sex Discrimination Acts 1975 (mm. Talbot 1987, 460-463; Carpenter 1993, 79-94; Lopiano 1993, 112-113; Sabo & Messner 1993, 15).

vaikutuksia. Kaikilla liikuntakulttuurin alueilla naisten asema ei olekaan parantunut odotetulla lailla ja joillakin sektoreilla on jopa nähtävissä ns. takaiskuja (mm. päätöksenteko ja valmennus). (Mm. Talbot 1987, 453-464; Dyer 1989a, 35-38; Dyer 1989b, 48-62; Hoffman 1989, 46-47; Tiddy 1989, 39-45.) Suomalaisessa liikuntakulttuurissa tasa-arvosta on alettu puhua yleisesti vasta 1990-luvulla, vaikka liikuntatieteelliset tasa-arvotutkimukset jo 1970- ja 1980-luvulta¹⁹ ovat kertoneet sukupuolten välisestä epätasa-arvosta suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Naisten itsenäisyshistoria (Mustakallio 1988; Lipponen & Setälä 1999, 7) sen sijaan kertoo Suomen olevan muilla yhteiskunnallisen elämän alueilla tasa-arvoasioiden edelläkävijämaa heti USA:n jälkeen (liite 2. Naisten oikeuksien vuosilukuja Suomessa 1865-1999). Tästä voi helposti päätyä johtopäätökseen, että liikunta ja urheilu ovat suomalaisen yhteiskunnan viimeinen ns. miehinen linnake.

Ennen kaikkea Brightonin kansainvälisen naisliikuntakonferenssin julistus²⁰ vuonna 1994, kuten myös Windhoekin vastaavan konferenssin toimintakäsky²¹ vuonna 1998 vauhdittivat suomalaisen liikunnan ja urheilun tasa-arvotyötä. Tasa-arvotyö käynnistyi virallisesti vuonna 1994, kun kulttuuriministeri Tytti Isohookana-Asunmaa asetti *Piikkarit-työryhmän* selvittämään naisten asemaa liikuntakulttuurissa. Työryhmän tarkoituksena oli laatia ehdotuksia naisten aseman parantamiseksi liikuntakulttuurissa ja soveltaa Brightonin naisliikuntakonferenssin julkilausuman suosituksia. Piikkarit-työryhmä raportoi 31.1.1995 pääpiirteissään seuraavat ehdotukset:

- 1) on käynnistettävä projekteja, jotka tukevat naisten ja miesten sekä tyttöjen ja poikien mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa ja osallistua sitä koskevaan päätöksentekoon,
- 2) tasa-arvon edistäminen otetaan julkisen rahoituksen ja muun tuen päätöksentekokriteereihin,
- 3) julkishallinnon ja sen taloudellisen tuen piirissä olevien liikuntajärjestöjen ja muiden yhteisöjen päättäviin elimiin valitaan tasapuolisesti naisia ja miehiä,
- 4) em. ehdotusten toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan sekä ehdotuksia tarkistetaan saatujen tulosten pohjalta ja

¹⁹ Heinilä 1974; Heinilä 1977; LIINA-projekti 1980- ja 1990-luvulla, ks. luku 2.1.

²⁰ The Brighton Declaration (Sports Council 1998, 51-52).

²¹ The Windhoek Call for Action (Sports Council 1998, 60-61).

5) vuosittain myönnetään Piikkarit-palkinto tasa-arvon edistämisestä liikuntakulttuurissa.

(Piikkarit 1995, 7-8 ja 12-13; ks. myös Collin 1997, 4; "Yhteinen maali" 1998, 6-7.)

SLU:n tasa-arvotyön voidaan katsoa alkaneen vuodesta 1995, jolloin perustettiin sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävä työryhmä. Tasa-arvotyön painopistealueet SLU:ssa ovat tyttöjen ja naisten johtajuuden vauhdittaminen, tasa-arvohankkeiden tukeminen ja tasa-arvotemoista viestiminen. ("Yhteinen maali" 1998, 11.) SLU:n vuosikertomuksen (1997, 27) mukaan yhteensä 29 jäsenjärjestöllä on oma tasa-arvoprojekti, joista Salmisen (1997) selvityksen mukaan 17 on lajiliittoja. Rahanjaosta päätettäessä ei lajiliittoja vielä kuitenkaan ole tarkasteltu tasa-arvon kannalta ("Yhteinen maali" 1998, 7). SLU on yhteistyössä jäsenjärjestöjensä kanssa laatinut vuosille 1998-2000 liikuntajärjestöjen sukupuolten välisen tasa-arvo-ohjelman²², jonka tavoitteena on tasa-arvoinen liikuntakulttuuri, jossa eri sukupuolilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa, toimia ja päättää. Ohjelmasta ilmenee tasa-arvotyön painopistealueet, tavoitteet sekä seuranta- ja kannustejärjestelmä. Siitä selviää myös tasa-arvotyön vaikutus järjestöjen tulosperusteisiin toimintamäärärahoihin ("Yhteinen maali" 1998, 4, 6 ja 7), joiden jakokriteereissä korostetaan tyttöjen ja naisten liikuntajohtajuutta, alueellisuutta ja paikallisuutta, viestintää ja kokeilevia uusia hankkeita (SLU:n vuosikertomus 1997, 27).

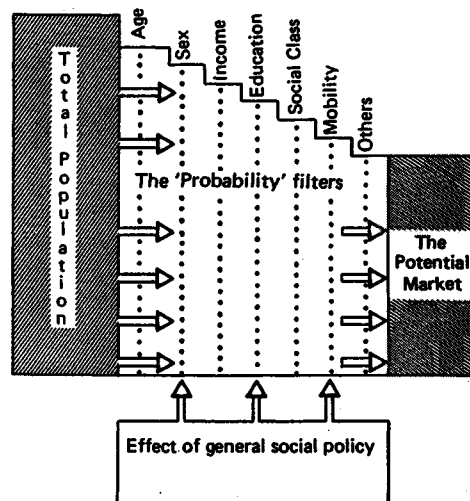
Opetusministeriö on vuodesta 1995 lähtien myöntänyt SLU:lle projektirahoitusta, jonka avulla on toteutettu mentor-ohjelmia, jaettu projektitukea, järjestetty seminaareja, rakennettu verkostoja (mm. LiikunNaiset-verkosto) ja tuotettu materiaalia. ("Yhteinen maali" 1998, 7). SLU on osallistunut asiantuntijana Suomen olympiakomitean "Yhteislähtö"-tasa-arvoprojektiin ja ollut mukana valitsemassa Piikkarit-palkinnon saajia (SLU:n vuosikertomus 1997, 27). SLU toimii myös kansainvälisessä tasa-arvotyössä. Euroopan urheilukonferenssi myönsi Suomelle European Women & Sport (EWS) -verkoston puheenjohtajuuden vuosille 1998-2000 ja SLU:lle vuoden 2000 EWS-konferenssin järjestelyoikeudet. (SLU:n vuosikertomus 1997, 27.) SLU osallistuu liikuntajärjestöjen pohjoismaiseen yhteistyöhön, jota johtaa Ruotsin urheilun keskusjärjestö (RF). Lisäksi SLU tekee tiiviisti kahdenkeskeistä yhteistyötä RF:n ja

²² Vrt. Ruotsissa vastaava tasa-arvo-ohjelma on jo vuodelta 1989 (RF-stämman 1997, 2).

Viron Eesti Spordi Keskliiton kanssa. (SLU:n toimintasuunnitelma 1998, 17; ks. myös "Yhteinen maali" 1998, 6.)

2.3 Naiset liikunnan harrastajina

Rodgers (1985, 62-64) on kehittänyt kaksi erilaista *ns. rajoitusmallia (constraint models)*²³, joiden avulla voidaan selittää tekijöitä, jotka rajoittavat osallistumista liikuntaan ja liikuntaharrastamista. Tarkastelen naisten liikunnan harrastamista tämän teorian kautta. Ensimmäisen mallin (kuvio 2.) mukaan liikunnan harrastaminen riippuu yleisistä sosiaalisista tekijöistä, kuten iästä, sukupuolesta, tuloista, koulutuksesta ja sosiaaliluokasta. Näitä tekijöitä Rodgers kutsuu filttereiksi eli suodattimiksi, jotka suodattavat koko väestöstä esiin potentiaalisten liikunnan harrastajien joukon.

KUVIO 2. Liikunnan harrastamisen sosiaaliset filtrit (Rodgers 1985, 62)

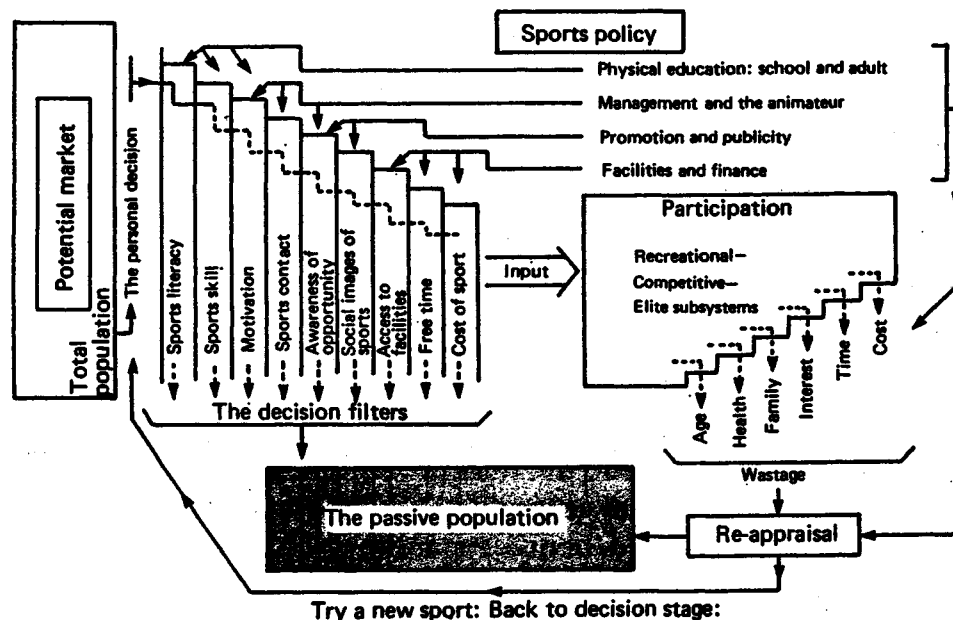
Toinen Rodgersin malli lähtee siitä, mihin ensimmäinen jää; koko väestöstä esiin suodattuneesta potentiaalisten liikunnan harrastajien joukosta (kuvio 3.). Tästä joukosta liikunnan harrastajiksi valikoidutaan *henkilökohtaisen päätöksenteon* kautta. Liikuntaharrastamispäätös on monimutkainen prosessi, johon vaikuttaa monet eri tekijät, kuten *liikuntataidot, motivaatio ja käytettävissä olevan vapaa-ajan määrä*. Näitä

²³ Rodgersin mallit ovat rakenteeltaan sellaisia, että ne ovat sovellettavissa myös Suomen oloihin.

tekijöitä kutsutaan tässä mallissa filttereiksi, vastaavasti kuten yleisiä sosiaalisia tekijöitä edellisessä mallissa. Yksikin edellä mainituista tekijöistä voi johtaa päätökseen harrastaa liikuntaa tai olla harrastamatta. Ne, jotka eivät läpäise näitä filtreitä, eli eivät ala harrastaa liikuntaa, suodattuvat *ns. passiiviseen populaatioon*. Ne taas, jotka läpäisevät filtrit, ovat panoksia *liikuntaharrastamis-systeemissä*. (Rodgers 1985, 62-63.)

Erilaisilla systeemeillä on yleensä kolme osaa: panos (input), prosessi (throughput) ja tuotos (output). Liikuntaharrastamis-systeemissä *panos on liikunnan harrastaja* ja *prosessi liikunnan harrastaminen*. Liikuntaharrastamis-prosessin sisällä ovat omat *filterinsä*, kuten *ikä, terveys ja perhe*. Näistä tekijöistä riippuu, kuinka kauan liikunnan harrastamista jatketaan. Liikuntaharrastamis-prosessissa *tuotos on ns. hukka*, jolla tarkoitetaan sitä, että jossain vaiheessa liikunnan harrastaja aina suodattuu ulos prosessista (esim. terveyssyistä tietyn liikuntaharrastuksen lopettaminen) ja joutuu uudelleen arvioimaan lopettaako liikunta kokonaan vai jatkaako harrastamista eri muodossa. Jotta potentiaalisesta väestöstä liikunnan harrastajiksi saataisiin mahdollisimman suuri osa, tulee maksimoida panokset, pidentää prosessin ajallista kestoa ja minimoida *ns. hukkaa*. (Rodgers 1985, 62-63.)

KUVIO 3. Osallistuminen liikunnan harrastamiseen (Rodgers 1985, 63)

Rodgersin jälkimmäinen malli on puutteellinen, koska se ei näe passiivisesta populaatiosta ulospääsyä. Elämän tilanne ja sosiaalinen ympäristö voivat aiheuttaa hetkellisen passiiviseen populaatioon joutumisen, esim. lapsen syntyessä ja lasten ollessa pieniä tai terveyden heikentyessä. Tilanteen muuttuessa passiivisesta joukosta voidaan kuitenkin palata aktiiviseksi liikunnan harrastajaksi. Rodgersin ensimmäinen malli ottaa huomioon sukupuolen, mutta toinen malleista on täysin sukupuoleton. Niin päätöksenteko filtit kuin liikuntaharrastamis-systeemin filtit ovat erilaisia sekä luonteeltaan että rajoittavuudeltaan naisilla, miehillä, tytöillä ja pojilla. Esimerkiksi vapaa-aika-filtteri perheellisillä naisilla on yleensä liikuntaharrastamista rajoittavampi filtti kuin miehillä.

Myös naisliikuntatutkimus on esittänyt syitä sille, miksi naiset harrastavat tai eivät harrasta liikuntaa. Tyttöjen liikunnan harrastamiseen vaikuttaa yleensä eniten perheen suhtautuminen liikuntaan. Perheen asenne liikuntaan voi olla ylipäättään kielteinen tai saattaa olla niin, että perheen pojan liikunnan harrastamista tuetaan, mutta tytölle liikunnan ei koeta olevan yhtä tärkeää. Naisten liikunnan harrastamisen suhteen suurimmat rajoittavat tekijät ovat kotityöt ja lasten hoito. (Hargreaves 1994, 185-188.) Tilastokeskuksen vuoden 1997 suomalaisen työolotutkimuksen (Sutela 1999, 78) mukaan miehet ovat vuosien kuluessa alkaneet osallistua entistä enemmän kotitöiden tekoon, mutta naisille lankeaa kuitenkin edelleen päävastuu perheen arjen sujumisesta (emt.; ks. myös Melkas 1998, 18-28). Tästä seuraa, että miehillä on naisia enemmän käytettävissä olevaa vapaa-aikaa. Tätä tukee myös Suomen (2000a, 100-102) vuonna 1998 tekemä tutkimus, jonka mukaan miehet (71 %) pystyivät selvästi naisia (61 %) enemmän harrastamaan liikuntaa haluamansa määrän. Naisilla (12 %) perhe oli huomattavasti miehiä (5 %) useammin liikunnan harrastamista vaikeuttava tekijä. Myös sopivan liikuntalajin ja -paikan puute oli naisten vastauksissa selvästi useammin kuin miesten vastauksissa. Miehet taas kokivat työn ja opiskelun selvästi rajoittavampana tekijänä kuin naiset.

Toinen merkittävä naisten liikunnan harrastamista rajoittava tekijä on tulot. Työolotutkimus vuodelta 1997 osoittaa naisten ja miesten palkoissa olevan edelleen selkeä ero miesten hyväksi (Lehto 1999a, 123). Kaikki naiset eivät ole samanlaisessa asemassa liikunnan harrastamisen suhteen. Varsinkin Yhdysvalloissa hyvätuloiset hankkivat usein kotiapua ja lasten hoitajan, jotta vapaa-aikaa jää enemmän, kun taas

huonompituloisilla ei tähän ole mahdollisuutta. Hyvätuloisilla on enemmän taloudellisia resursseja ostaa liikuntapalveluita ja -varusteita. Rajoittuneet mahdollisuudet harrastaa liikuntaa on myös esim. yksinhuoltajaäideillä sekä pienten lasten äideillä. (Hargreaves 1994, 185-188.) Lisäksi joissakin kulttuureissa paheksutaan voimakkaasti naisten liikuntaharrastamista (esim. etelä-Euroopan maissa). Paheksunta on yleensä suurempaa iäkkäitä naisia kuin nuorempia naisia kohtaan. (Hargreaves 1994, 185-188.)

Talbot ja Flintoff tutkivat (Talbot 1999) vuoden 1994 Kansanyhteisön²⁴ kilpailuissa (Commonwealth Games) kilpailevien, valmentavien ja muissa tehtävissä toimivien naisten kokemuksia niistä liikuntaharrastamisen rajoituksista, joita Kansanyhteisössä heille oli. Tulosten mukaan naiset kokivat useita rakenteellisia rajoitteita, kuten urheilustipendien vähyys, vähäinen naisiin kohdistuva liikuntatieteellinen tutkimus ja miehille suunnitellut liikuntapaikat, sekä sosiaalisia ja kulttuurisia rajoitteita, kuten lapset ja naisten liikunnassa toimimiseen kielteisesti suhtautuvat aviomiehet. Sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden koettiin vaikuttavan ei niinkään liikunnan ja urheilun parissa toimiviin naisiin vaan niihin naisiin, jotka ovat liikuntakulttuurin ulkopuolella. (Emt.) Mikäli Suomessa tehtäisiin Talbotin ja Flintoffin tutkimusta vastaava tutkimus, antaisi se todennäköisesti edellä esitetyn kanssa osittain samansuuntaisia ja osittain erisuuntaisia tuloksia. Rakenteellisia rajoitteita Suomessa voisivat olla miehille suunnitellut liikuntapaikat, sukupuolta problematisoivan liikuntatutkimuksen vähäisyys sekä kulttuuriset rajoitteet (esim. kotityöt ja lasten hoito). Olisiko Suomessa kuitenkin yleisesti sosiaalisia rajoitteita, kuten aviomiesten kielteinen suhtautuminen lastensa ja vaimojensa liikuntaan? Saattaa olla, että ei, sillä tasa-arvoajattelu on Suomessa jo pitkällä verrattuna esim. etelä-Euroopan maihin. Tosiasia kuitenkin on, että naisten vapaa-ajasta jää huomattavasti vähemmän aikaa liikuntaan käytettäväksi kuin miesten vapaa-ajasta. Matka-apurahat ja urheilustipendit tuskin Suomessa olisivat rakenteellisia rajoitteita, sillä niitä pyritään myöntämään yhtäläisin kriteerein molemmille sukupuolille.

Vuolle (2000, 23-46) on koonnut tutkimustietoa suomalaisten liikuntakäyttäytymisestä, jota on saatavilla jo parin vuosikymmenen ajalta. Näissä tutkimuksissa on yleensä

²⁴ Britannia ja sen entiset koloniaalimaat muodostavat yhdessä Kansanyhteisön. Kansanyhteisöön kuuluu 50 eri maata, jotka osallistuvat Kansanyhteisön kisoihin 67:nä eri kansakuntana. (History of the Commonwealth Games.)

selvitetty liikuntaharrastuksen suuntautuneisuutta, intensiteettiä ja motiiveja. Ajankohtainen yleiskuva aikuisen suomalaisen liikunnanharrastajan profiilista hahmottuu Kansanterveyslaitoksen ja LIKES-tutkimuskeskuksen (Godenhjelm, Anttila, Vihko & Uutela 1999, 42-45) aikuisten terveyskäyttäytymistä selvittävän pitkittäistutkimuksen tuloksista (ks. taulukko 1). *Naisille liikunta on tärkeä elämänaalue useammin kuin miehille.* Vuosina 1978-1980 naisista 50 prosenttia ja miehistä 48 prosenttia oli kohtuuliikkujia²⁵ ja vuosina 1996-1997 vastaavat prosenttiosuudet olivat naisilla 65 ja miehillä 61. Kohtuuliikunta on erityisen yleistä alle 20-vuotiailla miehillä ja lähes yhtä yleistä vastaavan ikäisillä naisilla. Vähäisintä se on 35-44 -vuotiailla miehillä ja 25-34 -vuotiailla naisilla. 55-64 -vuotiaista miehistä 60 prosenttia ja naisista 58 prosenttia on arvioitu kohtuuliikkujiksi. (Emt.) Kosken (1996, 24) vuonna 1995 suorittaman elämäntyyli tutkimuksen mukaan *sukupuolten välinen ero oli suhteellisesti suurimmillaan kaikkein aktiivisimmin harrastavien ryhmässä.* Miehistä erittäin usein liikuntaa harrasti 30 prosenttia, kun taas naisten kohdalla oltiin lähellä 40 prosenttia. (Emt.) Suomi (2000a, 60) päätyi tutkimuksessaan vuonna 1998 samansuuntaisiin tuloksiin. Kaikkein aktiivisimmassa ryhmässä miehiä oli naisia selvästi enemmän, kun taas kaikissa muissa ryhmissä naisia oli hieman enemmän.

TAULUKKO 1. Suomalaisten naisten ja miesten kohtuuliikunta (Godenhjelm ym. 1999, 42-45)

(* = keskiarvo vuosilta 1978-1997)

	NAISET %	MIEHET %
Vuosina 1978-1980	50	48
Vuosina 1996-1997	65	61
Alle 20-vuotiaat kohtuuliikkujat*	67	72
Naiset 25-34 v., miehet 35-44 v.*	51	47
55-64 -vuotiaat*	58	60

Koski (1994) esittää tutkimuskoosteessaan tietoja naisista suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Naiset harrastavat pääasiassa kävelylenkkeilyä, pyöräilyä, kotivoimistelua, ohjattua voimistelua ja uintia, kun taas miesten suosimat lajit ovat

²⁵ Kohtuuliikunnalla tarkoitetaan vähintään 30 minuutta yhtäjaksoisesti kestävää, hengästymistä ja hikoilua aiheuttavaa liikuntaa, vähintään kahdesti viikossa suoritettuna (Godenhjelm ym. 1999, 43).

fyysisesti raskaampia, kuten palloilu ja juoksulenkkeily. Suomen (2000a, 122) vuoden 1998 tutkimuksen mukaan sekä naisten että miesten suosituin laji oli kävelylenkkeily. Naisten suosimia lajeja olivat kuntojumppa, kuntokoulu ja aerobic, kun taas miehet suosivat hiihtoa, lentopallo ja sählyä. Suunnilleen yhtä paljon naiset ja miehet harrastivat juoksulenkkeilyä, kuntosalia, pyöräilyä ja uintia.

Sukupuolten erilaiset liikkumismotiivit vaikuttavat lajivalintoihin. Kosken (1994) mukaan naisten motiiveina on ennen kaikkea rentoutuminen, miellyttävät tuntemukset sekä esteettisyys ja miesten motiiveina halu ponnistella ja rasittaa itseään (emt.; vrt. mm. Talbot 1990, 106; Miller 1996, 13). Suomen (2000a, 106) tutkimuksen mukaan tärkein liikuntapaikkojen käytön peruste niin miehillä kuin naisilla oli terveyden ylläpito, naisilla kuitenkin miehiä useammin. Myös hyvän olon tunne esiintyi naisten vastauksissa useammin kuin miesten vastauksissa. Miehillä huomattavasti naisia tärkeämpää oli liikuntataitojen kehittäminen, kilpaurheilu ja urheiluseuratoiminta. (Emt.) Naisten osuus liikuntaseurojen jäsenistä on miehiä vähäisempi. Naisten osuus on kuitenkin kasvanut vuosina 1986-1996 38 prosentista 42 prosenttiin (Heikkala & Koski 1999, 25). Miehet osallistuvat naisia enemmän kilpailutoimintaan (naiset < 6 %, miehet > 20 %), organisoituun liikuntaan (naiset 16 %, miehet 22 %) ja penkkiurheiluun. 1970-luvulla tilanne oli sellainen, että mitä enemmän ulkoilusta ja ilmaisuliikunnasta mentiin kilpaurheilun suuntaan, sitä pienempi oli naisten osuus. Nyttemmin naiset ovat kasvattaneet suhteellista osuuttaan sekä huippu- että penkkiurheilussa, mutta edelleen ero on olemassa. (Koski 1994; ks. myös SLU:n vuosikertomus 1997, 27; Pirinen 1998, 16-17.) Suomen (2000a, 66) tutkimuksen mukaan miehet (37 %) harrastivat vuonna 1998 penkkiurheilua edelleen naisia (18 %) selvästi enemmän (emt.).²⁶ Liikuntakäyttätymistutkimuksissa sukupuolta ei ole yleensä problematisoitu. Sukupuoli nähdään vain muuttujan asemassa.

Ei vain liikunnan harrastajina vaan myös urheilijoina naiset eroavat miehistä. Tämän osoittaa Vuolteen (1987a) tutkimus huippu-urheilijan koulutuksesta ja elämänurasta. Tulokset kertovat naishuippu-urheilijoiden joutuneen sovittamaan ensisijassa urheilun sekä koulunkäynnin ja opiskelun vaatimukset keskenään. Miesurheilijoilla taas urheilu

²⁶ Suomen (2000a) tutkimuksen prosenttiluvut ovat todennäköisesti liian korkeita, sillä tutkimukseen vastanneet olivat keskimääräistä väestöä keskimääräisesti aktiivisempia. Sukupuolten suhteellisiin osuuksiin tällä ei ollut vaikutusta.

ja ammattielämä kohtasivat naisurheilijoita useammin toisensa. Vuolteen mukaan vaikuttaa myös siltä, että naiset onnistuivat tasapainottamaan urheilun ja opiskelun paremmin kuin miehet, kun taas miehet osasivat naisia paremmin hyödyntää urheilua ammattielämässä. (Emt.; ks. myös Vuolle 1987b.) Vuolteen tutkimus kuvastaa osuvasti niitä erilaisia lähtökohtia, jotka nais- ja miesurheilijoilla suomalaisessa liikuntakulttuurissa on. Tosin Vuolteen tutkimus on lähes 15 vuotta vanha. Viidentoista vuoden aikana suomalainen yhteiskunta ja liikuntakulttuuri sen myötä on käynyt läpi melkoisen muutoksen. Koulutuksen merkitys on kasvanut, liikuntaan on tullut yhä enenevässä määrin mukaan taloudellista ajattelua jne. Olisi mielenkiintoista nähdä, saataisiinko 2000-luvulla Vuolteen tutkimuksen kanssa vastaavia tuloksia.

2.4 Naiset liikunnan päätöksentekijöinä

Vuoden 1994 Brightonin kansainvälinen naisliikunnan kongressi hyväksyi julkilausuman naisten aseman parantamiseksi liikuntakulttuurissa. Tämä ns. naisliikuntajulistus kiinnittää huomiota muun muassa johtamiseen ja päätöksentekoon. Sen kuudes periaate koskee naisten aseman parantamista johto- ja päätöksentekotehtävissä. Myös KOK on ryhtynyt toimenpiteisiin naisten määrän lisäämiseksi päätöksentekotehtävissä. Vuonna 1996 se edellytti, että kaikissa KOK:n ja kansallisten olympiakomiteoiden ryhmissä tulee olla 10 prosenttia naisedustajia vuoteen 2000 mennessä ja 20 prosenttia vuoteen 2005 mennessä ("Yhteinen maali" 1998, 5). KOK:n presidentti Juan Antonio Samaranch totesikin vuonna 1996 Lausannen naisliikuntakonferenssissa 2000-luvun tulevan olemaan naisille kilpaurheilussa ja sitä koskevassa päätöksenteossa uuden aikakauden alku. (Sports Council 1998, 16.)

Norjassa on vuosina 1995-2000 käynnissä projekti²⁷, jonka avulla pyritään edistämään naisten asemaa liikunnan päätöksenteossa. Tähän mennessä tulokset ovat olleet lupaavia ja projektin loppuosan arviointi on parhaillaan käynnissä. (Skirstad 1999.) Ruotsissa liikuntajärjestöt ovat vuonna 1995 ottaneet käyttöön kiintiöt, joiden avulla naisten osuus liikunnan johtotehtävissä on saatu kasvamaan (RF-stämman 1997, 2-5). Yleensä kaikilla muutoksilla on taipumus alussa kohdata vastustusta. Kiintiöperiaatteiden voidaan olettaa kohtaavan vastustusta keskimääräistä enemmän, koska kiintiöillä puututaan vuosikymmenien ja jopa vuosisatojen kuluessa muodostuneisiin yhteiskunnan

perusrakenteisiin, jotka muokkaavat sukupuolten välisiä suhteita. Monien poliitikkojen mielestä kiintiöiden käyttöönotto on kuitenkin välttämätön toimenpide, jotta sukupuolten välisiä suhteita johto- ja päätöksentekotehtävissä voidaan muuttaa. Kiintiöiden sisäänajo vaati aikaa ja kärsivällisyyttä niin itse niiden kohteilta kuin suunnittelijoiltakin. Optimistisimmillaan voidaan ajatella, että toiminta ajan kuluessa muuttuu automaattiseksi, eikä kiintiöitä enää tarvita.

Eri lait²⁸ ovat Suomessa auttaneet naisia etenemään ammatillisiin johtotehtäviin. Esimerkkinä mainittakoon tasa-arvolain sukupuolikiintiö. Sukupuolikiintiöt ovat nostaneet merkittävästi naisten osuutta niin valtion komiteoissa (43 %), kaupunginvaltuustoissa (40-50 %), kunnanhallituksissa (45 %) kuin kunnanlautakunnissakin (47 %). Kiintiöperiaatteen ulkopuolella olevissa kunnanvaltuustoissa naisten keskimääräinen osuus jäi kuitenkin vuonna 1996 vain 31 prosenttiin. (Kuusipalo 1999, 76.)

Suomalaisessa liikuntakulttuurissa naisten aseman parantamista johto- ja päätöksentekotehtävissä on ajanut pääasiassa Piikkarit-työryhmä vuosina 1994 ja 1995 sekä Suomen Liikunta ja Urheilu, joka mm. laati yhteistyössä jäsenjärjestöjensä kanssa tasa-arvolinjauksen vuonna 1998. Suomessa naisten määrä on liikunnan päätöksenteossa lisääntynyt viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Tästä kehityksestä huolimatta naisten osuus on edelleen vähäinen. Palkatussa liikuntahenkilöstössä naisia on paljon sihteereinä. Hallinto- ja tutkimustehtävissä naisten osuus on noin kolmanneksen ja johtotehtävissä alle viidenneksen. Naisten osuus liikuntakulttuurin eri tehtävissä sekä naisedustajien määrä erilaisissa päättävissä elimissä voidaan kiteyttää yhteen lauseeseen; mitä arvostetumpi, korkeammalla hierarkiatasolla sijaitseva ja lähempänä kilpailutoimintaa oleva tehtävä, sitä pienempi on naisten osuus. (Piikkarit 1995, 10; Mustakallio 1998, 188-194.)

Piikkarit-työryhmän kyselyn (1995) mukaan liikuntajärjestöjen hallituksissa oli kaikkiaan 84 prosenttia miehiä ja 16 prosenttia naisia sekä puheenjohtajina alle 6 prosenttia naisia ja 94 prosenttia miehiä (Piikkarit 1995, 15). SLU:n henkilöstöstä

---

²⁷ The Norwegian Women Project.

²⁸ Ks. luku 2.2.3 Tasa-arvotyön lähtökohdat liikunnassa.

(toimisto sekä hallintopalveluyksikkö) oli noin 60 prosenttia ja hallituksesta 29 prosenttia naisia vuonna 1998 (SLU:n toimintakertomus 1998, 33). Positiivista on naisten osuuden huomattava nousu; vuonna 1993 naisten osuus SLU:n henkilöstöstä oli kolmannes ja hallituksesta 12 prosenttia (Koski 1994). SLU:n vuonna 1999 tekemän tasa-arvoselvityksen (Heinonen & Puskala 1999) mukaan naisten määrä lajiliittojen hallituksissa ja puheenjohtajina pysyi vuodesta 1997 lähtien alle 20 prosentissa. Naisten osuus lajiliittojen johtavista toimihenkilöistä sen sijaan nousi vuoden 1997 noin 20 prosentista vuoden 1999 noin 30 prosenttiin. Aluejärjestöjen, ruotsinkielisten liikuntajärjestöjen, kuntoliikuntajärjestöjen, erityisliikuntajärjestöjen sekä koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestöjen tasa-arvotilanne oli lajiliittoja parempi. (Emt.) Liikuntaseuran puheenjohtajana nainen oli harvinaisuus vain 13 prosentin osuudella (Kinnunen 1987). Vuonna 1977 naiset olivat jäsenosuuteensa nähden (29 %) aliedustettuina seurojen johtokunnissa (12 %) (Epäily 1987, 46). Vuonna 1986 naisten osuus oli noussut 36 prosenttiin (Karjalainen & Laalo 1997, 18). Julkisen liikuntahallinnon eri tehtävissä oli naisia keskimäärin alle 30 prosenttia (Piikkarit 1995, 16). Ks. taulukko 2.

TAULUKKO 2. Naisten prosenttiosuudet liikuntajärjestöjen päätöksenteossa (kokoelmataulukko Kinnunen 1987; Koski 1994; Piikkarit 1995, 15-16; SLU:n toimintakertomus 1998, 33; Heinonen & Puskala 1999)

Huom. Suluissa vastanneiden määrät.

LIIKUNTAJÄRJESTÖT	VUOSI	HALLITUS %	PJ %	JOHTAVAT TOIMIHENKILÖT %
SLU	1993/1998	12/29	0	Henkilöstö: 33/60
Lajiliitot (73)	1997/1999	16/19	8	20/30
Liikuntaseurat	1987		13	
Alueet (15)	1999	30	13	31
Ruotsinkieliset (6)	1999	23	50	19
Kuntoliikunta (2)	1999	44	0	55
Erityisliikunta (8)	1999	24	13	50
Koululais- ja opisk.liik. (4)	1999	41	0	50

2.5 Naisurheilu mediassa

Naisten aseman muotoutumiseen liikunnassa vaikuttaa myös median antama käsitys naisurheilusta. Media sekä *representoi* eli *esittää* maailmaa että *konstruoii* eli *merkityksellistää*, järjestää, tuottaa, muuttaa ja uusintaa sosiaalista todellisuuttamme. (Pirinen 1997b, 290; 1998, 18.) Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana on tehty lukuisia tutkimuksia ja selvityksiä television urheiluohjelmista, sanomalehtien urheilusivuista, urheilun erikoislehdistä sekä aikakauslehdistä (Television urheiluohjelmista ks. esim. Daddario 1994, 275-288; Halbert & Latimer 1994, 298-308; Toohey 1997, 19-29; Andrews 1998, 5-8; Collin & Vuori 1999; Eastman & Billings 1999, 140-170; Tuggle & Owen 1999, 171-182. Sanomalehtien urheilusivuista ks. esim. Crossman, Hyslop & Guthrie 1994, 123-132; Harris 1997; Pirinen 1997a, 239-249; 1998, 16-31; Jones, Murrell & Jackson 1999, 183-192; Urquhart & Crossman 1999, 193-202. Urheilun erikoislehdistä ks. esim. Lenskyj 1998, 19-32. Aikakauslehdistä ks. esim. Duncan 1990, 22-43; Pirinen 1993; 1997b, 290-301)²⁹.

Tutkimuksissa on havaittu, että naisurheilu on konstruoitu sekä toiseudeksi että vähempiarvoiseksi miesurheiluun verrattuna ja miesurheilu sekä ensisijaiseksi että arvokkaammaksi naisurheiluun verrattuna. Tärkeimpiä keinoja naisurheilijoiden toiseuttamisessa ovat naisurheilijoiden suoritusten vähättely, työttömyys (aikuisten nimittäminen tytöiksi), huomion kiinnittäminen naisurheilijoiden yksityiselämään ja ulkonäköön, naisurheilun vähäinen määrä mediassa³⁰ sekä naisurheilijoiden vertaaminen miesurheilijoihin. On myös huomattu, että media suosii ns. feminiinisiä yksilöurheilulajeja, kun taas naisten joukkueurheilu jää helposti uutiskynnyksen alapuolelle. Median luomat representaatiot tuottavat ja laillistavat patriarkaalista urheilua ja luovat vaikutelmaa naisurheilusta sekä vähemmän tärkeänä että alempiarvoisena. (Pirinen 1997b, 290-291; 1998, 18-19.)

Huolestuttavaa on median vaikutus ei vain aikuisten käyttäytymiseen ja minäkuvaan, mutta erityisesti lapsiin ja nuoriin, joilla ei ole kykyä arvioida ja kyseenalaistaa median luotettavuutta. Naisurheilijoiden vähäinen näkyminen mediassa vähentää tyttöjen

²⁹ Ks. myös Birrell'in & Cole:n 1994, Costa:n & Cuthrie:n 1994 ja Creedon'in 1994 toimittamat teokset naisista ja mediaurheilusta.

³⁰ Naisurheilijat ovat miehiin verrattuna aliedustettuina tiedotusvälineissä (osuus 5-15 %, palstamillimetreissä vain 0,5-5 %) sekä tekstillisesti, kuvallisesti että äänellisesti (Pirinen 1993; Harris 1997).

kiinnostusta urheilemiseen. (Pirinen 1993, 3-4; 1998, 27-28; Koski 1994; Harris 1997, 144-145; Pirinen 1998, 27-28.) Suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoistuessa ei medialla ja sponsoreilla enää ole varaa jättää hyödyntämättä sitä valtavaa naisenergiaa, mitä urheilusektorin naisista löytyy. Kun saadaan alkusysäys tämän suuntaiselle kehitykselle, on mahdollisuus synnyttää positiivinen kierre (resurssit lisääntyvät, arvostus nousee jne.), joka parantaa naisten asemaa tulevaisuuden liikuntakulttuurissa.

Vaikka miehillä on urheilussa valta, ei se tarkoita kuitenkaan kaikkien miesten kuuluvan tähän etuoikeutettujen joukkoon. Esimerkiksi urheilumedia näyttää suosivan heteroseksuaalisia, valkoihoisia ja menestyksekkäitä miesurheilijoita, kun taas homoseksuaaliset, värilliset ja vähemmän menestyksekkäät miesurheilijat jäävät useasti huomiotta. Ja toisaalta, vaikka naiset ovat alistettuja urheilussa, niin jotkut naisryhmät ovat enemmän alistetussa asemassa kuin toiset, esim. lesbot ja ei-valkoiset naiset. (Pirinen 1997b, 291.) Näitä mediaurheilun vähemmistöryhmiä ei juurikaan ole tutkittu. Toinen vähän tutkittu alue on media ja liikunta. Markula (1995, 424-253) on tutkinut aerobicin harrastajien käsityksiä median luomista naisihanteista. Media luo käsitystä, että naisten on liikuttava tullakseen kauniiksi, nuorekkaiksi, hoikiksi, kiinteiksi sekä seksikkäiksi ja täten saavuttaakseen miesten hyväksynnän. Liikunnan motiivina korostetaan liikaa ns. ulkonäköruumista, kun taas muilla tärkeillä asioilla, kuten liikunnan ilolla, psyykkisellä ja fyysisellä hyvän olon tunteella, emansipaatiolla, omalla ajalla ja sosiaalisella kanssakäymisellä toisten naisten kanssa on vähäinen merkitys.

2.6 Naiset ja liikunnan rahat

Naisten osuutta liikunnan rahavirroista ei ole aiemmin tutkittu, mutta tutkijat kuten esimerkiksi Grant & Darley (1993, 251-263), Shelton (1993, 275-285), Snyder (1993, 264-274), Valtonen, Rissanen ja Pekurinen (1993) sekä Koski (1994) ovat nostaneet esille muutamia huomioita aiheesta. Valtosen ym. (1993) mukaan miehet kuluttavat liikuntaan lähes puolet naisia enemmän, vaikka naisten osuus liikunnan harrastajina on suurempi. Tosin kuukaudessa liikutut tuntimäärät ovat molemmilla sukupuolilla lähes samat. (Emt., 88-89.) Selitys eroon löytynee miesten ja naisten välisistä tuloeroista sekä harrastettavan liikunnan laadusta ja käytettävistä harrastuspaikoista. Yksi vartenotettava huomio on myös se, ettei naisilla välttämättä ole kotitöiltään aikaa

lähteä harrastamaan rakennetuille liikuntapaikoille, vaan he liikkuvat ajan säästämiseksi kodin lähipiirissä mm. ulkoillen.

Koski (1994) on raportissaan selvittänyt eri apurahojen suuntautumista naisille ja miehille. Vuosina 1989-1992 olympiakomitean valmennusrahoista 27 prosenttia kohdistui naisiin. Liikuntatieteelliseen tutkimukseen vuosina 1993 ja 1994 myönnettyistä apurahoista 23 prosenttia oli suunnattu naisille. Samoina vuosina matka-apurahoituksen saajista 48 prosenttia oli naisia. Tässä suhteessa tilanne on parantunut huomattavasti, sillä kaksikymmentä vuotta aikaisemmin matkarahoja oli myönnetty naisille yli puolet vähemmän. (Emt.) Kosken selvitys on kuitenkin puutteellinen, sillä valmennus-, matka- ja muita apurahoja tarkasteltaessa ei voida kiinnittää huomiota ainoastaan naisten ja miesten osuuksiin apurahojen kokonaissummasta. Huomiota on kiinnitettävä myös eri sukupuolten hakemusten määrään. Koski ei ole myöskään tutkinut apurahojen saantia tutkimusalueen mukaan. Opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän selvityksessä (Paananen 1992, 43) sen sijaan prosentit on suhteutettu hakemuksiin. Vuosina 1985 ja 1990 yhteensä 55 prosenttia hakeneista naisista ja 59 prosenttia hakeneista miehistä sai tutkimusavustuksen. (Emt.) Mielenkiintoista olisi tarkastella uudempia lukuja sekä tutkimusalueittain myönnettyjä apurahoja (esim. naisia koskeva liikuntatutkimus vs. feministiseen teoriaa perustuva naistutkimus). Opetusministeriön apurahojen myöntämiskriteerit ovat myös saaneet kritiikkiä osakseen suomalaisilta naisliikuntatutkijoilta (ks. Kosonen & Pirinen 1992, 48-49).

Urheilusponsorointi on yksi hyvin merkittävä rahoituksen lähde liikuntataloudessa. Urheilusponsorointi on kasvanut räjähdysmäisesti parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämä tosin kuvaa tilannetta ainoastaan miesurheilijoiden kohdalla; naisten osuus sponsorituen saajina on minimaalinen. Shaw ja Amis (1998) uskovat naisia syrjivän päätöksenteon syiden löytyvän ei niinkään taloudellisista vaan kulttuurisista tekijöistä, kuten median käyttäytymisestä ja sen luomista stereotyyppioista naisista tukijoukkoihin kuuluvina. Tämä kulttuurinen tekijä vaikuttaa sponsoroinnin päätöksentekijöihin ja päätöksentekoprosesseihin ratkaisevasti. Sponsorit hyväksyvät kulttuurin luomat naisrepresentaatiot³¹, matkivat miehiä sponsoroivia kilpailijayrityksiään ja mukautuvat ns. perinteisiin toimintatapoihin organisaatiokulttuurissaan. Jättämällä naisten urheilumarkkinat huomiota vaille

yritykset menettävät merkittäviä hyödyntämättömiä voimavaroja. Innovatiivisella ja kuvitteellisella sponsoroinnilla voisi yrityksen kuvitella olevan paljon vahvemmissa, kuin kopioimalla vanhoja jo moneen kertaan muiden käyttämiä ideoita. (Emt.) Naisten sponsorituen saamista vaikeuttaa myös sponsoroinnissa vallitseva heteroseksismi ja lesbofobia³². Esimerkiksi tenniksenpelaaja Martina Navratilova menetti monia sponsorisopimuksia, kun kertoi lesboudestaan. (Shelton 1993, 282-284.) Urheilusponsoroinnin puolustukseksi voidaan päätöksenteon perusteiden todeta löytyvän muustakin kuin syrjinnästä. Monesti vaikuttimina ovat liiketoiminnalliset edut. Esimerkiksi kilpa- ja huippu-urheilussa tarjontaa on enemmän miesten puolella ja miesten urheilussa on enemmän katsojia.

Uurasjärvi (1996) on kirjassaan "Huippu-urheilijoiden elämää" haastatellut urheilijanaisia ja kysynyt heiltä mm. urheilun taloudellista kannattavuutta. Yleisurheilija Sanna Hernesniemi (nykyinen Kyllönen) kertoo eläneensä urheilulla ja pärjänneensä taloudellisesti kohtuullisesti. Suurimman osan saamistaan rahoista Hernesniemi ansaitsee kesäkisoista. (Emt., 85.) Keihäänheittäjä Mikaela Ingbergille, kumparelaskija Minna Karhulle ja kuulantyöntäjä/painonnostaja Karoliina Lundahlille urheilu sen sijaan ei ole taloudellisesti kannattavaa. Rahaa he joutuvat uhraamaan myös itse. (Emt., 30, 45, 49 ja 105.) Kävelijä Sari Essayah sai aikoinaan elantonsa urheilusta, mutta säästöön ei rahaa jäänyt (emt., 138). Myös taitoluistelija Mila Kajas eli urheilulla, mutta kunnan tuloihin hän pääsi vasta ammattilaisjäillä (emt., 153). Triathlon ei ole Ghita Jahlströmiä elättänyt. Hänellä on muutamia sponsoreita, jotka mahdollistavat kilpailu- ja harjoittelumatkat, sillä rahapalkinnot kilpailuista ovat pieniä. (Emt., 171.) Yhteenvetona todettakoon, että Uurasjärven (1996) haastattelemista urheilijoista osa elätti itsensä urheilulla, osa ei. Yhteistä heille kaikille oli, että urheilu-uran päättymisen jälkeen on hankittava toinen tulonlähde. Rikastumaan ei kukaan päässyt. Epäsäännölliset ja epävarmat tulot olivat haastateltaville tyypillisiä. Johdonmukaisesti urheilijat eivät kertoneet tulonlähteitään; palkintorahat, apurahat ja sponsorituet mainittiin joidenkin kohdalla.

³¹ Representaatiolla tarkoitetaan esittämistapaa.

³² Pakkoheteroseksuaalisuuden kritiikistä ks. esim. Lappalainen 1996, 216-220.

Homofobiasta, seksismistä ja lesboudesta liikunnassa ja urheilussa voi lukea esim. Griffin & Genasci 1990, 211-221; Lenskyj 1990, 235-243; Griffin 1992, 251-263; Cahn 1994, 327-336; Theberge & Birrell 1994b, 337-338; Kolnes 1995, 60-75. Suomessa aihepiiri on vielä tutkimusalueena uusi.

3 JOHTAMINEN

Johtamiskäsitteistö ja -teoriat ovat moniselitteisiä, mikä johtuu pitkälti johdettavien organisaatioiden erilaisuudesta ja tavoitteiden muuntumisesta eri aikakausina. Niihin ei tämän työn puitteissa ollut mahdollisuutta paneutua. Resurssien jakaminen niin liikuntakulttuurissa kuin muualla yhteiskunnassa on johtavissa asemissa olevien henkilöiden tehtävä. Liikuntajohtajien, jotka pääasiassa ovat miehiä, rahoituspäätöksillä on hyvin kauaskantoisia vaikutuksia liikuntakulttuurissa. Tässä työssä johtamista ja liikuntajohtamista tarkastellaan sukupuolinäkökulmasta. Tämän luvun tarkoituksena on toimia ns. siltana tulosten ja pohdinnan välillä.

3.1 Johtamisen sukupuolinäkökulma

Tarkasteltaessa kaikkien johtotehtävissä työskentelevien naisten osuuksia 1980-luvun alusta lähtien havaitaan selvä lineaarinen kasvu. Kun vuonna 1980 naisten osuus kaikista johtajista oli 13 prosenttia, vuonna 1995 osuus oli kivunnut jo neljännekseen. Eniten naisia oli vuonna 1995 henkilöstöjohdossa (61 %) sekä hallinto- ja talousjohdossa (43 %) (taulukko 3.). (Vanhala 1999, 20; ks. myös Vanhala, Laukkanen & Koskinen 1995, 175; Veikkola 1996, 16; Mustakallio 1998, 188-189.) Alhaisin (8 %) naisten osuus oli teknisissä johtajissa (Vanhala 1999, 20; ks. myös Veikkola 1996, 16) sekä SLU:n keväällä 1997 tekemän tasa-arvoselvityksen mukaisesti liikuntajärjestöjen johtajissa (noin 10 %). Julkisen sektorin johtajista (viidesosa kaikista johtajista) vuonna 1995 oli 40 prosenttia naisia eli reilusti yksityistä sektoria ja kolmannen sektorin järjestökenttää enemmän (Hänninen-Salmelin & Karento 1999, 61). Julkisen sektorin demokraattisesti valituissa päätöksentekotehtävissä naiset ovat hieman huonommin edustettuina. Naisten osuus kansanedustajista laski vuoden 1995 vaaleissa 33,5 prosenttiin oltuaan vuoden 1991 vaaleissa 38,5 prosenttia. Vuoden 1999 vaaleissa naiset saivat takaisin useimmat menettämänsä paikat ja naisten osuus on nyt 37 prosenttia. Vuoden 1996 kunnallisvaaleissa naisia valittiin kunnanvaltuutetuiksi 31,5 prosenttia. (Veikkola 1999, 8.) Vuoden 2000 maaliskuu oli suomalaiselle yhteiskunnalle ja sukupuolten tasa-arvolle historiallisesti merkittävä kuukausi, sillä silloin astui virkaan Suomen ensimmäinen naispresidentti. Ulkoministeri Tarja Halonen valittiin presidentiksi suoran kansanvaalin toisella kierroksella. Presidentin vaalit olivat tasa-

arvonäkökulmasta tärkeä tapahtuma jo senkin vuoksi, että seitsemästä ehdokkaasta neljä oli naisia.

Naisten vähyys, jopa puuttuminen, organisaatioiden huippujohdossa on havaittu tosiasia. Tätä on alettu kutsua lasikattoilmiöksi; naisten urakehitys katkeaa tietylle tasolle ylimmän johdon alapuolelle ikään kuin välissä olisi näkymätön "lasikatto". "Lasikaton" rikkomiseksi naisten täytyy onnistua etenemään sukupuolistereotyyppien muodostamien esteiden ohi. (Vanhala ym. 1995, 178-179; Koskinen 1998, 206-207; Petäjäniemi 1998, 43-44.) Perusstrategia tähän on ollut joko feminiinisen erilaisuuden korostaminen tai feminiinisen erilaisuuden häivyttäminen mahdollisimman vähiin³³ (Vanhala ym. 1995, 179). Naisjohtajat toimivat miehiä useammin pienissä organisaatioissa, alemman tason johtajina ja naisvaltaisilla aloilla. Tarkasteltaessa johtajien palkkatilastoja huomataan, että naisten keskiarvopalkat olivat vuonna 1995 vain 65 prosenttia miesten vastaavista. Kaikki palkansaajanaiset ansaitsivat samana vuonna keskimäärin 74 prosenttia miesten keskiansioista. (Vanhala 1999, 27; ks. myös Vanhala ym. 1995, 176-177; Veikkola 1996, 26; Koskinen 1998, 204 ja 208-209; Petäjäniemi 1998, 31-35.)

TAULUKKO 3. Naisten ja miesten osuudet yksityisen ja kolmannen sektorin johtotehtävissä vv. 1993 ja 1995 (Vanhala 1999, 21)

TEHTÄVÄ	NAISJOHTAJAT (%)	MIESJOHTAJAT (%)
	1993/1995	1993/1995
Kaupalliset johtajat	18/19	82/81
Liiketoimintajohdajat	21/22	79/78
Taloushallinnon johtajat	41/43	59/57
Tekniset johtajat	8/8	92/92
Henkilöstöjohtajat	58/61	42/39
Järjestöjohtajat	33/33	67/67
Muut johtajat	22/23	78/77
Yhteensä	24/25	76/75

³³ Naisjohtajuuden alueella erilaisuuden korostaminen ja häivyttäminen näkyy lähinnä keskusteluna kahden eri johtamistyylin, ns. pehmeän, feminiinisen ja ns. kovan, maskuliinisen, välillä. Naisjohtajat joutuvat tasapainoilemaan sukupuolensa mukaisen feminiinisen ja asemansa mukaisen maskuliinisen käyttäytymisnormiston välillä. (Vanhala ym. 1995, 179.)

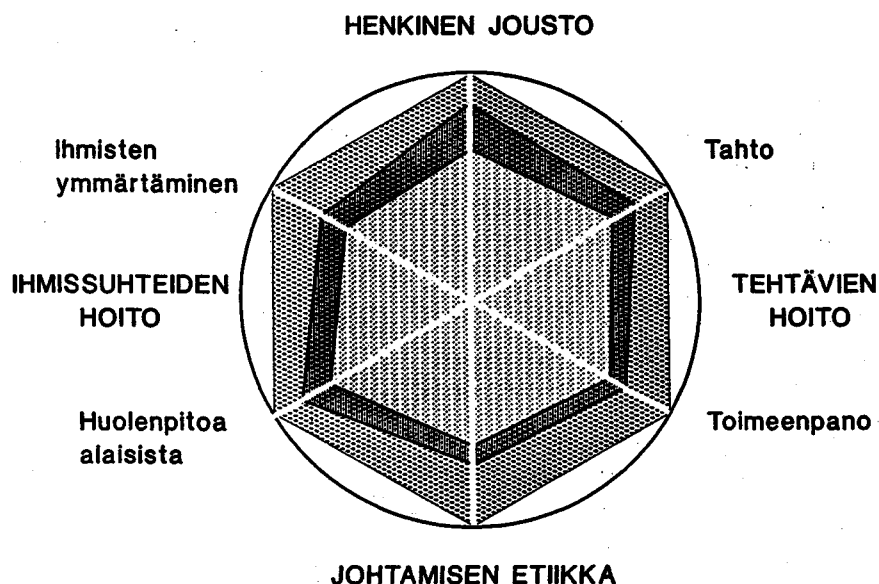
Naisten vähäistä osuutta johtotehtävissä on selitetty vääränlaisella koulutustaustalla, suuremmilla perhevelvoitteilla ja puutteellisilla johtamisvalmiuksilla. Viimeaikaiset tutkimukset ovat kumonnet nämä stereotyyppit. Naisten on väitetty olevan myös parempia johtajia kuin miesten, etenkin ihmisten johtajina³⁴. Lisäksi naisten johtamistyylin on oletettu olevan erilainen kuin miesten. Naisten johtamistyylin oletetaan olevan enemmän ns. *transformaatiojohtamista*, jossa pyritään lisäämään alaisten sitoutumista ryhmään ja saamaan näkemään ryhmän etu omana etuna. Miesten johtamistyyliä luonnehditaan ns. *transaktiojohtamiseksi*, joka on passiivisempaa ja keppi-porkkana -periaatteella toimivaa. (Nikkanen 1992, 39-40; Doherty 1995; Vanhala ym. 1995, 180-181; Chelladurai 1999, 170-172.) Näsin (1987, 32) ja Nikkasen (1992, 42) mukaan suuntauksena on korostaa androgyynisyyttä eli ns. maskuliinisten ja ns. feminiinisten ominaisuuksien yhdistämistä johtamisessa. Androgyynistä mallia kutsutaan ns. kovanpehmeäksi johtajuudeksi.

Johtajamarkkinat näyttävät säilyvän lähivuosinakin miehille ja naisille erilaisina ja epätasa-arvoisina. Miehet tulevat olemaan voittopuolisesti johtajina vuosien 1994-1995 vaihteessa tapahtuneiden nimitysten perusteella arvioiden. Kehitystrendi on kuitenkin ollut naisten johtajuuden kannalta myönteinen. Lasikattoa on siirretty ylemmäksi niin julkisella, yksityisellä kuin järjestösektorillakin, mutta se on ikävä kyllä edelleen olemassa. (Veikkola 1996, 81.) Poliitiikan tutkija Marja Keränen toteaa Keski-suomalaisen artikkelissa "Edustuksellinen lasikatto murtui" (15.6.1999, 7) Suomen eurovaalien kolmen naisen kärjen olleen osoitus lasikaton murtumisesta. Sukupuoli ei Keräsen mukaan enää määritä kenelle ääni annetaan; myös miehet ovat ryhtyneet äänestämään naisia. (Emt.) Tarja Halosen valinta Suomen presidentiksi vuoden 2000 vaaleissa puoltaa Keräsen väitettä lasikaton murtumisesta. Pohtia voidaan, murtuiko se kuitenkaan joka paikassa julkisella sektorilla? Tuskin, sillä naiset ovat edelleen vähemmistönä julkisen sektorin johtotehtävissä. Keränen on väärässä siinä, etteikö ehdokkaan sukupuolella olisi enää merkitystä. Kansalaisten haastattelussa

³⁴ Taloustieteissä *leadership* (johtajuus)- ja *management* (liikkeenjohto/esimiestyö)- keskustelua leimaa käsitteiden ja määrittelyjen kirjavuus. Peruserona näiden käsitteiden välillä nähdään, että *leadership*issä on kyse ihmisten ja *management*issä asioiden johtamisesta. Ihmisten johtaminen vaatii monimutkaista vuorovaikutusta esimiehen ja alaisen välillä, kun taas asioiden johtaminen nojaa pitkälti rationaaliseen päätöksentekoon. Joissakin suomalaisissa tutkimuksissa "johtajuus"-termillä viitataan *leadership*iin ja "johtaminen"-termillä *management*iin. Käytäntö ei kuitenkaan tältä osin ole vakiintunut. (Vanhala ym. 1995, 157-158; ks. myös Peltoniemi 1994, 6-7; Chelladurai 1999, 160.) Taloustieteessä on vakiintunut käytäntö puhua ihmisten johtajuudesta yleisesti, tuomatta esille spesifisti, keitä kyseessä ovat ihmiset ovat (naisia, miehiä yms.).

radiossa, TV:ssä ja sanomalehdissä kävi ilmi, että sukupuoli merkitsee edelleen. Monet haastateltavat sanoivat äänestävänsä puolueesta riippumatta miestä, koska eivät voi mieltää naista presidenttinä. Äänestäjän sukupuoli ei kuitenkaan ole enää yhtä merkityksellinen kuin aiemmin, sillä esim. vuoden 2000 presidentinvaaleissa miehetkin (etenkin nuoret) äänestivät Halosta.

Kaikille johtamisen (leadership) määritelmille on tyypillistä korostaa johtamista käyttäytymisprosessina. Johtaja pyrkii käyttäytymisellään vaikuttamaan ryhmän toimintaan siten, että yhteiset tavoitteet saavutetaan. Karrikoituna johtajuuden tarkoitus on lisätä työntekijöiden tuottavuutta ja työtyytyväisyyttä. (Chelladurai 1999, 160.) Käyttäytyminen on se voima, jolla johtaja vaikuttaa alaisiinsa. Hyvät johtajat ovat monitaitoisia kaikilla kahdeksalla kuvion 4. johtamistimantista ilmenevällä käyttäytymisalueella. Henkisen jouston alueella tyypillisiä johtajan ominaisuuksia ovat mm. herkkyys, välittömyys ja kärsivällisyys. Johtamisen tuloksellisuus muodostuu synteessä johtajan persoonasta, käyttäytymisestä ja ympäristön vaatimuksista. Pirneksen tutkimusten mukaan ihmiskeskeisyyden arvostus on noussut johtajuudessa. (Pirnes 1997, 14, 38-39, 59, 145 ja 218.) Ihmiskeskeisyyden arvostuksen lisääntymisen voidaan tulkita johtuvan joko naisten määrän lisääntymisestä johtotehtävissä tai yleisestä arvomuutoksesta yritysmaailmassa.

KUVIO 4. Johtamiskäyttäytymisen tavoitetimantti (Pirnes 1997, 145)

Pirneksen (1997, 28-29) vuosina 1989-1994 tekemien vertailujen mukaan naiset selviytyivät miehiä paremmin muilla johtajuuden alueilla paitsi henkisessä joustossa. Suurimmat erot naisten hyväksi löytyivät alaisista huolehtimisen alueella. Naiset olivat miehiä ennakkoluulottomampia muutoksiin, kun taas miehet olivat naisia parempia mm. riskinotossa ja itsevarmuudessa. Ihmissuhteiden ja henkisen jouston alueilla naisilla oli taipumus aliarvioida käyttäytymistään ja miehillä puolestaan yliarvioida. Miehet ovat alkaneet kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota ihmissuhteiden hoitoon, kun taas naiset pyrkivät olemaan "kovempia"³⁵. (Emt.; ks. myös Perheentupa 1999, 90.) Yleistäen voidaan kuitenkin eri tutkimusten perusteella sanoa, että sukupuolten väliset erot sekä johtajien arvoissa, orientaatioissa että johtamiskäyttäytymisessä ovat vähäiset (Nikkanen 1992, 40; Vanhala ym. 1995, 180-181; vrt. Petäjäniemi 1998, 47-49).

3.2 Liikuntajohtamisen erityispiirteet

Liikuntajohtajia on kaikilla liikunnan tasoilla kansainvälisistä järjestöistä aina liikuntaseuroihin asti. Lisäksi liikuntajohtajia on sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Liikuntajohtajat toimivat ammattimaisesti tai luottamushenkilöinä oman ammattinsa ohessa. Sekä palkattujen johtajien että muiden työntekijöiden lukumäärä liikuntasektorilla on viime vuosina kasvanut (Koski & Heikkala 1998). Nykyaikaisen liikuntajohtajan tulee olla muuntautumiskykyinen, sillä ympäristö tarjoaa aikaisempaa enemmän virikkeitä. Liikuntajohtajalta vaaditaan myös monitaitoisuutta. Hänen on ymmärrettävä niin talousasioita, kulttuuria, politiikkaa kuin sosiaalisia aspektejakin sekä osattava yhdistää nämä johtamiseen ja oikeiden päätösten tekemiseen. (Karjalainen & Laalo 1997, 26.)

Johdolla on suuri rooli strategian ja rakenteen määrittelyssä myös liikuntaorganisaatioissa (Koski 1994, 58). Liikuntaorganisaation toimivuutta muita tekijöitä paremmin selittää kuitenkin kyvykäs johtaminen (Puronaho & Koski 1995, 11). Pirneksen (1994, 525-537) mukaan liikuntajohtamisessa tulee ottaa huomioon seuraavat toiminnot:

- organisaatio (organisatoristen osien suhteet tavoitteiden saavuttamiseksi),

³⁵ "Kovemmuudella" tässä yhteydessä tarkoitettaneen miesten johtamiskäyttäytymisen vahvoja alueita, kuten itsevarmuutta ja riskinottoa.

- inhimilliset resurssit (ihmisten johtaminen, kouluttaminen, palkitseminen),
- talous (resurssien allokointi ja seuranta),
- markkinointi (imago, suhteet)
- menettelytapa (tavoitteet, strategiat, resurssit) ja
- kontrolli (eri tasojen organisointi).

(Karjalainen & Laalo 1997, 27.)

Inhimilliset resurssit ovat hyvin oleellinen tekijä liikuntaorganisaatioiden toimivuuden taustalla. Vapaaehtoorganisaatioissa johtamisella on omia erityisvaatimuksia, sillä toiminta on saatava syntymään ihmisten omasta tahdosta ja esimerkiksi johdon ohjaus- ja sanktiokeinot ovat kovin vähäisiä (Koski 1994, 46 ja 58). Vapaaehtoisten toimintojen delegointi ja vapaaehtoistyöntekijöiden motivointi vaatii karismaa ja hienovaraisuutta (Puronaho & Koski 1995, 11). Johdolla on merkittävä rooli jäsenistön sitoutumisessa ja organisaatiokulttuurin luomisessa. Tyypillistä vapaaehtoorganisaatioille on perinteisesti ollut työtehtävien kasaantuminen vastuuhenkilöille. (Koski 1994, 58 ja 131.)

Liikuntaorganisaation johtamista voidaan verrata palveluorganisaation johtamiseen. Palveluorganisaatiot ovat erityisen herkkiä johtamisen laadulle. Palvelu on useimmiten sosiaalinen tapahtuma ja sen vuoksi tarvitaan työntekijöiden yksilöllistä motivaatiota ja vapautta. Yhteinen organisaatiokulttuuri on ainoa keino saavuttaa korkea laatu jokaisessa kontaktissa ja varmistaa, että jokaisella työntekijällä on tarvittavien taitojen lisäksi oikeanlainen "henki päällä". (Karjalainen & Laalo 1997, 27.) Tehtävä- ja tavoitejohtajuus viittaa asioihin ja henkilöjohtajuus ihmisiin vaikuttamiseen. Liikunta- ja vapaa-aikajohtamisessa esiintyy näitä molempia suuntauksia. Kilpaurheilu on useimmiten tavoitesuuntautunutta, kun taas kuntoliikunnassa ja vapaa-ajan harrastuksissa korostuu ihmiskeskeisyys. (Peltoniemi 1994, 4.)

3.3 Liikuntajohtamisen sukupuolinäkökulma

Naiset tulivat mukaan päätöksentekotehtäviin kunnan *liikuntalautakuntiin* 1970-luvulla. Vielä 1960-luvulla tämä oli äärimmäisen harvinaista. (Ilmanen 1995, 306). Liikuntalautakunnissa oli naisia vuonna 1975 vain 1 prosentti (Heinilä 1977) ja vuosina 1981-1984 7 prosenttia (Huovinen 1987). Vuosien 1993-1997 välillä naisten osuus

liikuntalautakunnissa nousi 21 prosentista 48 prosenttiin ja liikunta- ja nuorisolautakunnissa 29 prosentista 47 prosenttiin (Auvinen 2000). Ks. taulukko 4. Naisten osuuden nousuun vaikutti vuonna 1995 säädetyn uuden tasa-arvolain velvoite sukupuolikiintiöistä.

Naisten suhteellinen osuus *liikuntatoimenjohtajina* on yli kymmenkertaistunut kahdessakymmenessä vuodessa. Vuonna 1973 kunnan liikuntatoimenjohtajana ei ollut yhtään naista (Heinilä 1977). Kymmenen vuotta myöhemmin liikuntatoimenjohtajista naisia oli kaksi (Tulisalo 1985) ja uuden vuosituhannen alkaessa yhdeksän (13 %) (Joenmäki 2000). Naisten määrä liikuntatoimenjohtajina on siis edelleen erittäin vähän. Ks. taulukko 4.

TAULUKKO 4. Naisten määrän kasvu kuntien liikuntalautakunnissa ja liikuntatoimenjohtajina 1970-luvulta lähtien (Heinilä 1977; Tulisalo 1985; Auvinen 2000; Joenmäki 2000)

TEHTÄVÄ	VUOSI NAISIA		VUOSI NAISIA		VUOSI NAISIA	
Liikuntalautakunta	v.1975	1 %	v.1993	21 %	v. 1997	48 %
Liikuntatoimenjohtaja	v.1973	0 kpl	v.1984	2 kpl	v. 2000	9 kpl, 13 %

Naisten määrän lisääntyminen liikunnan johto- ja päätöksentekotehtävissä selittynee koko suomalaisen yhteiskunnan muutoksella. Hyvinvointivaltion rakentamisen sekä naisten työssäkäynnin lisääntymisen myötä naiset eivät ole olleet enää yhtä sidottuja kotiin kuin aikaisemmin. (Ilmanen 1995, 306.) Yhteiskunnallisen muutoksen lisäksi naisten määrän lisääntymiseen päätöksenteossa vaikuttivat 1960-luvulla esiin tulleet tasa-arvo vaatimukset. Muistettava kuitenkin on, että suomalaiset naiset ovat olleet työssäkäyviä jo ennen 1970-lukua. Pienten lasten äitien työssäkäyntimahdollisuudet tosin lisääntyivät päivähoitopalveluiden kehittymisen myötä. Tämä ei kuitenkaan selitä naisten määrän lisääntymistä esim. kuntien liikuntalautakunnissa, sillä kokoukset olivat pääasiassa iltaisin. Edelleen tänä päivänä naisia on kuitenkin miehiä vähemmän johto- ja päätöksentekotehtävissä länsimaisessa urheiluelämässä (Sports Council 1998, 16).

SLU:n vuoden 1999 tasa-arvoselvityksen (Heinonen & Puskala 1999) mukaan SLU:n varsinaisten jäsenjärjestöjen puheenjohtajista 23 prosenttia ja hallituksen jäsenistä 30 prosenttia oli naisia, vaikka järjestöjen ilmoittamista harrastajista yhteensä 43 prosenttia oli naisia. Liikuntatoimenjohtajista vain reilu kymmenes oli vuonna 2000 naisia (Joensuu 2000). Naisilla ei siis ole miesten kanssa yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua liikuntapoliittiseen päätöksentekoon eikä sosiaalistua yhteiskunnalliseen toimintaan. Jotta molemmat sukupuolet voivat tasapuolisesti osallistua liikunnan yhteiskunnallisten resurssien jakoon, tulee naisilla ja miehillä olla yhtäläiset vaikutusmahdollisuudet (Koski 1994; ks. myös Piikkarit 1995, 14). Heinilä (1986, 99) ja Miller (1996, 15) otaksuvat naispäättökentekijöiden ja -johtajien vähäisen määrän aiheuttavan sen, ettei naisten ja tyttöjen liikuntaan kiinnitetä yhtä paljon huomiota kuin miesten ja poikien liikuntaan.

Syitä naisten vähäiselle määrälle liikunnan ja urheilun päätöksenteossa löytyy mm. yleisistä asenteista naisten liikuntaorganisaatioissa toimimista kohtaan, naisten miehiä vähäisemmästä osallistumisesta kilpaurheiluun ja organisoituun liikuntaan sekä lapsista (ks. esim. Raivio 1985, 64; liikunnan harrastamista rajoittavista syistä ks. luku 2.3 Naiset liikunnan harrastajina). Taustalla vaikuttaa myös urheilun miehinen historia. Liikunnassa naiset kohtaavat lasikattoilmiön voimakkaampana kuin muilla aloilla (lasikattoilmiöstä ks. luku 3.1 Johtamisen sukupuolinäkökulma). Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella Jyväskylän yliopistossa sen sijaan liikuntahallinnon opiskelijoista 60 prosenttia (56/93) oli naisia vuonna 1999 (Opiskelijatilastot 1999, 14). On mielenkiintoista nähdä, onko tällä vaikutusta tulevaisuudessa liikuntajohtajien sukupuolijakaumaan.

Millainen on liikunnan johto- ja päätöksentekotehtävissä toimivan naisen "muotokuva"? Tulisalo (1985, 52) luonnehtii kunnan liikuntavirkailijana olevia naisia nuoriksi, korkeasti koulutetuiksi ja kuntoliikuntaan vahvasti sitoutuneiksi. Huovinen (1987,1) on tutkinut kuntien liikuntalautakuntien naisjäseniä ja toteaa heidät keskimäärin nuorehkoiksi, perheellisiksi, keskiasteen koulutuksen saaneiksi, keskiluokkaisiksi ja porvarilliseen puolueeseen sekä SVUL:oon kuuluviksi.

Doherty (1995) on tutkinut Kanadassa nais- ja miesurheilujohtajien eroja ja saanut seuraavia tuloksia: 1) Verrattaessa nais- ja miesurheilujohtajien käsityksiä heidän

omasta johtamiskäyttäytymisestään (leadership), ei eroja havaittu. 2) Valmentajien mielestä naisurheilujohtajat käyttivät enemmän *transformaatiojohtamista* eli olivat karismaattisempia, inspiroivampia, valmentajien älyllisiä ominaisuuksia stimuloivampia ja yksilöllisyyttä huomioivampia johtajia kuin miehet. Miesten johtamistyyli oli naisia useammin *transaktionaalista* eli passiivisempaa sekä keppi ja porkkana -periaatteella toimivaa. 3) Sekä nais- että miesvalmentajat pitivät naisurheilujohtajia miehiä tehokkaampina; tehokkuus yhdistettiin transformaationaaliseen johtajuuteen. Tutkimus osoittaa, ettei naisjohtajien ole menestyäkseen tarvinnut omaksua miehistä tapaa johtaa. (Emt.) Tutkimuksessa epäselväksi jää, edustaako transformaationaalinen johtajuus todellakin enemmän feminiinistä kuin maskuliinista tyyliä.

Suomessa nais- ja miesliikuntajohtajien eroja on tutkittu vähän. 1970-luvulla tehty Heinilän tutkimus (1974, 33) kertoo naisten eroavan liikuntajohtajina miehistä. Nainen liikuntajohtajana on miehiä vähemmän kiinnostunut kilpaurheilusta, politiikasta sekä talousasioista ja enemmän kiinnostunut kulttuurista, taiteesta ja kasvatuksesta. Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että naiset ovat järjestösuuntautuneempia ja idealistisempia kuin miehet. (Emt.) Heinilän tulokset eivät välttämättä päde enää, sillä ne ovat lähes 30 vuotta vanhoja. Kuluneella ajanjaksolla yhteiskunnalliset muutokset ovat olleet huomattavia. Mahdollista on, että tänä päivänä tulokset olisivat toisenlaiset - tai sitten eivät. Raivion (1985, 59) mukaan liikuntajärjestöjen toimi- ja luottamushenkilöinä toimivista naisista 90 prosenttia harrasti tai oli harrastanut liikuntaa kilpaurheilu- ja/tai esiintymismielessä. Naiset olivat harrastaneet liikuntaa kansainvälisellä tasolla huomattavasti useammin kuin miehet. Tämän Raivio epäilee johtuvan mm. naisille asetetuista miehiä korkeammista vaatimuksista johtotehtäviin pääsemiseksi. Vaikka lapset olivat ainoa merkittävä naisten liikuntaharrastus- ja järjestötoimintaa rajoittava tekijä, niin lapset olivat myös vaikuttaneet naisten toimintaa edistävasti. Naiset siis siirtyvät lasten hoidosta harrastamaan yhdessä lasten kanssa. Lapset sekä rajoittivat että edistivät naisten toimintaa miesten toimintaa enemmän.

Yhdysvaltalainen Kelley (1997) on pohtinut urheiluorganisaatioiden valmiutta muutokseen ja hänen mielestään ns. perinteisten maskuliinisuutta ilmentävien vertikaalisten ja hierarkkisten "valtapeli-organisaatioiden" aika on ohi. Naisten osuus johtajina ja liikuntajohtajina on kasvanut. Tästä johtuen on paikallaan siirtyä yhteistoimintaan perustuviin horisontaalisiin ja jopa verkkomaisiin organisaatioihin,

joissa ei korosteta valtaa ja vastakkainasetteluja häviäjä-voittaja, nainen-mies yms. Näin mahdollistuu myös naisten kyvykkyyden ja osaamisen maksimaalinen hyödyntäminen - näitä resursseja ei nykyaikaisilla urheiluorganisaatioilla ole varaa tuhata. (Emt.) Ulkomailla tehdyistä tutkimuksista ei voida vetää suoria johtopäätöksiä suomalaiseen kontekstiin, mutta tuloksia tulee hyödyntää harkinnanvaraisesti soveltuvin osin. Eri maiden välillä on huomattavia eroja niin koko liikuntajärjestelmissä, liikuntaorganisaatioiden rakenteissa kuin yhteiskunnan muissa sosio-kulttuuris-historiallisissa perusrakenteissakin.

3.4 Sukupuolinäkökulma päätöksentekoon ja valtaan liikuntajohtamisessa

Sekä liikunta- että muut johtajat ovat jatkuvasti erilaisten, enemmän tai vähemmän vaativampien päätösten edessä. Päätöksenteko on merkittävä johtamisen aspekti, sillä tehdyillä päätöksillä voi olla hyvinkin mittavia ja kauaskantoisia vaikutuksia. Esimerkkinä mainittakoon liikuntarakentamispäätökset, jotka näyttävät liikuntapolitiikan suunnan jopa moniksi vuosikymmeniksi eteenpäin. Valta on päätöksentekoon läheisesti liittyvä käsite. Valtaa käytetään joskus jopa päätöksenteon synonyymina. Se, jolla on valtaa, tekee päätöksiä. Toisaalta sillä, joka tekee päätöksiä, on valtaa. Tasa-arvon edistämiseksi niin liikuntakulttuurissa kuin muilla yhteiskunnan alueilla on pohdittava päätöksenteon ja vallan luonnetta eri sukupuolien näkökulmasta.

Päätöksenteko voidaan nähdä sekä *kognitiivisena* että *sosiaalisena* prosessina. Kognitiivisessa prosessissa korostetaan päätöksenteon rationaalisuutta. Rationaalisesti toimittaessa keskitytään saatavilla olevan informaation objektiiviseen ja optimaaliseen hyödyntämiseen. Sosiaalisella prosessilla viitataan ryhmän jäsenten osallistumisasteeseen päätöksenteossa. Ääripäät ovat autokraattinen eli itsevaltainen ja demokraattinen eli osallistuva päätöksenteko. Koska ryhmällä on yleensä enemmän tietoa kuin yksilöllä, johtajia neuvotaan ottamaan ryhmän jäsenet mukaan päätöksentekoon. Päätöksentekoon osallistuminen myös auttaa ryhmän jäseniä ymmärtämään paremmin päätettävän asian luonteen ja hyväksymään tehdyn päätöksen. Autokraattinen päätöksenteko voi olla joskus paikallaan, esim. jos aikaa on vähän tai ryhmä ei ole yhteistyökykyinen. (Chelladurai 1999, 174-177.)

Päätöksentekoa on luonnehdittu myös mm. verkkomaiseksi asiayhteyksien ja keskinäisten riippuvuuksien hahmottamiseksi. Kepner ja Tregoe (1997, 4-6) ovat havainneet neljä eri mallia, joita etevimmät päätöksentekijät seuraavat: 1) tilanneanalyysi, 2) päätösanalyysi, 3) riskianalyysi ja 4) ongelma-analyysi. Nämä analysointimallit perustuvat rationaalisuuteen ja logiikkaan. *Tilanneanalyysissä* tilanteiden tunnistaminen ja asioiden paloittelu erillisiin kokonaisuuksiin helpottaa päätöksentekoa. *Päätösanalyysissä* asetetaan päätökselle valintakriteerit, tarkastellaan vaihtoehtoja ja analysoidaan riskejä. Tällä menettelytavalla ennakkokäsitykset vaihtoehtojen paremmuudesta minimoituvat. *Riskianalyysin* avulla pyritään ennakoimaan ja ehkäisemään päätöksentekoa seuraavan toteutusvaiheen riskejä. *Ongelma-analyysillä* hankitaan tietoa ongelman syistä, jotta voidaan toteuttaa rationaalisia korjaavia toimenpiteitä.

Päätöksentekijöiden rooli eroaa riippuen siitä, ovatko he luottamushenkilöitä, viranhaltijoita vai esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijöitä. Päätöksentekijöiden tehtävätasot voidaan hierarkkisissa organisaatioissa jakaa kolmeen osaan: 1) *Ylin johto* 2) *keskijohto* ja 3) *alempi johto*. Julkisissa organisaatioissa hierarkiat ovat yleensä selkeästi määriteltyjä, kun taas vapaaehtoisorganisaatioissa päätöksenteko ja valta kanavoituvat epäselvemmin (Koski & Heikkala 1998, 38). Standardisaatiolla päätöksenteossa viitataan organisaation kirjoitettuihin sääntöihin ja määräyksiin. Standardisaation yksi ilmentymä on päätöksenteon virallistuminen. Muodollisessa päätöksenteossa asiat käsitellään sääntöjen ja normien mukaisesti, esim. noudattamalla kokousjärjestystä ja pitämällä virallista kokouspöytäkirjaa. Sentralisaatiolla tarkoitetaan päätösvallan keskittymistä johtoportaan. Desentralisaatio taas on päätösvallan hajauttamista eli delegoimista pois johdolta sekä yleensä yhä useampien henkilöiden käsiin. (Koski ja Heikkala 1998, 25 ja 99-100; ks. myös Panhelainen 1994, 40-41.)

Vuosikymmenien ajan on pyritty löytämään tehokkaan johtajan ominaisuudet vertailemalla autoritaarisia, demokraattisia ja "hällä-väliä" johtajia. Kaikista tyyleistä on löydetty omat etunsa ja haittansa. Ainoa johtajan ominaisuus, jolla näyttää olevan suurempaa merkitystä tehokkuuteen, on *vallan* hallussa pitäminen. (Kelley 1997.) Hall (1987) näkee johtamisen olevan erityinen vallan muoto. Etzionin (1965) määritelmää lainaten Hall toteaa johtamisen eroavan vallan käsitteestä siten, että johtamiseen liittyy vaikuttaminen ja johdettavien tarpeiden huomiointi, kun taas pelkässä vallan käytössä

vallanalaisten etuja ei tarvitse ottaa huomioon. (Peltoniemi 1994, 3.) Kanter (1977) puolestaan määrittelee vallan kyvyksi 1) saada asiat tehtyä, 2) mobilisoida resursseja ja 3) saada käyttöönsä kaikki, mitä tavoitteiden toteuttamiseksi on tarpeen (Kelley 1997; ks. myös Galbraith 1984).

Osa tutkijoista puhuu vallasta myönteisenä ja hyvää aikaansaavana mahdollisuutena. Näissä puheissa ei ole otettu huomioon sukupuolen vaikutusta. Majoisen ja Hänninen-Salmelinin (1998, 92-93) mukaan vallan käsitteen muutoksesta kertovat useat käsitteet, joilla valtaa tänä päivänä kuvataan. Valtaa on kuvattu mm. 1) valtuuttamisena, 2) aktivoivana ja mahdollistavana hallitsemisen sijaan, 3) muutoksien ja innovaatioiden aikaansaajana sekä 4) kansalaispätevyyden, toimintakykyisyyden ja -vahvuuden aikaansaajana. Mahdollistaminen on liitetty hierarkkisista organisaatioista joustaviin ympäristöön verkottuviin organisaatioihin siirtymiseen. Mahdollistamisella tarkoitetaan ihmisten ja organisaatioiden vapauttamista autoritäärisen kontrolloimisen sijaan.

Valta on aiemmin käytännöllisesti katsoen ollut miehisyyden synonyymi. Valtaa on antaa käskyjä ja saada ihmiset tottelemaan niitä. Vallan luonteenpiirteitä ovat vahvuus, kovuus ja päättäväisyys, joita kaikkia pidetään stereotyyppisesti miehisinä ominaisuuksia. (Kelley 1997.) Organisaatio- ja johtamisteorioihin yhdistyneet vallan ja henkisen voiman käsitteet viestittävät monille jotain pelottavaa, vastenmielistä, kontrolloivaa ja alistavaa. Kun tätä kautta katsotaan naisjohtajuutta, se muuttuu kaksinkertaiseksi vaaraksi (Perheentupa 1999, 95). Kaksinkertaisella vaaralla Perheentupa tarkoittaa luultavasti sitä, että kun jo miesten hallussa oleva valta nähdään pelottavana, on valta vieläkin uhkaavampaa, jos naisella on tämä ns. miehinen ominaisuus. Kelley (1997) mukaan hierarkkinen organisaatiomalli perustuu vallan käyttöön valta/alistussuhteena esim. "mies-miehet" ja "mies-naiset". Tyypillisesti naiset sekä värilliset naiset ja miehet ovat saaneet vähiten arvostettuja työtehtäviä. Länsimaissa naisten ja tyttöjen mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ovat parantuneet aiempaan verrattuna. Mahdollisuudet eivät kuitenkaan yksin riitä vaan naisilla täytyy olla myös halua osallistua.

Galbraithin (1984, 19) näkemyksistä löytyvät välineet valtakysymysten tarkasteluun liikuntasektorilla. Valta on sillä, jolla on 1) oikeanlainen *persoonallisuus* eli karismaa³⁶ 2) *resursseja* eli riittävästi omaisuutta tai käytettävissä olevia varoja sekä 3) *organisaatio*, jonka kautta valtaa voi toteuttaa. (Emt.) Tätä vallan lähteiden jaottelua tullaan käyttämään seuraavissa kappaleissa. Galbraithin jaottelun yksi puute on se, ettei hän problematisoi sukupuolta. Puronahon (1995) mukaan urheilun näkökulmasta on toivottavaa, että liikuntajohtajilla on runsaasti laadukkaita vallan lähteitä: organisaatiot ovat vahvoja ja yhtenäisiä ja yhteistoiminta muiden organisaatioiden kanssa (esim. median, jolla paljon valtaa) kanssa toimii. Liikuntajohtajien liikuntaan ja urheiluun käytettävissä olevien varojen ja resurssien tulee lisääntyä. Urheilua johtavat ns. vahvat persoonat, hyvät johtajat, joilla on organisaation tuki ja ihmisten johtamisen taito. (Emt.) Vahvalla persoonalla tarkoitetaan yleensä johtajaa, jonka ominaisuuksia ovat mm. itsevarmuus ja päättäväisyys sekä hyvällä johtajalla esimiestä, joka hallitsee mahdollisimman monipuolisesti johtamiskäyttämisen eri osa-alueet (ks. kuvio 4. Johtamiskäyttämisen tavoitetimantti).

Nykyisin *persoonallisuus* kytkeytyy ennen kaikkea ehdolliseen valtaan, jolla tarkoitetaan kykyä suostutella tai luoda uskomuksia. Esimerkiksi henkiset voimavarat, viehätysvoima ja rehellinen ulkonäkö voivat olla merkittäviä persoonallisuuden osatekijöitä vallan käytössä. Hyvin tärkeää ihmisten vakuuttamisessa on luottamus omiin uskomuksiin, käsityksiin ja kykyihin. Persoonallisuuden merkitys vallan lähteenä korostuu liikuntaorganisaatioissa, koska ihmiset ovat edelleen suomalaisten liikuntaorganisaatioiden suurin voimavara. (Puronaho 1995.) Persoonallisuuden merkitys vallan lähteenä korostuu myös, jos valta ei ole virallisesti legitimoitua. Kosken ja Heikkalan (1998, 39-40) mukaan vallankäytön kontrollikeinoissa persoonallisuuden merkitys kasvaa, jos ei ole mahdollisuutta vedota erinäisiin sääntöihin ja määräyksiin. Järjestöjohtaja ei voi vedota lainsäädäntöön motivoituneensa vapaaehtoisia, vaan hänen on käytettävä karismansa valtaa.

³⁶ Karismaattisella johtajalla tarkoitetaan johtajaa, jolla on persoonallista kykyä saada ihmiset toimimaan haluamallaan tavalla. Karismaattisilla johtajilla on muita johtajia parempi kyky havainnoida ympäristöään ja ilmaista itseään sekä vahva vakaumus ja voimakas kyky eläytyä mahdollisten seuraajien toiveisiin ja pelkoihin. Lisäksi karismaattisuuteen liitetään mm. sellaisia ominaisuuksia kuin päättäväisyys, viisaus ja rohkeus. (Vanhala ym. 1995, 158.) Voidaan ajatella, että karismaattiseksi johtajaksi synnyttään. Karisman ylläpitäminen vaatii työtä, sillä ns. "sädekehän" sammuttua johtaja usein hylätään. Karismaattisen johtajan asema ilman virallista, muilla tavoin "laillistettua asemaa", on melko epästabili.

Valtaa on sillä, jolla on riittävästi *resursseja* eli omaisuutta tai käytettävissä olevia varoja (Galbraith 1984, 19). Liikuntaorganisaatioiden resurssivaranto koostuu työenergiasta (seuratyö, liikuntatoiminta), tieto-aidosta eli osaamisesta ja aineellisista resursseista (raha, tilat, ympäristö, teknologia). Näiden painotus vaihtelee liikuntaorganisaatiosta riippuen. Raha on siinä mielessä paras resurssi, että se on helposti vaihdettavissa muiksi resursseiksi. (Heinilä & Koski 1991, 82 ja 87-88; ks. myös luku 4.1 Talouden peruselementit.) Liikuntajärjestön johdolle julkinen tuki velvoitteineen on erilainen vallankäytön kenttä kuin yrity maailman yhteistyösopimukset. (Koski & Heikkala 1998, 40.) Valta riippuu resurssilähteistä, niiden arvosta ja arvostuksesta. Liikuntajärjestöissä ne eivät ole samanlaisia kuin yksityisellä sektorilla. Resurssit vallan lähteenä perustuvat tiedottamiseen, kouluttamiseen, kasvattamiseen ja mainonnan kautta toteutettuun ehdollistamiseen (suostutteluun ja uskomusten luontiin). Resurssien hankinnan myötä on mahdollista synnyttää liikuntaan ns. positiivinen kierre: lisäresurssit kasvattavat ja tehostavat toimintaa, tämä taas lisää liikunnan arvostusta, mikä puolestaan aikaansaa lisäresursseja. (Puronaho 1995.) Tosin on muistettava, että positiivinen kierre voi vastaavasti muuttua myös ns. noidankehäksi: jos toiminnan laatu ja/tai määrä heikkenee, seuraa arvostuksen väheneminen ja edelleen resurssien pieneneminen (Puronaho 1997, 76).

Organisaatio on nyky-yhteiskunnan tärkein vallan lähde. Organisaatio voi huolehtia suostuttelusta, rangaistusmuodoista ja resursseista. (Galbraith 1984, 19-20.) Organisaatiolla on kyky luoda ja tuoda esiin johtajien persoonallisuuksia. Sisäisesti vahvalla tavoitesuuntautuneella organisaatiolla on hyvät mahdollisuudet saavuttaa organisaation ulkopuolista valtaa. (Puronaho 1995.) Organisaatiolla voi olla valta-asema alallaan, jos sillä on käytössä kilpailijoilta puuttuvia "valttikortteja". Puronaho (1995) esittää myös, että jos organisaatiolla ei ole yhteisiä ja jokaisen jäsenen omakseen kokemia tavoitteita sekä yhteistä organisaatiokulttuuria, tarvitaan sisäisen kurin ylläpitämiseksi alistavaa valtaa.

Kansalaisjärjestöt, kuten liikuntaorganisaatiot, voivat olla merkittäviä vallan lähteitä. Yhteiset arvot tai intressit mahdollistavat henkilöiden yhteenliittymisen ja tarvittaessa päätöksentekijöiden painostamisen. Valtio voi käyttää vallan lähteinä sekä persoonallisuutta (esim. presidentti), omaisuutta (esim. valtionyhtiöt) että organisaatiota (esim. oikeuslaitos). Tiedotusvälineillä on yhteiskunnassa merkittävää valtaa, joka myös

perustuu organisaatioon³⁷. (Puronaho 1995.) Eri organisaatioissa valta ja vallan käyttö saavat erilaisia muotoja. Esimerkiksi vapaaehtoistoimija käyttää järjestössä erilaista valtaa kuin valtion virkamies omassa työssään. Järjestöjohtaja ei voi vedota lainsäädäntöön motivoitessaan vapaaehtoisia, vaan hänen on käytettävä karismaansa. Niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannellakin liikuntasektorilla valta on monimutkainen peli, jolla on useita toimijoita ja intressejä sekä vaihtelevia sääntöjä. (Koski ja Heikkala 1998, 39-40.) Järjestöjen toiminnan pitäisi periaatteessa pohjautua demokraattiseen päätöksentekoon. Käytännössä valta on kuitenkin useimmiten vain harvojen aktiivien käsissä, vaikka he eivät itse niin haluaisikaan.

Laine (1984ab) on tutkinut suomalaisten vapaaehtoisjärjestöjen kehitystä ruumiinkulttuurin alueella vuosina 1856-1917. Tutkimus osoittaa mm., että miehet toimivat päätöksentekijöinä ja ovat tehneet pääasiassa oman sukupuolensa edun mukaisia päätöksiä (esim. miehet etunenässä ovat olleet lopettamassa naisten omia organisaatioita). (Emt.) Mikä on naisten valta tulevaisuuden suomalaisessa liikuntakulttuurissa? Liikuntaorganisaatioiden päättävissä elimissä on hyvin vähän naisia (syitä naisten vähäiseen osuuteen ks. luku 3.3 Liikuntajohtamisen sukupuolinäkökulma). Liikunnan rahoista päättävät miehet. Organisaatio on naisten kohdalla vallan lähteenä heikko, sillä pelkkä SVoLi ei riitä. Rahaa ja karismaattisia johtajia on liikuntakulttuurin naisilla käytettävissä vähän. Tulevaisuus ei näytä kovin aurinkoiselta, mikäli miehet tekevät tulevaisuudessakin oman sukupuolensa edun mukaisia päätöksiä. (Puronaho 1995.)

---

³⁷ Tiedotusvälineiden valta perustuu myös siihen, että ne konstruoivat sosiaalisia todellisuuksia.

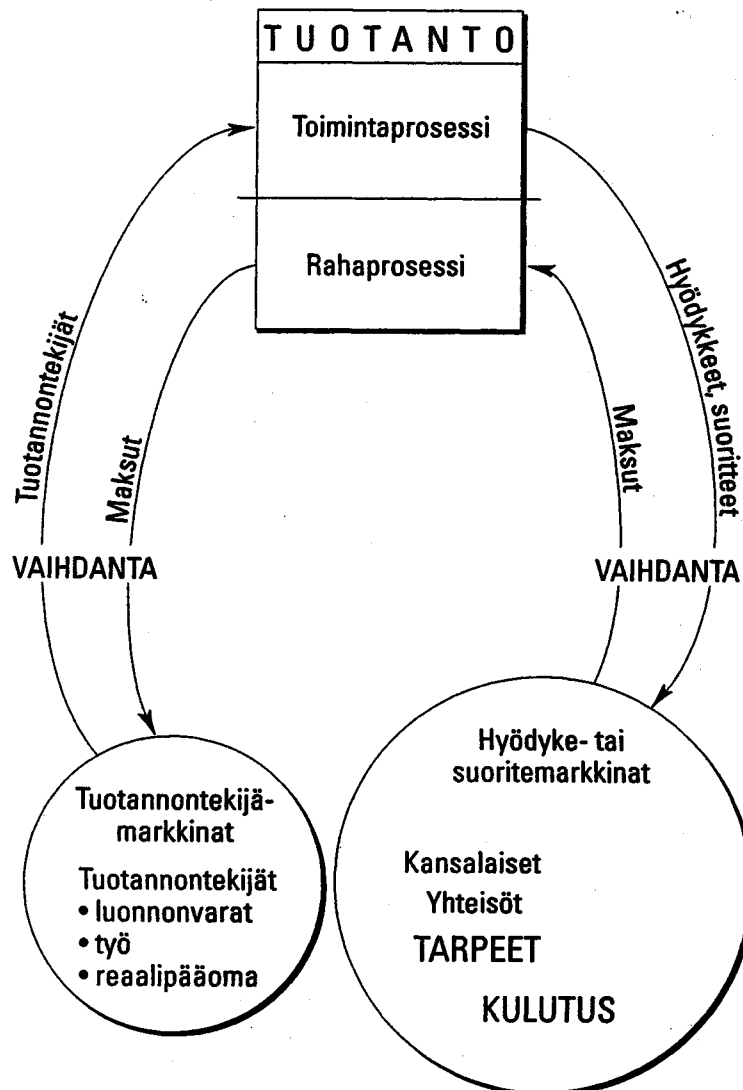
4 TALOUDELLINEN NÄKÖKULMA

4.1 Talouden peruselementit

Taloutta voidaan määritellä monin eri tavoin. Tavallista on esittää talous sektoreina ja puhua julkistaloudesta, yrityksistä ja kotitalouksista. Tällä jaottelulla ei kuitenkaan paljastu talouden ydinpiirteet vaan lähtökohtana tulee olla pikemminkin yleiset talouden peruselementit (kuvio 5). Keskeisiä elementtejä ovat mm.

- tuotanto, kulutus, hyödykkeet ja tarpeet
- vaihdanta ja raha
- niukkuus, valinta ja tehokkuus.

(Meklin 1991, 15.)

KUVIO 5. Talouden peruselementit (Meklin 1991, 16)

Kulutus on ihmisten tarpeiden³⁸ tyydytykseen liittyvää toimintaa ja *tuotanto* tarpeiden tyydyttämismahdollisuuksien tuottamista. Erilaiset *tuotannontekijät* (luonnonvarat, työ, pääoma) yhdistetään tuotannossa hyödykkeiksi. *Hyödyke*, jota voidaan kutsua myös suoritteeksi tai palveluksi, on tarpeiden tyydyttämismahdollisuus, joka liittyy tuotannon ja kulutuksen toisiinsa. Kaiken tuotannon ja kulutuksen takana on ihmisten *tarpeet*. Tarpeita on sekä välttämättömiä (esim. uni, ravinto ja lämpö) että arvosidonnaisia (esim. liikunta ja taide). (Meklin 1991, 15-19.)

Raha keksittiin tuotannon ja kulutuksen eriytyessä eli yhteiskuntien siirtyessä *vaihdannan* asteelle. Rahan perustehtävä taloudessa on vaihdannan välineenä toimiminen. Rahan toinen tehtävä on toimia arvon mittana. Raha on vain osa taloutta, vaikka raha usein arkikielessä samaistetaan talouteen. (Meklin 1991, 15-19.) Rahalla on yhteiskunnassamme kaksinainen rooli. Rahalla voidaan hankkia kaikenlaista hyvää, mutta samalla siihen liittyy jotain kielteistä. (Valtonen ym. 1993, 18.) Esimerkiksi markkinataloutta, jossa raha "näyttelee pääosaa", on kritisoitu paljon parempiosaisten kansalaisten suosimisesta ja huonompiosaisten kansalaisten huomiotta jättämisestä eli epätasa-arvoisuuden luomisesta sekä kilpailun periaatteesta.

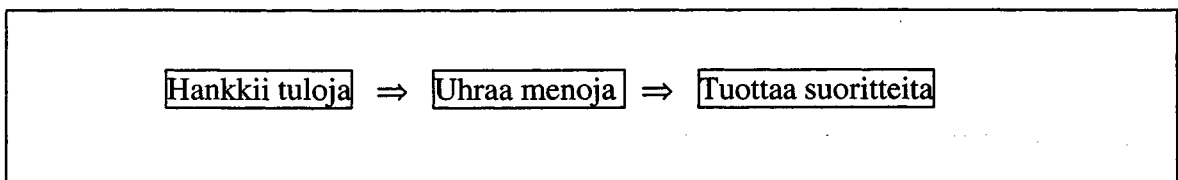
Talouden perusongelmana pidetään Meklinin (1991, 27-28) mukaan yleisesti *niukkuutta*, joka arkipäivässä näyttäytyy rahan riittämättömyytenä. Niukkuudella tarkoitetaan tarpeiden ja niiden tyydyttämismahdollisuuksien välistä epäsuhdetta. Rahan niukkuus ei kuitenkaan ole perusongelma, sillä sitä voidaan helposti lisätä. Talouden perusongelma on syvemmällä tuotannossa, kulutuksessa ja niiden suhteessa. Hyödykkeiden tuottamisen esteenä on tuotannontekijöiden, kuten luonnonvarojen, rajallisuus. Tästä syystä tuotantomahdollisuudet onkin käytettävä *tehokkaasti*, taloudellisia *valintoja* tehden. Ensinnäkin rajalliset tuotantomahdollisuudet on käytettävä tärkeimpien hyödykkeiden tuottamiseen. Hyödykkeet, joita pidetään tärkeimpinä, riippuvat valinnan tekijän arvoista ja arvostuksista. Toiseksi jokainen hyödyke on tuotettava mahdollisimman pienillä resursseilla, jotta niillä saadaan mahdollisimman paljon hyödykkeitä tuotetuksi ja siten tarpeita tyydytetyksi. (Emt.)

³⁸ Tässä tutkimuksessa käsite tarpeet sisältää sekä ihmisten välttämättömät perustarpeet, arvosidonnaiset tarpeet että erilaiset halut. Perustarpeet ovat ihmiselle tärkeämpiä kuin arvosidonnaiset tarpeet, koska ilman perustarpeiden täyttämistä ihminen ei voi säilyä hengissä. Arvosidonnaiset tarpeet ovat ihmiselle mm. tärkeä itsensä toteuttamisen väylä. Halujen täyttäminen tuo ihmiselle mielihyvää, mutta niiden täyttäminen ei ole ihmisen hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä.

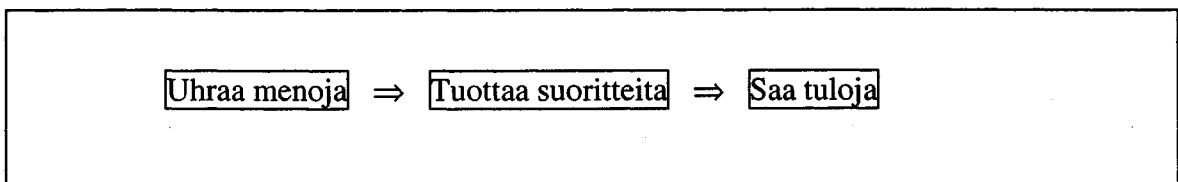
Talouden perusongelmien ratkaisut riippuvat mm. siitä, toimitaanko yksilötasolla, suomalaisen yhteiskunnan tasolla vai organisaatiotasolla (toimintayksikkö/liikeyritys). Tässä tutkimuksessa talouden peruselementeistä kiinnitetään huomiota ensisijaisesti rahaan, niukkuuteen ja valintaan.

Toimintayksiköt, kuten julkishallinnon yksiköt (esim. valtio, kunta) ja järjestöt (esim. liikuntaseurat, lajiliitot), ja *liikeyritykset* eroavat toisistaan siinä, mikä on niiden toiminnan päämäärä. (Kuvio 6.) Toimintayksikön perimmäisenä tarkoituksena on tuottaa suoritteita, joilla tyydytetään niitä tarpeita ja toteutetaan niitä päämääriä, joita varten toimintayksikkö on perustettu. Toimintayksikkö hankkii tuloja, jotta se pystyy maksamaan suoritteiden tuottamisesta johtuvat menot. Liikeyritykset pyrkivät viime kädessä voiton saavuttamiseen. Niiden tarkoituksena on tulojen hankkiminen erilaisia hyödykkeitä ja palveluita tuottamalla. Liikeyritys uhraa menoja, voidakseen tuottaa suoritteita, jotka tuottavat yritykselle tuloja. (Nurminen 1993, 26-27.) Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat pääasiassa julkisen ja kolmannen sektorin toimintayksiköt (valtio, kunnat, järjestöt), mutta myös yksityisen sektorin liikeyritykset.

TOIMINTAYKSIKKÖ

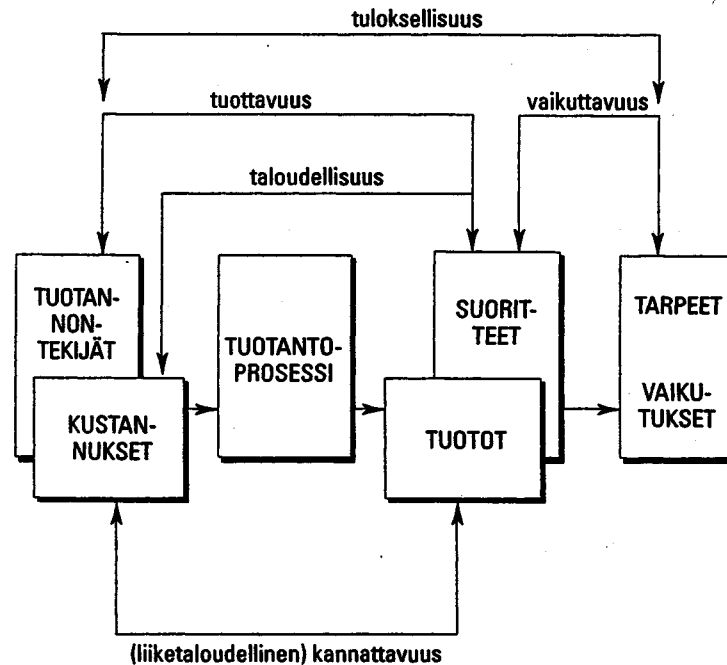

LIIEKEYRITYS

KUVIO 6. Toimintayksikön ja liikeyrityksen toimintaprosessi (mukailten Nurminen 1993, 25-26)

Toimintayksikköjen ja liikeyritysten *tuloksellisuustekijät* voidaan jakaa neljään eri osaan (kuvio 7.): 1) *Tuotannontekijät* ($\approx$ input, panos, resurssi), 2) *tuotantoprosessi*, 3) *suoritteet* ($\approx$ output, tuotos, hyödyke, tavara/palvelu) ja 4) *vaikutukset* ($\approx$ outcome, tulos, hyöty, tarpeiden tyydytyminen). (Meklin 1991, 72-80.)

KUVIO 7. Tuloksellisuuskäsitteistö (Meklin 1991, 73)

Talousyksikössä on *laskentatoimella* tärkeä tehtävä, sillä se *tuottaa tietoa yksikön taloudellisesta tilanteesta ja sen kehityksestä*. Laskentatoimen tarkoituksena on *auttaa* talousyksikön johtoa, rahoittajia ja muita sidosryhmiä talousyksikön toimintaa koskevassa *päätöksenteossa*. (Riistama & Jyrkkiö 1991, 35.) Talousyksikön laskentatoimi jaetaan kahteen pääalueeseen yleiseen laskentatoimeen ja johdon laskentatoimeen. Yleinen laskentatoimi perustuu yrityksen kirjanpidon tietojärjestelmään ja sen päädokumentti on tilinpäätös (Neilimo & Uusi-Rauva 1997, 13). Laskentatoimen tuottama tieto, kuten laskelmat ja raportit, yhdistetään johtamisen perustehtäviin suunnitteluun, toimeenpanoon ja tarkkailuun. Tällöin puhutaan *laskentatoimen systematiikasta*. Laskentatoimen systematiikassa laskentatoimi jaetaan eri *laskelmatyyppeihin*, jotka jaotellaan niiden *käyttötarkoituksen mukaan*. (Riistama & Jyrkkiö 1991, 36-41; Neilimo & Uusi-Rauva 1997, 34-38.) (Kuvio 8.) Tämän tutkimuksen kannalta olennaiset laskelmatyypit ovat valvontaa ja tiedottamista

avustavat tarkkailu ja informointilaskelmat (ks. kuvio 15. Aineistot Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa).

LASKELMAN TYYPPI	LASKELMAN NIMITYS	LASKELMAN TARKOITUS
suunnittelua avustavat	vaihtoehtolaskelmat	Valinta
	tavoitelaskelmat	Toiminnan ohjaaminen
valvontaa avustavat	tarkkailulaskelmat	
tiedottamista avustavat	informointilaskelmat	Ympäristöön vaikuttaminen
		Tilastointi
tuloksen jakamista avustavat	tuloksenjakolaskelmat	tuloksen jakaminen

KUVIO 8. Laskentatoimen systematiikka (mukaihen Riistama & Jyrkkiö 1991, 38)

4.2 Talouden ja liikunnan suhde

Liikuntaorganisaatio tarvitsee toimiakseen resurssivarannon, joka koostuu monista eri "tuotannontekijöistä". Näitä tuotannontekijöitä ovat 1) *työenergia*, 2) *tieto-taito eli osaaminen* ja 3) *aineelliset resurssit*. Työenergia koostuu organisaation toiminnasta huolehtivasta seuratyöstä ja toimintatarkoitusta toteuttavasta liikuntatoiminnasta. Tietotaidolla parannetaan toiminnan tuloksellisuutta, taloudellisuutta ja laatua. Aineellisiin resursseihin kuuluvat rahavarat, tila- ja ympäristöedellytykset sekä teknologia. Liikuntaorganisaatioiden tehtäväalueiden laajentuessa ja palvelutason noustessa rahan merkitys korostuu. Raha on helposti vaihdettavissa muiksi resursseiksi. (Heinilä & Koski 1991, 82 ja 87-88.) Raha- ja talouskysymykset kuuluvat kiinteästi nykyaikaiseen liikuntaelämään. Liikunnan taloudelliset investoinnit ja niiden kohdentuminen on usein toistuva keskustelunaihe ja uutisaihe lehtien palstoilla.

Liikuntataloutta voidaan määritellä samankaltaisesti kuin taloutta yleensä. Yleisen talouden peruselementit ovat vastaavia liikuntatalouden peruselementtien kanssa. Kansalaiset kuluttavat liikuntasektorilla tuotettuja tavaroita ja ennen kaikkea palveluita

liikunnallisten tarpeidensa mukaisesti. Liikunnan avulla myös luodaan ihmisille tarpeita, esim. uusien liikuntalajien myötä. Medialla on suuri rooli uusien liikunnallisten tarpeiden luonnissa. Media tuo uutuudet, kuten liikuntalajit, -pukeutumisen ja -välineet, ihmisten tietoisuuteen ja luo uusia ns. "trendejä". Lisäksi liikunnallisiin tarpeisiin pyritään tietoisesti vaikuttamaan mainonnan avulla. Liikunnallisia tarpeita luodaan eri ikäryhmille ja sukupuolille. Nuorempi ikäpolvi ja etenkin nuoret naiset ovat huomion keskipisteessä mediamainoksissa. Kunto- ja naistenlehdissä kiinnostuksen pääkohteena sen sijaan ovat noin 30-55 -vuotiaat keski-ikäiset naiset. Tällä ikäryhmällä on paino-ongelmia ja usein rahaa liikuntapalveluiden ostamiseen. Yli 60-vuotiaiden iäkkäiden naisten liikuntatarpeiden tyydyttämiseen ja luomiseen sen sijaan ei juurikaan ole panostanut kumpikaan em. tahoista. Tämä johtuu luultavasti siitä, että nuoret ja keski-ikäiset naiset ovat iäkkäämpiä liikunnallisesti aktiivisempia ja kokeilevat herkemmin uutuuksia kuin iäkkäät.

Raha toimii usein vaihdannan välineenä liikunnassa, sillä voidaan ostaa liikuntahyödykkeitä. Julkisella sektorilla liikunnan erityispiirre rahan suhteen on subventoidut tai ilmaiset liikuntapalvelut käyttäjille. Tällöin ei rahaa liiku ns. "näkyvästi", mutta taustalta löytyy kuitenkin kustannusten maksaja. Kaikkialla rahaa ei löydy piilevänäkään elementtinä; onhan vielä tänä päivänä esim. metsässä samoilu ja järvessä uiminen jokamiehen ja jokanaisen oikeus. Liikunnassa kohdataan myös talouden perusongelmat. Työenergia-, tieto-taito- ja aineelliset resurssit ovat rajalliset ja ne on hyödynnettävä mahdollisimman tehokkaasti. Ennen kaikkea julkisen sektorin on asetettava rahoittamansa liikuntahyödyketuotanto sekä julkisen sektorin itse tuottamat liikuntahyödykkeet prioriteettijärjestykseen, jotta voidaan suorittaa rationaalisia valintoja ennalta määritetyin kriteerein. Valintakriteerit määritellään sekä opetusministeriössä että kunnallisessa liikuntatoimessa.

Käsitteellä liikunta on monia ulottuvuuksia. Liikunnan taloudellinen merkitys kapenee, jos sillä tarkoitetaan vain yksilön omakohtaista fyysistä aktiivisuutta. Taloudellinen merkitys taas kasvaa, jos mukaan liitetään esim. urheiluviihde. Esimerkiksi jokavuotinen Jyväskylän ralli on niin rallin järjestäjille kuin Jyväskylän seudullekin hyvä tulonlähde. Liikunta ja raha kietoutuvat näkyvästi toisiinsa huippu-urheilussa. Huippu-urheilussa varsinaisena tavoitteena ei kuitenkaan ole kilpailu tavallisten kansalaisten rahoista. Näin sen sijaan on yritysmaailmassa. Urheiluvälineiden, -

vaatteiden, -kenkien ja liikuntapalveluiden myynti on nykyään suurta bisnestä, sillä siinä liikkuvat huomattavat summat. (Valtonen ym. 1993, 14-15 ja 149.) Vapaa-ajan lisääntymisen on huomattu kasvattavan tuotantoa, kulutusta ja muuta taloudellista toimintaa liikunnassa. Tällöin liikunnan kansantaloudellinen merkitys kasvaa (Mikkonen 1997, 22-23). Vapaa-ajan lisääntymisestä puhuttaessa on huomioitava erot naisten ja miesten välillä. Tilastokeskuksen vuoden 1997 työolotutkimuksen mukaan naisten vapaa-aika sisältää keskimäärin huomattavasti enemmän kotitöitä kuin miesten vapaa-aika (Sutela 1999, 78). Aikaa liikunta- ja muihin harrastuksiin jää siis naisille vähemmän kuin miehille.

Liikunnan talous kiinnostaa poliitikkoja ja muita päätöksentekijöitä osittain samasta syystä kuin itse liikuntakin. Urheilu tarjoaa suuria voittoja ja dramaattisia tappioita, joita yhä useammin nykyään mitataan myös rahassa. Rahasta on tullut urheilijan menestyksen mittari ja urheilusta jopa sijoituskohde³⁹. Koska yhteiskunnassamme ovat taloudelliset arvot korostuneesti esillä, on poliittisessa keskustelussa esitetty Valtosen ym. (1993, 17, 163 ja 165) mukaan lukuisia väärinkäsityksiä liikunnan ja talouden suhteesta. Yleisin ei-paikkaansapitävä väärinkäsitys tuntuu olevan liikunnan yhteiskunnallisen perustelun löytyminen liikunnan taloudesta. Liikunnan hyödyllisyys on osoitettava sen sisällön avulla, kuten perustelulla ”liikunta vähentää sydänsairauksia”. Päätöksentekijöille tulee näyttää, mitä hyötyjä vain ja ainoastaan liikunnalla voidaan aikaansaada. (Emt.) Valtosen ym. ajatuksiin tuskin voidaan yhtyä, sillä liikunnan yhteiskunnallinen perustelu löytyy ehdottomasti muiden perustelujen ohella myös liikunnan taloudesta. Esimerkkeinä mainittakoon liikunnan vapaaehtoistyön arvo, sairaanhoidon kustannusten aleneminen sekä liikunnan positiivinen vaikutus yritysten ja muiden organisaatioiden tuottavuuteen, työn laatuun ja poissaoloihin. Sairaanhoidon kustannukset pienenevät, kun ihmiset pysyvät terveempinä eivätkä käytä yhtä paljon terveydenhuoltopalveluita kuin aiemmin. Liikunnan positiivinen vaikutus organisaatioissa perustuu siihen, että työnantajat panostavat työntekijöiden liikuntamahdollisuuksiin, jonka seurauksena työntekijät liikkuvat enemmän ja tästä syystä ovat terveempiä. (Louhevaara & Perkiö-Mäkelä 2000, 247 ja 255; ks. myös Kujala 2000, 26-27.)

³⁹ Urheilu on varteenotettava sijoituskohde ulkomailla, mutta ei vielä Suomessa. Jokerit Helsingissä lie-
nee ainoa merkittävä sijoituskohde tällä hetkellä. Kyseenalaista on, onko näin pienessä maassa kuin Suo-
mi ylipäättään mahdollista saada aikaan laajamittaista sijoitustoimintaa urheiluun.

Suomalaisen liikunnan rahoittajat suuruusjärjestyksessä ovat *kotitaloudet, kunnat, liikuntaseurat, lajiliitot, valtio ja yritykset* (SLU:n toimintakertomus 1998, 10). Rahoitus saattaa merkitä rahoituksen saajalle paitsi tulonlähdettä, myös riippuvuussuhdetta rahoittajaan. Suomalaisessa liikuntajärjestelmässä riippuvuussuhdetta ei kuitenkaan helposti pääse muodostumaan, sillä rahoitus tulee monesta eri lähteestä. Rahoittajan taloudellisen ajattelun ja toiminnan muutos heijastuu kaikkien siitä riippuvien tahojen toimintaan. Talous voidaan nähdä sekä kiertokulkuna että liikuntaa ja urheilua muuttavana ja muokkaavana tekijänä. Esimerkiksi olympialaisten tv-oikeudet omistava yhtiö voi sanella sadan metrin pikajuoksun alkamisajankohdan ja jääkiekkojoukkueen omistaja joukkueensa pelityylin. Taloudellinen toiminta ja liikunnan sisältö ovat toisistaan riippuvia. Liikunnan talous kiinnostaa ei vain liikuntaresurssien jaon ja käytön vuoksi; raha on myös koettu uhkana liikunnan aatteellisuudelle. (Valtonen ym. 1993, 18-19.) Tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa liikunnan taloudellisiin näkökohtiin kiinnitetään paljon huomiota aiemmin hyvin tärkeinä pidettyjen aatteiden (esim. raittiusaate) sijaan. Naisten liikunnassa ja urheilussa ei taloudellinen näkökulma kuitenkaan ole yhtä voimakkaasti esillä kuin miesten (vrt. miesten kilpaurheilu ja naisten kilpaurheilu). Vielä 70-luvulla liikunta- ja urheilutoiminnan arvoperusta oli voimakkaasti aatteissa, kuten kansallisuusaatteessa, työväenaatteessa, kansanvalistuksessa, maanpuolustuksessa, raittiusaatteessa jne.

Eicbergin (1987, 55-58) mukaan länsimainen ruumiinkulttuuri⁴⁰ voidaan jaotella kolmeen eri malliin. Ensimmäinen malli on urheilun *suoritusmalli* (kilpailumalli + kaupallinen malli), jonka tyypillisiä piirteitä ovat yksilön julkinen toiminta, kilpailu, tulosten syntyminen, mittaaminen ja vertailu sekä pyrkimys suorituksen parantamiseen ja suoritusnormien pätevyyteen koko liikuntakulttuurissa. Nykyaikaisen suorituspainotteisen urheilun juuret ovat länsimaisen yhteiskunnan teollistumisessa. Suorituskeskeinen urheilu on miesten luomaa, sillä naiset tulivat siihen mukaan vasta myöhemmin. Suorituspainotteinen urheilu on kilpaurheilua, joka vaatii seuraavaksi esiteltävien mallien mukaista toimintaa paljon enemmän liikuntapaikkarakentamista ja täten taloudellisia panostuksia. Toinen malli on *terveysmalli*, jossa liikunta on väline, jolla voidaan edistää fyysistä ja psyykkistä terveyttä, sosiaalista integraatiota

⁴⁰ Ruumiinkulttuurilla tarkoitetaan laajempaa käsitettä kuin pelkkä urheilu tai liikunta. Se sisältää sekä urheilun että liikunnan ja niiden ns. raja-alueilla olevat toiminnot, kuten joogan ja mietiskelyn.

yhteiskuntaan sekä vaikuttaa ulkonäköön. Päämäärät ovat itse harjoituksen ulkopuolella, kuten suoritusurheilussa, mutta ne eivät kuitenkaan ole mitattavia tuloksia. Tyypillistä terveysmallin mukaista liikuntaa on kuntoliikunta. Kolmantena on *ruumiinkokemisen malli*. Tämän mallin mukaisessa liikunnassa ihmiset viihtyvät, nauttivat, etsivät ruumiinkokemusta ja aistimellisuutta. Aistimellisuus, jota etsitään voi olla sekä yksilöllistä ruumiillista että sosiaalista. Ruumiinkokemisen mallin mukaisessa liikunnassa ei tavoitella tuloksia ja hyvää terveyttä vaan liikunta on päämäärä sinänsä. Tämän mallin mukaista liikuntaa on esim. jooga (itsen kehitys) ja tanssi (itsen ilmaisu). Kuusikymmentä luvulta lähtien on ollut käynnissä muutos suoritusorientaation rajojen yli kohti terveyteen ja ruumiinkokemiseen orientoituneita malleja. Terveys- ja ruumiinkokemismallien mukainen liikunta on lisääntynyt 1980- ja 1990- luvuilla ja vakiinnuttanut asemansa. Tosin suoritusurheilu on koko ajan säilyttänyt valta-asemansa.

Taloudelliset panostukset valikoituvat aina tietynlaiseen ihmiskuvaan. Kun panostetaan kilpaurheiluun, edistetään suoritusperusteista toimintaa. Kun taas panostetaan kuntoliikuntaan, edistetään terveyttä. Jos rahoitetaan kokemusperäistä liikuntaa, panostetaan itsensä ilmaisuun ja omaan kehitykseen. Yksityisellä sektorilla yritykset panostavat pääasiassa kilpaurheiluun (lähinnä miesten), koska siitä ovat kiinnostuneet suuret ihmismassat. Kilpaurheilua seuraaville ihmisille voidaan urheilun avulla markkinoida yritysten hyödykkeitä ja siten saavuttaa liiketaloudellista voittoa. Julkinen sektori panostaa liikuntaan eri tavalla kuin yksityinen sektori. Julkinen sektori rahoittaa pääasiassa terveyttä edistävää liikuntaa sekä kilpa- ja huippu-urheilua. Mihin julkisen sektorin on taloudellisesta näkökulmasta järkevää rahojaan uhrata? Voidaan ajatella, että terveystoimintaan, koska sen avulla ihmiset pysyvät terveempinä, sairastavat vähemmän ja täten käyttävät vähemmän terveydenhuoltopalveluita. Näin julkinen sektori säästää terveydenhuoltokustannuksissa eli saa panostuksistaan taloudellista hyötyä. (Ks. aiemmin tämä luku.) Huippu-urheilulla ei taloudellista merkitystä julkiselle sektorille ole, koska kohderyhmä on pieni ja keskimääräistä väestöä alttiimpi vammoille. Kilpaurheiluun panostamisen avulla ei vastaavaan välittömään taloudelliseen hyötyyn päästä kuin terveystoimintaan panostamalla, koska kilpaurheilussa kohderyhmä on terveystoiminnan kohderyhmää pienempi ja lisäksi huomattavasti nuorempi (mitä nuorempia ollaan, sitä terveempiä keskimäärin ollaan). Tosin on muistettava, että kilpaurheiluun panostamisen hyöty on tulevaisuudessa, koska

nuoret urheilijat ovat liikunnallisen elämäntavan oppimisen myötä todennäköisesti tulevia terveysliikkuja ja siten pysyvät terveempinä.

Kokemusperäistä liikuntaa rahoittamalla ei välttämättä saada aikaan suoranaisia terveysvaikutuksia, mutta ainakin psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Sen myötä sosiaalisen avun tarve mahdollisesti vähenee ja julkinen sektori saa tuloja takaisin sosiaalisektorin puolelta. Näin ajatellen kokemusperäiseenkin liikuntaan panostaminen kannattaa. Huomioon otettava seikka on myös se, että terveys- ja kokemusperäinen liikunta ei vaadi samassa määrin erityisiä rakennuksia tai voimakasta laajentumista luontoon kuin kilpaurheilu. Kuten jo aiemmin liikunnan harrastamisen yhteydessä todettiin (ks. luku 2.3), on naisten osuus sitä pienempi, mitä enemmän kokemusperäisestä ja terveystoimittuneesta liikunnasta mennään kilpa- ja huippu-urheilun suuntaan. Koska julkisen sektorin rahoitus on suoritusperusteisen mallin ja terveystoimittuneen mallin toiminnan mukaista, on todennäköistä, että naisten liikunta saa vähemmän rahoitusta miesten liikuntaan nähden. Tämä ei vaikuta järkevältä taloudellisesta näkökulmasta eikä myöskään tasa-arvonäkökulmasta tarkasteltuna.

Liikunnan osuus bruttokansantuotteesta vaihtelee länsi-Euroopan maissa alle yhdestä prosentista kahteen prosenttiin. Vapaa-ajan ja erityisesti liikunnan merkitys taloudenpidolle on viime aikoina noussut taloustieteellisen tutkimuksen kohteeksi. Yksi syy tälle on ollut halu löytää hyviä perusteluja liikunnan julkiselle rahoitukselle. Kansantaloustiede tarkastelee liikuntaa yhteiskunnallisen merkittävyyden näkökulmasta. Se tutkii ennen kaikkea 1) liikunnan resurssien käyttöä, 2) liikunnassa käytettyjen tavaroiden, palveluiden ja rahojen virtaa kansantaloudessa ja 3) liikunnan hyötyjen ja kustannusten suhdetta sekä niiden jakautumista eri väestöryhmien kesken. On tärkeää tietää mm. kuka maksaa liikunnan, kuka korjaa ”hedelmät” eli saa hyödyn liikuntainvestoinneista ja mikä on liikunnan sisältö ja sen muutos. Kansantaloustieteellisellä tutkimuksella saadaan selville faktoja, joiden merkitys sitten tulkitaan. Lopullisia vastauksia ei voida saada, sillä yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisu tapahtuu aina loppujen lopuksi julkisen keskustelun tuloksena. Tutkimus kuitenkin voi herättää ja selkiyttää yhteiskunnallista liikuntakeskustelua. (Valtonen ym. 1993, 20-21, 60-61 ja 144.)

5 SUOMALAISEN LIIKUNNAN RAHOITTAJAT

Liikunnalle ja urheilulle on jokaisessa niin sanotussa länsimaisessa sivistysvaltiossa luotu omat toimintajärjestelmänsä. Yleisimmin liikunta on kanavoitu toteutettavaksi joidenkin seuraavien tahojen toimesta: perheet, koulut, yliopistot, liikeyritykset, puolustusvoimat, valtio, kunnat tai vapaaehtoiset organisaatiot. Suomalaisessa järjestelmässä (ks. taulukko 5.) perinteisesti keskeiset toimijatahot suhteessa liikuntajärjestöihin ovat olleet valtio ja kunnat. Julkisen vallan rooli on ollut koko itsenäisyyden ajan merkittävä. Uusi vaikuttajataho on yksityissektorin yritysmaailma, joka on ollut merkityksellinen vasta reilun vuosikymmenen ajan. Yksityisen ja julkisen sektorin rinnalla toimii kansalaisyhteiskunta, jolla tarkoitetaan kansalaisten omaehtoisen toiminnan ja tätä toimintaa varten organisoitumisen kokonaisuutta. Siihen sisältyvät sekä organisatorisesti kiinteät yhdistykset, liitot ja järjestöt, löyhemmin organisoituneet sosiaaliset liikkeet jne. Suomessa on 1990-luvulla yleistynyt käsite kolmas sektori, jolla viitataan käytännössä samaan asiaan kuin kansalaisyhteiskunnan kohdalla. Suomessa perheet ja koulut osallistuvat liikuntaan kasvattamalla lapset ja nuoret liikuntaan ja toisaalta liikunnan avulla yhteiskuntaan. Suomessa yliopistot ja työpaikat eivät ole yhtä merkittävässä roolissa liikuntatoiminnan organisoinnin suhteen kuin esim. Yhdysvalloissa. Puolustusvoimat keskittyvät liikuntatoiminnassaan lähes puhtaasti henkilökuntaansa ja varusmiehiin. (Koski & Heikkala 1998, 15 ja 44-45.) Työpaikkojen rooli on kuitenkin vähitellen kasvanut ja kehitys jatkunee samansuuntaisena. Työpaikat ovat havainneet fyysisen kunnan merkityksen mm. henkilökunnan työmotivaation parantajana ja työterveyden ylläpitäjänä.

TAULUKKO 5. Suomalaisen liikuntajärjestelmän eri toimijat ja niiden tehtävät (mukaillen Koski & Heikkala 1998, 16)

TOIMIJATAHO	TEHTÄVÄ
<i>Perheet ja koulut</i>	Kasvattaminen liikuntaan ja liikunnan avulla yhteiskuntaan, toiminnan organisointi
<i>Liikuntaseurat, yksilöt, ryhmät, työpaikkaporukat, liikuntayritykset</i>	Toiminnan organisointi
<i>Kunnat</i>	Liikuntapaikat, olosuhteet, toiminnan organisointi
<i>Valtio</i>	Liikuntapolitiikka, rahoitus, koordinointi, projektit
<i>Lajiliitot</i>	Lajikulttuurin edistäminen, toiminnan organisointi
<i>Toimialaorganisaatiot</i>	Toimialan edistäminen
<i>Suomen Liikunta ja Urheilu (SLU)</i>	Palvelu ja edunvalvonta, yhteistyön valtakunnallinen verkonkutoja
<i>Alueorganisaatiot</i>	Liikuntakulttuurin edistäminen alueellisesti, yhteistyön paikallinen verkonkutoja

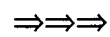
Suomalaisen liikuntajärjestelmän toimijat ovat myös suomalaisen liikunnan rahoittajia. Suomalaisen liikunnan rahoittajat (ks. kuvio 9.) suuruusjärjestyksessä ovat kotitaloudet, kunnat, liikuntaseurat, lajiliitot, valtio ja yritykset (SLU:n toimintakertomus 1998, 10). Seuraavissa luvuissa tutustutaan näiden toimintaperiaatteisiin naisten liikuntatalouden näkökulmasta.

JULKINEN SEKTORI

- Valtio
- Kunnat

YKSITYINEN SEKTORI

LIIKUNTA JA URHEILU

- Yritykset

KOLMAS SEKTORI

- Liikuntajärjestöt
- Kotitaloudet

KUVIO 9. Suomalaisen liikunnan rahoittajat (mukailen Puronaho 1993, 13)

5.1 Julkinen sektori

5.1.1 Valtio

Valtion hallinnonaloista *opetusministeriö* on vastuussa *koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikan tehtävien hoitamisesta* kokonaisuutena. Ministeriö edistää koulutusta, tiedettä, kulttuuria, liikuntaa ja nuorisotyötä sekä tuo esille niiden merkityksen kansalaisten elämässä ja yhteiskunnassa. Opetusministeriön *tehtävä liikunnan alueella on tukea lasten, nuorten ja aikuisten liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, liikuntatieteellistä toimintaa, liikunnan koulutusta, liikuntapaikkarakentamista sekä kansainvälistä liikuntayhteistyötä*. Tavoitteeksi on asetettu liikunnan avulla väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukeminen. Hallinnonalojen välistä yhteistyötä valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla kehitetään liikuntaedellytysten parantamiseksi. (Talousarvioesitys 1999.) Opetusministeriö on ollut merkittävä vaikuttaja liikuntakulttuurissa. Sen roolina liikuntakulttuurissa pidetään edunvalvojan ja koordinaattorin tehtävää, käytännössä yhteiskuntasuhteiden hoitamista ja perusrahoituksen järjestämistä järjestöille ja kunnille. (Koski & Heikkala 1998, 211.)

Suomen valtio tukee niin liikuntatoimintaa kuin myös taidetta veikkausvoittovaroin. Lisäksi valtion tukea kanavoituu merkittävästi liikunnalle esim. koululiikunnan sekä

liikuntatieteellisen koulutuksen ja tutkimuksen rahoittamisen kautta. (Ks. esim. Syväsalmi 1998; Vesterinen 1998.) Liikunta-asetuksen (Onikki & Ranta 1998, 676) mukaan liikunnan osuus Veikkauksen ylijäämästä tulisi olla 36,6 prosenttia (Ks. esim. Syväsalmi 1998; Vesterinen 1998). Kuitenkin liikunnan suhteellinen osuus on jatkuvasti vähentynyt (taulukko 6.) 1990-luvulla taiteen osuuden vastaavasti noustessa. Vuonna 1998 taiteen osuus oli 56 prosenttia, liikunnan saadessa 20,9 prosenttia. Vuoden 1999 talousarviossa liikunnan osuus oli 20,2 prosenttia. (Ks. esim. Syväsalmi 1998; Vesterinen 1998). Lisäksi valtion varsinaisessa budjetissa liikuntaa rahoitettiin vuonna 1998 verovaroin 43 miljoonalla markalla (SLU:n toimintakertomus 1998, 12).

TAULUKKO 6. Liikunnan veikkausvoittovarojen ja niiden osuuden kehitys kaikista veikkausvoittovaroista vv. 1997-1999 (Talousarvioesitys 1999)

1997 tilinpäätös	452 347 216 mk	
1998 määräraha	420 236 000 mk	20,9 %
1999 määräraha	444 499 000 mk	20,2 %

Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista *arviomääräraha liikunnalle vuonna 1999* oli 444 499 000 markkaa. Määrärahaa saa käyttää opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta säädettyyn lakiin, liikuntalakiin sekä vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin perustuvien valtionosuuksien ja -avustusten sekä muiden urheilun ja liikuntakasvatustyön tukemiseen tarkoitettujen avustusten ja apurahojen maksamiseen. Valtionosuuden laskentaperusteena käytettävä yksikköhinta kuntien liikuntatoiminnan osalta on 64 markkaa asukasta kohti. Määrärahaa voi käyttää myös liikuntapaikkarakentamisen tukemiseen, liikunta- ja vapaa-aikarakentamisen tutkimukseen, urheilijoiden ja valmentajien apurahoihin, valtion liikuntaneuvoston sekä sen jaostojen, läänien liikuntatoimen, kansainvälisen liikunta-alan yhteistyön, kokeilu- ja kehittämistoiminnan sekä liikuntatieteellisen toiminnan menoihin. Vuonna 1999 kiinnitettiin erityishuomiota peruskorjaushankkeisiin rakentamisessa sekä turvallisuuteen ja ympäristövaikutuksiin. Lisäksi liikunnan koulutuskeskuksille myönnettiin 13 340 000 markkaa valtionosuutta, jonka sai käyttää vapaasta sivistystyöstä annetun lain mukaisten valtionosuuksien maksamiseen. Määrärahassa

otettiin vähennyksenä huomioon 36 100 000 markkaa siirtona liikunnan koulutuskeskuksissa järjestettävän ammatillisen koulutuksen valtionosuuksiin. Liikunnan koulutuskeskusten valtionapuihin myönnettiin lisäksi 64 256 000 markkaa. Näin ollen opetusministeriön hallinnonalan menot liikuntatoimeen olivat yhteensä 457 839 000 markkaa, koostuen pääasiallisesti veikkausvoittovaroista 444 499 000 markkaa ja lisäksi liikunnan koulutuskeskusten valtionosuudesta 13 340 000 markkaa. (Ks. taulukko 7.) (Talousarvioesitys 1999.)

TAULUKKO 7. Opetusministeriön liikuntatoimen talousarvio v. 1999
(Talousarvioesitys 1999)

TALOUSARVIO 1999	MK
Valtionosuudet kuntien liikuntatoimeen	91 884 000
Suomen Liikunta ja Urheilu ry	6 000 000
Suomen Olympiayhdistys	15 000 000
Liikuntajärjestöt	120 800 000
Arvokilpailumatkat, Euro-cup-kilpailumatkat ja tappiontakeut	3 200 000
Rasismien vastaiset projektit	1 000 000
Liikuntajärjestöjen kehittämisavustukset	6 600 000
Seuratoiminnan sekä lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelma	6 000 000
Urheilijoiden apurahat ja valmentajien tuki	3 000 000
Liikuntapaikkarakentaminen	83 867 000
Kansainvälinen yhteistyö	4 500 000
Liikunnan koulutuskeskukset	64 256 000
Liikuntatieteelliset tutkimusprojektit ja liikuntatieteelliset yhteisöt	20 300 000
Liikunnan anti-doping -toiminta, koulutus ja Suomen Urheilumuseosäätiö	6 240 000
Liikunnan terveysohjelma	4 400 000
Valtion liikuntaneuvosto	1 300 000
Läänien liikuntatoimi	1 700 000
Opetusministeriö	4 452 000
Veikkausvoittovarat yhteensä	444 499 000
Valtionosuus liikunnan koulutuskeskuksille	13 340 000
Opetusministeriön liikuntatoimi yhteensä	457 839 000

5.1.2 Kunnat

Kuntien keskeisimmät *tehtävät* liikuntalain mukaan ovat *liikuntaedellytysten luominen ja ylläpitäminen*. Kunnat ovat merkittävimpiä liikuntakulttuuriin panostajia; osuus liikunnan edistämisessä valtioon verrattuna on viisinkertainen. (Palkama 1995, 11; ks. myös Puronaho, Matilainen & Tenhunen 1996, 17.) Kuntien liikuntatoimilla on yhteensä noin 6000 työntekijää (SLU:n toimintakertomus 1998, 10). Liikunnalla on tärkeä asema kunnallisten hyvinvointipalvelujen tuottamisessa, ennen kaikkea liikuntaseurojen ansiosta. Kun kunta investoi seuratoimintaan, kohdentuu samalla resursseja lapsiin ja nuoriin. Liikuntaseurat, joita kunnat avustavat sekä välittöminä avustuksina että välillisesti liikuntapaikkoina, ovat merkittäviä resursseja kaupungille. (Puronaho, Borodulin, Koskenranta, Vuori, Matilainen & Viitamäki 1999, 15.) Lisäksi kunnalla on merkittävä tehtävä erityisliikuntapalveluiden järjestäjänä. Ilmasen (1998, 47-50; 1999, 16-19) mukaan on tärkeä muistaa, että kuntien säästötoimien myötä alueelliset erot kasvavat. Suuret, taloudellisesti vahvat kaupungit kykenevät turvaamaan kansalaistoimijoiden tuella korkeatasoisten liikuntapalvelujen säilymisen. Taantuvat maaseutukunnat eivät tähän pysty. Taloudellisesti vahvojen kaupunkien ja taantuvien maaseutukuntien väliin jää taloudellisesti heikot kaupungit ja elinvoimainen maaseutu. Niillä on edellä mainittuihin kuntatyyppeihin verrattuna keskinertaiset mahdollisuudet tarjota liikuntapalveluja asukkailleen.

Suomen kuntaliiton arvion mukaan kuntien liikuntatoimen käyttömenot (esim. palkat, ostot, vuokrat, kulut ja seura-avustukset) olivat vuonna 1998 ennätyskelliset 2,3 miljardia markkaa. Käyttömenojen kasvu vuodesta 1997 oli 100 miljardia markkaa. Liikuntamenot olivat lähes 3 miljardia markkaa, kun käyttömenojen lisäksi otetaan huomioon 0,5 miljardia markkaa pääomamenot rakentamiseen ja peruskorjauksiin. Käyttötulot valtionosuuksia huomioimatta ovat olleet vuosittain noin 240 miljoonaa markkaa. (Puronaho ym. 1996, 17; SLU:n toimintakertomus 1998, 10.) 1990-luvun alun taloudellisen laskusuhdanteen myötä kunnallinen liikuntatoimi on joutunut miettimään keinoja säästötoimenpiteisiin. Keskeisimpiä ovat olleet 1) tinkiminen liikuntapaikkojen kunnossapidosta, 2) henkilöstön vähentäminen, 3) säästöt palkkamenoissa ja 4) liikuntaseura-avustusten pienentäminen. Tuloja on hankittu lähinnä taksapolitiikkaa kiristämällä eli maksuja ja vuokria on korotettu tai uusia käyttö- ja toimintamaksuja on otettu käyttöön. Kunnallistalouden kiristyminen ja tiukentunut taksapolitiikka ovat

näkyneet selvästi liikuntalaitosten kuluissa ja tuotoissa. Laman vaikutukset kohdistuivat liikuntatoiminnan avustuksiin ja määrärahoihin vuonna 1992. Avustukset pienenivät edelleen aikavälillä 1993-1994. Avustusta saavien yhteisöjen määrä on nousussa suurissa kaupungeissa. Tästä johtuen yhteisöjen keskimääräiset tuet vähenevät suurissa kaupungeissa, kun taas nyttemmin muissa kuntakokoluokissa avustukset ovat olleet nousussa. (Puronaho ym. 1996, 17 ja 27-29; ks. myös Palkama 1995, 21.)

Kuntien merkittävin tuki liikuntaseuroille ja asukkaillensa ovat maksuttomat tai edulliset liikuntapaikat. Liikuntatoimet ylläpitävät noin 70 prosenttia Suomen 29 000:sta liikuntapaikasta. (SLU:n toimintakertomus 1998, 10.) Lama on koetellut myös liikuntarakentamista. Pääasiassa 1970- ja 1980-luvuilla rakennettu liikuntapaikkaverkosto on laaja, ja tarve uudisliikuntarakentamiseen on vähentynyt. Nyt panostuksen kohteena on vuosikymmeniä sitten rakennettujen liikuntapaikkojen ja -alueiden kunnostus ja peruskorjaus. (Puronaho ym. 1996, 17-18.) Liikuntapaikkoja ja -laitoksia⁴¹ on rakennettu ja peruskorjattu 1990-luvulla yli 2000 miljoonalla markalla (Puronaho ym. 1999).

Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksessa (Suomi 2000, 40-57 ja 93) kartoitettiin liikuntapaikkojen käyttöä vuonna 1998 mm. sukupuolen mukaan. Miehet käyttivät jonkin verran naisia enemmän *ulkokenttiä* ja *veneilyalueita*. *Sisäliikuntatiloista* naiset käyttivät miehiä selvästi enemmän kuntoliikuntasaleja ja koulun liikuntasaleja, kun taas muiden sisäliikuntatilojen (esim. iso liikuntahalli ja voimailusali) osalta tilanne oli päinvastainen. *Uimaloista* rantauimaloiden ja maauimaloiden käytössä ei sukupuolten välillä ollut juurikaan eroja, mutta uimahalleja naiset käyttivät hieman miehiä enemmän. *Maastoliikuntapaikoista* miehet käyttivät hiihtolatuja ja pururatoja jonkin verran naisia enemmän, ulkoilureittien kohdalla tilanne oli päinvastoin. Muiden maastoliikuntapaikkojen käytössä ei naisten ja miesten välillä ollut mainittavia eroja. *Erytisurheilulaitoksia*, kuten keilahalleja, golfkenttiä, autourheilualueita, ampumaratoja ja vesiurheilualueita miehet käyttivät naisia enemmän. Naiset sen sijaan käyttivät miehiä enemmän *eläinurheilualueita*, kuten hevos- ja koiraurheilualueita. *Kevyen liikenteen väyliä* käytti lukumääräisesti useampi nainen kuin mies. Sen sijaan ne miehet, jotka käyttivät kevyeen liikenteen väyliä,

⁴¹ Valtakunnallinen liikuntapaikkatietojärjestelmä LIPAS sisältää tietoa kaikista Suomen liikuntapaikoista, liikuntarakentamishankkeista ja kuntien liikuntatoimen taloudesta (LIPAS-koulutuskansio 1999).

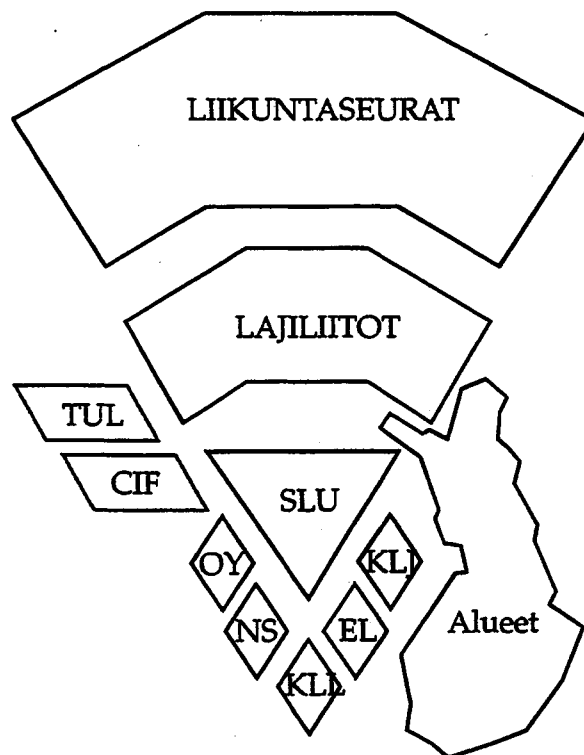
käyttivät niitä useampia kertoja viikossa kuin niitä käyttävät naiset. Kevyen liikenteen väylistä kävelyteitä ja pyörateitä naiset käyttivät hieman miehiä enemmän. Tutkimuksessa selvitettiin myös, mitä liikuntapaikkoja vastaajat kokivat kunnasta puuttuvan. Uimahalli osoittautui toivotuimmaksi liikuntapaikaksi koko Suomessa. Naiset kokivat selvästi miehiä useammin uimahallin puuttuvaksi liikuntapaikaksi. Toisella sijalla naisilla oli kuntoliikuntasali ja miehillä jäähalli.

5.2 Liikunnan järjestökenttä

Yhdistysmuotoinen liikuntaseura on organisoituneen liikunnan kansalaistoiminnan ydin. Yhdistykset, liitot ja järjestöt pyrkivät kollektiivisen toiminnan avulla jäsenistön arvojen, tarpeiden tai käytännön intressien toteuttamiseen. Sekä yhdistys- että järjestökäsitteillä viitataan sellaisiin vapaaseen yhdistystoimintaan pohjaaviin ihmisten yhteenliittymiin, jotka ovat organisatoriselta rakenteeltaan suhteellisen pysyviä ja kompleksisia. Perustason yhdistykset eli seurat ovat yleensä yksittäisiä rekisteröityjä yhdistyksiä, kun taas järjestöt ovat seurojen yhteenliittymiä. Järjestöillä voidaan tarkoittaa niin liitto- kuin keskusjärjestöjäkin. Heinemann & Horch (1988) toteavat kansalaisten omaehtoiseen yhdistystoimintaan liittyvän tiettyjä peruspiirteitä: 1) vapaaehtoinen jäsenyys, 2) orientaatio jäsenten intresseihin, 3) riippumattomuus kolmansista osapuolista, 4) demokraattinen päätöksenteko ja 5) vapaaehtoistyö. (Koski & Heikkala 1998, 43-44.)

Tänä päivänä on kuitenkin jossakin määrin nähtävissä yhdistystoiminnan riippuvuutta ns. kolmansista osapuolista. Vaikka liikuntaseurat ja -järjestöt toteuttavatkin omalla vastuullaan omien jäsentensä intressejä, on niiden yhä enemmän otettava huomioon myös julkisen sektorin ja markkinoiden asettamat vaatimukset säilyttääkseen elinkelpoisuutensa. Tämä trendi on pitkälti seurausta viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtuneesta taloudellisen tilanteen heikkenemisestä ja kilpailuyhteiskuntaan siirtymisestä. Demokraattinen päätöksenteko liikuntajärjestöissä ei ole itsestäänselvyys, sillä useimmiten päätösvalta käytännössä keskittyy muutaman harvan järjestöaktiivin käsiin. Vapaaehtoistyö ei ole enää ainoa tapa hoitaa järjestöjen asioita, vaan kuten Kosken ja Heikkalan (1998) tutkimuksessakin todetaan, ammattimainen toiminta palkattuine henkilöineen nousee vapaaehtoistyön rinnalle.

Liikuntatoiminnan organisoinnissa tärkeimpiä tahoja suomalaisessa järjestelmässä ovat kansalaistoimintaan perustuvat vapaaehtoisorganisaatiot. Liikuntalain mukaan päävastuu toiminnan tuottamisessa on paikallisilla liikuntaseuroilla. Kuntien vastuulla on toimintamahdollisuuksien tuottaminen. Kansalaisaktiivisuudelle perustuvat vapaaehtoisorganisaatiot ovat organisoituneet paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Vuonna 1993 toteutettiin keskusjärjestöjen uudelleenorganisointi, jolloin aikaisemman neljän keskusjärjestön (SVUL, TUL, CIF ja SPL) mallista siirryttiin yhden palveluorganisaation (SLU) malliin. Tärkeimpiä tehtäviä niin alueorganisaatioille, keskusjärjestöille kuin lajiliitoillekin ovat olleet liikuntapolitiikka, liikunnan koordinointi, erilaisten palvelujen tuottaminen ja monenlainen kehitystyö. (Koski & Heikkala 1998, 16.)

KUVIO 10. Suomen liikuntajärjestöt (Koski & Heikkala 1998, 17)

(OY = Olympiayhdistys, NS = Nuori Suomi, KLL = kuntoliikuntajärjestöt, KLL = koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestöt, EL = erityisryhmien liikuntajärjestöt)

SLU on kansallinen palvelu-, yhteistyö- ja edunvalvontaorganisaatio, jolla lokakuussa 1998 oli 121 jäsenjärjestöä. Keskeisimmiksi toimialoiksi on määritetty nuoriso-urheilu, kilpa- ja huippu-urheilu, kunto- ja harrasteliikunta, erityisryhmien liikunta sekä koululais- ja opiskelijaliikunta. Näillä toimialoilla on omat itsenäiset järjestönsä. Tosin huippu-urheilulla ei varsinaista toimialajärjestöä ole, ellei sitten Olympiayhdistystä (arkikielellä Olympiakomitea) sellaiseksi katsota. Työväen Urheiluliitto (TUL) jatkaa toimintaansa aatteellisena järjestönä uudessa roolissaan keskittyen nuoriso- ja kuntoliikuntaan, kuten Central Idrottsförbund:kin (CIF). Lajiliittojen melko vahva asema on perustunut lähinnä kilpailuoikeuksiin kansainvälisten lajiliittojen jäseninä. Uudistetussa ohuessa palvelujärjestömallissa lajiliittojen rooli korostuu entisestään. (Ks. kuvio 10.) (Koski & Heikkala 1998, 17-18.)

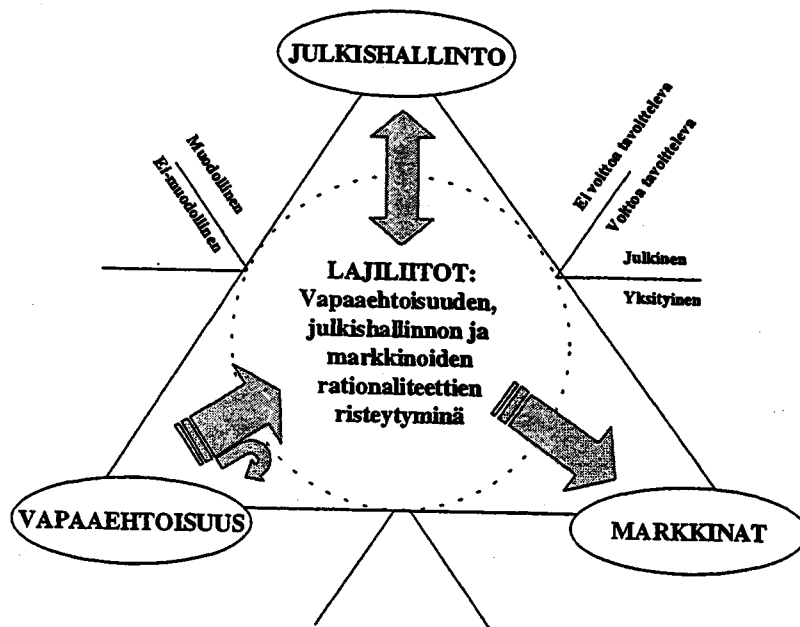
Naisliikunta alkoi järjestyä Suomessa vuonna 1876, jolloin perustettiin koko Skandinavian ensimmäinen naisvoimisteluseura. Voimisteluharrastuksen levitessä koko Suomeen perustettiin vuonna 1886 Finska Kvinnors Gymnastikförbund - Suomen Naisten Voimisteluliitto. Aluksi liitto toimi kaksikielisenä, mutta mm. kieliristiriidat, kiistat kulttuurieroista ja suhtautumisesta kilpaurheiluun sekä erimielisyydet yhteistyöstä miesten kanssa aiheuttivat liiton hajoamisen. Välietappi ennen liiton hajoamista oli vuonna 1917 tapahtunut kahtiajako suomenkielisten ja ruotsinkielisten itsenäisiin osastoihin ja osastojen yhteisen liittohallituksen perustaminen⁴². Vuonna 1921 osastot erosivat kumpikin omaksi liitokseen. Vuonna 1919 perustetulla Työväen Urheiluliitolla oli oma naisjaosto, joka myös osaltaan vaikutti merkittävästi naisliikuntaan. Naisliikuntaa toteutettiin näissä kolmessa liitossa aina vuoteen 1994 asti, jolloin liittojen naistoiminta yhdistyi Suomen Voimistelu- ja Liikuntaseurat SVoLi ry:ksi. (Laine 1982, 17-23; 1984a, 128-143, 189-200 ja 328-333; 1984b, 441-483; 1989, 115-117 ja 120-121; 1991, 48-58; 1998, 195-196; 1999.)

⁴² Samalla liiton nimeksi vaihdettiin Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto (SNLL) - Förbundet för fysisk fostran för Finlands kvinnor (F.F.F.).

5.2.1 Lajiliitot

5.2.1.1 Toiminta ja arvopohja

Lajiliittotoiminta on historiallisesti vielä suhteellisen nuorta. Lajiliittojen määrä on kasvanut sykäyksittäin vuoden 1910 neljästä liitosta vuoden 1998 73:een liittoon (SVUL:n ja SLU:n jäsenliitot). Lajiliittojen lukumäärän lisääntyminen kuvaa osaltaan sitä liikuntakulttuurin sisällä tapahtuvaa lajisovellutusten ja -kehitysmien kasvua, jonka myötä uusia lajeja on viime vuosina syntynyt kiihtyvällä tahdilla. Useat uudet lajit ovat tietynlaisia johdannaisia aikaisemmin olemassa olleista lajeista. Vuonna 1998 SLU:n ulkopuolisia urheilun ja liikunnan erikoisliittoja oli 14. (Koski & Heikkala 1998, 62-63 ja 236.) Nämä erikoisliitot ovat hyvin pieniä ja/tai uusia, eivätkä ne yleensä saa valtionapua. Esimerkkeinä mainittakoon Kaukalojalkapalloliitto ja Suomen Saappaanheittoliitto. Tämän hetkistä SLU:n ulkopuolisten liittojen tarkkaa määrää on vaikea arvioida, sillä uusia liittoja syntyy ja vanhoja kuolee jatkuvasti.

KUVIO 11. Lajiliittojen toimintatapojen kehitys (Koski & Heikkala 1998, 218)

Lajiliittojen toiminnan kehitystä havainnollistaa kuvio 11. Vapaaehtoisuuteen perustuvasta kansalaisaktiivisuudesta liikkeelle lähtenyt toiminta on aluksi hakenut kehittämisperusteita julkishallinnon malleista, joita sittemmin on täydennetty markkinatalouden periaatteilla. Nykyään lajiliitot joutuvat muotoilemaan toimintaansa sekä vapaaehtoistyöntekijöiden, julkishallinnon että markkinoiden asettamien vaatimusten mukaan. Tämä onkin melkoista tasapainottelua, sillä kaikilla kyseisillä tahoilla on omat erilaiset intressinsä. (Koski & Heikkala 1998, 218.)

Lajiliitot ovat jäsenseurojensa katto-organisaatioita. Liittojen *toiminta-ajatuksena on edistää tiettyä lajia tai lajiryhmää*. Lähes puolet (47.8 %) liitoista on keskittynyt yhteen lajiin, mutta esimerkiksi Moottoriliitossa on 17 lajia ja Voimisteluliitossa ja Ilmailuliitossa 8 lajia. (Koski & Heikkala 1998, 76.) Lajiliittojen tehtävänä on liikuntapolitiikka, liikunnan koordinointi, erilaisten palvelujen tuottaminen ja kehitysyhteistyö, kuten valmennus- ja koulutusjärjestelmien luonti. (Koski & Heikkala 1998, 16). Lajiliittojen *arvo-orientaatiot* ovat kohdistuneet selvästi *kilpa- ja huippu-urheiluun*. Kuitenkin viime vuosina toiminnan painopistettä on pyritty muuttamaan erityisesti nuoriso- ja harrasteliikunnan suuntaan. Tästä huolimatta kilpa- ja huippu-urheilu on edelleen ykköstoimialue, sillä toiminasta keskimäärin 35 prosenttia on tätä toimialaa. (Koski & Heikkala 1998, 141-142.) Lajiliitot ovat sitoutuneet edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa toiminnassaan hyväksymänsä SLU:n "Yhteinen maali" -tasa-arvo-ohjelman myötä.

5.2.1.2 Jäsenistö ja henkilöstöresurssit

Organisaation koko on merkittävin rakennetta ja monesti myös itse toimintaa muovaava tekijä. Lajiliittojen kokoa voidaan määrittää jäsenseurojen ja seuroissa lajia harrastavien jäsenten lukumäärien tai esimerkiksi palkatun henkilöstön lukumäärän perusteella. Toiminnan laajuus heijastuu tietysti myös yleistä mielenkiintoa peilaavissa luvuissa, kuten penkkiurheilijoiden määrässä ja television katsojaluvuissa. Käytännön toiminnan kannalta on tärkeää vapaaehtoistyöntekijöiden määrä. (Koski & Heikkala 1998, 64.) Vuonna 1998 SLU:n 73:lla lajiliitolla oli yhteensä noin 15 500 jäsenseuraa. Jäsenseurojen lukumäärän suhteen pienimmällä lajiliitolla (Suomen Baseball ja Softball-liitto) oli kahdeksan jäsenseuraa ja suurimmalla (Reserviläisurheiluliitto) 1222 jäsenseuraa. Henkilöjäseniä seuroissa oli yhteensä reilut 2 miljoonaa. Henkilöjäsenien

suhteen tarkasteltuna pienimmällä lajiliitolla (Suomen Liitokiekkoliitto) oli 397 jäsentä ja suurimmalla (Suomen Palloliitto) noin 430 000 jäsentä. (Ks. taulukko 8.) (SLU:n toimintakertomus 1998, 28-30.) Tarkkoja jäsenmääriä ei ole tiedossa, sillä osa luvuista on arvioita ja muutamat liitot eivät ole tietoa lainkaan ilmoittaneet. Lajiliittojen arviointi jäsenseurojen jäsenmäärän perusteella voi olla siinä mielessä harhaanjohtavaa, että luvuissa saattaa olla mukana myös muiden lajien harrastajia. Seurojen yhteenlasketussa henkilöjäsenmäärässä on otettava huomioon seuraavat seikat: 1) päällekkäisyydet; yksi henkilö voi olla usean eri seuran jäsen ja 2) vain noin puolet henkilöjäsenistä on säännöllisesti mukana harrastustoiminnassa, loput ovat tukijäseniä. Yhteensä 1,1 miljoonan suomalaisen on todettu liikkuvan liikuntaseuroissa (SLU:n toimintakertomus 1998, 12; ks. myös SLU:n lajiliittojen tulokset 1996).

TAULUKKO 8. Pienimmät ja suurimmat lajiliitot jäsenseurojen ja henkilöjäsenmäärien mukaan tarkasteltuna (SLU:n toimintakertomus 1998, 28-30)

PIENIMMÄT LAJILIITOT	SUURIMMAT LAJILIITOT
Suomen Baseball- ja Softball -liitto - 8 jäsenseuraa	Reserviläisurheiluliitto - 1222 jäsenseuraa
Suomen Liitokiekkoliitto - 397 henkilöjäsentä	Suomen Palloliitto - noin 430 000 jäsentä

Palkatun henkilöstön määrä lajiliitoissa on kolminkertaistunut noin sadasta yli 300:een vuosina 1968-92. Yhtä lajiliittoa kohden henkilöstö on kasvanut keskimäärin kolmesta yhdeksään eli kyse on määrällisestä ammattimaistumisesta. Henkilöstön määrän kasvaessa toiminnassa on mahdollistunut erikoistuminen eri tehtäviin. Toiminnan kannalta kriittinen henkilöstömäärä on noin viisi työntekijää, joka tosin harvalla liitolla on. Enintään kolme työntekijää on yli 60 prosentilla liitoista. Koski ja Heikkala tarkoittavat ammattimaistumisella a) palkatun henkilöstömäärän lisääntymistä (määrällinen) ja b) toiminnan laadun muuttumista vapaaehtoisorganisaatioihin verrattuna (laadullinen): resurssit, tehokkuus, laatu ja vastuu kasvaa, asenteet muuttuvat, valta on kanavoitua ja säänneltyä sekä rekrytointikriteerit muuttuvat. (Koski & Heikkala 1998, 195 ja 200-202.)

5.2.1.3 Taloudelliset resurssit

Usein lajiliittojen taloutta kuvataan vuotuisilla budjeteilla (ks. esim. SLU:n vuosikertomus 1997, 32; Koski & Heikkala 1998, 130-131). Ne ovat kuitenkin vain arvioita tulevan vuoden taloudesta, eivätkä välttämättä anna oikeaa kuvaa. Täten on järkevämpää tarkastella budjettien sijaan tilinpäätöksien tuloslaskelmia ja taseita, jotka kertovat todellisen tilanteen. Lajiliittojen varsinaisen toiminnan menot olivat vuonna 1998 yhteensä 307,6 miljoonaa markkaa (Liikuntatoimen tilastoja 1998, 20). Menojen keskiarvoksi muodostui 4,3 miljoonaa markkaa. Pienimmät menot olivat Suomen Castingliitolla noin 52 000 markkaa ja suurimmat Suomen Jääkiekkoliitolla noin 45 miljoonaa markkaa. (Emt.) Lajiliittojen taloudellisten resurssien vaihtelut olivat suuria. Kosken ja Heikkalan (1998, 131) tutkimuksesta ilmenee, että lajiliittojen talous on kasvanut huomattavasti vuosien 1978 ja 1992 välillä. Aivan viime vuosia lukuun ottamatta omatoimisen varainhankinnan osuus on noussut samalla aikavälillä 16 prosentista 45 prosenttiin. Em. tutkijat ovat tulkinneet tämän lajiliittojen toiminnan ammattimaistumiseksi. Palkattu henkilöstö on vastuussa liittojen taloudesta ja on niukkenevien julkisten resurssien tilalle melko hyvin onnistunut löytämään uusia rahoituslähteitä.

Liittojen tulorakenteissa on havaittavissa huomattavia eroja; yleisesti ottaen tärkeimpiä tulolähteitä ovat julkinen avustus (10-75 % tuloista) sekä oma varainhankinta (5-60 % tuloista) (Koski & Heikkala 1998, 131 ja 137). On huomattava, että Kosken ja Heikkalan tutkimukset perustuvat talousarvioihin, ei toteutuneeseen toimintaan. SLU (SLU:n vuosikertomus 1997, 10.) valmistelee opetusministeriölle vuosittain lajiliittojen valtionavustuksen tulosperusteisen jaon. Avustamisen kriteereissä painotetaan lasten ja nuorten liikunnan tuloksia 50 prosentilla sekä aikuisliikunnan ja huippu-urheilun tuloksia kumpiakin 25 prosentilla. (Emt.) Määrärahanjaossa johtopäätöksiä tehdään taloustiedoista talousarvioperusteisesti. Tämä on selkeä epäkohta, johon tulisi puuttua. Tilinpäätöksestä sen sijaan ilmenee toteutunut tilanne, joten tilinpäätös on ehdottomasti luotettavin olemassa olevista dokumenteista lajiliittojen talouden tarkastelussa. Kosken ja Heikkalan (1998, 132-133) mukaan kilpailutulosten osuus jää alle kymmeneen prosenttiin ja valmennustulosten osuus kahdella kolmasosalla alle yhteen prosenttiin. Kaikilla liitoilla on 1990-luku ollut talouden kanssa tasapainottelemista. Varainhankinnan tulojen määrä on kasvanut vuoden 1978 viidestä miljoonasta markasta

melkein sataan miljoonaan markkaan vuonna 1992, kun taas henkilöstön määrä on samassa ajassa vain kaksinkertaistunut. Tutkimustulokset eivät Kosken ja Heikkalan mielestä tue käsitystä lajiliittojen byrokraattisuudesta ja tehottomuudesta.

Järjestökentän yhdyntyessä nousi vahvasti esiin palvelujen tuottaminen markkinamekanismein. Oman varainhankinnan ja uusien kehityshankkeiden myötä toimintaperiaatteiden ohjautumista markkinatalouden suuntaan onkin tapahtunut. Markkinatalouden periaatteilla tarkoitetaan tässä yhteydessä toimintalogiikan muutosta enemmässä tai vähemmässä määrin, ei rahavirtojen lisääntymistä kaupallisuuden (voiton tavoittelu) mielessä. Toimintaperiaatteet, kuten strategiat, asiakaspalvelu, laatu ja tuotteistaminen, lainataan liikemaailmasta. Markkinoistamisen toteuttaminen on ammattilaisten tehtävä. Se vaatii koulutettua henkilökuntaa. Liittojen toiminta on selkeästi ammattimaistunut, mutta liikuntakulttuurin perusta on edelleen vahvasti vapaaehtoistyössä. Liittoja askarruttanut kysymys on, tuotetaanko palveluja vain liiton jäsenseuroille vai kaikille halukkaille. (Koski & Heikkala 1998, 133-136.)

Ongelmallista markkinoistumisen kannalta on kansallisen järjestötoiminnan varsin rajoitetut markkinat. Lisäksi eri lajeilla on erilaiset lähtökohdat ja mahdollisuudet markkinoistaa toimintojaan. Markkinatalouden periaatteita hyödyntää vasta harva liitto. Etenkään suurella joukolla pieniä liittoja ei ole tähän resursseja; markkinoistamisesta ei voida puhuakaan, kun toiminnassa kiistellään satasista. Markkinoistaminen liittyy useimmiten medianäkyvyyteen ja kansainväliseen menestykseen. Suuri osa lajiliitoista on huippu-urheiluun orientoituneita, joten on ymmärrettävää, että markkinoistamisen suhteen huippu-urheilu korostuu. Tosin tulee muistaa, että myös liiton muilla toimialoilla kuin kilpa- ja huippu-urheilulla voi olla markkinoilla kysyntää (esim. harrasteliikunta). (Koski & Heikkala 1998, 133-136.)

Vain harvat liitot ovat miettineet toiminnan markkinoistamista jäsen- ja asiakaskunnan suuntaan. Asiakaslähtöisessä toiminnassa on pyrkimyksenä asiakkaiden tarpeiden kuunteleminen sekä palvelujen kehittäminen. Asiakaslähtöisyyttä toteuttaneilla liitoilla ongelmana on ollut kysynnän puuttuminen sekä palvelujen tuottaminen ja rahoittaminen. Liikuntaseurat jäsenineen eivät välttämättä osaa synnyttää kysyntää eli vaatia palveluja liitoilta. Peruskysymys on liikuntaseurojen halukkuus tai mahdollisuus ylipäättään maksaa saamistaan palveluista, sillä perinteisestihän liikuntakulttuurissa

toimintaa on vahvasti subventoitu. Kysyntä-tarjonta -mekanismi ei kuitenkaan vielä tänä päivänä eikä ehkä tulevaisuudessakaan toimi kunnolla liikuntajärjestöissä. (Joenmäki ym. 1997, 11; Koski & Heikkala 1998, 133-136;.) Mieltä voidaan myös onko liikuntajärjestöissä ylipäättään tarkoituksenmukaista toimia kysynnän ja tarjonnan ehdoilla. Valtiontuen (noin 30 %) yksi tarkoitushan on juuri vähentää tarvetta toimia markkinatalouden periaatteilla. Valtiontuella pyritään vähentämään kansalaisten epätasa-arvoa liikuntapalveluiden käyttäjinä; kaikille halutaan tarjota tasa-arvoiset mahdollisuudet liikuntaan. Markkinatalouden etuina verrattuna julkistalouteen voidaan nähdä mm. parempi asiakaspalvelu ja sekä laadukkaammat että tehokkaammin tuotetut liikuntapalvelut. Nämä eivät välttämättä kuitenkaan toteudu.

Valtionapu on kaikesta markkinoistamisesta huolimatta tärkeä resurssilähde liikuntajärjestöille. Valtion avun osuus tulorakenteesta vaihtelee lajiliitoissa reilusta kymmenestä prosentista lähes 75 prosenttiin. Liittojen toiminnanjohtajien näkemykset valtionavun merkityksestä ovat Kosken ja Heikkalan (1998, 137-138) tutkimuksen mukaan kaksijakoiset. Osa toiminnanjohtajista pitää valtionapua toiminnan kehittämisen esteenä ja uskoo valtionavun johtavan liittojen laitosumiseen. Nämä toiminnanjohtajat toivovat enemmän bisneslähtöisyyttä, jopa valtionavun poistamista kokonaan. Toista näkökantaa edustavat ne liittojen toiminnanjohtajat, jotka korostavat valtionavun merkitystä liiton perusresurssina. Yllättäen monet näiden toiminnanjohtajien liitoista olivat huippu-urheilu orientoituneita. Tämä kertonee huippu-urheilun kalleudesta sekä siitä, etteivät huippu-urheilussa liikkuvat markat välttämättä kanavoidu sitä toteuttavien liittojen kautta. Toiminnan markkinoistamisesta huolimatta liitot eivät kykene toimimaan ilman valtionapua, ainakaan nykyisessä laajuudessaan. Pienelle liitolle valtionapu on elinehto. Vain muutamassa liitossa huomioitiin valtionavun perustelujen yhteydessä laajempi yhteiskunnallinen merkitys nuorisotoiminnan kautta. Tällöin kilpa- ja huippu-urheilun katsotaan pääosin kattavan omat kustannuksensa. Maksukykyisiä asiakkaita uskotaan löytyvän myös aikuisten harrasteliikunnan puolelta.

Arvojännite on syntynyt perinteisen laji- ja kilpailutoiminta -ajattelumallin sekä uuden ja laajemman liikunnan yhteiskunnallista merkitystä korostavan suuntauksen välille. Ääri- ja ratkaisumalli liikunnan toimialojen itsearvoisuutta korostettaessa voisi olla kunkin toimialan eriytyminen "omille poluilleen"; kilpa- ja huippu-urheilu toimisivat

markkinaperiaatteilla, lasten ja nuorten liikunta valtion suojeluksessa ja aikuisten harrasteliikunta näiden välimaastossa. (Koski & Heikkala 1998, 137-138.)

5.2.2 Liikuntaseurat

5.2.2.1 Toiminta ja arvopohja

Jo 1980-luvun alusta lähtien Suomessa toimivien liikuntaseurojen määränä on pidetty noin 6000 seuraa (Koski 2000, 216). Liikuntapaikkatietojärjestelmän (LIITO) seuratietoihin oli maaliskuussa 1999 päivitetty 6869 seuraa. Kosken (2000, 216) mukaan pistokokeenomainen tarkastus muutamaan kuntaan kuitenkin paljasti, että kuntien tietojen mukaan seuroja oli noin puolitoista kertaa enemmän kuin mitä LIITO-järjestelmä ilmoitti. Kuntatietojen perusteella laskettuna seuroja olisi yhteensä noin 11 000. (Emt.) Seurojen kirjo on hyvin laaja ja jäsenmäärä hyvin vaihteleva. Pienten seurojen lukumäärä on suuri, sillä noin 50 prosentissa seuroista on alle 200 jäsentä. Noin puolet on erikoistuneita, yhteen lajiin keskittyneitä seuroja. Erityisesti uudet seurat kuuluvat erikoisseurojen kastiin, kun taas vanhoista löytyy paljon monialaseuroja. Kaikista seuroista kilpaurheiluun keskittyi 30 prosenttia ja kuntoliikuntaan 25 prosenttia. Monialaseurat pyrkivät panostamaan molempiin edellä mainittuihin alueisiin. Kilpaurheiluseurat toimivat usein keskitettyjen liikuntapaikkojen äärellä, kun taas kuntoseurat pyrkivät viemään toimintansa ihmisten luo. (Puronaho & Koski 1995, 1; Joenmäki, Koskenranta & Puronaho 1997, 10-11; Heikkala & Koski 1999, 23.)

Liikuntaseuratoiminta on säilyttänyt hyvin asemansa muuttuvassa yhteiskunnassamme, vaikka vapaa-ajan viettomahdollisuudet ovat valtavasti lisääntyneet (Joenmäki ym. 1997, 10). Toiminnan kirjon kasvamisen ja erikoistumisen lisäksi tietynlainen maallistuminen on ollut selkeä trendi seuratoiminnassa parin viime vuosikymmenen aikana. Toiminnan taustalla aiemmin vaikuttaneet aateperustat ovat heikentyneet ja toiminnan ideologia on selkeytymätön ellei tyhjä. Tänä päivänä monet seurojen aktiiviset puuhanaiset ja puuhamiehet, joiden toiminta on perustunut idealismiin, joutuvat pohtimaan toimintansa mielekkyyttä. (Puronaho & Koski 1995, 3.) Seuran ideologiassa voidaan erottaa toiminta-ajatus, joka määrittellään liikunnan käsittein. Perinteisesti liikuntatoimintaa ohjaavana ajatuksena on ollut kilpaileminen. Viime vuosina seurat ovat alkaneet panostaa myös jäsenistön toivomaan ei-tavoitteelliseen harrastamiseen, kuten

kuntoliikuntaan. Tämän suuntaisen kehityksen moottorina on toiminut myös taloudellisen liikkumavaran kaventuminen. Nuorison kilpailu- ja harrastetoiminta on seuroissa aina otettu huomioon, eikä siihen ole muutoksia odotettavissa. (Koski 1994, 108.)⁴³

Seurat tekevät yhteistyötä monien eri tahojen kanssa. Tärkein yhteistyökumppani on kunnan liikuntatoimi, joka mm. ylläpitää ja rakentaa liikuntapaikkoja sekä pyrkii jakamaan seuroille joka vuosi avustuksia. Rahoituksen kannalta hyvin tärkeää on yhteistyö yksityisen sektorin kanssa. Yritysten ja muiden sponsoreiden mukaan saanti on tuottoisaa molemmille osapuolille. Yhteistyötä tehdään myös muiden seurojen kanssa, tosin se on hedelmällisyydestään huolimatta vielä suhteellisen harvinaista. (Joensuu ym. 1997, 10-11.)

5.2.2.2 Jäsenistö ja henkilöstöresurssit

Liikuntaseuroissa oli vuonna 1995 yhteensä noin 1,5 miljoonaa jäsentä (Koski 1996, 22-27; 2000, 219). Jäsenten lukumäärät vaihtelivat noin kymmenestä yli viiteen tuhanteen. Pienten seurojen lukumäärä oli suuri, sillä noin 50 prosentissa seuroista oli alle 200 jäsentä. Jäsenistön koostumus oli hyvin kirjava sekä ikäjakauman että arvopohjan suhteen. Tämä tulee huomioida toiminnan suunnittelussa. Jäsenistä 65 prosenttia oli alle 35-vuotiaita ja 70 prosenttia jäsenistä osallistui toimintaan enemmän tai vähemmän aktiivisesti. (Joensuu ym. 1997, 10-11; ks. myös SLU:n toimintakertomus 1998, 8-9.) Kosken (1996, 25) elämäntyylytutkimuksessa vuonna 1995 miehistä noin kolmannes ja naisista noin viidennes ilmoitti olevansa jäsenenä ainakin yhdessä liikuntaseurassa. Heikkalan ja Kosken (1999, 25) mukaan naisten osuus jäsenistössä oli vuosina 1986-1996 kasvanut 38 prosentista 42 prosenttiin. (Ks. taulukko 9.)

---

⁴³ Tässä tutkimuksessa Koski ei huomioi sukupuolta.

TAULUKKO 9. Jäsenistö suomalaisissa liikuntaseuroissa (Koski 1996, 22-27; Joenmäki ym. 1997, 10-11; Heikkala & Koski 1999, 25)

Jäseniä yhteensä kaikissa seuroissa v. 1995	1,5 miljoonaa
Jäseniä yksittäisissä seuroissa	10-5000
Alle 35-vuotiaita jäseniä	65 %
Aktiivisesti toimintaan osallistuvia jäseniä	70 %
Naisten osuus jäsenistöstä v. 1986 ja 1996	38 % ja 42 %

Liikuntaseura on ennen kaikkea vapaaehtoisorganisaatio. Kosken (1996, 22-27) elämäntutkimuksen mukaan vapaaehtoistyötä liikuntaseuroissa tekee yhteensä yli 860 000 ihmistä. Ns. taustarooleissa – kyyditsijänä, katsojana, kannatusjäsenenä, vanhempana – mukana olevia on lähes 1 800 000. Täten joko puuha- ja/tai taustarooleissa toimivien osuus nousee jo yli kahden miljoonan. (Emt.) Palkatta seurojen puheenjohtajina ja sihteereinä ahertaa reilut 13 000 henkilöä (arvio perustuu siihen, että seurojen lukumäärä on noin 6500). Tilkasen (1992) tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyön rahallinen arvo on yli 4 miljardia markkaa vuodessa (emt., 20-23). Tänä päivänä vapaaehtoistyöntekijöistä alkaa kuitenkin olla pulaa. Joenmäen ym. (1997, 10-11) mukaan jäsenet eivät sitoudu seuratoimintaan kuten vielä parikymmentä vuotta sitten, sillä he pitävät itseään maksavina asiakkaina. Ongelmana seuratoiminnassa on se, että suurin osan tehtävistä kasautuu vain muutaman aktiivijäsenen harteille. (Emt.; ks. myös SLU:n toimintakertomus 1998, 8-9.) Palkattuja työntekijöitä liikuntaseuroissa on vähän, eikä heidän määränsä ole juurikaan kasvanut. Vuonna 1986 seitsemällä prosentilla liikuntaseuroista oli palkattu työntekijä, kun taas vuonna 1996 vastaava lukema oli kahdeksan prosenttia. (Heikkala & Koski 1999, 24.) Liikuntaseurojen kustannusten kasvaessa jäsenillä on vaihtoehtoina joko sitoutua toimintaan, maksaa palveluista tai lopettaa seuratoiminta. Seuroissa on palkattua henkilöstöä yli 8 000; näistä päätoimisia on noin 1500 ja sivutoimisia lähes 7 000 (Koski 2000, 229). Vaikka naisten lukumäärä jäsenistössä on kasvanut, johtotehtävät ovat edelleen tiukasti miesten vallassa muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta (Joenmäki ym. 1997, 10). Muutoksia päätöksentekijöiden sukupuolijakaumaan on kuitenkin nähtävissä. Vuosina 1986-1996 naispuheenjohtajien määrä seuroissa on lisääntynyt 13 prosentista 17 prosenttiin (SLU:n toimintakertomus 1998, 9).

5.2.2.3 Taloudelliset resurssit

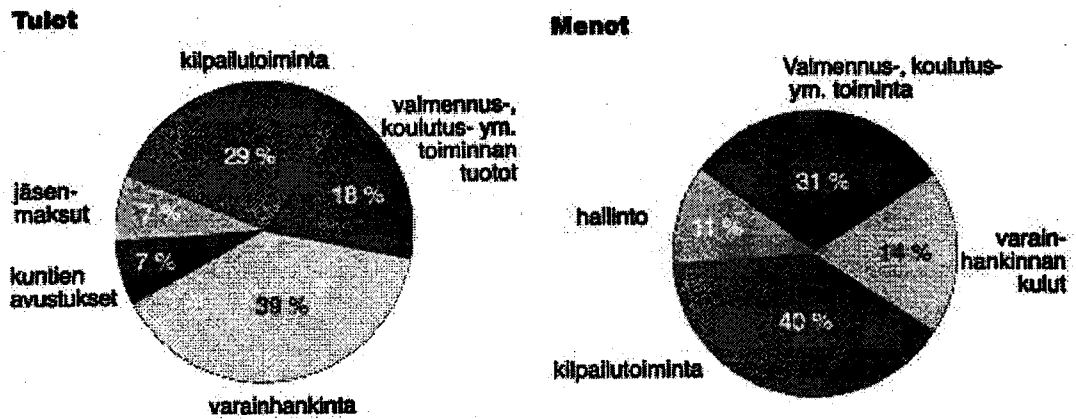
Seurataloutteen merkittävimmin vaikuttavat tekijät ovat kunnan välitön tuki, kunnan välillinen tuki, jäsenmaksutulojen kehitys, vapaaehtoistyöntekijät ja yhteistyösopimukset. Liikuntaseurojen työntekijöiden arvion mukaan merkittävimmät liikuntaseurojen taloutta uhkaavat tekijät lähivuosina ovat erilaisten maksujen kiristyminen, varojen hankkimisen vaikeutuminen ja negatiiviset muutokset käytettävissä olevien henkilöresurssien määrässä ja laadussa. Yleinen talouden heikkeneminen vaikutti liikuntaseurojen toimintaan ja varainhankintaan. Alueelliset erot seurojen välillä ovat merkittäviä. Taloudellinen taantuma 1980- ja 1990-lukujen taitteessa on asettanut urheiluseurojen, suomalaisen yhteiskunnan, liike-elämän ja liikunnan harrastajien keskinäiselle yhteistyölle uusia haasteita. Yhteiskunnan mahdollisuudet sijoittaa liikuntaan on aikaisempaa rajallisemmat, yrityksillä on omat vaikeutensa ja kotitalouksien taloudellinen liikkumavara on kaventunut. Seurojen toiminnan tuloksellisuutta mitataan ainakin kuntien päättäessä avustuksistaan ja taksapolitiikastaan, yhteistyösopimuksia uudistettaessa tai perheiden päättäessä liikuntatoimintaan osallistumisesta. Liikuntaseurojen on tehostettava toimintaansa, jotta ne kykenisivät tarjoamaan laadukkaita liikuntapalveluja vähintään yhtä edullisesti, tasapuolisesti ja järkevästi kuin aikaisemminkin. Yleispätevä sanonta kuuluu: "Mikäli toiminta on kunnossa, on talouskin kunnossa - mikäli taloudessa on ongelmia, on toiminnassakin ollut ongelmia". (Koski & Puronaho 1995, 13, 20 ja 21.)

Puronahon ja Kosken (1995, 14-16) selvityksen mukaan Suomessa toimivien liikunta- ja urheiluseurojen kokonaismenot olivat 1,8-2,4 miljardia markkaa vuosina 1989-1995. Tilikausien keskimääräinen tulos muuttui vuoden 1989 30 miljoonan markan ylijäämästä vuoden 1991 lähes 200 miljoonan markan alijäämän kautta tasapainoiseen tilaan vuonna 1993. Taloudelliset vaikeudet liittyivät hyvin usein suuriin yhden lajin erikoisseuroihin, jotka keskittyivät urheilumenestyksen saavuttamiseen ja joiden tulorahoitusrakenne oli yksipuolinen. Alle 500 jäsenen seurat säilyttivät taloudellisen tasapainonsa koko tarkastelujakson ajan. Seurojen liikevaihto laski miljardin aikavälillä 1992-93. Suurten seurojen tuloksen romahtamista selittää pääasiassa siirtyminen yritysmäisen, taloudellisia riskejä sisältävän talouspolitiikan suuntaan. (Emt.; ks. myös Puronaho & Matilainen 1997.)

Liikuntaseurat keräsivät suurimman osan tuloistaan varainhankinnalla ja erilaisella kilpailutoiminnalla 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa. Kilpailutoiminta kulutti valtaosan

hankituista resursseista. Huolimatta seurojen lisääntyneistä kilpailutoiminnan tuotoista vuoteen 1992 saakka, heikkenivät sekä tuotot, kulut että nettotuloskin vuonna 1993. Noin neljä markkaa jokaisesta kymmenestä liikuntaseuroissa käytetystä markasta käytetään edelleen kilpailutoimintaan ja lähes joka viides markka hankitaan kilpailutoiminnan avulla. Valmennustoiminnan osuus kokonaiskuluista kasvoi vuosina 1989-1995 huomattavasti. Varainhankinnan nettotuloksen romahtamisen ollessa huomattava tekijä kokonaistuloksen heikkenemisessä aikavälillä 1989-91, kykenivät seurat uudelleen tehostamaan varainhankintaansa seuraavina vuosina. Koulutustoiminnan nettotulos muuttui ajalla 1989-93 negatiivisesta positiiviseksi. Kansainvälisen toiminnan merkitys on vielä ollut lähes olematonta. Tiedotus- ja julkaisutoiminta oli vielä vuonna 1989 selvästi voitollista (35 Mmk), mutta kääntyi vuodesta 1990 lähtien selvästi tappiolliseksi. (Puronaho & Koski 1995, 16-17.)

Seurat hankkivat omalla työllään lähes 90 prosenttia varoistaan. Seurojen tärkein tuki yhteiskunnalta on subventoidut tai ilmaiset liikuntatilat. Vuonna 1995 seurat keräsivät lähes 800 miljoonaa markkaa vapaaehtoistyöllä ja 600 miljoonaa markkaa kilpailutoiminnalla. Merkittäviä tulonlähteitä olivat myös 145 miljoonan markan kunta-avustukset ja 140 miljoonan markan jäsenmaksut. (SLU:n toimintakertomus 1998, 11.) Kuvioista 12. ilmenee liikuntaseurojen tulojen ja menojen suhteelliset osuudet. Vuonna 1992 alkoi liikuntaseuroissa varainhankinnan tehostaminen. Päälimmäisenä keinona ennen huomattavia taloudellisia vaikeuksia oli taksapolitiikan kiristäminen. Jäsenmaksujen korottamiseen sen sijaan suhtauduttiin pidättyväisesti. Nytemmin jäsenmaksujen osuus kokonaistulorahoituksesta on ollut kasvamassa. Seurat keräsivät jäsenmaksuja vuonna 1993 noin 133 miljoonaa markkaa, mikä tarkoittaa noin 7 prosenttia kokonaistulorahoituksesta. Summa on lähes sama kuin mitä seurat hankkivat kunta-avustuksina (149 Mmk). Taustayhteisöt tulivat myös mukaan talouden tasapainottamiseen. Liikuntaseurojen tulorahoituksen tehostamiseksi tulee yhteistyötä liikuntaseurojen, kuntien ja liikunnasta hyötyvien liikeyritysten välillä parantaa. Seurojen kannattaa osoittaa kaikille resurssoijilleen ja yhteistyökumppaneilleen tekevänsä taloudellista, tehokasta ja tuloksellista työtä suhteessa tukijoidensa panostuksiin. Lisäksi toteutetun liikuntatoiminnan vaikutukset toivottujen tarpeiden ja vaikutuksien suunnassa tulee osoittaa aikaisempaa tehokkaammin. (Puronaho & Koski 1995, 16-18.)

KUVIO 12. Liikuntaseurojen tulosten ja menojen suhteelliset osuudet (Puronaho & Matilainen 1998)

Vieraan pääoman määrä lisääntyi liikuntaseuroissa 767 miljoonasta markasta lähes 1050 miljoonaan markkaan aikavälillä 1989-93. Pitkäaikaisten lainojen määrä lisääntyi noin 153 miljoonalla markalla. Liikuntaseurojen maksuvalmius oli keskimäärin hyvä koko tarkasteluajanjakson ajan, mutta em. tunnusluku heikkeni kuitenkin selvästi tilinpäätösten 1990 ja 1991 välillä. Tutkimuksessa mukana olleiden seurojen velkaantumistaso heikkeni aikavälillä 1989-91 tyydyttäväksi, mutta parani hyväksi myöhemmin vuosina. (Puronaho & Koski 1995, 19-20.)

5.3 Kotitaloudet

Suomalaiset liikunnanharrastajat rahoittavat itse suurimman osan kaikista liikuntamenoista. Kotitaloudet käyttivät Valtosen ym. (1993) mukaan liikuntamenoihin, sisältäen myös varusteet ja asut, 6,5 miljardia markkaa vuonna 1990. Liikuntapalvelujen osuus tästä summasta oli noin 4 miljardia markkaa. Kotitalouksien liikuntakulutus kasvoi ajalla 1971-1990 tasaisesti keskimäärin 3,4 prosenttia vuodessa, yhteensä 1,7-kertaiseksi. Nopeimmin nousi vaatetuksen, median ja välineiden kulutus, kun taas matkat ja palvelut pysyivät ennallaan penkkiurheilun kulutuksen jopa vähentyessä. Selvästi suurimmat liikuntamenot olivat ylemmissä sosioekonomisissa ryhmissä. (Emt., 45,49-50 ja 115-116.)

Vuonna 1990 kotitalouksien liikuntamenoista pääosa, noin 61 prosenttia, oli erilaisten palvelujen kulutusta. Käytetyistä palveluksista vain noin kuudesosa oli varsinaisia liikuntapalveluja, loppuosa koostui matkustamisesta, median seuraamisesta ja majoittumisesta. Valtosen ym. mukaan tämä tulos aliarvioi hieman liikuntapalvelujen kulutusta, sillä sekä julkisen että järjestösektorin palveluja voivat kotitaloudet käyttää ilmaiseksi tai suhteellisen halvalla. Liikuntatavarat muodostivat samana vuonna kotitalouksien liikuntakulutuksesta 38 prosenttia. Vajaa kolmannes tästä kulutettiin urheiluvälineisiin, loput rahat käytettiin liikuntavaatetuksen ja -jalkineiden hankintaan. (Valtonen ym. 1993, 115-116.)

5.4 Yksityinen sektori

Liikuntakulttuurin viime vuosien muutos on aikaansaanut ulkopuolisten rahoittajien tarpeen kasvua. Tähän ongelmaan on ratkaisua lähdetty etsimään yksityisen sektorin yritysmarkkinoilta. Liikuntaorganisaatioiden sponsorimarkkinat muodostuvat niistä yrityksistä, jotka käyttävät erilaisia mainoskeinoja tuotteidensa ja/tai palvelujensa myymiseksi. Yhteistyösopimuksissa tulee kiinnittää huomiota molempia osapuolia palvelemaan vastavuoroisuuteen. (Heikkonen 1998, 1-2.)⁴⁴

Urheilu on ylivoimaisesti suosituin sponsorointikohde; Suomessa noin 70 prosenttia sponsorimarkoista tulee urheilulle (Lipponen 1999, 44). Mainostajien Liiton Sponsoribarometrin (1998) mukaan 93 prosenttia sen jäsenyrityksistä panostaa urheilun sponsorointiin. Toisena ryhmänä oli "sosiaaliset kohteet", joka kiinnosti 33 prosenttia sponsoreista. Sponsoribarometriin vastanneet 183 yritystä sponsoroivat urheilua yhteensä noin 235 miljoonalla markalla ja keskimäärin 2,1 miljoonalla markalla yritystä kohden. Sopimuksia arvioitiin hyödynnettävän yhteensä noin 154 miljoonalla markalla. (SLU:n toimintakertomus 1998, 12.) Heikkosen (1998, 76) selvitysten mukaan yritykset sponsoroivat tulevaisuudessa enemmän kulttuuria, kun taas urheilusponsoroinnin määrä pysyy ennallaan (emt.). Samansuuntaisia tuloksia on esitetty jo 1990-luvun alusta lähtien.

⁴⁴ Urheilusponsorointiin liittyen on Suomessa tehty joitakin opinnäytetöitä, mutta sponsorointia käsitteleviä yleisteoksia on olemassa vain muutamia.

2000-luvun alussa kulttuurin ja vapaa-ajan sektoreilla on tapahtumassa rakenteellisia muutoksia, jotka vaikuttavat sponsoroinnin käytännön toteutukseen huomattavasti. Huippu-urheilu jatkaa ammattimaistumistaan sekä muuttuu osakeyhtiömuotoiseksi. Perinteinen urheilupaikkamainonta on jo nyt saanut rinnalleen mediaa hyödyntävät tapahtuma- ja yksilösponsoroinnit (Lipponen 1999, 30 ja 44). Sponsoroinnin haittapuolena on sen urheiluun tuomat negatiiviset lieveilmiöt, mm. liiallinen vaikuttaminen urheilun sääntöihin ja tapahtumien järjestelyihin (Tenhunen & Varis 1997, 15).

Yksityisen sektorin naisliikuntaan käyttämän rahan määrää ei tässä tutkimuksessa erikseen selvitetä. Yritysten liikuntaan sponsoroidut rahat ovat tavallisesti osa lajiliittojen ja liikuntaseurojen tuloja.

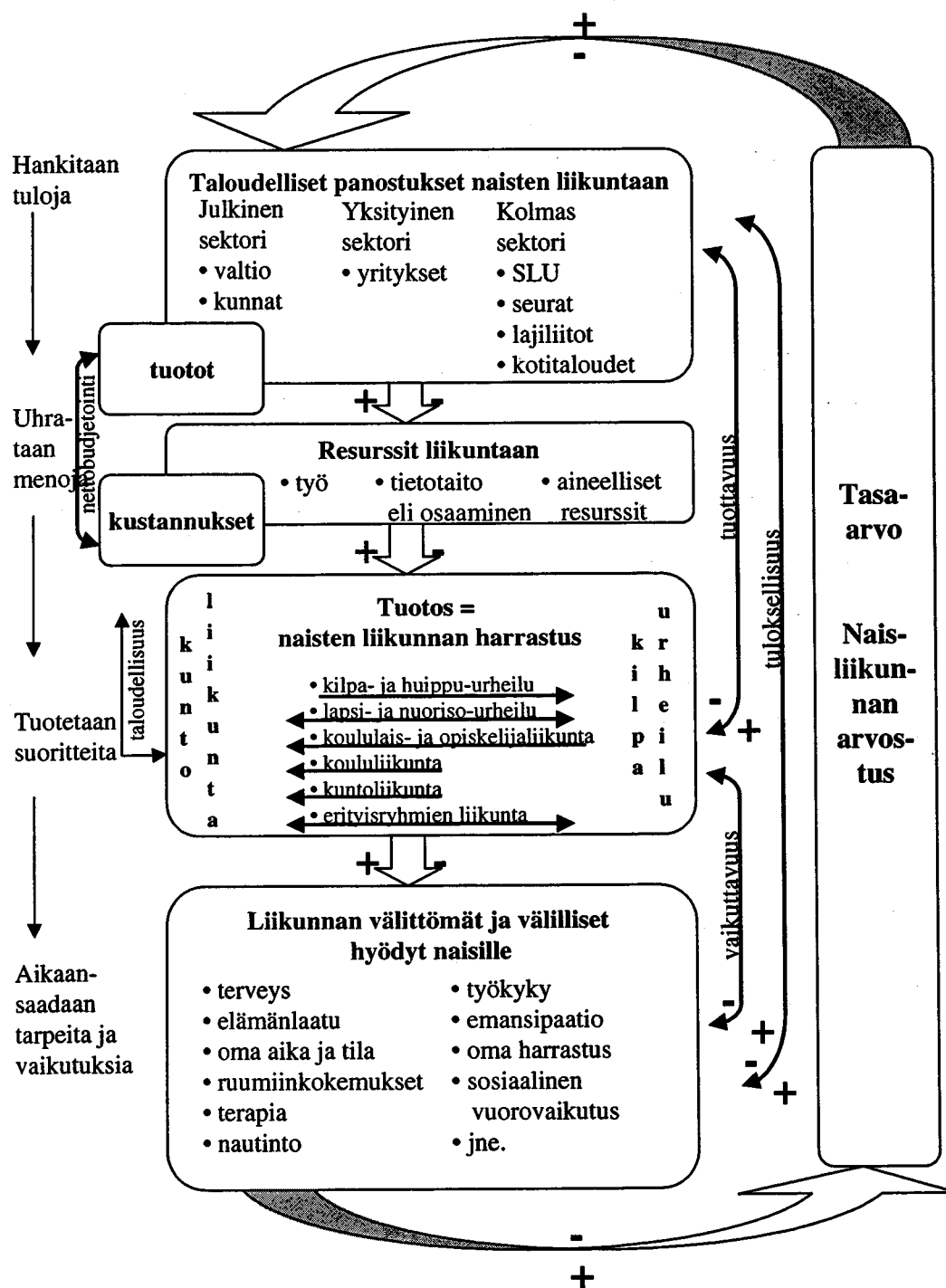
6 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Klassisesti määriteltynä teoria muodostuu joukosta ilmiöitä, jotka systematisoivat jotakin ilmiöaluetta koskevat empiiriset säännönmukaisuudet. Teoriat, joita on mahdollista rakentaa, uudistaa, loogisesti rekonstruoida, soveltaa tai purkaa, selittävät aiemmin keksityt empiiriset säännönmukaisuudet samalla kun ne ennustavat uusia samantapaisia säännönmukaisuuksia. *Tieteenharjoittajan tärkeimpänä taitona on yleensä pidetty kykyä muodostaa teorioita ja taitoa hyödyntää niitä myöhemmässä tutkimustyössään.* Teorian tehtävänä on tarjota oikotie tutkijoiden kommunikoinnille, järjestää ideoita, paljastaa piileviä oletuksia, luoda uusia ideoita, tuoda esille ongelman monimutkaisuus, luoda selityksiä ja ennusteita sekä osoittaa näennäisesti erillisten ongelmien yhteenkuuluvuus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 138-140.)

Naisten liikuntatalous -tutkimuksen *peruskäsite* on *naistutkimuksen sukupuolten välisen tasa-arvon käsite*. Sen *apuvälineinä* käytetään *taloustieteiden ja liikuntatieteiden eri käsitteitä*. *Yhdistämällä käsite tasa-arvo talouden ja liikunnan käsitteisiin luodaan tutkimuksessa uusi malli*, jonka kautta naisten liikuntataloutta on mahdollista monitieteellisesti tulkita. Mallia, jonka avulla naisten liikuntataloutta voidaan monipuolisesti tarkastella, ei ole aiemmin luotu. Kuviossa 13. esitetty tutkimuksen viitekehys kuvaa, jäsentää ja havainnollistaa Naisten liikuntatalous -tutkimuksen tutkimuspohjaa.

Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori rahoittavat naisten liikuntaa. Tällöin naisliikunta saa sekä aineettomia että aineellisia *resursseja*. Taloudellisten panostusten lisääntyessä kasvavat liikuntaan käytettävissä olevat resurssit. Resurssit tekevät mahdolliseksi naisten *liikunnan harrastamisen*. Kasvaneet resurssit taas mahdollistavat naisten liikunnan harrastamisen lisääntymisen. Liikuntaa harrastavat naiset *hyötyvät liikunnasta välillisesti* (esim. työkyky) ja välittömästi (esim. ruumiinkokemukset). Kun liikunnan harrastaminen lisääntyy kasvavat liikunnan välilliset ja välittömät hyödyt. *Kasvaneet panostukset, resurssit ja hyödyt lisäävät naisliikunnan arvostusta*. Arvostuksen kasvamisesta seuraa, että liikunnan *rahoittajat panostavat* enemmän naisten liikuntaan. Rahoittajien panostusten lisääntyminen taas lisää *sukupuolten välistä tasa-arvoa liikunnassa*. Naisliikunnan kannalta on toivottavaa, että tällainen *positiivinen kierre*

saadaan aikaan. On kuitenkin muistettava, että positiivinen kierre voi myös muuttua negatiiviseksi noidankehäksi.

KUVIO 13. Suomalaisen naisliikunnan rahoitus ja sen vaikutukset (Mukaiilen Meklin 1991, 73; Nurminen 1993, 26; Valtonen ym. 1993, 17)

7 TUTKIMUSONGELMAT JA -MENETELMÄT

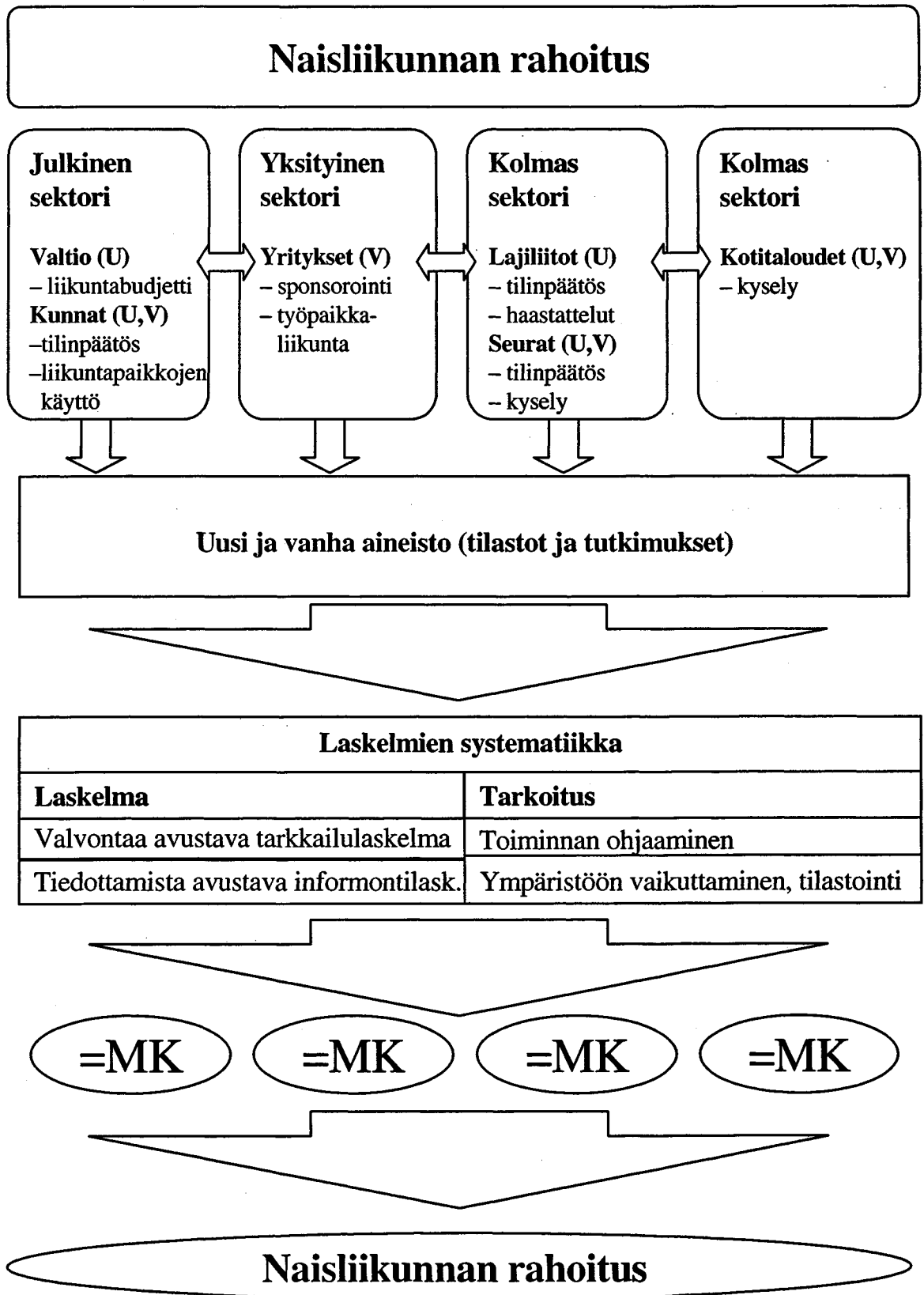
Naisten liikuntatalous -tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisen naisliikunnan rahoitusta sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Tutkimuksen päätavoitteena oli arvioida, kuinka paljon Suomessa käytettiin rahaa naisliikuntaan vuonna 1998. Tutkimuksen alatavoitteina oli arvioida, kuinka paljon 1) valtio, 2) kunnat, 3) lajiliitot, 4) liikuntaseurat, 5) kotitaloudet ja 6) työnantajat käyttivät rahaa naisten liikuntaharrastukseen.

Naisten liikuntatalous -tutkimuksen tutkimusvuosi oli 1998. Vuoden 1998 aineiston tueksi kerättiin myös jonkin verran aineistoa aikaisemmilta vuosilta. *Tutkimuskohteina olivat suomalaisen liikunnan rahoittajat eli valtio, kunnat, lajiliitot, liikuntaseurat ja kotitaloudet. Lisäksi tutkimuskohteena olivat työpaikat. Valtion, kuntien, lajiliittojen, liikuntaseurojen ja Tilastokeskuksen kotitalouksien tutkimusaineistossa olivat mukana kaikenikäiset naiset ja tytöt sekä miehet ja pojat. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen aineistossa, jota käytettiin työpaikkaliikunnan sekä osittain valtion ja kotitalouksien rahankäytön arvioinnissa, mukana olivat 15-74 -vuotiaat naiset ja miehet.*

7.1 Tutkimusaineisto

Naisten liikuntatalous -tutkimuksen *perusluonne oli selvittävä, kartoittava ja kuvaileva. Tutkimusaineisto hankittiin monella eri tutkimusmenetelmällä useista eri lähteistä. Tutkimus oli kvantitatiivinen survey-tutkimus, jossa tietoa hankittiin puolistrukturoitujen ja avointen haastatteluiden, kyselylomakkeiden ja eri dokumenttien (esim. tilinpäätökset ja liikuntapaikkojen käyttövuorolistat) tarkastelun avulla. Tutkimusaineisto oli osaksi uutta ja osaksi valmista aineistoa aiemmista tutkimuksista ja tilastoista. Analyysissä saadut tulokset tulkittiin tutkimuksen viitekehyksen (teoreettisten käsitteiden) avulla. Tuloksena oli selvitys varojen käytöstä naisten liikuntaharrastukseen Suomessa. (Ks. kuvio 14. Aineistot Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa.)*

KUVIO 14. Aineistot Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa

(U = uusi aineisto, V = valmis aineisto, U, V = uusi ja valmis aineisto)

Uutta aineistoa hankittiin mm. urheilujohtajilta ja muilta asiantuntijoilta⁴⁵ eri organisaatioista. *Valmista aineistoa* olivat viralliset tilastot ja tilastorekisterit, tilastotietokannat, aikaisemmat tutkimukset ja muu dokumenttiaineisto. Valmis aineisto kerättiin Tilastokeskuksen ja Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen aiemmista tutkimuksista. Aiempaa tutkimustietoa oli mahdollisuus käyttää mm. LIPAS-tietojärjestelmästä, Suomen kuntien liikuntapaikkojen käytöstä, liikuntasuunnittelusta, kunnallisen liikuntatoimen taloudesta, liikuntaseurojen taloudesta, liikuntapaikkapalveluista ja kansalaisten tasa-arvosta sekä kotitalouksien henkilökohtaisista kulutusmenoista. Lisäksi valmista aineistoa kerättiin olemassa olevista opetusministeriön, SLU:n, Suomen Olympiayhdistyksen, Liikunnan kehittämiskeskuksen, kuntien, lajiliittojen, liikuntaseurojen ja urheiluopistojen asiakirjoista ja tiedostoista.

Hirsjärven ym. (1997, 200-206) mukaan *haastattelututkimuksen* etuna on, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen. Haastateltavat voidaan helposti tavoittaa myöhemminkin, jos on tarpeen täydentää tutkimusta tai tehdä seurantatutkimusta. Haastattelun muita hyviä puolia on mm. mahdollisuus selventää, täydentää ja syventää saatuja vastauksia. Haastattelun heikkoja puolia on mm. se, että haastattelu vie paljon aikaa ja että haastateltavilla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastateltava haluaa usein esiintyä hyvänä kansalaisena sekä moraaliset ja sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. Sen sijaan mm. norminvastaisesta käyttäytymisestä (esim. veronkierto) ja taloudellisesta tilanteesta (esim. tulot ja menot) helposti vaietaan. Lisäksi haastattelun huonona puolena on haastatteluaineiston konteksti- ja tilannesidonnaisuus. Tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa.

Edellä mainitut haastattelututkimuksen hyvät ja huonot puolet tiedostettiin myös Naisien liikuntatalous -tutkimuksessa. Haastatteluja tehtiin kolmella eri taholla: 1) Opetusministeriössä, 2) kunnissa (liikuntapaikoilla) ja 3) lajiliitoissa. Haastateltavina olivat aina parhaat asiantuntijat kyseessä olevassa asiassa. Asiantuntijoiksi valittiin sellaiset henkilöt, jotka täyttivät tämän tutkimuksen asiantuntijamääritelmän ehdot (ks. alaviite

---

⁴⁵ Asiantuntijalla tässä tutkimuksessa tarkoitettiin sellaista henkilöä, jolla kulloiseenkin kysymyksen asetteluun oli parhaimmat tiedot ja, joka pystyy antamaan kysymykseen luotettavimman vastauksen. Esim. lajiliittojen rahoituskysymyksissä toiminnanjohtaja tai talousvastaava, liikuntaseurojen rahoituskysymyksissä seurajohtaja tai -vastaava ja liikuntapaikkojen käytössä liikuntapaikan vastaava esimies tai liikuntapaikan hoitaja.

45). Tutkija varmisti aina suoraan tutkittavista organisaatioista, että haastateltavaksi todella saatiin paras asiantuntija kyseisessä asiassa.

Hirsjärven ym. (1997, 191) mukaan *kyselytutkimusten* etuna on se, että niiden avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Tutkimukseen on mahdollista saada mukaan paljon henkilöitä ja heiltä voidaan kysyä monia asioita. Lisäksi kyselymenetelmän hyvänä puolena on mm., että se on tutkijan ajankäytön kannalta tehokas. Kyselytutkimuksen suorittaminen ja tulosten analysointi on yleensä suhteellisen nopeaa ja helppoa. Pitää kuitenkin muistaa, että kyselylomakkeen laatiminen vie paljon aikaa sekä vaatii tutkijalta monenlaista tietoa ja taitoa. Edellytyksenä tehokkuudelle tutkimuksen toteuttamisvaiheessa on, että kyselylomake on hyvin laadittu. Kyselytutkimuksen heikkoutena on mm., ettei vastaajien huolellisuutta ja rehellisyyttä pystytä kontrolloimaan eikä tiedetä vastaajan perehtyneisyyttä kysyttävään asiaan. Joissakin tapauksissa haittana on myös liian suuri vastaamattomuus eli kato.

Edellä mainitut kyselytutkimuksen hyvät ja huonot puolet tiedostettiin myös Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa. Kysely oli ainoa tutkimusmenetelmä, joka oli mahdollinen valitun suuruusilla otoksilla. Tutkimuksessa käytettiin kolmen eri kyselyn perusteella saatuja tietoja: Tilastokeskuksen ja Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen kyselyt, jotka oli suunnattu kotitalouksille sekä kyselyt liikuntaseuroille, jotka oli osoitettu liikuntaseurajohtajille tai -vastaaville.

7.1.1 Valtio

Tutkimuksen perusaineistona oli opetusministeriön liikuntamenot vuonna 1998 (Liikuntatoimen tilastoja 1998). Liikuntatoimen tilastoja 1998 tarkempaa tietoa saatiin neljältä opetusministeriön liikuntayksikön työntekijältä. Osa tarkemmista tiedoista saatiin työntekijöitä haastattelemalla, osa heidän lähettämistään asiakirjoista. Liikuntamenoista suurin osa, 89 prosenttia, voitiin kohdentaa eri sukupuolille. Menot kohdennettiin rahoituksen saajien antamien tietojen tai arvioiden, aiemman tutkimustiedon, tämän tutkimuksen muun tutkimustiedon (esim. kunnat ja liikuntajärjestöt) sekä muun dokumenttiaineiston (esim. toimintakertomukset) perusteella. Selvitys valtion liikuntamenoista oli luotettavin dokumentti (vrt. liikuntabudjetti), jonka perusteella valtion naisliikunnan rahoitusta voitiin arvioida. Koska opetusministeriön liikuntamenoista suurin osa

voitiin perustellusti kohdentaa eri sukupuolille, voitiin tutkimuksen tulos yleistää kaikkiin valtion liikuntamenoihin.

Liikuntamenot jaettiin seitsemään eri luokkaan: 1) *Liikuntarakentaminen*, 2) *liikunnan koulutuskeskukset*, 3) *liikuntajärjestöt*, 4) *kunnat*, 5) *muut momentit I*, 6) *liikuntatieteet* ja 7) *muut momentit II*. Opetusministeriön liikuntayksiköstä saatiin lista vuosina 1995 ja 1998 myönnettyistä *liikuntarakentamisavustuksista*. Avustusta saaneet liikuntapaikat jaettiin eri liikuntapaikkatyyppeihin LIPAS-tietojärjestelmän luokituksen mukaisesti. Kunkin liikuntapaikan saamasta rakentamisavustuksesta naisille kohdennettiin vastaava osuus kuin kyseisen liikuntapaikan käyttäjistä oli naisia.

Koululiikuntakäytössä olevien liikuntapaikkojen kohdalla naisten osuus käyttäjistä määritettiin Naisten liikuntatalous -tutkimuksen kuntaosuuden tulosten perusteella. Muilta osin naisten osuus määritettiin Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000a) tulosten perusteella. Perusaineisto Suomen tutkimuksen menetelmien kuvauksesta oli kyseisestä tutkimusraportista. Lisäksi menetelmien kuvausta täydennettiin, esim. luotettavuuden osalta. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen tutkimusvuosi oli 1998. Perusjoukkona olivat kaikki Suomessa asuvat 15-74 -vuotiaat henkilöt, joista väestörekisteristä poimittiin otokseen 6000 henkilöä. Aineisto kerättiin kyselylomakkeiden avulla postikyselynä. Kyselylomake tavoitti 5946 henkilöä, joista sen palautti 2980 henkilöä. Kyselyyn vastanneista 2946 henkilöä eli lähes kaikki ilmoittivat sukupuolensa. Naisia vastaajista oli 1580 ja miehiä 1366. Palautusprosentti oli 50, joka on melko hyvä prosentti väestötasolla tehtävässä postikyselyssä. Kyselylomakkeessa oli kotitalouksien henkilökohtaisiin liikuntamenoihin liittyviä kysymyksiä yhteensä kahdeksan kappaletta.

Suomessa oli 11 valtakunnallista ja kolme alueellista valtionavustusta saavaa *liikunnan koulutuskeskusta*. Valtakunnallisista koulutuskeskuksista valittiin otokseen satunnaisotannalla neljä koulutuskeskusta. Otoksen koulutuskeskusten valtionavullisen koulutustoiminnan opiskelijamäärä oli 32 prosenttia kaikkien koulutuskeskusten valtionavullisen koulutustoiminnan opiskelijamäärästä. Valtionapua jaettiin koulutuskeskuksille opiskelijamäärien perusteella. Täten koulutuskeskusten yhteenlasketuista avustuksista kohdennettiin naisille vastaava osuus kuin valtionavullisessa koulutustoiminnassa

oli naisopiskelijoita. Nais- ja miesopiskelijoiden määrät selvitettiin haastattelemalla kunkin koulutuskeskuksen opiskelijarekisteristä vastaavaa työntekijää. Kaikki otoksen koulutuskeskukset olivat opiskelijarekisterissään erotelleet valtionavullisen koulutus-toiminnan nais- ja miesopiskelijat.

Liikuntajärjestöjen valtionavusta osa jaettiin varsinaisille liikuntajärjestöille ja osa liikunnan palvelujärjestöille. Lajiliittojen avustukset, jotka muodostivat yli puolet varsinaisten liikuntajärjestöjen saamista avustuksista, kohdennettiin naisille ja miehille Naisten liikuntatalous –tutkimuksen lajiliitto-osuuden tulosten perusteella (ks. luku 8.3.). Liikunnan palvelujärjestöihin kuuluvan Suomen Olympiayhdistyksen saamasta avustuksesta naisille ja miehille voitiin kohdentaa noin 50 prosenttia. Kohdentaminen tapahtui yhdistyksen naisille ja miehille jakamien avustusten, tukien ja määrärahojen perusteella. Tiedot koottiin Suomen Olympiayhdistyksen toimintakertomuksesta 1998. Toinen puoli olympiayhdistyksen saamasta avustuksesta koostui niistä avustuksista, tuista ja määrärahoista, joita ei voitu kohdentaa eri sukupuolille sekä hallintomenoista. Nämä kohdentamattomat menot kohdennettiin eri sukupuolille samassa suhteessa kohdennettavien avustusten kanssa. Muiden järjestöjen saamat avustukset kohdennettiin naisille ja miehille jäsenosuuksien suhteessa. Osa jäsentiedoista kerättiin haastattelemalla järjestöjen työntekijöitä, osa tiedoista perustuu Heinosen ja Puskalan (1999) selvitykseen tasa-arvon toteutumisesta SLU:n ja sen jäsenjärjestöjen toiminnassa. Niiden järjestöjen, joilla ei ollut tietoa naisjäsentensä osuudesta, avustuksia ei ollut mahdollista erikseen kohdentaa naisille ja miehille. Näiden järjestöjen saamat avustukset, jotka olivat 9 prosenttia kaikkien järjestöjen avustuksista, kohdennettiin samassa suhteessa kohdennettavien avustusten kanssa.

Valtionavustus *kunnille* kohdennettiin Naisten liikuntatalous –tutkimuksen kuntaosuuden tulosten perusteella (ks. luku 8.2.). Menoluokka *muut momentit I* liittyi läheisesti järjestötoimintaan, joten sen luokan menot kohdennettiin naisille järjestötoiminnan kanssa samassa suhteessa. Luokan *liikuntatieteet* menot eivät olleet järkevästi kohdennettavissa naisille ja miehille. Menoluokasta *muut momentit II* järkevästi naisille ja miehille kohdennettavissa olivat ainoastaan urheilija-apurahat. Tiedot urheilija-apurahoista kerättiin Suomen Olympiayhdistyksen toimintakertomuksesta 1998.

7.1.2 Kunnat

Kuntatutkimukseen valittiin seitsemän keskisuurta kuntaa, joiden asukasluvut vuonna 1998 vaihtelivat 86 000 ja 31 000 asukkaan välillä. Yhteensä tutkituissa kunnissa oli 375 000 asukasta, joka muodosti 7 prosenttia koko Suomen asukasluvusta. *Kuntatutkimusta havainnollistetaan* kahden liikuntapaikkarakenteeltaan monipuolisen kunnan, *Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan avulla*. Jyväskylä oli vuonna 1998 Suomen yhdeksänneksi suurin kaupunki, jossa oli noin 77 000 asukasta (Kuntien asukasluvut 1998). Jyväskylän maalaiskunnassa asukkaita oli noin 31 400 (Kuntien asukasluvut 1998). Tutkimus keskittyi vain kuntien liikuntahallinnon menoihin. Teknistä toimialaa, koulutointa tai sosiaalitoimea ei otettu huomioon (esim. kevyen liikenteen väylät, kuntoutus jne.). Esimerkkikuntien tutkimusaineisto kerättiin yksinomaan Naisten liikuntatalous -tutkimusta varten. Muiden kaupunkien aineisto kerättiin Keskisuurten kaupunkien liikuntatalous -tutkimuksen yhteydessä. Tässä tutkimuksessa jokaisella tutkimuspaikkakunnalla oli eri tutkija

Aluksi tutustuttiin kuntien liikuntahallintoon, liikuntatoimintaan ja liikuntapaikkoihin. Olennaista oli koota tietoa organisaatiosta sekä sen tutkimusvuosina järjestämästä liikuntatoiminnasta. LIPAS-järjestelmästä hankittiin tutkimuskuntien liikuntapaikoista tiedot, jotka liikuntatoimien työntekijät sitten päivittivät. Muu tutkimusaineisto kerättiin liikuntatoimien tilinpäätöksistä, vuosikertomuksista, liikuntapaikkojen käyttövuorolistoista sekä haastatteleamalla liikuntatoimien toimiston työntekijöitä, liikuntapaikkojen vastaavia esimiehiä ja liikuntapaikkojen hoitajia.

Kuntien liikuntatoimien menot kohdennettiin liikuntapaikkojen eri suorituspaikoille⁴⁶ kustannuspaikkalaskennan avulla. Liikuntatoimien kustannukset koostuivat a) liikuntapaikkojen *käyttökustannuksista*, kuten vedestä ja sähköstä, b) liikuntapaikkojen *henkilöstökustannuksista*, kuten palkoista, c) *yleiskustannuksista*, kuten hallinnosta ja markkinoinnista sekä c) *muista sekalaisista kustannuksista*, kuten ystävyyskaupunkitoiminnasta, liikuntamatkailusta ja kansainvälisestä toiminnasta. Kustannukset kohdennettiin eri suorituspaikoille ns. aiheuttamisperusteella eli siinä suhteessa kun suorituspaikat

⁴⁶ Tässä tutkimuksessa liikuntapaikalla (esim. Vaajakosken liikuntahalli) tarkoitetaan fyysisesti samalla alueella sijaitsevien suorituspaikkojen (esim. Vaajakosken liikuntahallissa liikuntasali ja voimailusali) muodostamaa kokonaisuutta. Tosin liikuntapaikka voi koostua vain yhdestäkin suorituspaikasta (esim. Tikkakosken jäähalli).

kustannuksia aiheuttivat. *Käyttökustannukset* kohdennettiin joko suorituspaikkojen veden ja/tai sähkön kulutuksen perusteella tai suorituspaikkojen pinta-alan perusteella. *Henkilöstökustannukset* kohdennettiin sillä perusteella, kuinka paljon henkilökunnan työpanoksia kukin suorituspaikka vaati. Käyttö- ja henkilöstökustannuksista kohdennettiin naisille se osuus, joka suorituspaikan käyttäjistä oli naisia. Kustannukset kohdennettiin joko suorituspaikkojen käyttövuorolistoista laskettavien naisten ja miesten käyttämien tuntimäärien perusteella tai liikuntapaikan vastaavan esimiehen arvion perusteella. Arvion suoritti liikuntapaikan hoitaja, jos hänellä oli esimiestään parempi käsitys asiasta. Käyttövuorolistoja tarkasteltaessa käyttäjien sukupuoli selvisi myös joko vastaavan esimiehen tai liikuntapaikan hoitajan antamien tietojen perusteella. Joillakin liikuntapaikoilla käyttäjien sukupuoli selvisi suoraan käyttövuorolistojen informaation perusteella. Muutaman liikuntapaikan kohdalla kustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa kuin Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimus (Suomi 2000) kyseisten liikuntapaikkojen käytöstä osoitti. *Yleiskustannuksia*, joista keskitetysti vastasi kunkin kunnan liikuntatoimi, ei kohdennettu erikseen eri liikuntapaikoille. Niistä kohdennettiin naisille sama prosenttiosuus kuin kaikkien kunnan liikuntapaikkojen yhteenlasketuista käyttö- ja henkilöstökustannuksista. *Muita sekalaisia kustannuksia* ei ollut mahdollista järkevästi kohdentaa eri suorituspaikoille eikä eri sukupuolille ja siksi ne jätettiin laskelmien ulkopuolelle. Poikkeus oli avustukset liikuntaseuroille. Niistä kohdennettiin naisten liikuntaan se prosenttiosuus, joka Liikuntaseurojen taloustutkimuksen (Puronaho & Matilainen 2000) mukaan Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan seurojen menoista kohdentui naisten liikuntatoimintaan.

Jyväskylässä liikuntapaikkojen kustannukset kohdennettiin eri suorituspaikoille ainoastaan käyttökustannusten kohdentamisperiaatteella. Jyväskylän maalaiskunnassa tutkimusmenetelmää kehitettiin Jyväskylässä käytettyyn menetelmään verrattuna. Käyttökustannusten lisäksi myös henkilöstökustannukset kohdennettiin eri suorituspaikoille. Kehitetyn menetelmän etu oli se, että nähtiin erikseen, kuinka paljon henkilöstömenoja ja vastaavasti lämmöstä ja sähköstä ym. aiheutuvia käyttömenoja eri liikuntapaikoilla oli. Yhden suorituspaikan henkilöstömenojen osuus koko liikuntapaikan menoista ei läheskään aina ole sama kuin käyttömenojen osuus liikuntapaikan menoista. Esimerkiksi tekojään ylläpidosta aiheutuvat käyttömenot ovat suhteessa huomattavasti suuremmat kuin kentän hoidosta aiheutuvat henkilöstömenot.

Tutkimusmenetelmien valintaa perusteltiin niiden käyttö- ja toteuttamiskelpoisuudella. Käyttövuorolistoista saatava informaatio kuvasi parhaiten liikuntapaikkojen käyttäjiä. Jokaisen liikuntapaikan kustannukset voitiin määrittää tarkasti ja kohdentaa eri sukupuolille. Vaihtoehtoisia menetelmiä olisivat olleet esim. käyttäjätilastojen analysointi tai seurojen työntekijöiden ja liikuntapaikkahoitajien haastattelut. Näitä menetelmiä käytettiin tutkimustietoja täydennettäessä ja tarkennettaessa. Pelkkiin haastatteluihin perustuva tutkimus olisi ollut hyvin yksipuolinen ja subjektiivinen. Monipuolisilla tutkimusmenetelmillä parannettiin tutkimuksen luotettavuutta.

7.1.3 Lajiliitot

Lajiliittotutkimus tehtiin vuosina 1996 ja 1998. Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa tarkastelun kohteena oli lähinnä vuosi 1998. Tutkimuksen kohteena olivat Suomen Liikunta ja Urheilun lajiliitot. Perusjoukon muodostivat 73 lajiliittoa, joista otos oli 29 lajiliittoa. Otos oli SVoLi:a ja Ringetteliittoa lukuun ottamatta sama kuin huippu-urheilun taloustutkimuksessa (Lämsä, Lanki, Puronaho, Järvinen & Rusko 1995). Pääperusteena otannassa oli se, että osa liiton toiminnasta oli huippu-urheilua. Otokseen valittiin eitudennäköisyysotannalla harkinnanvaraisesti kaikki suurimmat lajiliitot sekä osa pienemmistä lajiliitoista, joilla oli merkittävästi huippu-urheilijoita. Harkinnanvaraisesti saatiin perusjoukkoa mahdollisimman hyvin kuvaava otos. Huippu-urheilun taloustutkimuksen otosta täydennettiin SVoLi:lla ja Ringetteliitolla, koska ne olivat merkittäviä naisliikunnan järjestäjiä. Vuonna 1998 olivat otoksen 29:n lajiliiton yhteenlasketut menot 251 miljoonaa markkaa. Pienimmät menot olivat Jousiampujainliitolla ja Soutuliitolla 0,9 miljoonaa markkaa ja suurimmat Jääkiekkoliitolla 45 miljoonaa markkaa. Lajiliittojen taloudellisten resurssien vaihtelut olivat suuria.

Aineisto kerättiin haastattelemalla lajiliittojen toiminnanjohtajia tai talousasioista vastaavia työntekijöitä. Puolistrukturoituja haastatteluja varten laadittiin lomake (liite 4.), johon kirjattiin jo ennen haastatteluja perustietoina lajiliittojen tilinpäätöksistä toimintamenot toimialoittain eroteltuna. Esitäytetty lomake lähetettiin kaksi viikkoa ennen haastatteluja toiminnanjohtajille. Lomakkeeseen oli kirjattu kysymykset, jotka esitettiin kaikille haastateltaville samassa järjestyksessä. Lisäksi lomakkeeseen oli kirjattu ns. apukysymyksiä. Niitä voitiin esittää, jos varsinainen kysymys oli vaikea ymmärtää tai siihen oli vaikea löytää vastausta. Haastattelujen avulla selvitettiin lajiliittojen jäsenten

lukumäärät, naisjäsenten lukumäärät ja pyydettiin toiminnanjohtajia arvioimaan naisten prosentuaalinen osuus eri toimialojen menoista. Lisäksi haastateltavia pyydettiin arvioimaan naisurheilun merkitystä lajiliiton tulorahoituksessa ja naisurheilun merkitystä lajiliiton yleiseen taloudelliseen tilanteeseen. Naisurheilun merkitys tulorahoituksessa ja yleisessä taloudellisessa tilanteessa eivät kuuluneet Naisten liikuntatalous -tutkimuksen ongelmanasetteluun, mutta niitä kommentoidaan pohdinnassa. Vuoden 1996 haastattelut ja tilinpäätösten tarkastelu suoritettiin paikan päällä kyseisissä lajiliitoissa vuonna 1997-1998. Vuoden 1998 tilanne kartoitettiin puhelinhaastatteluilla vuonna 1999. Tällöin haastateltavia pyydettiin arvioimaan tilanteen mahdollista muuttumista vuoteen 1996 verrattuna. Haastattelulomakkeet kirjoitettiin puhtaaksi analysoitavaan muotoon jälkikäteen.

Tilinpäätösten tarkastelu valittiin tutkimusmenetelmäksi, sillä tilinpäätösten avulla saatiin luotettavaa tietoa lajiliittojen taloudesta. Tässä tutkimuksessa asiantuntijahaastattelu oli lomakekyselyn ohella ainoa varteen otettava tutkimusmenetelmä, jolla saatiin tietoa lajiliittojen rahoituksen jakautumisesta eri sukupuolten välillä. Haastattelua pidettiin kuitenkin lomakekyselyä parempana menetelmänä, koska haastattelussa on mahdollisuus haastateltavien väliseen vuorovaikutukseen. Haastattelija voi tehdä esimerkiksi apukysymyksiä, jos haastateltavan on vaikea ymmärtää kysymys. Kirjanpidosta vastaavaa tietoa ei ollut mahdollista saada, sillä lajiliitot eivät yleensä erittele menoja sukupuolen mukaan (poikkeus esim. miesten ja naisten maajoukkueet). Tulevaisuudessa tällaiseen kirjanpitoon saatetaan siirtyä, sillä sukupuolten välisen tasa-arvon ottamisesta yhdeksi valtion tulosperusteisen määrärahaajan perusteeksi ovat päätöksentekijät keskustelleet. Luotettavimpaan tutkimustulokseen olisi todennäköisesti päästy käymällä läpi lajiliittojen tilitositteet. Taloudesta vastaavat henkilöt olisivat todennäköisesti muistaneet, kumman sukupuolen hyväksi ostot oli tehty ja maksut maksettu. Tämän tutkimuksen puitteissa ei kuitenkaan ollut resursseja selvittää lajiliittojen taloutta em. menetelmällä, joka olisi ollut hyvin paljon aikaa vievä.

7.1.4 Liikuntaseurat

Liikuntaseuratutkimus perustui Puronahon ja Matilaisen (2000) tutkimukseen Liikuntaseurojen talous 1998-2000. Kuten tutkimuksen nimi kertoo, olivat tutkimusvuodet 1998, 1999 ja 2000. Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa kiinnitettiin huomio pääasiassa

vuoden 1998 tuloksiin. Vertailun vuoksi tarkasteltiin jonkin verran myös vuosia 1999 ja 2000.

Tutkimusaineisto kerättiin seurajohtajille tai -vastaaville lähetettävien postikyselyiden avulla. Kysely oli suunnattu liikuntaseurajohtajille tai -vastaaville, koska he yleensä tuntevat seurojen talousasiat. Kyselylomakkeen perustiedoissa kysyttiin mm. seurojen tutkimusvuosien kokonaismenoja ja jäsenmääriä (naiset/miehet). Lomakkeet sisälsivät useita kysymyksiä seurojen taloudesta. Yksi kyselylomakkeen kysymyksistä oli laadittu ainoastaan Naisten liikuntatalous -tutkimusta varten. Kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan prosenteissa seuransa voimavarojen kohdentuminen naisten ja tyttöjen liikuntaan eri tutkimusvuosina.

Tutkimuksen perusjoukkona olivat kaikki Suomen liikuntaseurat, joita liikuntapaikkatietojärjestelmän (LIITO) mukaan maaliskuussa 1999 oli 6869 kappaletta. Otokseen valittiin 2000 ns. perinteistä liikuntatoimintaa harjoittavaa seuraa. Muun muassa tuomarikerhot, moottorikerhot, kyläyhdistykset ja retkeilyseurat jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Otoksen seurat sijaitsivat Helsingin, Espoon, Turun, Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan, Vaasan, Rovaniemen, Kotkan, Kajaanin, Joensuun, Tampereen, Kuopion, Oulun, Porin, Kouvolan, Lahden, Äänekosken ja Mikkelin alueilla. Kyselylomakkeen palautti yhteensä 550 seuraa. Näistä yli 40 seuran vastaukset hylättiin, koska seurat eivät olleet ilmoittaneet kokonaismenojaan. Paikkakunta-kohtainen vastausprosentti vaihteli 17-37 prosenttia välillä. Koko kyselyn vastausprosentiksi hyväksyttävien vastauksen osalta muodostui 25 prosenttia. Kyselyyn vastanneet seurat vastasivat vajaata neljästoista osaa maassamme toimivista seuroista. Tutkitut seurat jaettiin jäsenmäärittäin luokkiin alle 100, 100-200, 201-500, 501-1000 ja yli 1000 jäsentä. Alle 100 jäsentä = pienet seurak, 101-500 jäsentä = keskisuuret seurak ja yli 500 jäsentä = suuret seurak.

7.1.5 Kotitaloudet

Kotitaloustutkimuksen peruslähtökohtana oli Rissasen kehittämä malli (1988, 247-251), jolla hän selvitti suomalaisten kotitalouksien liikuntamenoja vuonna 1985. Rissasella ei ollut tutkimuksessaan sukupuolinäkökulmaa. Mallin laatimisen lähtökohtana oli liikuntakäsite yksilötason ilmiönä (vrt. yhteisötason ilmiö). Kun liikuntaa tarkastellaan yksilötason ilmiönä, liikunnaksi määritellään ihmisen oma fyysinen aktiivisuus, jossa motii-

vina on nimenomaan itse liikunta (eikä esim. työmatka). Mallia laadittaessa vedettiin rajaa muihin vapaa-ajan harrastuksiin tutkimuksessa omaksutun liikuntakäsitteen perusteella. Esim. metsästyksessä ja kalastuksessa ensisijaisina motiiveina pidettiin muita kuin pelkkä liikunta. Täten metsästyksen ja kalastuksen aiheuttamia menoja ei hyväksytty liikuntamenoiksi. Mallissa eriteltiin liikuntaan liittyvät rahankäytön kohteet. Lähtökohtana oli liikuntahyödykkeen käsite. *Liikuntahyödykkeiksi* määriteltiin ne *tavarat ja palvelukset*, joita kuluttaja käytti liikuntatarpeita tyydyttäessään. *Liikuntatavaroiden menoluokkaan* kuuluivat urheiluvälineet, liikuntavaatetus, liikuntajalkineet sekä näiden kunnossapito. *Liikuntapalveluiden menoluokkaan* kuuluivat liikuntapalvelut (urheilukilpailut, uimahalli-, hiihtohissi- ja pelivuorot, urheilu- ja liikuntaleirit sekä liikunta-, tanssi- ja ratsastustunnit), matkat liikuntaharrastusten pariin, liikunnan vuoksi käytettävät majoituspalvelut sekä liikuntamedia.

Kuten Rissasen (1988, 247-251) lähes viisitoista vuotta sitten tekemässä tutkimuksessa, myös Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa kotitalousosuuden perusaineistona oli Tilastokeskuksen tekemä tutkimus kotitalouksien henkilökohtaisista kulutusmenoista. Varsinainen tutkimusvuosi oli 1998, mutta vertailun vuoksi tarkasteltiin myös vuosia 1994-96. Vertailu antoi monipuolisemman ja luotettavamman kuvan naisten ja miesten liikuntamenoista kuin jos olisi tarkasteltu ainoastaan vuotta 1998. Kulutustutkimuksen luokittelu oli erilainen vuonna 1994-96 kuin vuonna 1998. Luokkien nimiä ja lukumääriä oli muutettu vuonna 1998 EU-standardiksi (ennen kaikkea vaatetuksen osalta). Luokittelu pysyi kuitenkin siinä määrin samanlaisena, että vertailukelpoisuus eri vuosien välillä säilyi. Tilastokeskus poimi kulutustutkimuksen tiedoista tilaustyönä Naisten liikuntatalous -tutkimusta varten tiedot vaatteista, jalkineista, urheiluvälineistä, liikuntapalveluista, majoituspalveluista ja mediasta sukupuolen mukaan.

Kotitalouksien kulutusmenoista vain osa perustuu nimenomaan liikunnan harrastamiseen. Tästä syystä kulutusmenoista, jotka eivät kohdistu pelkästään liikuntaan, on liikuntamenoiksi otettava huomioon vain liikuntaan kuluva osuus. Rissanen (1988, 247-251) määritteli tietyt prosenttiosuudet kotitalouksien kulutusmenoista liikuntamenoiksi. Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa käytettiin osittain Rissasen määrittelemiä prosenttiosuuksia, osittain niitä muutettiin. Ks. selvitys liikuntamenojen laskemisesta liite 5.

Tilastokeskuksen tutkimusmenetelmien kuvaus on Ahlqvistin (1998) raportista Kotitalouksien kulutusmenot 1996 ja Tilastokeskuksen raportista Kulutustutkimuksen 1998 tuoteseloste. Perusjoukkona tutkimuksessa olivat kaikki Suomen yksityiset kotitaloudet. Väestörekisteristä poimittiin vuosina 1994-96 vuosittain runsas 3500 kotitalouden otos. Hyväksyttävät vastaukset saatiin noin 2000 kotitaloudelta/vuosi. Yhteensä näinä vuosina tutkittiin noin 6000 kotitaloutta. Vuonna 1998 kulutustutkimuksen hyväksytyyn aineistoon kuuluivat ne 4359 kotitaloutta, jotka haastateltiin ja jotka pitivät kirjaa menoistaan. Vuonna 1996 vastauskato oli 35 prosenttia ja 37 prosenttia vuonna 1998.

Tilastokeskuksen tutkimus henkilökohtaisista kulutusmenoista iän ja sukupuolen mukaan oli otantaan perustuva haastattelu- ja tilinpitotutkimus, jonka avulla saatiin tietoa kotitalouksien kulutusmenoista, tuloista, asuinoloista, hyvinvointipalvelujen käytöstä ja kestokulutustavaroiden omistuksesta. Tutkimuksen tiedot kerättiin kolmella eri tavalla. Ensimmäiseksi kerättiin kotitalouksien taustatietoja (lähinnä tulotietoja) hallinnollisista rekistereistä. Toiseksi kaikki tutkimuksessa mukana olleet kotitaloudet haastateltiin. Haastatteluissa täsmennettiin kotitalouksien rakenne ja kerättiin tietoja lähinnä koko vuotta koskevista menoista, kuten asumisesta ja suurista hankinnoista. Kolmanneksi kotitaloudet pitivät haastattelujen jälkeen kirjaa kaikista menoistaan. Tilinpitoajat olivat erilaiset eri hyödykkeillä. Mm. päivittäistavaroiden osalta riittävä tilinpitoaika oli kaksi viikkoa, kun taas useiden palvelujen kohdalla tarvittiin kolmen viikon ajanjakso. Kaikkein harvimminkin ostettavien hyödykkeiden hankintojen kohdalla kirjaa pidettiin jopa yhden vuoden ajan.

Kotitaloustutkimuksessa Tilastokeskuksen aineiston rinnalla käytettiin Jyväskylän yliopiston *liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen* tutkimusaineistoa *liikuntapaikkapalveluista ja kansalaisten tasa-arvosta* (Suomi 2000a). Tästä tutkimuksesta hyödynnettiin ainoastaan tietoja rahan käytöstä matkoihin liikuntapaikoille. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen tutkimusaineistosta ks. luku 7.1.1 Valtio.

7.1.6 Työpaikkaliikunta

Tutkimustieto perustui Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimukseen liikuntapaikkapalveluista ja kansalaisten tasa-arvosta (Suomi 2000a). Tutkimuksen menetelmästä, perusjoukosta ja otoksesta ks. luvusta 7.1.1 Valtio. Kyselylo-

makkeessa oli yksi kysymys työpaikkaliikunnasta. Siinä pyydettiin vastaajaa arvioimaan työnantajan tukea vastaajan liikunnan harrastamiseen (mk/kk). Suomen Kuntourheiluliitto on myös tutkinut työpaikkaliikuntaa sukupuolinäkökulmasta. Viimeisin tutkimus on kuitenkin vuodelta 1994, eikä täten anna tietoa nykytilanteesta.

Työntekijöiden liikuntatoimintaa rahoittavat sekä julkisen, yksityisen että kolmannen sektorin organisaatiot. Työpaikkaliikunnan rahoitusta ei voitu kohdentaa eri sektoreille, koska kyselyssä ei selvitetty vastaajan työnantajaa. Työpaikkaliikunnan rahoitusta oli käsiteltävä erillisenä kokonaisuutena.

7.2 Aineiston analysointi

Kerätyn aineiston analyysi on yksi tutkimuksen ydinasioista. Analyysivaiheessa tutkijalle selviää, millaisia vastauksia hän saa ongelmiin. Analysointi aloitetaan mahdollisimman pian aineiston keruun jälkeen ja/tai sitä suoritetaan pitkin matkaa. Edellinen tapa sopii paremmin kvantitatiiviseen ja jälkimmäinen kvalitatiiviseen tutkimusaineistoon. Analyysitapa tulee olla sellainen, joka parhaiten tuo vastauksen tutkimusongelmiin. Analyysitavat voidaan pääpiirteissään jakaa seuraavasti: selittävässä lähestymistavassa käytetään usein tilastollista analyysia ja päätelmien tekoa, kun taas ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa kvalitatiivista analyysia ja päätelmien tekoa. (Hirsjärvi ym. 1997, 216-220.) Tutkimusaineiston analysointi käynnistettiin Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa jo tiedonhankintavaiheessa. Analysointi suoritettiin kvantitatiivisesti eri tilastomenetelmin Excel 97 -taulukkolaskentaohjelmaa apuna käyttäen. Tutkimustuloksia havainnollistamaan laadittiin taulukoita. Analyysissä saadut tulokset tulkittiin viitekehyksen (teoreettisten käsitteiden) avulla.

Tutkimuksessa arvioitiin *suomalaisen naisliikunnan rahoituksen määrää*. Valtion kohdalla naisten liikuntatoimintaan kohdentuvat markat laskettiin yhteen, jolloin saatiin selville valtion kokonaistuen määrä naisliikuntaan. Suhteuttamalla tämä valtion koko liikuntarahoitukseen saatiin prosenttiarvio valtion rahoittamasta naisliikunnasta. Rahoitus, jonka kohdentaminen eri sukupuolille ei ollut mahdollista, jaettiin naisille ja miehille samassa suhteessa kohdennetun kokonaisrahoituksen kanssa.

Kuntien liikuntapaikkamenoja selvittäessä otettiin sekä aineiston keruussa että ana-

lysoinnissa huomioon vuodenaikojen, viikonpäivien ja vuorokauden aikojen vaihtelut. Esimerkiksi ulkoliikuntapaikoilla käyttäjäryhmät olivat kesäkaudella erilaisia verrattuna talvikauteen, koska liikuntapaikat olivat eri lajien käytössä (esim. talvella jääkiekkokaukalo ja kesällä pesäpallokenttä). Täten oli erikseen tarkasteltava käyttövuorolistoja ja pyydyttävä arvioita asiantuntijoilta käyttäjien sukupuolesta a) kesäkaudelta ja talvikaudelta, b) arkisin ja viikonloppuisin sekä c) päivisin ja iltaisin. Tarkastelujaksoja oli kaksi: yksi viikko kesällä ja toinen talvella. Osassa liikuntapaikkoja (esim. Jyväskylässä Kuokkalan Graniitti) tarkastelujaksoja oli kolme: yksi viikko kullakin ajanjaksolla tammikuu-huhtikuu, toukokuu-elokuu ja syyskuu-joulukuu. Suurimmat liikuntalaitokset ja -keskukset sisälsivät useita suorituspaikkoja, jotka kaikki analysoitiin erikseen. Suorituspaikkojen käyttötuntien määrä eri sukupuolille selvitettiin yhteenlaskulla käyttövuorolistoista. Sukupuolten osuuksia vertailtiin toisiinsa suhteuttamalla tuntimäärät käytön kokonaistuntimääriin. Lopulta tuntimäärät muutettiin prosenteiksi.

Kunkin liikuntapaikan tilinpäätöstiedot saatiin kunnan liikuntatoimesta. Liikuntapaikan vastaava esimies (tai käyttöpäällikkö, jos sellainen kunnan liikuntatoimella oli) arvioi yksittäisten suorituspaikkojen osuudet Jyväskylässä koko liikuntapaikan kustannuksista ja Jyväskylän maalaiskunnassa erikseen sekä käyttö- että henkilöstökustannuksista. Jokaisen suorituspaikan kustannuksista kohdentui naisten liikuntaan se osuus, joka suorituspaikan käyttäjistä oli naisia ja miesten liikuntaan vastaavasti se osuus, joka käyttäjistä oli miehiä. Avustukset liikuntaseuroille kohdennettiin naisten liikuntaan sillä prosenttiosuudella, joka Liikuntaseurojen talous 1998-2000 -tutkimuksen (Puronaho & Matilainen 2000) mukaan Jyväskylässä ja Jyväskylän maalaiskunnassa seurojen menoista kohdentui naisten liikuntatoimintaan. Yleiskustannukset, kuten hallinto, jaettiin naisille ja miehille samassa suhteessa kohdennetun rahoituksen kanssa. Muut sekalaiset kustannukset, joita ei ollut mahdollista järkevästi kohdentaa eri sukupuolille, jätettiin laskelmien ulkopuolelle. Kuntien naisliikuntaan kohdentuvan rahoituksen määrä ilmoitettiin markkamääräisinä arvioina sekä prosenttiarvioina kuntien koko liikuntarahoituksesta. Tulosten perusteella tehtiin myös valtakunnallinen arvio.

Lajiliittotutkimuksessa analyysi suoritettiin yhteenlaskun sekä prosenttilaskun avulla. Suhteuttamalla naisten osuus menoista lajiliittojen kokonaismenoihin, saatiin selville naisliikuntaan käytetyn rahan suhteellinen prosenttiosuus. Vastaavalla tavalla toimittiin selvitetessä naisten suhteellista osuutta lajiliittojen jäsenistä.

Liikuntaseurakyselyn vastaajat arvioivat, kuinka suuri prosenttiosuus liikuntaseuran menoista käytettiin naisten ja tyttöjen liikuntaan. Prosenttimääräisen arvion perusteella laskettiin markkamääräinen arvio siitä, paljonko seuran kokonaismenoista kohdentui naisten ja tyttöjen liikuntaan. Kun tutkittujen seurojen naisliikuntaan kohdentuvat menot suhteutettiin seurojen kokonaismenoihin, saatiin selville naisten suhteellinen prosenttiosuus seurojen menoista (kuvio 15). Arvio kaikkien suomalaisten liikuntaseurojen menoista tehtiin kertomalla otoksen seurojen menot 13,55 :llä (otoksen seurat vastasivat jäsenmääriltään 1/13,55 osaa kaikkien seurojen jäsenmääristä). Suomalaisten liikuntaseurojen naisliikunnan rahoitus laskettiin otos-seuroista lasketun keskimääräisen prosenttiarvion perusteella.

<p>Seurojen menot naisliikuntaan yhteensä (mk) : seurojen menot yhteensä (mk) * 100 = SEUROJEN MENOT NAISLIIKUNTAAN (%)</p>
--

KUVIO 15. Laskentamalli: seurojen menot naisliikuntaan (%)

Tutkimusaineisto analysoitiin seuroittain, vuosittain, paikkakunnittain sekä seurajäsenmäärittäin (ks. paikkakunnat sekä seurajäsenmäärittävät luokat luku 7.1.4). Erikseen analysoitiin myös otoksen ne 10 seuraa (TOP 10) ja 20 seuraa (TOP 20), joiden menot olivat kaikkein suurimmat. Naisliikuntaan kohdentuvia menoja verrattiin aina naisjäsenten osuuteen seuroissa. Lisäksi analysoitiin ne sata seuraa, jotka vuosina 1998-2000 olettivat eniten kasvattavansa menojansa. Näiden seurojen kohdalla kiinnitettiin erityistä huomiota nais- ja miesjäsenten osuuteen.

Tilastokeskuksen tilastoista **kotitalouksien** henkilökohtaisista kulutusmenoista poimittiin Naisten liikuntatalous -tutkimusta varten omaan tilastoonsa vaatteiden, jalkineiden, urheiluvälineiden ja -tarvikkeiden sekä palveluiden kulutusmenot. Nämä kulutusmenot ristiintaulukoitiin sukupuolen kanssa. Eri hyödykkeiden kulutusmenot kerrottiin ns. liikuntakertoimilla. Kertoimet muodostettiin niistä prosenttiosuuksista, joiden arvioitiin olevan liikuntakulutuksen osuus eri hyödykkeiden kulutuksesta. Naisiin kohdentuvat liikuntamenot laskettiin yhteen, jolloin saatiin selville markkamääräinen arvio kotitalouksien taloudellisista panostuksista naisten liikuntaan em. hyödykkeiden osalta. Suhteuttamalla naisten osuus kotitalouksien kokonaisliikuntamenoihin, saatiin selville

naisten liikuntamenojen prosenttiosuus kotitalouksien kaikista liikuntamenoista.

Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksessa sukupuoli ja liikuntamenot ristiintaulukoitiin. Keskimääräisestä rahankäytöstä matkakustannuksiin markkoina kuukaudessa laskettiin naisten osuus sekä naisten ja miesten yhteenlaskettu osuus. Nämä luvut muutettiin myös prosenteiksi.

Työnantajien naistyöntekijöidensä liikuntaan kuukausittain käyttämä rahamäärä selvisi, kun laskettiin yhteen kyselyyn vastanneiden naisten ilmoittamat markat ja laskettiin niistä keskiarvo. Työnantajien naisten liikuntaan käyttämän rahan määrä suhteutettiin työnantajien koko liikuntatoimintaa käyttämään rahaan.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimustulokset suomalaisen naisliikunnan rahoituksesta ovat arvioita. Markkamääräisiä arvioita ja prosenttiarvioita voitiin laskea eri rahoittajien naisliikuntaan käyttämästä rahasta.

Uudet aineistot ja valmiit aineistot muodostavat luotettavuuden näkökulmasta tutkijalle yhtäläiset vaatimukset. Valmiita aineistoja on kvantitatiivisessa tutkimuksessa arvioitava samojen periaatteiden mukaan kuin uusiakin aineistoja. Vaikka esim. Tilastokeskuksen julkaisussa lukee "virallinen tilasto", ei se vielä takaa aineiston luotettavuutta. Valmiiden aineistojen luotettavuudesta saa tietoa itse julkaisuista tai erillisistä luotettavuusselvityksistä. Lisätietoja tulee tarvittaessa pyytää niiltä, jotka ovat vastanneet tietojen keräyksestä. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995, 52-65.) Valmiiden aineistojen kohdalla ei tutkijalla ole yhtäläistä mahdollisuutta vaikuttaa aineiston luotettavuuteen kuin uusissa aineistoissa. Tutkija ei ole ollut mukana esim. mittareiden laadinnassa eikä aineiston keruussa. Naisten liikuntatalous -tutkimuksen valmiiden aineistojen luotettavuusselvitykset ovat peräisin Tilastokeskuksen sekä liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuista ja julkaisemattomista tutkimusraporteista ja erillisistä selvityksistä.

Valtion liikuntamenoista suurin osa, noin 90 prosenttia, voitiin kohdentaa eri sukupuolille. Täten tutkimuksen tulos yleistettiin kaikkiin valtion liikuntamenoihin. *Liikuntarakentamisavustuksista* naisliikuntaan kohdentuva osuus määritettiin Naisten liikuntatalo-

us -tutkimuksen kuntaosuuden tulosten sekä liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000a) tulosten perusteella. Naisten liikuntatalous -tutkimuksen kuntaosuuden tuloksien luotettavuudesta ks. tämän luvun kohta "kunnat". Otos Suomen tutkimuksessa oli kattava ja vastausprosentti hyvä. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti se, että vastaajien joukossa oli suhteessa enemmän liikunnallisesti aktiivisia ja suhteessa vähemmän liikunnallisesti passiivisia kuin perusjoukossa. Lähes kaikki vastaajat olivat ilmoittaneet sukupuolensa. Sekä naisten että miesten lukumäärä otoksessa oli kattava. Naisia oli hieman miehiä enemmän, mutta se ei vaikuttanut tutkimuksen luotettavuuteen. Vastaajien taustatiedot (ikä, sukupuoli, kieli, kansallisuus, asuinpaikka) vastasivat hyvin perusjoukon taustatietoja. Virhemarginaali oli korkeintaan ± 2 prosenttia. Vastaajien asumismuodossa oli noin 10 prosentin "siirtymä" kerrostaloista omakotitaloihin päin ja koulutustasossa 7 prosentin "siirtymä" korkea-asteelta perustasolle (eläkeläiset). Niissä tuloluokissa, joissa vuositulot olivat yli 100 000 markkaa/vuosi, vastaavuus perusjoukon tuloihin oli hyvä. Suurin ero oli alimmassa tuloluokassa alle 50 000 markkaa/vuosi (otos 28 %, perusjoukko 33 %). Otoksen ja perusjoukon ammattiryhmät vastasivat hyvin toisiaan lukuun ottamatta ansiotyössä olevia. Heitä oli 10 prosenttia vähemmän, kun taas opiskelijoita ja eläkeläisiä oli vastaavasti 10 prosenttia enemmän.

Liikunnan koulutuskeskusten osalta tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti otanta. Tulosten yleistettävyys olisi parantunut, jos otos olisi ollut hieman suurempi. Otoksesta puuttuivat ne koulutuskeskukset, jotka olivat saaneet eniten tai vähiten valtion rahoitusta. Otos edusti hyvin niitä koulutuskeskuksia, joiden saamat avustukset olivat kaikkien koulutuskeskusten saamien avustusten keskitasoa. Tutkittujen koulutuskeskusten osalta tulokset olivat erittäin luotettavia.

Liikuntajärjestöjen kohdalla tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti tapa, jolla naisliikuntaan kohdentuvat avustukset määritettiin. Yli puolet liikuntajärjestöille suunnatuista avustuksista kohdennettiin Naisten liikuntatalous -tutkimuksen lajiliittotutkimuksen perusteella. Lajiliittotutkimuksen luotettavuus oli hyvä. Ks. lajiliittotutkimuksen luotettavuudesta enemmän tämän luvun kohdasta "lajiliitot". Olympiayhdistyksen avustukset olivat noin 10 prosenttia kaikista valtion järjestöavustuksista. Niiden kohdentaminen naisille ja miehille jaettujen avustusten, tukien ja määrärahojen perusteella oli täysin luotettavaa kohdennettavien avustusten osalta (50 %). Epävarmuustekijän luotettavuus-

teen muodostivat lähinnä ne avustukset, tuet ja määrärahat, joita ei voitu tässä tutkimuksessa kohdentaa (30 %). Ainakin osa näistä rahoista voidaan kohdentaa eri sukupuolille jatkossa mahdollisesti tehtävien tarkempien tutkimusten avulla. Osa Olympiayhdistyksen saamasta avustuksesta kului hallintoon (20 %). Hallinnosta aiheutuvat menot kohdentuvat yleensä eri sukupuolille samassa suhteessa muiden menojen kanssa. Vajaa 30 prosenttia liikuntajärjestöjen yhteenlasketuista avustuksista kohdennettiin naisille ja miehille avustuksen saaneiden järjestöjen naisten ja miesten jäsenosuuksien kanssa samassa suhteessa. Tämä tapa kohdentaa avustukset vaikutti tutkimuksen luotettavuuteen. Naisten liikuntatalous -tutkimuksen lajiliitto- ja seuratutkimuksessa tehtiin kuitenkin havainto, jonka mukaan tutkitut järjestöt käyttivät keskimäärin rahaa naisiin ja miehiin samassa suhteessa kuin mitä naisten ja miesten osuus järjestöjen jäsenistä oli. Vajaata 10 prosenttia yhteenlasketuista järjestöavustuksista ei voitu kohdentaa erikseen naisille ja miehille. Nämä avustukset kohdennettiin samassa suhteessa kohdennettävien avustusten kanssa. Tämä avustusten kymmenesosa ei muodostanut merkittävää virhelähdettä tutkimuksen luotettavuudelle.

Valtion *kunnille* jakamien avustusten kohdentamisen luotettavuudesta ks. seuraavasta kappaleesta "kunnat" ja *momentin I* avustusten kohdentamisen luotettavuudesta ks. edellä olevasta kappaleesta "liikuntajärjestöt". Valtion *urheilija-apurahat* voitiin täysin luotettavasti kohdentaa eri sukupuolille Suomen Olympiayhdistyksen toimintakertomuksen 1998 tietojen avulla. Valtion liikuntamenojen kohdentamaton osuus, noin 10 prosenttia, sisälsi mm. menoja terveysohjelmaan.

Kuntatutkimuksen luotettavuuteen vaikutti se, että lähes jokaisen kunnan kohdalla oli eri tutkija. Luotettavuutta paransi Naisten liikuntatalous -tutkimuksen ja Keskisuurten kaupunkien liikuntatalous -tutkimuksen johto-, ohjaus- ja koordinoituvastuun keskittyminen yhdelle ja samalle tutkijalle. Tutkimuksen tulokset voitiin melko luotettavasti yleistää valtakunnantasolle, sillä tutkimuskuntien tulokset olivat keskenään hyvin samansuuntaisia. Lisäksi yleistyksen luotettavuutta paransi naisille ja miehille kohdentuvien valtion liikuntapaikkarakentamisavustusten tulokset, jotka olivat vastaavat kuntatulosten kanssa. Kuntien liikuntatoimet ylläpitävät noin 70 prosenttia Suomen liikuntapaikoista (SLU:n toimintakertomus 1998, 10). Yleistettäessä tuloksia on kuitenkin muistettava, että kunnat ovat hyvin erilaisia mm. taloudeltaan ja väestörakenteeltaan. Kuntien eriarvoisuus vaikuttaa sekä naisten että miesten liikuntaharrastamiseen.

Katoa ei ollut, koska kyseessä oli tapaustutkimus. Kuntien naisille kohdentuvaa liikuntarahoitusta arvioitiin pääasiassa liikuntapaikkojen käytön avulla. Liikuntapaikkojen tilinpäätöstiedot saatiin kuntien liikuntatoimilta. Käyttövuorolistojen informaatio kuvasi paikallista liikuntatoimintaa. Käyttövuorolistoista saatavien tietojen luotettavuuteen vaikutti se, olivatko kaikki jaetut vuorot kirjattu vuorolistoihin. Pääasiassa vuorot todennäköisesti olivat listoissa, mutta inhimillisten erehdysten tai muiden syiden vuoksi puutteita saattoi esiintyä. Sitä on mahdotonta tietää, kuinka paljon niitä esiintyi (aineistonkeruun yhteydessä havaittiin sattumalta puutteita yhdessä vuorolistassa). Käyttövuorolistat analysoitiin liikuntaseuraluetteloa ja liikuntapaikan esimiehiä tai liikuntapaikkahoitajia apuna käyttäen. Käyttäjien sukupuoli selvitettiin liikuntapaikkojen työntekijöiden antamien tietojen perusteella. Joillakin liikunta-/suorituspaikoilla käyttäjien sukupuoli selvisi suoraan käyttövuorolistojen informaation perusteella. Osassa paikkoja ei käyttövuorolistoja analysoitu vaan naisten ja miesten osuuden käyttäjistä arvioi liikuntapaikan työntekijä. Etenkin näissä tiedoissa esiintyi todennäköisesti satunnaisvirheitä. Mahdollisten satunnaisvirheiden lähteitä saattoi olla tietämättömyys ("lonkalta heitto") tai naisten ja miesten osuuksien tahallinen vääristäminen.

Osa liikuntapaikoista (esim. ulkoilureitit, uimarannat ja suunnistusalueet) oli tyypiltään sellaisia, ettei niillä ollut käyttövuorolistoja tai kävijätilastoja olemassa lainkaan. Näillä liikuntapaikoilla ei kävijäanalyysia voitu suorittaa vastaavilla periaatteilla kuin niillä liikuntapaikoilla, joilla dokumentoitua tietoa käyttäjistä oli. Täten kustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa kuin Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000a) kyselyvastaukset kyseisten liikuntapaikkojen käytöstä osoittivat. Naisten ja miesten osuus liikuntapaikkojen käyttäjistä ei tutkituissa kunnissa välttämättä ollut sama kuin Suomessa keskimäärin, mutta luvut olivat suuntaa antavia. Kyseisten liikuntapaikkojen menot olivat kuitenkin vähäiset muiden liikuntapaikkojen menoihin verrattuna, eivätkä siitä syystä vaikuttaneet merkittävästi kuntien kokonaistuloksiin. Liikuntaseuroille jaetuista avustuksista kohdennettiin naisten liikuntaan se prosenttiosuus, joka Liikuntaseurojen talous 1998-2000 -tutkimuksen (Puronaho & Matilainen 2000) mukaan Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan seurojen menoista kohdentui naisten liikuntatoimintaan. Liikuntaseurojen taloustutkimuksen luotettavuudesta ks. tämän luvun kappale "liikuntaseurat".

Lajiliittotutkimuksessa otos oli talouden näkökulmasta tarkasteltuna hyvin edustava, sillä otoksen lajiliittojen menot olivat yli 80 prosenttia lajiliittojen yhteenlasketuista menoista. Vuoden 1996 tutkimuksessa ei katoa ollut vaan vastaukset saatiin kaikilta otoksen lajiliitoilta. Vuonna 1998 katoa oli yhden lajiliiton verran. Suunnistusliitto jätti vastaamatta toistuvista yhteydenotoista huolimatta. Tästä syystä Suunnistusliiton kohdalla vuoden 1998 tutkimuksessa käytettiin vuoden 1998 tilinpäätös- ja jäsentietoja, mutta tiedot naisjäsenten osuuksista ja naisiin käytetyistä rahoista olivat vuodelta 1996. Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin parantamaan sillä, että tutkimusvuosien tuloslaskelmat toimialoittain eroteltuna sekä kysymykset lähetettiin toiminnanjohtajille tarkasteltaviksi kahta viikkoa ennen haastattelua.

Sekä **valtion, kuntien** että **lajiliittojen** kohdalla yhtenä tutkimusmenetelmänä oli asiantuntijoiden haastattelu. Haastateltaviksi valittiin ne henkilöt, joilla oli parhaat tiedot tutkittavassa asiassa. (Haastatteluiden luotettavuudesta ks. luku 7.1 Tutkimusaineisto.)

Liikuntaseurojen kohdalla otos vastasi perusjoukkoa hyvin toiminnallisesti. Seurakoon mukaisessa tarkastelussa keskisuurten seurojen kohdalla virhemarginaali oli vain ± 1 prosenttia. Pienistä seuroista oli 7 prosentin siirtymä suuriin seuroihin. Siirtymä johtui siitä, että tutkimuksessa oli mukana vain yhden maalaiskunnan seuroja, muut tutkittavat seurukset sijaitsivat keskisuurissa tai suurissa kaupungeissa. Siirtymästä johtuen arvio kaikkien suomalaisten liikuntaseurojen menoista saattaa olla yläkanttiin. Kyselylomakkeisiin oli vastattu erittäin perusteellisesti. Koska hyväksytyjen vastausten palautusprosentti oli alhainen (25 %), eivät tulokset olleet välttämättä hyvin yleistettävissä perusjoukkoon. Yksi syy mataliin palautusprosentteihin oli se, etteivät seurukset halunneet kertoa kokonaismenojaan. Toinen syy saattoi olla se, että seurukset eivät kokeneet tutkimusaihetta niille erityisen tärkeäksi. Kolmas mahdollinen syy löytyi yleisestä väsymyksestä kaikenlaisia kyselyitä kohtaan. Neljäntenä tekijänä voi olla seuratyön vähäiset henkilöresurssit ja sen mukanaan tuoma kiire. Viides vaihtoehto oli se, ettei seurajohtajilla tai -vastaavilla ollut kaikkiin kysymyksiin vastausta olemassa. Heillä ei välttämättä ollut käsitystä siitä, kuinka paljon seuran menoista kohdentui naisiin. Tästä voi seurata turhautuminen ja sen vuoksi vastaamatta jättäminen. Kuudes mahdollinen tekijä oli se, että kysely osoitettiin väärälle henkilölle. Joissakin seuroissa talousasiat hoitaa joku muu kuin seurajohtaja tai -vastaava.

Seurakyselyn vastausten luotettavuutta on syytä pohtia, sillä kysymys naisliikunnan osuudesta seuran kaikista menoista ei varmasti ollut vastaajille helpoin mahdollinen. Tämä vaikutti vastausten luotettavuuteen. Kysymykseen annettiin todennäköisesti sellaisia vastauksia, joissa vastaajalla joko a) oli asiasta selkeä käsitys tai b) ei ollut asiasta selkeää käsitystä (antoi arvion summassa). Ensimmäisen vaihtoehdon kohdalla arviot todennäköisesti olivat hyvin lähellä totuutta. Samaa ei voida todeta jälkimmäisen vaihtoehdon ollessa kyseessä.

Kotitaloustutkimuksessa käytetyn tulosten luotettavuuteen vaikuttivat otanta, kato ja tiedonkeruu. Otos oli *Tilastokeskuksen* kulutustutkimuksessa Naisten liikuntatalous - tutkimukseen hyvin kattava. Vuonna 1996 vastauskato oli 35 prosenttia ja 37 prosenttia vuonna 1998. Kato vaihteli alueittain ja kotitalouden rakenteen mukaan. Kadon painottuminen aiheutti tuloksiin harhaa, jonka vaikutusta korjattiin kulutusmenojen estimoinnin yhteydessä. Tutkimuksessa mukana olleiden kotitalouksien tiedot muutettiin vastaamaan Suomen kaikkien 2,36 miljoonan kotitalouden kulutusmenoja. Kato oli suurinta pääkaupunkiseudulla ja muualla Uudellamaalla. Yhden hengen kotitaloudet jäivät tutkimuksen ulkopuolelle muita useammin. Myös ikä ja koulutus vaikuttivat kotitalouksien halukkuuteen osallistua.

Tilastokeskuksen mielestä kulutustutkimuksen kato on laajan tietosisällön ja sen aiheuttaman vastausrasituksen vuoksi aina ollut melko suuri. Tilastokeskukselle, jonka päätehtävä on tuottaa tilastotietoa, em. kadon määrät ovat keskimääräistä suurempia. Yliopistossa tehtäviin tutkimuksiin verrattuna katoa ei kuitenkaan voida pitää erityisen suurena. Palautusprosentti oli todella hyvä. Menojen ns. pääryhmätasoilla keskivirheet pysyivät yleensä pienempänä kuin kymmenen prosenttia (kyseisen menoerän keskiarvosta laskettuna). Mitä yksityiskohtaisempaan luokitteluun tai tarkempiin kulutusryhmiin mentiin, sitä suuremmaksi virheosuus kasvoi. Ongelmallisin ryhmä oli vaatteet ja jalkineet, joiden suhteelliset keskivirheet olivat muita ryhmiä suuremmat. Naisten liikuntatalous -tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttivat nimenomaan edellä mainitut seikat. Tarkastelun kohteena oli pääryhmätasoja yksityiskohtaisemmat luokittelut. Liikuntavaatteiden ja -jalkineiden kustannukset muodostivat merkittävän osan kotitalouksien liikuntamenoista. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen *Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen* (Suomi 2000a) luotettavuudesta ks. tämän luvun kohdasta valtio.

Työnantajien naisliikunnan rahoitusta ei ollut tämän tutkimuksen perusteella mahdollista kohdentaa erikseen julkiselle, yksityiselle tai järjestösektorille. Tulokset toivat kuitenkin tärkeää lisätietoa selvitykseen suomalaisen naisliikunnan rahoituksesta. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo - tutkimuksen (Suomi 2000a) luotettavuudesta ks. tämän luvun kohdasta valtio.

8 NAISLIIKUNNAN RAHOITUS SUOMESSA

8.1 Valtio

8.1.1 Tulokset

Tutkimuksen perusaineistona oli opetusministeriön liikuntayksikön tilinpäätös vuonna 1998. Liitteessä 6. on yksityiskohtainen taulukko opetusministeriön määrärahojen jakautumisesta vuonna 1998. Liitteet 7, 8, 9 ja 10 ovat liitteen 6. selvitysosia, jotka sisältävät tarkat laskelmat, haastateltujen asiantuntijoiden nimet ja yhteystiedot sekä muut valtion liikuntamenojen kohdentamisen kannalta tärkeät tiedot.

Opetusministeriön liikuntamenot olivat vuonna 1998 noin 497 miljoonaa markkaa. Liikuntamenoista 442 miljoonaa markkaa (89 %) voitiin kohdentaa erikseen naisille ja miehille. *Naisten osuus* opetusministeriön liikuntamenoista oli 39 prosenttia eli noin 173 miljoonaa markkaa. Liikuntamenot jaettiin seitsemään eri luokkaan: 1) Liikuntarakentaminen, 2) liikunnan koulutuskeskukset, 3) liikuntajärjestöt, 4) kunnat, 5) muut momentit I, 6) liikuntatieteet ja 7) muut momentit II. (Ks. taulukko 10.)

TAULUKKO 10. Opetusministeriön liikuntamäärärahojen kohdentuminen naisille v. 1998 (1 000 mk)

KOHDE	1998	NAISET %	NAISET MK
1) LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMINEN	87 097	39 %	33 968
2) LIIKUNNAN KOULUTUSKESKUKSET	119 244	46 %	54 852
3) LIIKUNTAJÄRJESTÖT	133 700	35 %	46 795
4) KUNNAT	88 537	38 %	33 644
5) MUUT MOMENTIT I	10 622	35 %	3 718
7) MUUT MOMENTIT II			
Urheilija-apurahat	2 480	17 %	410
Yhteensä	441 680	39 %	173 387
KOHDENTAMATTOMAT:			
6) LIIKUNTATIEETEET	27 892		
7) MUUT MOMENTIT	26 896		
Yhteensä	54 788		
KAIKKI LIIKUNTAMENOT YHTEENSÄ	496 508	39 %	193 638

Liikuntapaikkarakentamismenot olivat vuonna 1998 yhteensä noin 87 miljoonaa markkaa. Naisille menoista kohdentui 37-41 prosenttia eli 32-36 miljoonaa markkaa. Liikuntapaikkarakentaminen jaettiin eri liikuntapaikkatyyppeihin: ulkokentät 13 miljoonaa markkaa, sisäliikuntatilat 32 miljoonaa markkaa, uimalat 28 miljoonaa markkaa, maastoliikuntapaikat 2 miljoonaa markkaa, erityisurheilulaitokset 1 miljoonaa markkaa ja eläinurheilualueet (ratsastus) 0,2 miljoonaa markkaa. Naisille kohdentui ulkokenttien menoista 25-32 prosenttia, sisäliikuntatilojen menoista 29-32 prosenttia, uimaloiden menoista 52-57 prosenttia, maastoliikuntapaikkojen menoista 38-40 prosenttia, erityisurheilulaitoksien menoista 18 prosenttia ja eläinurheilualueiden menoista 59 prosenttia. Menot huoltorakennuksiin ja muihin liikuntapaikkoihin kohdennettiin naisille samassa suhteessa kohdennettavien liikuntapaikkamenojen kanssa. Liikuntapaikoista eniten avustuksia vuonna 1998 saivat suuruusjärjestyksessä uimahallit 28 miljoonaa markkaa, jäähallit 16 miljoonaa markkaa, liikuntahallit 11 miljoonaa markkaa ja tekojää 6 miljoonaa markkaa. Naiset käyttivät uimahalleja hieman miehiä enemmän, liikuntahallien kohdalla tilanne taas oli päinvastoin. Jäähallit ja tekojää olivat pääasiassa miesten käytössä. Hevosurheilualueet sekä ulkoilualueet ja -reitit olivat uimahallien lisäksi liikuntapaikkoja, joita naiset käyttivät miehiä enemmän. Hevosurheilualueita avustettiin 0,2 miljoonaa markkaa ja ulkoilualueita ja -reittejä 0,3 miljoonaa markkaa. Muut avustetut liikuntapaikat (yht. 26 mmk), olivat pääasiassa miesten käytössä. (Ks. taulukko 11. ja liite 8.)

Vuosien 1995 ja 1998 välillä liikuntarakentamismenot kasvoivat noin 20 miljoonalla markalla. Naisten suhteellinen osuus rakentamismenoista kasvoi kyseisellä aikavälillä yhden prosenttiyksikön. Muutos naisten osuudessa kokonaismenoista oli siis vähäinen. Suurempia muutokset sen sijaan olivat eri liikuntapaikkojen avustuksissa. Vuonna 1998 tekojäiden rakentamista avustettiin kolme kertaa ja jäähallien rakentamista kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1995. Hyppyrimäkien rakentamista avustettiin vuonna 1995 yli neljällä miljoonalla markalla, muttei vuonna 1998 lainkaan. Tekojäiden, jäähallien ja hyppyrimäkien käyttäjät olivat pääasiassa miehiä. Uimahallit, joiden käyttäjistä yli puolet oli naisia, avustaminen kasvoi aikavälillä lähes kaksinkertaiseksi. Hevosurheilualueiden, joiden käyttäjistä myös yli puolet oli naisia, avustukset vähenivät vuosien 1995 ja 1998 välillä kymmenesosaan. (Ks. taulukko 11.)

TAULUKKO 11. Liikuntapaikkarakentamiseen myönnetyn valtionavustuksen kohdentuminen naisille v. 1998 (mk ja %)

LIIKUNTAPAIKKA 1998	MK	NAISET %	NAISET MK
YHTEENSÄ	87 097 000	37 % - 41 %	32 225 890 - 35 709 770
URHEILUKENTÄT	13 189 000	25 % - 32 %	3 259 830 - 4 240 700
Urheilukentät	4 937 000	30 % - 40 %	1 481 100 - 1 974 800
Pallokentät	1 022 000	20 % - 30 %	204 400 - 306 600
Pesäpallokentät	740 000	41 % - 41 %	303 400 - 303 400
Tenniskentät	470 000	27 % - 27 %	126 900 - 126 900
Jääurheilualueet/luonnonjäät	120 000	40 % - 45 %	48 000 - 54 000
Tekojäät	5 900 000	20 % - 25 %	1 180 000 - 1 475 000
SISÄLIIKUNTATILAT	32 332 000	29 % - 32 %	9 518 830 - 10 331 680
Liikuntasalit	5 400 000	40 % - 40 %	2 160 000 - 2 160 000
Liikuntahallit	10 675 000	40 % - 40 %	4 270 000 - 4 270 000
Jäähallit	16 257 000	19 % - 24 %	3 088 830 - 3 901 680
UIMALAT	28 100 000	52 % - 57 %	14 608 000 - 16 008 000
Uimahallit	28 000 000	52 % - 57 %	14 560 000 - 15 960 000
Maa- ja rantauimalat	100 000	48 % - 48 %	48 000 - 48 000
MAASTOLIIKUNTAPAIKAT	2 391 000	35 % - 40 %	907 530 - 952 380
Rinnehiihtokeskukset	170 000	40 % - 40 %	68 000 - 68 000
Hyppymäet	70 000	0 % - 0 %	0 - 0
Kuntoradat ja ladut	897 000	39 % - 44 %	349 830 - 394 680
Ulkoilualueet ja -reitit	254 000	55 % - 55 %	139 700 - 139 700
Maastohiihtokeskukset	1 000 000	35 % - 35 %	350 000 - 350 000
ERITYISURHEILULAITOKSET	1 255 000	18 % - 18 %	224 050 - 224 050
Keilahallit			
Ampumaradat	755 000	11 % - 11 %	83 050 - 83 050
Moottoriurheilualueet	200 000	15 % - 15 %	30 000 - 30 000
Vesiuurheilualueet	300 000	37 % - 37 %	111 000 - 111 000
ELÄINURHEILUALUEET	200 000	59 % - 59 %	118 000 - 118 001
Hevosurheilualueet	200 000	59 % - 59 %	118 000 - 118 000
YHTEENSÄ	77 467 000	37 % - 41 %	28 636 240 - 31 874 811
KOHDENNETTAVAT:			
HUOLTORAKENNUKSET	2 400 000	37 % - 41 %	888 000 - 984 000
MUUT LIIKUNTAPAIKAT	4 000 000	37 % - 41 %	1 480 000 - 1 640 000
MUUT	3 230 000	37 % - 41 %	1 195 100 - 1 324 300

Liikunnan koulutuskeskukset saivat vuonna 1998 valtionapua yhteensä noin 119 miljoonaa markkaa. Kisakallion, Kuortaneen, Tanhuvaaran ja Vuokatin valtionavullisen koulustoiminnan opiskelijoista keskimäärin 46 prosenttia oli naisia. Koska valtionapua jaettiin koulutuskeskuksille opiskelijamäärien perusteella, kohdennettiin naisille 46 pro-

senttia näiden koulutuskeskuksien saamasta valtionavusta. Mikäli liikuntamenot kohdentuivat muissa koulutuskeskuksissa tutkittujen koulutuskeskusten kanssa vastaavalla tavalla, käytettiin kaikkien koulutuskeskuksien avustuksista yhteensä noin *46 prosenttia (55 mmk) naisten liikuntaan*. Liikunnan koulutuskeskuksissa oli myös maksullista palvelutoimintaa, johon ei valtionapua jaettu. Kisakallion, Kuortaneen ja Vuokatin maksullisen palvelutoiminnan asiakkaista keskimäärin 43 prosenttia, eli hieman vähemmän kuin valtionavullisen koulutustoiminnan asiakkaista, oli naisia. (Ks. liitteet 6. ja 7.)

Liikuntajärjestöjen valtionavusta, joka oli yhteensä noin *134 miljoonaa markkaa*, käytettiin *naisten liikuntaan 35 prosenttia* eli noin *47 miljoonaa markkaa*. Liikuntajärjestöjen valtionavusta 94 miljoonaa markkaa jaettiin varsinaisille liikuntajärjestöille ja 40 miljoonaa markkaa liikunnan palvelujärjestöille. Varsinaisista liikuntajärjestöistä valtio avusti eniten lajiliittoja. Lajiliittojen saamasta 68,5 miljoonasta markasta 33 prosenttia käytettiin naisten liikuntaan. Naisten liikuntatoimintaan kohdentuva osuus avustuksista oli erityisryhmien liikuntajärjestöissä 31 prosenttia, koululais- ja opiskelijajärjestöissä 50 prosenttia, TUL:ssa 40 prosenttia, CIF:ssa 40 prosenttia ja Suomen Ladussa 44 prosenttia. Liikunnan palvelujärjestöissä naisliikuntaan kohdentui Nuori Suomessa 44 prosenttia, Olympiayhdistyksessä 33 prosenttia, Paralympiayhdistyksessä 15 prosenttia ja alueellisissa palvelujärjestöissä 37 prosenttia. Muiden järjestöjen (mm. SLU ja Kuntourheiluliitto) saamat avustukset, yhteensä 12 miljoonaa markkaa, kohdennettiin samassa suhteessa kohdennettavien avustusten kanssa. (Ks. liitteet 6 ja 7.)

Kuntien valtionavusta, joka oli noin *89 miljoonaa markkaa*, käytettiin *naisten liikuntaan 38 prosenttia* eli noin *34 miljoonaa markkaa*. Avustus kohdennettiin Naisten liikuntatalous -tutkimuksen kuntaosuuden tulosten perusteella (ks. luku 8.2.). Menoluokka *muut momentit I* liittyi läheisesti järjestötoimintaan, joten luokan menot kohdennettiin naisille järjestötoiminnan kanssa samassa suhteessa (35 %). Luokan *liikuntatieteet* menot eivät olleet järkevästi kohdennettavissa naisille ja miehille. Menoluokasta *muut momentit II* järkevästi naisille ja miehille kohdennettavissa olivat ainoastaan urheilija-apurahat. Urheilija-apurahoista naisurheilijat saivat 17 prosenttia (410 000 mk) (ks. liite 10.). (Ks. liite 7.)

8.1.2 Pohdinta

Jo vuosien 1988-1992 liikuntapaikkasuunnitelman laatinut työryhmä esitti, että erityisesti naisten harrastamien liikuntamuotojen vaatimat tilat ja olosuhteet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon liikuntapaikkojen suunnittelussa ja rahoitusta koskevassa päätöksenteossa. Työryhmän yhdeksästä jäsenestä kaksi oli naisia, sihteerinä toimi mies. (Valtakunnallinen liikuntapaikkasuunnitelma vuosille 1988-1992, 103.) Suurin osa valtion liikuntapaikkarakentamiseen suuntaamista avustuksista kohdentui edelleen vuonna 1998 miehille. Vuosien 1995 ja 1998 välillä tehdyn seurannan mukaan naisille kohdentuva osuus liikuntarakentamisavustuksista ei ollut juurikaan muuttunut. Naisten miehiä suurempi osuus kohtuuliikunnan harrastajina (Godenhjelm ym. 1999), naisille suunnattujen yksityisten liikuntapalvelujen kukoistus sekä erityisesti naisille suunnattujen liikuntapaikkojen puute (Suomi 2000a) ovat viestejä siitä, että naisten käyttämien liikuntapaikkojen rakentamista tulisi lisätä.

Näyttää siltä, että pelkät suositukset liikuntapaikka- ja muissa suunnitelmissa eivät riitä olemassa olevan tilanteen muuttamiseksi. Jos liikuntapaikkarakennetta halutaan muuttaa naisille tasa-arvoisemmaksi, tarvitaan ns. pakottavia erityistoimenpiteitä. Olemassa olevaan kysyntään perustuen tulisi vuosina 2000-2004 yli 50 prosenttia uusien liikuntapaikkojen käyttäjistä olla naisia. Niin valtion kuin myös kuntien ja läänien tulisi omalta osaltaan pitää huoli siitä, että vuositasolla tavoitteeseen päästään. Haettaessa valtion-apua liikuntapaikoille tulee hakijalla olla arvio naisten ja miesten osuuksista liikuntapaikan tulevasta käytöstä. Laskelmien teossa hakijat voivat käyttää apuna tässä tutkimuksessa kehitettyä mallia. Näin päätöksentekijät voivat valtionavusta päättäessään arvioida, miten liikuntapaikka vaikuttaa eri sukupuolten liikuntamahdollisuuksiin, miten valtion liikuntarahoituksessa toteutuu sukupuolten välinen tasa-arvo ja kuinka kallista liikuntapaikan käyttö on naisille ja miehille.

Liikunnan koulutuskeskuksissa valtion avustus jakautui melko tasapuolisesti eri sukupuolille. Rahojen kohdentuminen perustui olemassa olevaan kysyntään, sillä avustukset jaettiin opiskelijamäärien mukaan. Liikuntajärjestöjen avustukset jakautuivat naisille ja miehille suurin piirtein naisten ja miesten jäsenosuuksien suhteessa. Kuntien saamat avustukset kohdentuivat suurimmaksi osaksi miehille. Kuntien rahojen kohdentumisessa naisille ja miehille määräävänä tekijänä oli kuntien liikuntapaikkarakenne. Valtion

urheilija-apurahoista naiset saivat vain murto-osan. Naisurheilijoiden syrjinnästä valtion taholta tuskin kuitenkaan oli kyse, sillä apurahan saamiselle oli ennalta määritellyt kriteerit (esim. kansainvälinen kilpailumenestys). Kaikkiaan valtion liikuntarahoista suurin osa siis kohdentui miesten liikuntatoimintaan. Valtion kohdalla liikuntarahoituksen olisi voinut olettaa jakautuvan tasapuolisemmin naisten ja miesten kesken. Ovathan kaikki valtion eri toimintasektorit sitoutuneet noudattamaan valtiollista tasa-arvopolitiikkaa. Jos valtion taholta halutaan edistää tasa-arvoa liikuntakulttuurissa, tulee avustuksen saannin yhdeksi kriteeriksi asettaa sukupuolten välinen tasa-arvo. Eikä ainoastaan liikuntarakentamisavustusten vaan myös kaikkien muiden valtion myöntämien avustusten kohdalla.

8.2 Kunnat

8.2.1 Kaikkien tutkittujen kuntien tulokset

Suomen kunnat käyttivät liikuntaan rahaa vuonna 1998 yhteensä 2,3 miljardia markkaa (Sjöholm 2000). Mikäli Suomen kuntien liikuntamenot kohdentuivat tutkittujen kuntien kanssa vastaavalla tavalla, käytettiin Suomen kaikkien kuntien liikuntarahoituksesta yhteensä noin 38 prosenttia eli 0,9 miljardia markkaa naisten liikuntaan. Taulukosta 12. ilmenee tutkittujen kuntien naisliikuntaan käyttämän rahan määrä vuonna 1998.

TAULUKKO 12. Tutkimuskunnissa naisille kohdentuvat liikuntamenot v.1998 (% ja Mmk)

1998 KUNTA	ASUKASLUKU	LIIKUNTAMENOT MMK	NAISET MMK	%
Kuopio	86 203	6,3	2,3	36
Jyväskylä	76 948	46,8	18,8	40
Vaasa	56 587	20,2	7,6	38
Kotka	55 551	23,8	7,4	31
Rovaniemi	35 718	20,8	8,7	42
Mikkeli	32 950	9,0	3,4	38
Jyväskylän mlk	31 425	9,3	3,3	36
Yhteensä	375 382	136,2	51,5	38 %
Koko maa	5 159 646	2 300	869	38 %
* Naiset	2 643 571			
* Miehet	2 516 075			

8.2.2 Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan tulokset

Taulukkoon 13. on koottu **Jyväskylän kaupungin** liikuntamenot vuonna 1998. Taulukosta selviää *aineistonkeruu* (käyttövuorolista, haastattelu, tilasto ja/tai tutkimustieto), eri menoluokkien *yhteenlasketut henkilöstö-* (esim. henkilöstön palkat) ja *käyttömenot* (esim. sähkö ja vesi) sekä *naisille kohdentuva osuus* henkilöstö- ja käyttömenoista. Liitteessä 11. on taulukko, jossa tulokset on raportoitu yksityiskohtaisesti suorituspaikoittain (sis. kunkin suorituspaikan menot, naisten prosenttiosuudet suorituspaikan käyttäjistä ja käyttäjäosuuksien perusteella laskettu menojen markkamääräinen kohdentuminen naisliikuntaan). Liite 12. on liitteen 11. selvitysosa, joka sisältää tarkat laskelmat, haastateltujen asiantuntijoiden nimet ja yhteystiedot sekä muut liikuntamenojen kohdentamisen kannalta tärkeät tiedot. Jyväskylän kaupungin liikuntamenot kuuluivat pääasiassa Liikuntapalvelukeskukselle. Osaa liikuntapaikoista piti kuitenkin kunnossa Tekninen palvelukeskus (Tekpa), joten näiden liikuntapaikkojen menot kuuluivat Tekpa:lle. Täten Liikuntapalvelukeskuksen menot eriteltiin laskelmissa Tekpa:n menoista.

Jyväskylän kaupungin liikuntamenoista 40 prosenttia kohdentui naisille. Naisten liikuntatoimintaan kohdentui *uimahallin* menoista 47 prosenttia, *liikuntahallien* menoista 37 prosenttia, *jäähallin* menoista 27 prosenttia, *urheilupuistojen ja -keskusten* menoista 32 prosenttia, *liikuntapuistojen ja -alueiden* menoista 40 prosenttia ja *liikuntaseurojen avustuksista* 32,5 prosenttia.

Liitteen 13. taulukkoon on koottu **Jyväskylän maalaiskunnan** liikuntamenot vuonna 1998. Taulukosta selviää *aineistonkeruu* (käyttövuorolista, haastattelu, tilasto ja/tai tutkimustieto), *naisten prosenttiosuudet* suorituspaikan käyttäjistä, liikuntapaikan ja suorituspaikan *henkilöstömenot* (esim. henkilöstön palkat) ja *käyttömenot* (esim. sähkö ja vesi), *yhteenlasketut henkilöstö-* ja *käyttömenot* sekä *naisten osuus* henkilöstö- ja käyttömenoista. Liitteessä 14. on taulukon selvitysosa, joka sisältää tarkat laskelmat, haastateltujen asiantuntijoiden nimet ja yhteystiedot sekä muut liikuntamenojen kohdentamisen kannalta tärkeät tiedot.

TAULUKKO 13. Jyväskylän kaupungin naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998

JYVASKYLÄ LIIKUNTAMENOT 1998	AINEISTONKERUU	HENKILOSTO- JA KAYTTÖMENOT	NAISELLE MK	NAISELLE MK
A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS	TI = Tilasto	H = Haastattelu		
UIMAHALLIT	TU = Tutkimustieto	K = Käyttövuorolista		
AaltoAlvari	TI, H	5 929 328	2 784 375	
LIIKUNTAHALLIT	K, H	10 438 705	3 914 398	
Hipposhalli		2 480 998	1 113 968	
Lehtisaaren kuntotalo		1 216 777	458 725	
Kuokkalan Graniitti	K, H	2 378 218	784 217	
Monitoimitalo	K, H	4 362 712	1 557 488	
JÄÄHALLIT				
Hippoksen jäähalli	K, H	6 433 632	1 728 649	
URHEILUPIISTOT JA -KESKUKSET	K, H	2 135 539	685 451	
Viitaniemen liikuntapuisto		949 520	285 806	
Harjun urheilukenttä		516 026	216 731	
Hippoksen ulkoalueet		669 993	182 914	
MUUT				
Uimarannat	TU	103 746	53 429	
Laajavuori ladut	TU	648 000	343 440	
Hyppymäet	H	252 000	0	
Virkistysalueet	H	142 577	57 031	
Kuntoliikunta	H	952 087	666 461	
Suunnistuskarttojen valmistus	T	116 254	46 502	
Lainanhoitokulut Likesille				
*uimahalli	TU	5 272 912	2 478 269	
*hippohalli	TU	6 915 826	3 112 122	
JÄRJESTÖTUET	TU	897 111	291 561	
B) TEKNINEN PALVELUKESKUS				
Ladut (muut Jyväskylä)	TU	119 774	63 480	
LIIKUNTAPIISTOT/-ALUEET	H	2 518 193	1 007 277	
YHTEENSÄ		42 875 684	17 232 444	40
KOHDENNETTAVAT:				
A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS		3 860 355	1 544 142	40
Liikuntakeskus (hallinto)		2 035 741		
Työllistettävät		618 160		
Oppisopimus		483 166		
Projektit		28 605		
Maakunnalliset tapahtumat		15 759		
Toiminta/tapahtumat		678 924		
KAIKKI YHTEENSÄ		46 736 039	18 776 586	40
KOHDENTAMATTOMAT:				
A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS				
Likes/tiede ja tutkimus		700 000		
Liikuntamatkailu		364 279		
Ystävyysskaupunkitoiminta		53 634		
Kansainvälinen toiminta		85 717		
Päijänteen virkistysyhdistyksen jäsenmaksu		113 029		
YHTEENSÄ		1 316 659		

Jyväskylän maalaiskunnassa liikuntakeskusten käyttöaika jaettiin kesään ja talveen, jotta henkilöstö- ja käyttömenojen kohdentaminen eri suorituspaikoille olisi helpompaa. Esimerkiksi Vaajakosken liikuntakeskuksen käyttömenoista 10 prosenttia kohdentui kesään ja 90 prosenttia talveen. Kesän käyttömenoista 60 prosenttia kuului yleisurheilukentälle/jalkapallostadionille, 10 prosenttia tenniskentille ja 30 prosenttia hiekkakentälle. Talven käyttömenoista 80 prosenttia oli tekojäystä ja 20 prosenttia luonnonjäystä aiheutuvia. Vastaavasti henkilöstömenoista 50 prosenttia kohdentui talveen ja 50 prosenttia kesään. Henkilöstön työstä 50 prosenttia tehtiin yleisurheilukentällä/jalkapallostadionilla ja 50 prosenttia hiekkakentällä. Talven työstä 80 prosenttia aiheutui tekojäystä ja 20 prosenttia luonnonjäystä. Tämän jälkeen kunkin suorituspaikan henkilöstömenot ja vastaavasti käyttömenot kerrottiin naisten suhteellisella osuudella liikuntapaikkojen käytöstä. Eri suorituspaikkojen yhteenlasketut henkilöstömenot kohdentuivat naisille eri suhteessa (17 %) kuin yhteenlasketut käyttömenot (20 %). Vastaavasti toimittiin muiden Jyväskylän maalaiskunnan liikuntakeskusten kohdalla. Muiden liikuntapaikkojen kuin liikuntakeskusten käyttöä ei tarvinnut jakaa kesä- ja talvikauteen.

Jyväskylän maalaiskunnan liikuntamenoista 36 prosenttia kohdentui naisille. Liikuntakeskusten menoista 23 prosenttia, uimahallien menoista 50 prosenttia, liikuntahallin menoista 44 prosenttia, uimaloiden- ja uimarantojen menoista 52 prosenttia, maastoliikuntapaikkojen menoista 53 prosenttia ja avustuksista liikuntaseuroille 46 prosenttia kohdentui naisten liikuntaan.

Naisten liikuntatalous -tutkimuksen valtio-osuuden tulokset tukevat kuntatutkimuksen tuloksia. Liikuntapaikkarakentamisavustuksista naisille kohdentuva osuus oli 40 prosenttia. Kuntien liikuntatoimet ylläpitävät noin 70 prosenttia Suomen liikuntapaikoista (SLU:n toimintakertomus 1998, 10).

8.2.3 Pohdinta

Liikuntarahojen jakautuminen naisille ja miehille riippuu kunkin kunnan liikuntapaikkarakenteesta. Kunnat ovat hyvin erilaisia toiminnaltaan ja rakenteeltaan. Jos kunnassa on esimerkiksi uimahalli ja liikuntahalli (jossa on liikuntasali), mutta ei jäähallia, niin sukupuolten väliset erot rahoituksessa eivät ole kovin suuret. Jos taas kunnassa on jäähalli, niin eroja miesten hyväksi syntyy helposti. On selvää, että jos liikuntapaikka on raken-

nettu, niin sen käyttö vastaa tai tulisi vastata olemassa olevaa kysyntää. Jäähalleissa toiminta on pääasiassa jääkiekkoa, joka tunnetusti on miesvaltainen laji. Naiset käyttivät miehiä selvästi enemmän kuntoliikuntasalia. Miehet taas käyttivät naisia selvästi enemmän isoa liikuntahallia. Tutkimustuloksista nähdään, että naiset ja miehet käyttävät lähes yhtä paljon sellaisia liikuntapaikkoja, joihin ei ole vuoroja jaettu. Sen sijaan niillä liikuntapaikoilla, joilla vuorot jaetaan, on käyttäjistä enemmistö miehiä. Kuntien liikuntarakentaminen ohjaa julkisen sektorin liikuntatoimintaa vuosiksi eteenpäin. Esimerkiksi jäähallien ja liikuntahallien rakentamisessa yksi varteenotettava vaihtoehto on se, että niihin yhdistetään muita liikuntatiloja kuin mitä niissä ns. perinteisesti on ollut. Jäähallien ja liikuntahallien yhteydessä voisi olla etenkin naisia palvelevia laadukkaita kuntoliikuntasaleja (kuntosali, jumpat) ja/tai niitä tulisi perustaa itsenäisiksi liikuntapaikoiksi. Kysyntä on kuntoliikuntasaleille on suuri. Tämän puolesta puhuu ei vain yksityisen sektorin kuntoliikuntasalien kukoistus vaan myös Suomen (2000a, 93) tutkimus, jonka mukaan naiset kokivat kahdeksi tärkeimmäksi puuttuvaksi liikuntapaikaksi kuntoliikuntasalin ja uimahallin.

Kuntatutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että tutkimuksessa ei otettu huomioon mm. kevyen liikenteen väylien liikuntakäyttöä. Suomen (2000a, 53) tutkimuksen mukaan kevyen liikenteen väylät olivat selvästi käytetyimpiä liikuntapaikkoja. Kevyen liikenteen väyliä käytti liikuntatarkoitukseen lukumääräisesti useampi nainen kuin mies. Sen sijaan ne miehet, jotka käyttivät kevyen liikenteen väyliä, käyttivät niitä useampia kertoja viikossa kuin niitä käyttävät naiset.

Pohdinnan arvoinen asia liikuntatalouden kannalta on liikunta- ja suorituspaikkojen käyttäjämäärät. Esimerkiksi liikuntasalissa voi yhden käyttötunnin aikana olla naisten massajumpassa sata jumppaajaa tai tennistä pelaamassa kaksi pelaajaa. Välillinen tuki liikkujaa kohti vaihtelee huomattavasti liikuntatoiminnan mukaan. Naisten miehiä vähäisempi taloudellinen tuki ei välttämättä kerro epätasa-arvoisesta tilanteesta sukupuolten välillä. Tasa-arvo toteutuu, jos kummankin sukupuolen edustajilla on tarpeidensa ja halujensa mukaan yhtäläiset sekä määrälliset (= saa harrastaa niin paljon kuin haluaa) että laadulliset (= saa harrastaa haluamaansa lajia ja toiminta on riittävän laadukasta) mahdollisuudet harrastaa liikuntaa. Naisille suunnattujen yksityisten liikuntapalvelujen ja niissä ennen kaikkea kuntoliikuntasalien kukoistaminen on kuitenkin selvä merkki siitä, että naisliikunnalle on kysyntää. Toinen merkki on se, että Suomen (2000a, 100-

102) tutkimuksen mukaan miehet (71 %) pystyivät naisia (61 %) paremmin harrastamaan liikuntaa haluamansa määrän. Naiset esittivät harrastamattomuuden syiksi miehiä selvästi yleisemmin sekä perheen että liikuntalajin ja -paikan puutteen. (Emt.) Naisliikunnassa on kysyntä-tarjonta -suhde epätasapainossa. Tarjontaa ei joko ole riittävästi (liian vähän kuntoliikuntasaleja, uimahalleja jne.) tai se ei vastaa kysyntää.

Kuntatutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että kuntien liikuntapäätäjät eivät ole tehneet molempien sukupuolien edun mukaisia päätöksiä. Sukupuolten välinen tasa-arvo liikunnan rahoituksessa ei siis kunnissa toteudu. Naiset harrastavat keskimäärin miehiä enemmän liikuntaa, mutta saavat liikuntaharrastamiseensa miehiä vähemmän taloudellista tukea. Olisiko tehty tasa-arvoisempia päätöksiä, jos naispäättäjiä olisi ollut enemmän? Tähän ei tiedetä vastausta, mutta sekä naisten että miesten liikunnallisten tarpeiden ja halujen tasapuoliselle huomioon ottamiselle olisi varmasti eduksi, jos naisten määrä kunnan liikuntatoimenjohtajina ja muina liikuntatoimen päätöksentekijöinä nousisi.

Kunnilla on halutessaan mahdollisuus vaikuttaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon liikunnassa. Ensimmäinen askel tasa-arvoiseen liikuntaan on säännöllisin väliajoin laadittava kunnallisen liikuntatoimen tasa-arvosuunnitelma. Jotkut kunnat, kuten Helsinki, ovat jo tasa-arvosuunnitelman laatineet. Tasa-arvopolitiikan keinoja kunnissa ovat esimerkiksi lastenhoitopalvelujen tarjoaminen liikkujille, huomion kiinnittäminen liikuntapaikkojen sijaintiin ja ennen kaikkea kunnan liikuntarakentamispolitiikka. Kuntoliikuntasalien, kuten myös muiden liikuntapaikkojen yhteydessä voisi olla perheen pienimmille ohjattua toimintaa sekä lastenhoitopalvelu. Tällainen ratkaisu antaisi naisille, joille Suomessa edelleen lankeaa päävastuu perheen arjen sujumisesta, paremmat mahdollisuudet hoitaa omaa fyysistä ja psyykkistä kuntoaan. Lastenhoitopalvelu (hinnaltaan subventoitu) palvelisi sekä seuroissa liikuntaa harrastavia että kuntien liikuntapaikoilla itsenäisesti liikkuvia. Suomi (2000b, 150) esittää, että kaupunki vastaisi lapsiparkin valvojan palkkakustannuksista ja lapsiparkkiin sopivan tilan järjestämisestä. Seurat järjestäisivät itse liikuntatoiminnan. Idean toimivuutta voitaisiin kokeilla vuoden mittaisella kokeilujaksolla.

Ei vain naisten edun vaan koko perheen edun mukaista on rakentaa fyysisesti lähekkäin sellaisia liikuntapaikkoja, joissa kaikenikäiset naiset "vauvasta mummoon" ja miehet

"vauvasta vaariin" voivat harrastaa. Keskittämisenäkökulmaa unohtamatta erikoistuneita kunto- ja liikuntasaleja tulee rakentaa, kuten Suomi (2000a, 181) ehdottaa, mahdollisimman lähelle asuntoalueita (emt.). Jos ajatellaan liikuntapaikkojen etäisyyksiä, niin suurissa ja keskisuurissa kunnissa on tarvetta alueelliseen hajakeskittämiseen. Perheiden resurssit eivät riitä kuljettamaan jokaista perheen jäsentä päivittäin eri puolille kaupunkia. Kuntien alueellinen eriarvoisuus vaikuttaa sekä naisiin että miehiin. Monissa kunnissa liikuntaa voi rakennetussa ympäristössä harrastaa vain keskustassa. Syrjäkylillä ei rakennettua liikuntaympäristöä enää ole. Pinta-alaltaan pienissä kunnissa etäisyydet liikuntapaikkojen välillä eivät yleensä ole ongelma.

Haettaessa valtionapua liikuntapaikoille tulee kunnilla olla arvio naisten ja miesten osuuksista liikuntapaikan tulevasta käytöstä. Laskelmien teossa kunnat voivat käyttää apuna tässä tutkimuksessa kehitettyä mallia. Lisäksi tarvitaan selvitys siitä, mitkä ovat liikuntapaikan vaikutukset kunnan koko liikuntapaikkarakenteeseen ja liikuntatalouteen sukupuolinäkökulmasta tarkasteltuna. Näin päätöksentekijät voivat valtionavusta päättäessään arvioida, miten liikuntapaikka vaikuttaa eri sukupuolten liikuntamahdollisuuksiin kunnassa, miten kunnan liikuntarahoituksessa toteutuu sukupuolten välinen tasa-arvo ja kuinka kallista liikuntapaikan käyttö on naisille ja miehille.

8.3 Lajiliitot

8.3.1 Tulokset

Tutkittujen 29 lajiliiton liikuntamenot vuonna 1998 olivat noin *251 miljoonaa markkaa*. Menoista noin *33 prosenttia* eli noin *83 miljoonaa* markkaa käytettiin *naisten liikuntatoiminnan* järjestämiseen. Lajiliitoissa, joissa naisten prosenttiosuus jäsenistä oli suurin, naisiin kohdentuvien liikuntamenojen suhteelliset osuudet olivat suurimmat: Ringette-liitossa 100 prosenttia, SVoLi:ssa 98 prosenttia, Ratsastajainliitossa 90 prosenttia ja Taitoluisteluliitossa 85 prosenttia. Vastaavasti lajiliitoissa, joissa naisten prosenttiosuus jäsenistä oli pienin, naisiin kohdentuvien liikuntamenojen suhteelliset osuudet olivat pienimmät: Painiliitossa kaksi prosenttia, Moottoriliitossa kolme prosenttia, Jääkiekko-liitossa viisi prosenttia sekä Nyrkkeilyliitossa ja Painonnostoliitossa kahdeksan prosenttia. Ks. taulukko 14.

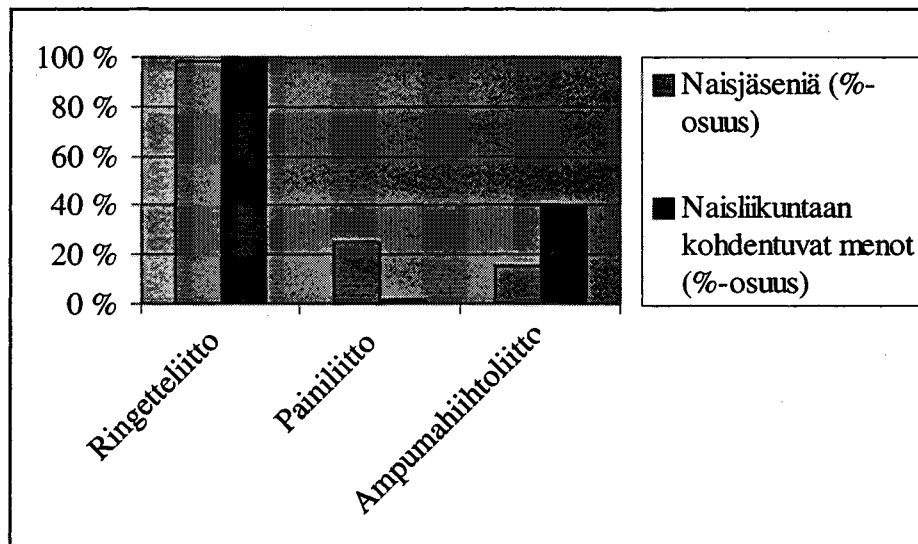
Lajiliitoissa oli yhteensä noin 1,7 miljoonaa jäsentä. Jäsenmäärien erot liittojen välillä olivat suuret. Jäsenistöltään pienintä lajiliittoa edusti Jousiampujaliitto noin 2 400 jäsenellään ja suurinta Palloliitto noin 430 000 jäsenellään. Keskiarvo oli noin 60 000 jäsentä. Suhteellisesti ottaen pienempiä liittoja oli enemmän, sillä alle 30 000 jäsentä oli 18 liitolla. Lajiliittojen jäsenistä keskimäärin 35 prosenttia (607 000 jäsentä) oli naisia. Naisjäsenien suhteelliset osuudet olivat suurimmat Ringetteliitossa (98 %), SVoLi:ssa (98 %), Ratsastajainliitossa (93 %) ja Taitoluisteluliitossa (85 %). Vähiten naisia oli Jääkiekkoliitossa (4 %), Ampujainliitossa (7 %), Jousiampujainliitossa (10 %) ja Painonnostoliitossa (10 %). (Ks. taulukko 14.)

TAULUKKO 14. Naisjäsenien määrät ja naisiin kohdentuvat menot tutkituissa lajiliitoissa v. 1998

LAJILIITOT 1998	JÄSENIÄ	NAISIA	OSUUS %	MENOT MK	NAISET	OSUUS %
Ampujainliitto	38 872	2 721	7 %	7 107 881	852 946	12 %
Ampumahiihtoliitto	15 770	2 366	15 %	2 173 442	869 377	40 %
Hiihtoliitto	202 600	81 040	40 %	20 259 035	5 064 759	25 %
Jousiampujainliitto	2 425	243	10 %	904 499	90 450	10 %
Judoliitto	10 000	3 000	30 %	2 259 331	677 799	30 %
Jääkiekkoliitto	100 000	4 000	4 %	45 038 266	2 251 913	5 %
Kanoottiliitto	7 758	2 488	32 %	1 146 987	332 626	29 %
Karateliitto	16 266	4 880	30 %	1 189 264	356 779	30 %
Koripalloliitto	85 000	31 450	37 %	12 249 474	4 899 790	40 %
Lentopalloliitto	90 500	44 345	49 %	13 307 006	5 988 153	45 %
Moottoriliitto	26 897	4 035	15 %	2 605 000	78 150	3 %
Nyrkkeilyliitto	14 350	6 171	43 %	1 391 686	111 335	8 %
Painiliitto	37 700	9 425	25 %	3 125 650	62 513	2 %
Painonnostoliitto	8 000	800	10 %	1 386 514	110 921	8 %
Palloliitto	430 000	64 500	15 %	41 449 205	6 217 381	15 %
Pesäpalloliitto	76 000	33 440	44 %	6 405 521	2 818 429	44 %
Purjehdijaliitto	28 760	5 464	19 %	4 255 991	851 198	20 %
Ratsastajainliitto	21 538	20 030	93 %	7 201 984	6 481 786	90 %
Ringetteliitto	6 400	6 272	98 %	1 552 761	1 552 761	100 %
Soutuliitto	3 000	1 200	40 %	888 326	266 498	30 %
Squashliitto	3 749	562	15 %	2 180 882	501 603	23 %
Sulkapalloliitto	6 306	1 892	30 %	1 833 395	605 020	33 %
Suunnistusliitto	79 600	23 880	30 %	10 679 115	4 592 019	43 %
SvoLi	131 743	129 108	98 %	14 210 465	13 926 256	98 %
Taitoluisteluliitto	9 856	8 378	85 %	3 458 163	2 939 439	85 %
Tennisiitto	16 919	4 737	28 %	4 747 411	1 424 223	30 %
Uimaliitto	26 000	10 400	40 %	5 301 754	2 120 702	40 %
Urheiluliitto	215 000	86 000	40 %	30 782 501	15 391 251	50 %
Voimisteluliitto	20 000	14 000	70 %	2 073 159	1 243 895	60 %
YHTEENSÄ	1 731 009	606 826	35 %	251 164 668	82 679 971	33 %

* Vuoden 1998 menot lähteestä Liikuntatoimen tilastoja 1998

Naisliikuntaan kohdentuvan rahoituksen vaihteluväli oli lajiliitoissa suuri; Painiliiton kahdesta prosentista Ringetteliiton 100 prosenttiin. Painiliiton jäsenistä 25 prosenttia oli naisia, mutta vain 2 prosenttia rahoista käytettiin naisten liikuntatoimintaan. Ampumahiihtoliiton jäsenistä taas 15 prosenttia oli naisia, mutta jopa 40 prosenttia rahoista käytettiin naisiin. Ringetteliitossa naisjäsenien osuus oli 98 prosenttia ja naisten liikuntatoimintaan kohdentui 100 prosenttia menoista. (Ks. kuvio 16.) Suurimmassa osassa lajiliittoa naisten liikuntatoimintaan kohdentuvat menot vastasivat kuitenkin suhteelliselta osuudeltaan naisjäsenistön määrää. Epäsuhta, joka joissakin lajiliitoissa ilmenee naisjäsenien suhteellisen osuuden ja heihin kohdentuvien menojen välillä, selittyy osittain kilpa- ja huippu-urheilijoiden määrällä kyseisissä lajiliitoissa. Kilpa- ja huippu-urheilu vaatii muita toimialoja enemmän rahoitusta.

KUVIO 16. Ääriesimerkkejä lajiliittojen naisliikunnan menojen ja naisten jäsenmäärien suhteesta

8.3.2 Pohdinta

Näyttää siltä, että sukupuolten tasa-arvo toteutuu lajiliittojen taloudessa naisten ja miesten jäsenmäärien suhteessa. Kuitenkaan näin pinnallinen tarkastelu ei välttämättä kerro koko totuutta. Esimerkiksi Painiliitossa naisjäseniä oli 25 prosenttia, mutta vain 2 prosenttia liikuntatoiminnan rahoituksesta kohdistui naisille. Tarkastelussa tulee myös ottaa huomioon, mihin rahaa käytetään. Kilpa- ja huippu-urheilu vaatii enemmän rahoitusta kuin muu toiminta. Sen avulla voidaan myös hankkia lisää rahaa, pelkät

korkeat jäsenmäärät eivät siihen riitä. Jos lajiliitoissa on paljon jäseniä, mutta vain vähän tai ei ollenkaan huippu-urheilua, on lajiliitolla yleensä vähemmän resursseja kuin jos tilanne olisi päinvastoin.

Jos lajiliitossa on esimerkiksi nais- ja miesjäseniä yhtä paljon, mutta vain miesten puolella on huippu-urheilua, niin rahankäyttö lajiliitossa painottuu miehiin. Vastaavasti rahaa käytetään enemmän myös naisiin, jos liitossa on menestyksestä naisten huippu-urheilua. Haastattelujen perusteella tosiasia lajiliitoissa oli se, että naisten avulla liittojen (yleisurheilua lukuun ottamatta) oli vaikea saada tulo-rahoitusta. Monessa liitossa (esim. jääkiekkoliitto) naisiin panostettiin rahallisesti enemmän kuin naisten osuus tulorahoituksesta oli.

8.4 Liikuntaseurat

8.4.1 Tulokset

Tutkimuksen perusaineistona oli liikunnan kehittämiskeskuksen tutkimus liikuntaseurojen taloudesta vuosina 1998-2000 (Puronaho & Matilainen 2000). Kaikkien *suomalaisten liikuntaseurojen menot* olivat yhteensä noin 2 562 miljoonaa markkaa. Seurojen menoista noin 26 prosenttia eli 666 miljoonaa markkaa käytettiin *naisten liikuntaan*. Vuosien 1998-2000 välillä naisiin käytettyjen menojen suhteellinen osuus pysyi suurin piirtein samana.

Kyselyyn vastanneissa 507 seurassa oli vuonna 1998 yhteensä 161 461 jäsentä. *Jäsenistä 37 prosenttia oli naisia*. Vastanneiden seurojen *menot* olivat yhteensä noin 189 miljoonaa markkaa. *Naisten liikuntatoimintaan* seurät käyttivät yhteensä noin 46 miljoonaa markkaa eli 26 prosenttia menoistaan. Yksittäiset seurät käyttivät pääsääntöisesti rahaa naisiin ja miehiin samassa suhteessa naisten ja miesten jäsenosuuksien kanssa. Keskimäärin naisten jäsenosuuden ja naisiin käytettyjen rahojen välillä oli 11 prosenttiyksikön ero. Ero muodostui siitä, että miesvaltaiset seurät käyttivät toimintaansa rahaa keskimäärin huomattavasti enemmän kuin naisvaltaiset seurät. Lineaarisuutta havaittiin, kun tarkasteltiin 10, 20 ja 100 menoiltaan suurinta seuraa. Ero naisten jäsenosuuden ja naisiin käytettyjen rahojen välillä oli kymmenen suurimman seuran kohdalla 31 prosenttiyksikköä, 20 suurimman kohdalla 22 prosenttiyksikköä ja sadan suurimman koh-

dalla 14 prosenttiyksikköä. Naisiin käytetyn rahan suhteellinen osuus oli sitä vähäisempi mitä suuremmista seuroista oli kyse. Vastaavasti olisi vähentynyt myös naisten jäsenosuus ilman Turun Urheiluliittoa. Turun Urheiluliitossa oli 6000 jäsentä (neljäsosa top 20:n ja puolet top 10:n jäsenistä), joista 4700 oli naisia. (Ks. taulukko 15.)

TAULUKKO 15. Liikuntaseurojen naisjäsenet ja naisliikuntaan kohdentuvat menot v. 1998 (mukaillen Puronaho & Matilainen 2000)

	Seuroja	Jäseniä	Naisjäseniä	%-osuus	Menot (mk)	Naiset (mk)	%-osuus
Kaikki	507	161 461	60 366	37 %	189 104 534	45 543 196	26 %
Top 100	100	75 714	27 662	37 %	152 904 224	33 165 360	23 %
Top 20	20	27 001	11 449	42 %	84 573 517	16 074 908	20 %
Top 10	10	13 450	6 067	45 %	61 000 000	8 355 000	14 %

Miesvaltaisten seurojen menot olivat yhteensä noin 80 prosenttia kaikkien seurojen menoista. Kokonaismenoiltaan suurimmissa seuroissa harjoitettiin pääasiassa miesten toimintaa, kuten jääkiekkoa ja palloilua. Erityisesti itsepuolustuslajeja ja ammuntaa harjoittavat seurukset sekä seurukset, joissa oli naishuippu-urheilua, käyttivät naisiin enemmän rahaa kuin mitä naisten jäsenosuus kyseisissä seuroissa oli. Seurakoon mukaisessa tarkastelussa havaittiin, että pienet alle sadan jäsenen seurukset käyttivät naisiin rahaa keskimäärin vähemmän suhteessa naisten jäsenosuuteen (ero 19 prosenttiyksikköä) kuin muut seurukset. Seurakoon kasvaessa rahankäyttö suhteessa jäsenosuuteen tasoittui, eron hävitessä kokonaan suurissa yli tuhannen jäsenen seuroissa. Suurin osa seuroista, jotka vuosina 1998-2000 olettivat eniten kasvattavan menojaan, käyttivät keskimääräistä enemmän rahaa miehiin. Sadan eniten kasvavansa olettavan seuran joukosta neljäntoista seuran toiminta oli sata prosenttisesti miehille suunnattua, neljän seuran taas sataprozenttisesti naisille suunnattua. Naisiin käytettyjen menojen keskimääräinen suhteellinen osuus ei näissä sadassa seurassa muuttunut kyseisellä aikavälillä vaan pysyi samassa 24 prosentissa.

8.4.2 Pohdinta

Tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, määräävä tekijä seuroissa käytettävissä olevien resurssien suhteen on kilpa- ja huippu-urheilu. Kilpa- ja huippu-urheilun avulla seurukset voivat hankkia lisää rahaa, kun taas pelkät korkeat jäsenmäärät eivät siihen riitä.

Jos seurassa on paljon jäseniä, mutta vain vähän tai ei ollenkaan kilpa-urheilua, on seuralalla vähemmän resursseja kuin jos tilanne olisi päinvastoin. Lähes vastaava rahanjaon periaate pätee, jos asiaa tarkastellaan sukupuolinäkökulmasta. Jos seurassa on esimerkiksi nais- ja miesjäseniä yhtä paljon, mutta vain miesten puolella on kilpaurheilua, niin rahankäyttö seurassa painottuu miehiin. Vastaavasti rahaa käytetään enemmän myös naisiin, jos seurassa on menestyksekkästä naisten kilpaurheilua. Jos seurassa kuitenkin on naisten ja miesten vastaavan tasoista kilpaurheilua molempia yhtä paljon, niin yleensä miehiin käytetään rahaa naisia enemmän. Tämä johtuu median ja sponsoreiden suuremmasta kiinnostuksesta miehiä kohtaan ja miesurheilun naisia suuremmista katsojaluvuista. Miesten urheilun avulla seuralle hankitaan enemmän rahaa kuin naisten avulla. Miesten kilpaurheiluun myös käytetään enemmän rahaa kuin naisten kilpaurheiluun. Seuran naiskilpaurheilu voi saavuttaa kunnassa hallitsevan aseman (esim. pesäpallossa Viinijärven Urheilijat ja Lapuan Virkiä), jos ei omassa seurassa eikä myöskään kunnan muissa seuroissa ole vastaavan tasoista tai lähes vastaavan tasoista miesten kilpaurheilua, kuten jääkiekkoa tai jalkapalloa. Tällaisessa tilanteessa median, sponsoreiden ja katsojien huomio kiinnittyy naisiin.

Tutkimustulokset kertovat, että ns. naishuippu-urheiluseurojen lisäksi itsepuolustuslajeja ja ammuntaa harjoittavat seurat käyttivät enemmän rahaa naisiin kuin mitä naisten jäsenosuus seuroissa oli. Tämä johtui luultavasti siitä, että seurat järjestivät erityisesti naisille suunnattuja kursseja. Kursseille osallistuivat pääasiassa muut kuin seuran omat jäsenet. Tällaisen toiminnan kysyntä saattaa kertoa elämästä tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa. Naiset ehkä kokevat olonsa turvattomaksi ja uhatuksi, minkä vuoksi he haluavat oppia puolustamaan itseään. Puolustusvalmiuksien myötä tunne oman elämänhallinnan lisääntymisestä kasvaa.

Seurakoon mukaisessa tarkastelussa havaittiin, että pienet alle sadan jäsenen seurat käyttivät naisiin keskimäärin vähemmän rahaa suhteessa naisten jäsenosuuteen kuin suuremmat seurat. Pienet seurat käyttivät myös jäsentä kohti puolet enemmän rahaa kuin suuret seurat. Suuri ero naisiin käytetyn rahan ja naisten jäsenosuuden välillä johtui todennäköisesti siitä, että pienten seurojen joukossa oli sellaisia miesvaltaisia seuroja, joiden menot olivat hyvin suuret (SM-tason kilpaurheiluseurat, kuten jääkiekkoseurat). Jo muutama tällainen seura riittää kasvattamaan eron suureksi. Naisliikunnan tulevaisuus seuroissa ei näytä valoisalta myöskään, jos tarkastellaan niitä seuroja, jotka aikoi-

vat eniten kasvattaa menojaan vuosien 1998-2000 välillä. Niistä oli suurempi osa täysin miesten kuin täysin naisten liikuntaan suuntautuneita seuroja. Näiden tulosten mukaan näyttää siltä, että jatkossa erot seurojen rahoittaman naisliikunnan ja miesliikunnan välillä kasvavat entisestään.

8.5 Kotitaloudet

8.5.1 Tulokset

Tutkimuksen perusaineistona oli Tilastokeskuksen tekemä tutkimus kotitalouksien henkilökohtaisista kulutusmenoista. Tilastokeskuksen aineiston rinnalla käytettiin Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimusaineistoa liikuntapaikka-palveluista ja kansalaisten tasa-arvosta (Suomi 2000a).

Vuosina 1994-96 kotitalouksien liikuntamenot olivat 5,3-6,3 miljardia markkaa ja vuonna 1998 5,9-7,2 miljardia markkaa. Liikuntapalvelumenot eivät em. vuosien välillä muuttuneet, liikuntatavaramenot sen sijaan kasvoivat vuosien 1994-96 1,7-2,5 miljardista markasta vuoden 1998 2,4-3,5 miljardiin markkaan. Vuonna 1998 liikuntapalvelumenot muodostivat pääosan 52-60 prosenttia kaikista kotitalouksien liikuntamenoista. Suurin osa liikuntapalvelumenoista aiheutui matkakustannuksista. Toiseksi eniten, mutta kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin matkakustannukset, liikuntapalvelumenoja aiheuttivat varsinaiset liikuntapalvelumaksut, kuten pääsyliput uimahalleihin ja maksut eri pelivuoroista. Kolmantena olivat majoituspalveluista ja liikuntamediasta aiheutuvat menot. Liikuntatavaroiden osuus liikuntamenoista oli 40-48 prosenttia. Liikuntatavaramenoista urheiluvälineiden osuus oli lähes puolet. Toiseksi eniten menoja aiheuttivat liikuntavaatteet, kolmantena olivat liikuntajalkineet. (Ks. taulukko 16.)

TAULUKKO 16. Kotitalouksien liikuntamenot Suomessa vv. 1994-96 ja 1998

MENORYHMÄ	VV. 1994-96	V. 1998
Liikuntatavarat	1,7 - 2,5 Mmk	2,4 - 3,5 Mmk
Liikuntapalvelut	3,6 - 3,8 Mmk	3,6 - 3,8 Mmk
Yhteensä	5,3 - 6,3 Mmk	5,9 - 7,2 Mmk

Taulukkoon 17. on koottu naisten ja miesten liikuntamenot vuonna 1998 (mk/hlö/vuosi). Yksityiskohtaisemmat tiedot taulukon menoluokkien sisällöstä selviää liitteestä 15. *Naisten liikuntamenot vuonna 1998* olivat keskimäärin *noin 1000-1200 markkaa/vuosi (41 %)* ja miesten liikuntamenot noin 1400-1700 markkaa/vuosi (59 %). *Liikuntatavaroihin naiset kuluttivat 366-535 markkaa/vuosi (39 %)*, kun taas miesten menot liikuntatavaroihin olivat 579-828 markkaa/vuosi (61 %). Liikuntatavaroista naiset kuluttivat miehiä enemmän liikuntavaatteita (55 %). Miehet kuluttivat naisia enemmän liikuntajalkineita (57 %) sekä huomattavasti enemmän urheiluvälineitä (71 %). Kaikista liikuntamenoista liikuntapalvelumenot olivat suuremmat kuin liikuntatavaramenot. *Naisilla kului liikuntapalveluihin eli palvelumaksuihin, matkustuskustannuksiin, majoituspalveluihin ja median seuraamiseen 598-649 markkaa/vuosi (43 %)* ja miehillä 793-839 markkaa/vuosi (57 %). Palvelumaksuja naiset maksoivat miehiä enemmän (53 %). Palvelumaksuista liikunta- tanssi- ja ratsastustunteihin naisilla kului rahaa miehiin verrattuna kolminkertaisesti ja urheilu- ja liikuntaleireihin kaksinkertaisesti. Urheilukilpailujen pääsylippuihin miehiltä taas kului rahaa naisia selvästi enemmän. Uimahalli-, hiihtohissi- ja pelivuoromaksuihin naiset ja miehet kuluttivat rahaa yhtä paljon. Matkustuskustannukset olivat miehillä naisia selvästi korkeammat, kun taas majoituskustannuksia oli naisilla hieman miehiä enemmän. Liikuntamedian seuraamisessa miesten menot olivat naisten menoja hieman suuremmat.

TAULUKKO 17. Naisten ja miesten liikuntamenot v. 1998 (mk/hlö/vuosi)

MENORYHMÄ	NAISET MK		%	MIEHET MK		%		
Liikuntavaatteet	149	-	251	55 %	124	-	207	45 %
Liikuntajalkineet	63	-	75	43 %	81	-	99	57 %
Urheiluvälineet	154	-	209	29 %	374	-	522	71 %
Liikuntatavarat yhteensä	366	-	535	39 %	579	-	828	61 %
Palvelumaksut		220		53 %		192		47 %
Matkustuskustannukset		264		35 %		492		65 %
Majoituspalvelut	53	-	102	52 %	50	-	94	48 %
Liikuntamedia	61	-	63	48 %	67	-	69	52 %
Liikuntapalvelut yhteensä	598	-	649	43 %	801	-	847	57 %
Liikuntatavarat ja - palvelut	964	-	1184	41 %	1380	-	1675	59 %

Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000a) tulokset tukevat Naisten liikuntatalous -tutkimuksen tuloksia naisten ja miesten suhteellisista osuuksista kaikista liikuntamenoista. Kun lasketaan yhteen Suomen tutkimuksessa selvitettyt naisten liikuntamenot ja miesten liikuntamenot vuonna 1998, niin saadaan selville, että naisten yhteenlasketut liikuntamenot olivat 39 prosenttia ja miesten 61 prosenttia kaikista liikuntamenoista. Markkamääräinen arvio liikuntamenoista oli Suomen tutkimuksessa kuitenkin suurempi kuin Tilastokeskuksen tietoihin perustuvassa tutkimuksessa. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että Suomen tutkimuksessa oli vastaajien joukossa suhteessa enemmän liikunnallisesti aktiivisia ja suhteessa vähemmän liikunnallisesti passiivisia kuin tutkimuksen koko perusjoukossa (kaikki Suomessa asuvat 15-74 -vuotiaat henkilöt).

Vuosien 1994-96 ja vuoden 1998 välillä ei naisten ja miesten liikuntamenojen suhteessa tapahtunut juurikaan muutoksia. Ainoa huomioon ottamisen arvoinen muutos oli palvelumaksujen ja majoituskustannusten kohdalla. Vuosina 1994-96 kului miehiltä niihin enemmän rahaa kuin naisilta, mutta vuonna 1998 tilanne kääntyi päinvastaiseksi. Liikuntamenot sen sijaan muuttuivat. Naisten liikuntamenot kasvoivat kyseisellä aikavälillä noin 20 prosenttiyksikköä, miesten hieman vähemmän 17 prosenttiyksikköä. Vuosilta 1994-96 ei ollut matkakustannuksista tutkimustietoa. Jotta eri tutkimusvuodet saatiin keskenään vertailukelpoisiksi poistettiin matkakustannukset vuoden 1998 liikuntamenoista.

8.5.2 Pohdinta

Liikuntatavaroista naiset käyttivät miehiä enemmän rahaa vaatteisiin, kun taas miehet käyttivät naisia enemmän rahaa jalkineisiin ja etenkin urheiluvälineisiin. Naiset käyttivät rahaa kaikkiin vaatteisiin keskimäärin miehiä enemmän. Kun naisten vaatemenosta laskettiin yhtä suuri osuus liikuntavaatemenoiksi kuin miesten vaatemenosta, olivat naisten liikuntavaatemenojen miesten menoja korkeammat. Naisten miehiä suurempi liikuntavaatteisiin panostaminen voi kertoa mm. siitä, että naiset harrastavat miehiä enemmän esteettisempää liikuntaa, jossa myös vaatetuksen merkitys korostuu. Pohtia kuitenkin voidaan, onko liikuntavaatemenojen osuus kaikista vaatemenosta molemmilla sukupuolilla todellisuudessa sama. Saattaa olla, että naisilla on vaatteista miehiä suurempi osa muita vaatteita kuin liikuntavaatteita. Ovathan miesten menot naisten me-

noja selvästi korkeammat myös liikuntajalkineissa ja urheiluvälineissä. Liikuntajalkinemenojen kohdalla taas on syytä pohtia sitä, käyttävätkö molemmat sukupuolet liikuntajalkineita yhtä paljon itse liikuntatarkoitukseen. On mahdollista, että miehillä liikuntajalkineet ovat naisia enemmän muussa kuin liikuntakäytössä. Miehet käyttivät enemmän rahaa urheiluvälineisiin, koska miehet myös harrastavat naisia enemmän kalliita urheiluvälineitä vaativia lajeja, kuten jääkiekkoa ja golfia.

Naisilla kului miehiä enemmän rahaa *liikuntapalveluiden* palvelumaksuihin. Palvelumaksuista uimahalli-, hiihtohissi- ja pelivuoromaksuihin naiset ja miehet kuluttivat rahaa yhtä paljon, sillä uimahallit, laskettelurinteet ja vuokrattavat pelikentät ovat kummankin sukupuolen lähes yhtä aktiivisesti käyttämiä liikuntapaikkoja. Naiset maksoivat palvelumaksuja miehiä enemmän pääasiassa siitä syystä, että naiset kävivät miehiä enemmän maksullisilla liikunta-, tanssi- ja ratsastustunneilla. Näillä ohjatuilla tunneilla käyviä naisia oli vähän, mutta tämä pieni joukko uhrasi tunteihin huomattavia summia rahaa vuodessa. Sekä tuloilla että myös naisen elämänkaaren vaiheella on merkitystä sille, voidaanko näitä kalliita liikuntapalveluita käyttää. Hyvätuloisilla naisilla on mahdollisuus käydä maksullisilla liikuntatunneilla. Perheettömillä naisilla ja niillä naisilla, joiden lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa, on enemmän rahaa käytettävissä kuin niillä naisilla, joilla on perhe tai joiden lapset asuvat vielä kotona. Tätä tukee tutkijan omat havainnot mm. Tampereen yksityisten kuntoliikuntasalien asiakkaiden iästä. Asiakkaat jakautuvat ikänsä puolesta kahteen pääryhmään; 20-30 -vuoden iässä oleviin nuoriin naisiin (suurin osa) ja myöhäisessä keski-ikässä oleviin naisiin.

Vaikka naiset maksavat miehiä enemmän liikuntapalveluiden palvelumaksuja, kuluttavat naiset liikuntaan kaiken kaikkiaan miehiä selvästi vähemmän (naiset 41 %, miehet 59 %). Kuntien liikuntapaikkoja käyttävät pääasiassa miehet. Kuntien liikuntapaikat ovat suurimmalta osin paikallisten seurojen käytössä. Seuroissa liikkuvien enemmistö on miehiä. Kuntien liikuntapaikoilla liikkuminen on usein käyttäjälle huomattavan edullista verrattuna yksityisten liikuntapalveluiden hintoihin.

Suomen (2000a) tutkimus tukee edellä olevia johtopäätöksiä. Suomen mukaan miehet (71 %) pystyivät melko selvästi naisia (61 %) paremmin harrastamaan liikuntaa haluamansa määrän. Naiset esittivät harrastamattomuuden syiksi miehiä selvästi useammin sekä perheen että liikuntalajin ja -paikan puutteen. Liikuntapaikkojen käyttömaksuja

pitivät liian korkeina etenkin naiset (28 % naisista ja 25,5 % miehistä). Erityisesti kuntoliikuntasaleja naiset pitivät liian kalliina. Liikuntapaikkamaksujen suuruus vaikutti naisiin miehiä useammin kielteisesti. (Emt., 100-102 ja 165.) Jos naisten liikuntaharrastamismahdollisuuksia halutaan parantaa tulee sekä lisätä naisten käyttämien liikuntapaikkojen määrää että alentaa näiden liikuntapaikkojen käyttömaksuja.

8.6 Työpaikkaliikunta

Liikuntapaikkapalvelut ja -kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000a) vastajista yli 10 prosenttia sai työnantajalta taloudellista tukea liikunnan harrastamiseen. Työnantajat tukivat enemmän miesten kuin naisten liikuntaa. Naiset saivat tukea keskimäärin 19 markkaa kuukaudessa ja miehet 29 markkaa kuukaudessa. Naisten osuus työnantajien rahoittaman liikunnan määrästä oli siis 40 prosenttia. Ks. taulukko 18.

TAULUKKO 18. Työnantajan tuki naisten ja miesten liikuntaan v. 1998 mk/kk (Suomi 2000a)

	NAISET	MK	%	MIEHET	MK	%
0 mk	1399			1163		
1 - 30 mk	38			26		
31 - 50 mk	37			39		
51 - 100 mk	57			56		
101 - 290 mk	22			31		
300 - 1000 mk	21			38		
yli 1000 mk	4			4		
Yhteensä	1578			1357		
Keskiarvo		19 mk	40 %		29 mk	60 %

Näiden tulosten perusteella työpaikkaliikunnan rahoituksen tarkastelu jää hyvin pinnalliseksi, eikä johtopäätöksiä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisesta työpaikkaliikunnan rahoituksessa voida juurikaan tehdä. Naisten ja miesten työpaikkaliikunnan rahoituksen perusteelliseksi kartoittamiseksi tulisi selvittää mm., a) kuinka suuri osa naisista ja miehistä harrastaa työpaikkaliikuntaa, b) kuinka suuri on työpaikkaliikunnan kysyntä suhteessa sen tarjontaan naisten ja miesten keskuudessa, c) millaisia työpaikkaliikuntalajeja naiset ja miehet harrastavat, d) mitkä ovat naisten ja miesten harrastaman työpaikkaliikunnan aiheuttamat kustannukset, d) onko työnantajien rahoittaman liikun-

nan määrässä eroja nais- ja miesvaltaisten alojen välillä sekä e) onko työnantajien rahoittaman liikunnan määrässä eroja eri kokoisten työpaikkojen välillä. Lisäksi työpaikkaliikunnan rahoituksesta olisi kiinnostavaa tietää naisten ja miesten oman rahan käytön osuus. Suomen Gallup Oy ja Suomen Kuntourheilun Edistämisseätiö selvittivät em. kysymyksiä työpaikkaliikuntatutkimuksessaan vuonna 1994. Koska tutkimus on useita vuosia vanha, ei sen tuloksia tässä esitellä.

9 TASA-ARVOISEEN LIIKUNTARAOITUKSEEN - POHDINTAA JA SUOSITUKSIA

Tutkimustulokset osoittavat, että Suomessa miesten liikuntaan käytetään enemmän rahaa kuin naisten liikuntaan. Näin siitä huolimatta, että naiset ovat keskimäärin aktiivisempia liikunnan harrastajia kuin miehet. Tutkimustulosten mukaan valtion liikuntamenot olivat noin 497 miljoonaa markkaa vuonna 1998. Valtion liikuntamenoista naisten liikuntaan käytettiin 39 prosenttia. Kunnat rahoittivat liikuntaa yhteensä noin 2,3 miljardilla markalla. Menoista 38 prosenttia kohdentui naisten liikuntatoimintaan. Lajiliittojen liikuntamenoista, jotka olivat yhteensä noin 308 miljoonaa markkaa, 33 prosenttia käytettiin naisliikuntaan. Suomen noin seitsemän tuhannen liikuntaseuran menot olivat yhteensä noin 2,6 miljardia markkaa. Liikuntaseurojen menoista 26 prosenttia kohdentui naisille. Kotitalouksien liikuntamenot olivat noin 6-7 miljardia markkaa. Kotitalouksien menoista naisten osuus oli 41 prosenttia. Työnantajat tukivat miesten liikuntaharrastamista naisia enemmän.

Sukupuolten välinen tasa-arvo näyttää liikuntarahoituksessa toteutuvan lajiliitoissa. Lajiliitot käyttivät rahaa naisliikuntaan suurin piirtein samassa suhteessa naisten jäsenosuuden kanssa. Liikuntaseuroissa naisten suhteellinen osuus jäsenistä oli suurempi kuin naisten suhteellinen osuus rahoituksesta. Suomalaiset naiset ovat keskimäärin aktiivisempia liikunnan harrastajia kuin miehet, mutta siitä huolimatta niin valtio, kunnat, kotitaloudet kuin työnantajatkin käyttivät enemmän rahaa miesten liikuntaan.

Tutkimuksen tulosten perusteella näyttää siltä, että tärkeä tekijä seuroissa käytettävissä olevien resurssien suhteen on kilpa- ja huippu-urheilu. Kilpa- ja huippu-urheilun avulla seurat voivat hankkia lisää rahaa, kun taas pelkät korkeat jäsenmäärät eivät siihen riitä. Jos seurassa on esimerkiksi nais- ja miesjäseniä yhtä paljon, mutta vain miesten puolella on kilpaurheilua, niin rahankäyttö seurassa painottuu miehiin. Vastaavasti rahaa käytetään enemmän myös naisiin, jos seurassa on menestyksestä naisten kilpaurheilua. Jos seurassa kuitenkin on naisten ja miesten vastaavan tasoista kilpaurheilua molempia yhtä paljon, niin miehiin käytetään yleensä rahaa naisia enemmän. Tämä johtuu miesurheilun naisia suuremmista katsojaluvuista ja sponsoreiden suuremmasta kiinnostuksesta miehiä kohtaan. Myös lajiliittojen kohdalla määräävä tekijä näyttää olevan huippu-urheilu. Ra-

hanjako naisten ja miesten välillä näyttää lajiliitoissa toimivan saman tyyppisin periaattein kuin seuroissa.

Naiset harrastavat tai joutuvat harrastamaan kustannuksiltaan keskimäärin halvempaa liikuntaa kuin miehet. Poikkeuksena tästä ovat yksityiset kuntoliikuntasalit (jumpat, spinning, kuntosali). Naisliikunta on kaupallistunut huomattavasti, mikä johtuu naisliikunnan suuresta kysynnästä. Yksityisten liikuntapalveluiden hinnat ovat kalliita, sillä liiketaloudellisilla periaatteilla toimivien yritysten perimmäinen tavoitehan on tuottaa voittoa. Julkisen sektorin tulisi kiinnittää huomiota epätasapainoon naisten ja miesten liikunnan rahoituksen välillä. Yksityisen sektorin markkinarako naisliikuntaan johtuu mm. siitä, että julkinen sektori ei tue eikä ole tukenut riittävästi naisten liikuntatoimintaa.

Kunnissa liikuntarahojen jakautuminen naisille ja miehille riippuu kunkin kunnan liikuntapaikkarakenteesta. Kunnat ovat hyvin erilaisia toiminnaltaan ja rakenteeltaan. Liikuntapaikkojen erilaisesta käytöstä tai käyttöoikeuksista johtuu, että jos kunnassa on esimerkiksi uimahalli mutta ei jäähallia, niin sukupuolten väliset erot rahoituksessa eivät ole kovin suuret. Jos taas kunnassa on jäähalli mutta ei uimahallia, niin eroja miesten hyväksi syntyy helposti. Tutkimustuloksista nähdään, että naiset ja miehet käyttävät lähes yhtä paljon sellaisia liikuntapaikkoja, joihin ei ole vuoroja jaettu. Sen sijaan niillä liikuntapaikoilla, joilla vuorot jaetaan, käyttöajan saavat miehet. Kuntien liikuntarakentaminen ohjaa julkisen sektorin tukemaa liikuntatoimintaa vuosiksi eteenpäin.

Vuosien 1988-1992 liikuntapaikkasuunnitelman laatinut työryhmä esitti, että erityisesti naisten harrastamien liikuntamuotojen vaatimat tilat ja olosuhteet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon liikuntapaikkojen suunnittelussa ja rahoitusta koskevassa päätöksenteossa. Suurin osa valtion liikuntapaikkarakentamiseen suuntaamista avustuksista kohdentui edelleen vuonna 1998 miehille. Vuosien 1995 ja 1998 välillä tehdyn seuran mukaan naisille kohdentuva osuus liikuntarakentamisavustuksista ei ollut juurikaan muuttunut. Naisten miehiä suurempi osuus kohtuliikunnan harrastajina, naisille suunnattujen yksityisten liikuntapalvelujen kukoistus sekä erityisesti naisille suunnattujen liikuntapaikkojen puute ovat viestejä siitä, että naisten käyttämien liikuntapaikkojen rakentamista tulisi lisätä.

Mistä johtuu, että naisten liikuntaharrastamiseen käytetään miehiä vähemmän rahaa? Vastausta voidaan lähteä etsimään *naisen asemasta suomalaisessa liikuntakulttuurissa, suomalaisen liikunnan rahoitusjärjestelmästä ja länsimaisen johtamis- ja päätöksentekojärjestelmän rakenteista*. Perussyy epätasa-arvoiseen rahoitukseen sukupuolten välillä löytyy naisten miehiä vähäisemmästä näkyvyydestä suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Ns. näkymättömyyden lähteitä on neljä. Ensimmäiseksi länsimaisen liikunnan ja urheilun *historia on miehinen*. Toiseksi naiset osallistuvat miehiä vähemmän *organisoituun liikuntaan, kilpailutoimintaan ja penkkiurheiluun*. Kolmanneksi naiset ovat miehiä vähemmän esillä *tiedotusvälineissä*. Neljänneksi naiset ovat selvänä vähemmistönä liikunnan *johto- ja päätöksentekotehtävissä*. Naisten näkymättömyys heijastuu liikunnan rahoituksen jakautumiseen sukupuolten välillä.

Länsimaisen liikunnan ja etenkin urheilun *historia on miehinen*. Naiset ovat tulleet mukaan liikuntakulttuurin miehiä myöhemmin. Ei tarvitse mennä ajassa sataakaan vuotta taaksepäin, kun naisten osallistumista kilpaurheiluun pidettiin naisille sopimattomana ja naisten terveydelle haitallisena. Terveyttä edistävän kuntoliikunnan sen sijaan nähtiin olevan naisille sopivaa ja sosiaalisesti hyväksyttävää toimintaa. Vaikka keskustelu kilpa-urheilun sopivuudesta naisille on jäänyt taka-alalle, keskustelu naisille sopivista ja sopimattomista urheilulajeista jatkuu. Tulee muistaa, että vaikka yhteiskunta muuttuu huimaa vauhtia, niin sukupuolten väliset suhteet muuttuvat hyvin hitaasti. Ne ovat sisäänrakennetut syvälle historiallisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Naisten asema on liikuntakulttuurissa sadassa vuodessa parantunut huomattavasti. Siitä huolimatta naiset kohtaavat edelleen tänä päivänä samoja ongelmia, joiden parissa aikaisempien sukupolvien naiset ovat kamppailleet. Jotta aiemmin tehtyä työtä ei heitetäisi hukkaan, on tärkeää tietää edeltäjien teoista ja tekojen tuloksista.

Tutkimuksissa on todettu, että *naisilla* on perhevelvoitteiden vuoksi *miehiä vähemmän* käytettävissä olevaa *vapaa-aikaa*. Tämän lisäksi naisten liikuntaharrastamista rajoittaa miehiä useammin sopivien *liikuntalajien ja -paikkojen puute ja kalleus*. Tästä seuraa, että monella naisella liikkumismahdollisuudet ovat huonot – usein kodin lähipiirissä toteutettu ulkoliikunta on ainoa mahdollinen vaihtoehto. Juoksu- ja kävelylenkkeily ovat ilmaisia liikkujalle ja ajankäytöllisesti erittäin tehokkaita. Tosin synkät pilvet varjostavat myös tätä naisten suosimaa liikuntaa. Erityisesti pimeään aikaan naisten ei ole enää turvallista liikkua yksin kaikkialla ulkona (metsätiet, syrjäiset alueet, puistot jne.).

Naisten asemaa liikunnan rahanjaossa heikentää se, että suomalainen liikunnan *rahoitusjärjestelmä suosii miestä ja ennen kaikkea ns. miesmallista kilpa- ja huippu-urheilua*. Sekä liikuntapolitiikan että yhteiskuntapolitiikan ns. kovat arvot ovat suosineet ja suosivat edelleen miehistä sankaruutta. Esimerkiksi liikuntarakentamista, joka määrää toteutuvan liikuntatoiminnan vuosikymmeniksi eteenpäin, ohjaa usein kilpa- ja huippu-urheilun tarpeet. Milloin tarvitaan uusi kansainväliset standardit täyttävä jääkiekkoareena ja milloin kansallisen lajiliiton vaatimusten mukaiset katsomorakenteet jokaiselle jalkapallon pääsarjatason paikkakunnalle. Tällaisille hankkeille löytyy yleensä raha helpommalla kuin tavallisten liikunnan harrastajien tarpeista lähtevän liikunta- paikan rakentamiselle tai uudistamiselle. Kilpa- ja huippu-urheilu yhdistettynä miehisiin ja vahvoihin lajeihin tekee väistämättä eroa naisten ja miesten liikunnan rahoituksen välille.

Tiedotusvälineiden luoma vaikutelma naisurheilusta vähemmän tärkeänä ja alempiarvoisena kuin miesurheilu (esim. naisurheilun vähäinen määrä mediassa, vertaaminen miesurheilijoihin) vaikuttaa naisten asemaan niin liikunnassa yleensä kuin liikuntamarkkojen jaossa. Huolestuttavinta on median vaikutus lapsiin ja nuoriin, joiden kyvyt eivät vielä riitä median luotettavuuden arvioimiseen ja kyseenalaistamiseen. Naisurheilijoiden vähäinen näkyvyys vähentää tyttöjen kiinnostusta urheiluun. Naisurheilijoiden saama vähäinen tai epäasiallinen julkisuus toimii usein ns. dismotivaattorina myös itse naisurheilijoille. Näkyvyyden puuttuessa kaikkien urheilijoiden ei ole helppo motivoitua määrätietoiseen harjoitteluun ja muuhun kilpailuun valmistautumiseen sekä ylipäättään urheilu-uran jatkamiseen. Etenkin nuorelle ja lupaavalle urheilijalle näkyvyydellä on merkitystä. Tiedotusvälineiden valta ulottuu lasten, nuorten ja aikuisurheilijoihin lisäksi myös lasten ja nuorten vanhempiin, poliitikkoihin, liikuntajohtajiin ja muihin liikunnan päätöksentekijöihin sekä sponsoreihin. Perheen tytön liikuntaharrastamista ei aina tueta samalla tavalla kuin perheen pojan. Koska miehet ovat enemmän esillä, kiinnittyy penkkiurheilijoiden sekä poliitikkojen ja liikuntapäätäjien huomio ensisijaisesti miesurheiluun. Esimerkiksi liikuntarakentamispäätöksiä ohjaa usein ns. miehinen kilpa- ja huippu-urheilu. Sponsoreiden huomio kiinnittyy miesurheilijoihin, koska tiedotusvälineet ja sen myötä suuri yleisö on kiinnostunut miehistä.

Näkymättömyyden lähteitä ovat myös *johtaminen, päätöksenteko ja valta*. Suomessa naisten asema johto- ja päätöksentekotehtävissä on viimeisen kolmenkymmenen vuoden

aikana hyvinvointivaltion rakentamisen ja naisten työssäkäynnin lisääntymisen myötä parantunut huomattavasti. Tästä muutoksesta huolimatta naiset ovat edelleen selvänä vähemmistönä, etenkin liikunnan alueella. Osa liikuntatutkijoista uskoo naisjohtajien ja –päättöksentekijöiden vähäisen määrän aiheuttavan sen, ettei naisten liikuntaan kiinnitetä yhtä paljon huomiota kuin miesten liikuntaan. Tutkijoiden mukaan naisilla ja miehillä tulee olla yhtäläiset vaikutusmahdollisuudet, jotta molemmat sukupuolet voivat tasapuolisesti osallistua liikunnan resurssien jakoon. Naisten liikuntatalous – tutkimuksen tulosten valossa näyttää siltä, että tutkijat ovat oikeassa. Päättöksentekijämiehet ovat tehneet ennen kaikkea oman sukupuolensa edun mukaisia rahoituspäätöksiä. Mielenkiintoista olisi tietää rahanjaon lopputulos, jos päättöksentekijöiden enemmistö olisi ollut naisia.

Mitä voidaan tehdä rahoituksen muuttamiseksi tasa-arvoisemmaksi naisten ja miesten välillä? Näyttää siltä, että pelkät suositukset eivät riitä olemassa olevan tilanteen muuttamiseksi. Jos liikunnan rahoitusta halutaan muuttaa naisille tasa-arvoisemmaksi, tarvitaan erityistoimenpiteitä. Näitä ovat mm. *liikunnan sukupuolivaikutusten arviointi (LISUVA) -pykälän lisääminen liikuntalakiin, liikunnan tasa-arvovaltuutetun viran perustaminen, tasa-arvosuunnitelmien laatiminen, liikunnan kysyntä-tarjonta -suhteen tasa-painottaminen julkisella sektorilla, naisten liikunnan harrastamista rajoittavien tekijöiden vähentäminen ja naisten liikuntajohtajuuden edistäminen.*

Suomen YK-liiton entinen pääsihteeri Hilikka Pietilä (2000) ehdottaa, että Suomeen tulisi kehittää sukupuolivaikutusten arviointilaki (suva). Suva-laki velvoittaisi arvioimaan sekä julkisen että yksityisen sektorin kaikkien poliittisten, taloudellisten ja sivistyksellisten lainsäädäntö- ja muiden toimien sukupuolivaikutukset aina jo ennen päätöksentekoa ja erikseen sekä miesten että naisten kannalta. Suva-laki olisi paljon enemmän kuin nykyinen tasa-arvolaki, joka koskee pääasiassa työelämää ja antaa mahdollisuuden jälkikäteisvalvontaan. Usein jälkikäteisvalvonta vaatii raskaan ja kalliin oikeudenkäynnin. Lainsäädännön pitäisi olla Pietilän mukaan ohjaavaa etukäteisvalvontaa, jottei tehtäisi jompaakumpaa sukupuolta suosivia päätöksiä ja lisättäisi eriarvoisuutta. (Emt.) Jos suomalaisessa liikuntakulttuurissa halutaan parantaa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, tulee Pietilän ehdottaman suva-lain arviointiperiaate ottaa käyttöön kaikessa liikuntapoliittisessa ja -taloudellisessa päätöksenteossa. Liikuntalakiin tulee lisätä vaatimus *liikunnan sukupuolivaikutusten arvioinnista (LISUVA).*

Suomeen tulee perustaa *liikunnan tasa-arvovaltuutetun virka*. Hän tekisi ehdotuksia olemassa olevien ja uusien liikunnan tasa-arvotoimenpiteiden kehittämiseksi ja valvoisi, että annettuja tasa-arvomääräyksiä noudatetaan. Hän edistäisi tasa-arvomääräysten toteutumista aloittein, ohjein ja neuvoin sekä seuraisi naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteutumista liikunnassa. Liikunnan tasa-arvovaltuutetulla olisi tärkeä tehtävä tasa-arvotietoisuuden lisäämisessä liikuntakulttuurissa. Edistääkseen liikunnan tasa-arvoa hän olisi kiinteässä yhteydessä liikunnan eri toimijoiden, kuten julkisen sektorin ja järjestösektorin organisaatioiden kanssa. Tasa-arvovaltuutettu neuvoisi sekä julkisen, yksityisen että järjestösektorin liikuntaorganisaatioita tasa-arvosuunnitelmien tekemisessä. Hän edistäisi tasa-arvotietoutta ja -suunnittelua vierailamalla liikuntaorganisaatioissa. Tasa-arvovaltuutettu seuraisi kansainvälistä muutosta liikunnan tasa-arvon alueella ja osallistuisi kansainväliseen tasa-arvoyhteistyöhön.

Julkisella sektorilla tulee laatia *suunnitelmia* sukupuolten välisen *tasa-arvon edistämisestä*. Suunnitelmien tulee olla hierarkkisia. Valtiotason suunnitelma on koko maan kattava ja yleinen, kuntatason suunnitelmat ovat kuntakohtaisia ja yksityiskohtaisia. Tasa-arvo-ohjelmien tulee sisältää mm. tiedot liikunnan harrastusaktiivisuudesta, kysynnästä, resursseista ja organisoidusta liikuntatoiminnasta sekä tasa-arvon edistämistoimenpiteistä ja niiden arvioinnista. Tasa-arvosuunnitelmia tarvitaan myös järjestösektorilla. Suunnitelma tulee laatia ainakin niissä lajiliitoissa, joissa jäsenistä esimerkiksi 20 prosenttia tai enemmän on kumpaakin sukupuolta. Tasa-arvosuunnitelmien tekeminen on suositeltavaa myös seuroissa.

Julkisten liikuntapalveluiden tulee vastata aikaisempaa paremmin olemassa olevaa todellista kysyntää. Naisten käyttämien liikuntapaikkojen, kuten naisliikuntaan soveltuvien liikuntasalien ja -hallien, kuntosalien, ulkoliikuntapaikkojen ja uimahallien, määrää tulee lisätä ja laatua parantaa. Olemassa olevaan kysyntään perustuen tulisi vuosina 2000-2004 yli 50 prosenttia uusien liikuntapaikkojen käyttäjistä olla naisia. Niin valtion kuin myös kuntien ja läänien tulisi omalta osaltaan pitää huoli siitä, että vuositasolla tavoitteeseen päästään. Haettaessa valtionapua liikuntapaikoille tulee hakijalla olla arvio liikuntapaikan tulevasta käytöstä ja käyttäjistä. Näin päätöksentekijät voivat valtionavusta päättäessään arvioida, miten liikuntapaikka vaikuttaa eri sukupuolten liikuntamahdollisuuksiin, miten valtion liikuntarahoituksessa toteutuu sukupuolten välinen tasa-arvo ja kuinka kallista liikuntapaikan käyttö on naisille ja miehille. Käytännössä ope-

tusministeriön tulee informaatio-ohjauksessaan (tiedottamista esim. koulutusten ja kirjallisten tiedotteiden muodossa) tukea sellaista toimintatutkimusta, -suunnittelua ja -koulutusta, jossa sukupuolinäkökulma otetaan huomioon.

Naisten liikunnan *harrastamista rajoittavia tekijöitä* tulee vähentää tai poistaa kokonaan. Ensinnäkin liian korkeat liikuntapalveluiden hinnat eivät saa olla harrastamisen esteenä. Erityisesti kuntoliikuntasalien palvelumaksuja tulee alentaa, esimerkiksi tarjontaa lisäämällä tai palvelumaksuja subventoimalla. Toiseksi liikuntapaikkojen sijainnin tulee rohkaista harrastamaan liikuntaa. Naisten käyttämät liikuntapalvelut tulee sijoittaa asuinalueille tai niiden läheisyyteen. Kolmanneksi liikuntapaikkojen palveluiden tulee tukea naisten harrastamista. Etenkin kuntoliikuntasalien, mutta myös muiden liikuntapaikkojen yhteydessä, tulee tarjota liikuntapalveluita lapsille sekä lastenhoitopalveluita subventoituun hintaan. Ns. lapsiparkkien toimivuutta voidaan testata vuoden mittaisilla kokeilujaksoilla. Liikuntapaikoilla tulee kiinnittää enemmän huomiota ryhmäkokoihin, viihtyvyyteen, kuten väritykseen, sisustukseen (peilit jumppasaleihin ja pukuhuoneisiin!) ja valaistukseen, siisteyteen, ilmanvaihtoon, hygieenisyyteen, pesutilojen ja pukuhuoneiden kuntoon sekä palveluolttiuteen.

Naisten määrän *liikuntajohtajina* ja muina *päätöksentekijöinä* tulee kasvaa niin julkisella kuin järjestösektorilla. Ruotsissa hyvin toimineen mallin mukaisesti voitaisiin sukupuolikiintiöt ottaa käyttöön suomalaisissa liikuntajärjestöissä. Liikuntajärjestöjen hallintotehtäviin ja päättäviin elimiin kaikilla eri tasoilla (SLU, SLU:n jäsenjärjestöt, jäsenjärjestöjen alueet, seurat jne.) voitaisiin velvoittaa valitsemaan kumpaakin sukupuolta vähintään samassa suhteessa jäsenten sukupuolijakauman kanssa. Näyttää, että tähän suuntaan ollaan jo matkalla. Opetusministeriön asettama työryhmä pohti vuoden 2000 lopussa sääntöä lajiliittojen valtionapujen vähentämistä, ellei liiton hallintohenkilöstön sukupuolijakauma vastaa vähintään jäsenten sukupuolijakaumaa. Opetusministeriön tulee tukea naisliikuntajohtajien ja -päätöksentekijöiden määrän kasvua tasa-arvotoimenpiteillä, kuten informaatio-ohjauksella, jakamalla rahaa naisten liikuntajohtajuutta edistävälle hankkeille sekä rahoittamalla alan tutkimustoimintaa.

Kenellä on vastuu liikunnan rahoituksen muuttamisesta tasa-arvoisemmaksi? Vastuu on yhteinen. Se on kaikilla liikunnan toimijoilla - liikuntajohtajilla ja liikunnan muilla päätöksentekijöillä, poliitikoilla, opetusministeriön, läänien ja kuntien liikuntatoimilla,

liikuntajärjestöillä, liikuntatutkijoilla, naisilla ja miehillä. Opetusministeriön tulee kuitenkin toimia ns. vetojuhtana asiassa. Opetusministeriön tulee edistää rahoituksen muuttumista tasa-arvoisemmaksi naisten ja miesten välillä.

Vaikuttaa siltä, että muutos liikuntarahoituksen epätasa-arvoiseen kohdentumiseen voidaan aikaansaada sekä *ns. systeemin sisäpuolelta* että *ns. systeemin ulkopuolelta* käsin. Naisliikunnan rahoitusta voidaan sisältäpäin kasvattaa parantamalla naishuippu-urheilun toimintaolosuhteita. Pelkkä naisten harrastajamäärien kasvu ei riitä. Naishuippu-urheilun kasvuedellytyksien turvaamiseksi tulee naisten harrastamia lajeja lisätä. Ulkoapäin muutos voi tapahtua mm. laatimalla liikunnan tasa-arvosuunnitelmia, liikuntarakentamisen kautta, lisäämällä naisten ja tyttöjen liikuntapaikkavuoroja sekä erityistoimenpiteillä (esim. lasten hoidon järjestäminen).

Liikunnan tasa-arvo tarkoittaa naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksiksi toteuttaa tavoitteitaan liikunnassa. Tasa-arvon toteutumisen edistäminen edellyttää nykyisen tilanteen tutkimista ja sen selvittämistä, kuinka kaukana ihannetilasta ollaan. Tähän on syytä käyttää kaikkea sitä tietämystä, jonka liikuntatieteellinen ja naistutkimus on tuottanut. Ei riitä, että tuotetaan vain tavanomaisia tilastollisia indikaattoreita. Tärkeää on tutkia liikunnan muutosprosesseja ja etsiä niistä sukupuolen ilmenemistä ja merkitystä. Tasa-arvopolitiikan kannalta on tärkeää, että tällainen tieto pystytään yhdistämään yleisellä tasolla tuotettuun tietoon sukupuolten asemasta.

Ennen Naisten liikuntatalous –tutkimusta naisliikunnan rahoituksesta Suomessa tiedettiin erittäin vähän. Nyt tiedetään huomattavasti enemmän, mutta kaiken kaikkiaan tutkimus oli vasta ns. ”päänavaus”. Tutkimuksen myötä heräsi yhtä paljon uusia kysymyksiä kuin mitä vastauksia saatiin. Tässä tutkimuksessa liikuttiin perusselvityksen aikaansaamiseksi valtakunnan tasolla. Jokainen liikunnan rahoittaja olisi kuitenkin ollut riittävän laaja jopa itsenäiseksi tutkimuskohteeksi. Jatkossa lienee tarve paneutua jokaiseen rahoittajaan erikseen, jotta päästään tiedossa pintaa syvemmälle. Myös tämän tutkimuksen sekä liikunnan tasa-arvotyön aloitteesta käynnistettävien toimenpiteiden vaikuttavuutta liikuntarahoituksen jakautumiseen naisten ja miesten välillä tulisi seurata uudemalla valtakunnan tason selvitys muutaman vuoden kuluttua. Mielenkiintoista olisi myös tehdä pohjoismaista, eurooppalaista tai kansainvälistä vertailututkimusta. Rahoitukseen liittyvää tutkimustietoa tarvitaan jatkossakin, jotta voidaan seurata naisten ase-

man muuttumista liikuntakulttuurissa. Näin voidaan kehittää suomalaista liikuntakulttuuria tasa-arvoisempaan suuntaan.

Tutkimustyö naisliikunnan rahoituksen parissa oli juuri niin mielenkiintoista, haastavaa ja antoisaa kuin työtä aloittaessani osasin odottaa. Suuri merkitys työn mielekkyydelle ja oppimiselleni oli sillä, että tein sitä liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimusprojektissa alan asiantuntijoiden ohjauksessa. Työmotivaatio oli koko tutkimusmatkan ajan korkealla, koska tiedolle oli ns. yhteiskunnallinen tilaus. Oli myös mihin tähdätä - tulosten julkaisemiseen eurooppalaisessa naisliikuntakonferenssissa Helsingissä kesällä 2000. Konferenssi oli erittäin onnistunut ja selvitys naisliikunnan rahoituksesta herätti suurta kiinnostusta niin paikalla olleessa kansallisessa ja kansainvälisessä yleisössä (43 eri maata edustettuna) kuin kotimaisissa tiedotusvälineissä. Olipa tutkimuksesta jopa julkaistu artikkeli Portugalin liikunta-asioista vastaavan ministeriön alaisessa tiedotuslehdessäkin. Toimiminen kansainvälisen konferenssin järjestelytoimikunnassa ja esiintyminen vieraalla kielellä suurelle kansainväliselle yleisölle olivat upeita kokemuksia ja mahtavia oppimisen paikkoja. En siis oppinut kaksivuotisen projektin aikana ainoastaan kriittisempää ja loogisempaa ajattelua, kirjoittamisen taitoja ja tutkimustyön tekemistä vaan paljon enemmän.

LÄHTEET

- Ahlqvist, K. 1998. Kotitalouksien kulutusmenot 1996. Tulot ja kulutus 1998:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1994. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva:WSOY.
- Andrews, D. 1998. Feminizing Olympic Reality. *International Review for the Sociology of Sport* 33 (1), 5-18.
- Anttonen, A. 1997. Feminismi ja sosiaalipolitiikka. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Akateeminen väitöskirja. Tampere: University Press.
- Auvinen, M. 2000. Henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2000. Kuntaliitto.
- Birrell, S. & Cole, C. (toim.) 1994. *Women, Sport, and Culture*. Champaign: Human Kinetics.
- Birrell, S. & Richter, D. 1994. Is a Diamond Forever? Feminist Transformations of Sport. Teoksessa Birrell, S. & Cole, C. (toim.) *Women, Sport, and Culture*. Champaign: Human Kinetics, 221-244.
- Boutilier, M. & SanGiovanni, L. 1994. Politics, Public Policy, and Title IX: Some Limitations of Liberal Feminism. Teoksessa Birrell, S. & Cole, C. (toim.) *Women, Sport, and Culture*. Champaign: Human Kinetics, 97-109.
- Bryson, L. 1989. Sport: A feminist perspective. Teoksessa Dyer, K. (toim.) *Sportswomen towards 2000: A celebration*. South Australia: University of Adelaide, 21-24.
- Cahn, S. 1994. Crushes, Competition, and Closets: The Emergence of Homophobia in Women's Physical Education. Teoksessa Birrell, S. & Cole, C. (toim.) *Women, Sport, and Culture*. Champaign: Human Kinetics, 327- 339.
- Carpenter, L. 1993. Letters Home: My Life With Title IX. Teoksessa Cohen, G. (toim.) *Women in Sport: Issues and Controversies*. California: Sage, 79-94.
- Chelladurai, P. 1999. *Human Resource Management in Sport and Recreation*. New Zealand: Human Kinetics.
- Cohen, G. 1993. Media Portrayal of the Female Athlete. Teoksessa Cohen, G. (toim.) *Women in Sport: Issues and Controversies*. California: Sage, 171-184.
- Collin, H. 1997. Tasa-arvoista liikuntaa 1996-1997. Moniste. Helsinki: Suomen Liikunnan ja Urheilun raporttisarja 6.
- Collin, H. & Vuori, S. 1999. Naiset television urheiluohjelmissa. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

- Costa, M. & Guthrie, S. (toim.) 1994. *Women and Sport: Interdisciplinary Perspectives*. Champaign: Human Kinetics.
- Costa, M. & Guthrie, S. 1994. *Feminist Perspectives: Intersections with Women and Sport*. Teoksessa Costa, M. & Guthrie, S. (toim.) *Women and Sport: Interdisciplinary Perspectives*. Champaign: Human Kinetics, 235-252.
- Creedon, P. (toim.) 1994. *Women, Media and Sport. Challenging Gender Values*. California: Sage.
- Crossman, J., Hyslop, P. & Guthrie, B. 1994. A Content Analysis of the Sports Section of Canadas National Newspaper with Respect to Gender and Professional/Amateur Status. *International Review for the Sociology of Sport* 29 (2), 123-132.
- Daddario, G. 1994. Chilly Scenes of the 1992 Winter Games: The Mass Media and the Marginalization of Female Athletes. *Sociology of Sport Journal* 11 (3), 275-288.
- Dewar, A. 1991. Incorporation of Resistance?: Towards an Analysis of Women's Responses to Sexual Oppression in Sport. *International Review for the Sociology of Sport* 26 (1), 15-22.
- Dewar, A. 1993. *Sexual Oppression in Sport: Past, Present, and Future Alternatives*. Teoksessa Ingham, A. & Loy, J. (toim.) *Sport in Social Development: Traditions, Transitions, and Transformations*. Champaign: Human Kinetics, 147-165.
- Doherty, A. J. 1995. Sex Differences in Managerial Leadership Perceptions of Sport Managers and Staff. Paper presented at the 3th Congress of the European Association for Sport Management. 21.-23.9.1995. Budapest, Hungary.
- Duncan, M. 1990. Sports Photographs and Sexual Difference: Images of Women and Men in the 1984 and 1988 Olympic Games. *Sociology of Sport Journal* 7 (1), 22-43.
- Dyer, K. 1989a. Section two Women's Sport and the Law: Introduction. Teoksessa Dyer, K. (toim.) *Sportswomen towards 2000: A Celebration. Proceedings of a Conference held during Women's Week in Adelaide, March, 1988*. Adelaide: University of Adelaide, 35-38.
- Dyer, K. 1989b. Sport and equality: Some issues, problems and possibilities in the interpretation of current legislation. Teoksessa Dyer, K. (toim.) *Sportswomen towards 2000: A Celebration. Proceedings of a Conference held during Women's Week in Adelaide, March, 1988*. Adelaide: University of Adelaide, 48-62.
- Eastman, S. & Billings, A. 1999. Gender Parity in the Olympics: Hying Women Athletes, Favoring Men Athletes. *Journal of Sport and Social Issues* 23(2), 140-170.

- Eichberg, H. 1987. Liikuntaa harjoittavat ruumiit. Tampere: Vastapaino.
- Epäily, N. 1987. Naiset läänien liikuntahallinnossa. Naisten sosiaalistuminen liikunnan väliportaan hallinnon luottamustehtäviin ja heidän kokemuksiinsa läänien liikuntalautakuntien toiminnasta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Flintoff, A. 1996a. Anti-Sexist Practice in Secondary Physical Education. *The British Journal of Physical Education* 27 (1), 24-31.
- Flintoff, A. 1996b. "We have no Problems with Equal Opportunities here...We've got Mixed Changing Rooms!" *The British Journal of Physical Education* 27 (1), 21-23.
- Galbraith, J. K. 1984. Vallan anatomia. Juva: WSOY.
- Godenhjelm, P., Anttila, R., Vihko, V. & Uutela, A. 1999. Väestön liikunta Suomessa 1978-97: Liikunta osa arjesta yhä useammalle. *Liikunta ja Tiede* 36 (1), 42-45.
- Grant, C. & Darley, C. 1993. Equity: What Price Equality? Teoksessa Cohen, G. (toim.) *Women in Sport: Issues and Controversies*. California: Sage, 251-263.
- Griffin, P. 1992. Changing the Game: Homophobia, Sexism, and Lesbians in Sport. *Quest* 44 (2), 251-265.
- Griffin, P. & Genasci, J. 1990. Addressing Homophobia in Physical Education: Responsibilities for Teachers and Researchers. Teoksessa Messner, M. & Sabo, D. (toim.) *Sport, Men, and the Gender Order: Critical Feminist Perspectives*. Champaign: Human Kinetics, 211-221.
- Halbert, C. & Latimer, M. 1994. "Battling" Gendered Language: An Analysis of the Language Used by Sports Commentators in a Televised Coed Tennis Competition. *Sociology of Sport Journal* 11 (3), 298-308.
- Hargreaves, J. 1993. Gender on the Sports Agenda. Teoksessa Ingham, A. & Loy, J. (toim.) *Sport in Social Development: Traditions, Transitions, and Transformations*. Champaign: Human Kinetics, 167-185.
- Hargreaves, J. 1994. *Sporting females. Critical issues in the history and sociology of women's sports*. London: Routledge.
- Harris, J. 1997. Kits Out for the Lads: The Spice Girls of Sport. Paper presented at the 5th Congress of the European Association for Sport Management. 17.-20.1997. Glasgow, Scotland.
- Heikkala, J. & Koski, P. 1999. Reaching Out for New Frontiers. *The Finnish Physical Culture in Transition in the 1990's*. University of Jyväskylä. Department of Social Sciences of Sport.

- Heikkinen, H. 1998. Suomen suurimpien yritysten segmentointi sponsoroinnin kannalta. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Heinilä, K. 1974. Suomalainen urheiluideologia. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 8.
- Heinilä, K. (toim.) 1977. Nainen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 15.
- Heinilä, K. 1986. Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 38.
- Heinilä, K. & Koski, P. 1991. Suomalainen liikuntaseura. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 125.
- Heinilä, L. 1982. Nainen urheilussa. Liikunta ja Tiede 19 (1), 26-31.
- Heinonen, K. & Puskala, P. 1999. Selvitys tasa-arvon toteutumisesta SLU:n ja sen jäsenjärjestöjen toiminnassa. Moniste.
- Herrlin, M. (toim.) 1998. Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Kauppakaari.
- Hietaniemi, T. 1999. Naiskiintiö muuttaa tilanteen. Keski-suomalainen 7.6.1999, 9.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- History of the Commonwealth Games. Australian Sports Commission. Saatavilla [www-
muodossa: URL:http://www.ausport.gov.au/cghis.html](http://www.ausport.gov.au/cghis.html). 8.11.1999.
- Hoffman, A. 1989. Integrating sport: The Canadian experience. Teoksessa Dyer, K. (toim.) Sportswomen towards 2000: A Celebration. Proceedings of a Conference held during Women's Week in Adelaide, March, 1988. Adelaide: University of Adelaide, 46-48.
- Holli, A-M. 1995. Tasa-arvosta ja Troijan hevosista. Feministinen käsitteekritiikki ja suomalaisen tasa-arvopolitiikan käytännöt. Naistutkimus - Kvinnoforskning 8 (3), 14-33.
- Honkanen, K. 1997. Tasa-arvoideologia suomalaisessa naishistoriassa. Naistutkimus - Kvinnoforskning 10 (3), 2-15.
- Huovinen, M. 1987. Naiset kuntien liikuntapolitiikan päätöksentekijöinä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Husu, L. 1998. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta naistutkimuksen asialla. Naistutkimus - Kvinnoforskning 11(4), 45-59.
- Hänninen-Salmelin, E. & Karento, H. 1999. Teoksessa Veikkola, E-S. (toim.) Onko huipulla tyyntynyt. Työmarkkinat 1999: 12. Helsinki: Tilastokeskus, 61-75.

- Ilmanen, K. 1995. Kunnallinen liikuntatoimi 1919-1994. Teoksessa Juppi, J., Klemola, H., Ilmanen, K. & Aunesluoma, J. (toim.) Liikuntaa kaikelle kansalle. Valtion, läänien ja kuntien liikuntahallinto 1919-1994. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 142, 213-331.
- Ilmanen, K. 1998. Kunta, liikunta ja kansalaistoiminta: Tekemisen eväät pakottavat valintoihin. Liikunta ja Tiede 35 (3), 47-50.
- Ilmanen, K. 1999. Kun kenttä nurmettuu. Selviytyjiä, sinnittelijöitä ja syrjäytyjiä. Liikunta ja Tiede 36 (2), 16-19.
- Jallinoja, R. 1987. Mitä naisnäkökulma on? Teoksessa Pyykkönen, T. (toim.) Liikkuva nainen. Lappeenranta: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 109, 68-75.
- Jarratt, E. 1990. Feminist Issues in Sport. Women's Studies International Forum 13 (5), 491-499.
- Joensuu, P. 2000. Henkilökohtainen tiedonanto 24.5.2000. Suomen Liikuntatoimenjohtajat ry.
- Joensuu, P., Koskenranta, H. & Puronaho, K. 1997. Liikuntaseura - palveluja kunnalle, elämyksiä kuntalaisille. Saako kunta vastinetta liikuntaseurasijoituksilleen? Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Jones, R., Murrell, A. & Jackson, J. 1999. Pretty Versus Powerful in the Sports Pages: Print Media Coverage of U.S. Women's Olympic Gold Medal Winning Teams. Journal of Sport and Social Issues 23 (2), 183-192.
- Karjalainen, H. & Laalo, E. 1997. Nainen liikuntaseuran johtotehtävissä - tiellä yhteistyöhön ja tasa-arvoon. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kelley, D. R. 1997. Leadership Roles for Women: Are Sport Organizations Prepared for the Change? Paper presented at the 5th Congress of the European Association for Sport Management. 17.-20.9.1997. Glasgow.
- Kepner, C. & Tregoe, B. 1997. Päätöksenteko ja ongelmanratkaisu. Helsinki: Edita.
- Keränen, M. 1999. Edustuksellinen lasikatto murtui. Keski-suomalainen 15.6.1999, 7.
- Kinnunen, L. M. 1987. Nainen liikuntaseuran puheenjohtajana - Kovanpehmeä nainen. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Koivunen, A. 1996. Emansipaatio. Teoksessa Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 77-109.
- Koivunen, A. & Liljeström, M. 1996. Kritiikki, visiot, muutos - feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti. Teoksessa Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.)

- Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 9-34.
- Kolnes, L.-J. 1995. Heterosexuality as an Organizing Principle in Women's Sport. *International Review for the Sociology of Sport* 30 (1), 60-77.
- Koski, P. 1994. Naisia numeroiden takana. Naisten osuus liikuntakulttuurin eri tasoilla. Koosteraportti työryhmälle "Piikkarit". Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Koski, P. 1996. Elämäntyyli tutkimus: Liikunta on suomalaisten tärkein harrastus. *Liikunta ja Tiede* 33 (5), 22-27.
- Koski, P. 2000. Millä tavoin kansalaisaktiivisuus toteutuu liikunnassa? Teoksessa Miettinen, M. (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi - miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, 213-240.
- Koski, P. & Heikkala, J. 1998. Suomalaisten urheiluorganisaatioiden muutos. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 63/1998.
- Koskinen, P. 1998. Naiset Suomen työmarkkinoilla. Teoksessa Herrlin, M. (toim.) Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Kauppakaari, 197-215.
- Kosonen, U. 1987. Naisten ruumiinkokeminen liikunnassa. Teoksessa Pyykkönen, T. (toim.) Liikkuva nainen. Lappeenranta: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 109, 98-107.
- Kosonen, U. 1988. LIINA ja liikuntatieteet. Teoksessa Simonen, L. (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen sarja C30/1988, 114-117.
- Kosonen, U. 1991. Liikunnan naistutkimuksen haaste on ylpeä, kokeva naisruumis. *Liikunta ja Tiede* 28 (3), 14-17.
- Kosonen, U. & Pirinen, R. 1992. Opetusministeriö, tieteellinen totuus ja naistutkimus. *Naistutkimus - Kvinnoforskning* 5 (2), 48-49.
- Kujala, U. 2000. Liikkumalla terveydenhuollon kustannukset alas? *Liikunta ja Tiede* 37 (2), 26-27.
- Kulutustutkimuksen 1998 tuoteseloste. Tilastokeskus. Henkilökohtainen tiedonanto Anton Antoniukselta 25.2.2000. Anton.Antonius@stat.fi.
- Kuntien asukasluvut 1998. Kuntaliiton nettisivut. Saatavilla www-muodossa: URL:<http://www.kuntaliitto.fi>. 13.4.2000.
- Kuusipalo, J. 1999. Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Lipponen, P. & Setälä, P. (toim.) Suomalainen nainen. Helsinki: Otava, 55-78.

- Kämäräinen, P. (toim.) 1998. Yhdistyslaki 503/26.5.1989 ja säätiölaki 109/5.4.1930. Lakikokoelma. Helsinki: Edita.
- Laine, L. 1982. Naisten seuravoimistelun kehityksen erityispiirteitä Finska Kvinnors Gymnastikförbund - Suomen Naisten Voimisteluliiton (1896-1917) kehityksen valossa. *Liikunta ja Tiede* 19 (1), 17-23.
- Laine, L. 1984a. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856-1917, I. Lappeenranta: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 93 B.
- Laine, L. 1984b. Vapaaehtoisten järjestöjen kehitys ruumiinkulttuurin alueella Suomessa v. 1856-1917, II. Lappeenranta: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 93 B.
- Laine, L. 1985. Naisurheilun historiaa ja tutkimusta. *Liikunta ja Tiede* 22 (2), 66-71.
- Laine, L. 1987. The "Nature" of Woman - The "Nature of Man: The Effects of Gender Images on Organizing Sports in Finland in the 1920s and 1930s. Teoksessa Raivio, M. (toim.) Proceedings of the Jyväskylä Congress on Movement and Sport in Women's Life. Volume I. August 17-21, 1987, Jyväskylä, Finland. Jyväskylä: Reports of Physical Culture and Health 66, 120-137.
- Laine, L. 1989. Historische Entwicklung des Frauensports in Finnland. Teoksessa C. Peyton & G. Pfister (toim.) Frauensport in Europa. Informationen - Materialien. Hamburg: Verlag Ingrid Czwalina, 113-131.
- Laine, L. 1989a. Naisille omat olympiakisat? *Liikunta ja Tiede* 26 (4), 178-181.
- Laine, L. 1991. Kropp, idrott och kvinnohistoria. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 12 (4), 48-58.
- Laine, L. 1998. How to Cross Borders: Women and Sports Organizations in the Nordic Countries. *The International Journal of the History of Sport* 15 (1), 194-205.
- Laine, L. 1999. Kvinnornas idrott i Norden. Jämställdhetskonferens 2. september 1999 i anslutning till Finnkampen i Göteborg.
- Laitinen, A. 1983. Naistutkimus ja naisnäkökulma tutkimukseen liikuntatieteissä - tarvitaanko sitä? *Liikunta ja Tiede* 20 (6), 293-294.
- Laitinen, A. 1984. Katsaus liikuntasosiologiseen naisurheilututkimukseen. *Liikunta ja Tiede* 21 (6), 272-277.
- Laitinen, A. 1985. Liikuntakulttuuri ja nainen. LIINA -projekti. *Liikunta ja Tiede* 22 (4), 177.
- Laitinen, A. 1986. Liikuntakulttuurin muutos - naisopiskelijatko haasteryhmä? *Liikunta ja Tiede* 23 (3), 144-149.

- Laitinen, A. 1987. On Movement Culture by and for Women: A Process-Oriented Approach to Research. Teoksessa Raivio, M. (toim.) Proceedings of the Jyväskylä Congress on Movement and Sport in Women's Life. Volume I. August 17-21, 1987, Jyväskylä, Finland. Jyväskylä: Reports of Physical Culture and Health 66, 208-228.
- Laitinen, A. 1988. Naistutkimusprojekti liikuntatieteissä. Teoksessa Simonen, L. (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen sarja C30/1988, 122-133.
- Lappalainen, P. 1996. Seksuaalisuus. Teoksessa Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 207-224.
- Lehto, A-M. 1999a. Sukupuolten palkkaero. Teoksessa Lehto, A-M. & Sutela, H. (toim.) Tasa-arvo työoloissa. Työmarkkinat 1999:19. Helsinki: Tilastokeskus, 109-126.
- Lehto, A-M. 1999b. Naiset Suomen työelämässä. Teoksessa Lipponen, P. & Setälä, P. (toim.) Suomalainen nainen. Helsinki: Otava, 101-128.
- Lenskyj, H. 1990. Power and Play: Gender and Sexuality Issues in Sport and Physical Activity. International Review for the Sociology of Sport 25 (3), 234-243.
- Lenskyj, H. 1998. "Inside Sport" or "on the Margins"? International Review for the Sociology of Sport 33 (1), 19-32.
- Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. Liikuntakomitea. Helsinki: Opetusministeriön komiteamietintö 1990:24.
- Liikuntatoimen tilastoja 1998. Opetusministeriö. Kulttuuripolitiikan osasto. Liikuntayksikkö.
- Liljeström, M. 1996. Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 111-138.
- LIPAS-koulutuskansio 1999. Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. LIPAS-projekti.
- Lipponen, K. 1999. Sponsoroinnin kontraputki. Helsinki: Mainostajien Liitto.
- Lipponen, P. & Setälä, P. 1999. Suomalainen nainen. Helsinki: Otava.
- Lopiano, D. 1993. Political analysis. Gender Equity Strategies for the Future. Teoksessa Cohen, G. (toim.) Women in Sport: Issues and Controversies. California: Sage, 104-116.
- Louhevaara, V. & Perkiö-Mäkelä, M. 2000. Miten liikunta on esillä työelämässä? Teoksessa Miettinen, M. (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi - miten

liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissektori, 243-272.

- Lämsä, J., Lanki, T., Puronaho, K. & Järvinen, H. 1995. Huippu-urheilun talousurheilijahaastattelut. Yhteistyössä liikunnan sosiaalitieteiden laitos ja KIHU. Moniste.
- Majoinen, K. & Hänninen-Salmelin, E. 1998. Naiset paikallispolitiikassa. Näkökulmia naisiin politiikan prosessin kehittäjinä, vetäjinä ja arjen johtajina. Helsinki: Suomen Kuntaliiton julkaisu 99.
- Markula, P. 1995. Firm but Shapely, Fit but Sexy, Strong but Thin: The Postmodern Aerobicizing Female Bodies. *Sociology of Sport Journal* 12 (4), 424-453.
- McManus, A. & Armstrong, N. 1996. The Physical Inactivity of Girls - A School Issue? *The British Journal of Physical Education* 27 (1), 34-35.
- Meklin, P. 1991. Valtiontalouden perusteet. Valtionhallinnon kehittämiskeskus. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Melkas, T. (toim.) 1998. Tasa-arvo-barometri. *Elinolot* 1998:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Messner, M. & Sabo, D. (toim.) 1990. Sport, Men, and the Gender Order: Critical Feminist Perspectives. Champaign: Human Kinetics.
- Messner, M. & Sabo, D. 1990. Toward a Critical Feminist Reappraisal of Sport, Men, and the Gender Order. Teoksessa Messner, M. & Sabo, D. (toim.) Sport, Men, and the Gender Order: Critical Feminist Perspectives. Champaign: Human Kinetics, 1-15.
- Mikkonen, K. 1997. Urheiluseura kunnan imagoagenttina. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Miller, B. 1996. Muscles, Sweat and Make-Up. How Women and Girls risk their Social Dignity in Order to Play their Sport. *The British Journal of Physical Education* 27 (1), 13-15.
- Milosevic, L. 1996. Gender Issues in Physical Education. *The British Journal of Physical Education* 27 (1), 32-33.
- Mäkinen, P. 1998. CEDAW-komitea ja kansalliset tasa-arvosuunnitelmat. Teoksessa Herrlin, M. (toim.) Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton Kustannus, 89-105.
- Mustakallio, S. 1988. Naisten itsenäisyshistoriaa Suomessa. Vantaa: Kansan Sivistystyön Liitto.

- Mustakallio, S. 1998. Naisten oikeudet julkisessa ja poliittisessa elämässä. Teoksessa Herrlin, M. (toim.) Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Kauppakaari, 177-196.
- Neilimo, K. & Uusi-Rauva, E. 1997. Johdon laskentatoimi. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Nikkanen, S. 1992. Suomalainen naisjohtaja euroajassa. Helsinki: Haaga Instituutti julkaisu 8/1992.
- Nikula, P. 1999. Suomalainen tasa-arvopolitiikka. Teoksessa Lipponen, P. & Setälä, P. (toim.) Suomalainen nainen. Helsinki: Otava, 129-145.
- Nurminen, H. 1993. Järjestöjen tiliopas. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Näsi, J. 1987. Liikkeenjohdon viisastenkivet. Pehmokriittinen katsaus nykypäivän liikkeenjohto-oppiin. Ekonomia-sarja. Espoo: Weilin+Göös.
- Onikki, E. & Ranta, H. 1998. Suomen laki II. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Opiskelijatilastot. Jyväskylän yliopisto 30.9.1999. Moniste.
- Paananen, S. 1992. Sukupuolten tasa-arvo liikuntakulttuurissa. Opetusministeriön tasa-arvotyöryhmä. Helsinki: Opetusministeriö.
- Palin, T. 1996. Ruumis. Teoksessa Koivunen, A. & Liljeström, M. (toim.) Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 225-244.
- Palkama, M. 1995. Liikunnan kuntakohtaiset perustelut. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Panhelainen, T. 1994. Vapaaehtoinen liikuntatoimi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Parvikko, T. 1990. Conceptions of Gender Equality; Similarity and Difference. Teoksessa Keränen, M. (toim.) Finnish "Undemocracy" - Essays on Gender and Politics, 89-111.
- Peltoniemi, P. 1994. Vapaa-aikajohtajien johtamiskyvyt ja toimintatavat. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Perheentupa, B-M. 1999. Nainen voimansa alkulähteillä. Jyväskylä: Atena.
- Petäjaniemi, T. 1998. Tasa-arvo. Saavutuksia ja haasteita. Teoksessa J. Tarkki & T. Petäjaniemi (toim.) Tasa-arvo. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran julkaisusarja 187. Jyväskylä: Atena, 13-76.
- Pfister, G. 1987. Hidden from History? Problems and Perspectives of a Feminist Approach to Sports History. Teoksessa Raivio, M. (toim.) Proceedings of the Jyväskylä Congress on Movement and Sport in Women's Life. Volume I. August 17-21, 1987, Jyväskylä, Finland. Jyväskylä: Reports of Physical Culture and Health 66, 21-32.

- Pietilä, H. 2000. Suva-lailla lisää tasa-arvoa. Helsingin Sanomat 28.4.2000, A5.
- Piikkarit 1995. Piikkareilla nopeammin, korkeammalle ja tasa-arvoisemmin. Helsinki: Opetusministeriön työryhmäraportti 3/1995.
- Pirinen, R. 1988. Urheilutiedotuksen naiskuva - miesten näkemys naisurheilijoista. Teoksessa Simonen, L. (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen sarja C30/1988, 118-122.
- Pirinen, R. 1989. Naisten liikuntakulttuurin tulevaisuudesta. Liikunta ja Tiede 26 (6), 306.
- Pirinen, R. 1993. Hymyn takana piilee voimanainen. Naisurheilijahahmojen representoimat naiseudet naistenlehdissä 1950-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Lisensiaattityö.
- Pirinen, R. 1997a. Catching up with Men? Finnish Newspaper Coverage of Women's Entry into Traditionally Male Sports. *International Review for the Sociology of Sport* 32 (3), 239-249.
- Pirinen, R. 1997b. The Construction of Women's Positions in Sport: A Textual Analysis of Articles on Female Athletes in Finnish Women's Magazines. *Sociology of Sport Journal* 14 (3), 290-301.
- Pirinen, R. 1998. Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostosta ja Naisten Kympeistä kertovissa artikkeleissa. *Naistutkimus - Kvinnoforskning* 11 (2), 16-31.
- Pirinen, R.-M. & Ervasti, E.-L. 1985. Urheilu ja ihmiskuva. *Liikunta ja Tiede* 22 (4), 182-185.
- Pirnes, U. 1997. Kehittyvä johtajuus. Johtamisen dynamiikka. Helsinki: Otava.
- Puronaho, K. 1993. Stronger Through Physical Activity and Sport. Teoksessa Ilmarinen, M. (toim.) *Reports of Physical Culture and Health* 87, 11-17.
- Puronaho, K. 1995. Kenellä valta urheilussa Suomessa? Liikuntatieteen päivät. Kongressikeskus 6.11.1995. Helsinki.
- Puronaho, K. 1997. The Competence of a Sport Management Graduate. Teoksessa Elvin, I. & Emery, P. (toim.) 1997. *The Sports Manager of the Future*. 5th Sport Management Committee European Seminar Proceedings. The Sport Management Committee's 5th European Seminar in Newcastle/Glasgow, September 1997. University of Northumbria at Newcastle, 72-80.
- Puronaho, K., Borodulin, K., Koskenranta, H., Vuori, S., Matilainen, P. & Viitamäki, S. 1999. Kunnallisen liikuntabudjetoinnin edunsaajat ja häviäjät. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Puronaho, K & Koski, P. 1995. Liikuntaseura-analyysiä SLU:n strategiatyön pohjaksi. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Moniste.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1997. Hyvinvointi, vaikeudet, tasapaino? Liikuntaseurojen talous 1989-1995. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisu 2/1997.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 1998. Kuvio liikuntaseurojen tulojen ja menojen suhteellisista osuuksista SLU:n toimintakertomuksessa 1998.
- Puronaho, K. & Matilainen, P. 2000. Liikuntaseurojen talous 1998-2000. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisematon tutkimus.
- Puronaho, K., Matilainen, P. & Tenhunen, P. 1996. Liikunta, nuorisotyö, kulttuuri ja kunnat 1994-1995. Menot ja tulot 1994-1995. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pyykkönen, T. (toim.) 1987. Liikkuva nainen. Lappeenranta: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 109.
- Raivio, M-R. 1985. Naisten liikuntaharrastukseen ja -järjestötoimintaan sosiaalistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Liikunta ja Tiede 22 (2), 59-65.
- Raivio, M. (toim.) 1989. Proceedings of the Jyväskylä Congress on Movement and Sport in Women's Life. Volume I and II. August 17-21, 1987, Jyväskylä, Finland. Jyväskylä: Reports of Physical Culture and Health 66.
- RF-stämman 1997. RS:s rapport och förslag: Idrottens jämställdhetsplan. Riksidrottsmötet i Karlstad 23-25 maj, 1977. Moniste.
- Riistama, V. & Jyrkkiö, E. 1991. Operatiivinen laskentatoimi. Perusteet ja hyväksikäyttö. Jyväskylä: Weilin+Göös.
- Rissanen P. 1988. Kotitalouksien liikuntamenot. Liikunta ja Tiede 25 (5), 247-251.
- Rodgers, B. 1985. Teoksessa Gratton, C. & Taylor, P. (toim.) Sport and Recreation. An Economic Analysis. London: E. and F.N. Spon, 62-64.
- Sabo, D. & Messner, M. 1993. Whose Body is This? Women's Sports and Sexual Politics. Teoksessa Cohen, G. (toim.) Women in Sport: Issues and Controversies. California: Sage, 15-24.
- Salminen, M. 1997. Tasa-arvoa liikuntaan. Suomen Liikunta ja Urheilu ry. Moniste.
- Shaw, S. & Amis, J. 1998. Image and Investment: Sponsorship and Women's Sports. Paper presented at the 6th Congress of the European Association for Sport Management. 30.9.-4.10.1998. Madeira, Portugal.
- Shelton, C. 1993. Tennis: Hard Work Paying off. Teoksessa Cohen, G. (toim.) Women in Sport: Issues and Controversies. California: Sage, 275-285.

- Sjöholm, K. 2000. Nykytilan määrällinen tarkastelu. Suomen Kuntaliiton nettisivut. Saatavilla [www-muodossa: URL:http://www.kuntaliitto.fi/opetus/nuoriso/nykytila.html](http://www.kuntaliitto.fi/opetus/nuoriso/nykytila.html). 23.5.2000.
- Skirstad, B. 1999. More Opportunities for Women in Sport as Leaders. An Evaluation. Paper presented at the 7th Congress of the European Association for Sport Management. 16.-19.9.1999. Thessaloniki, Greece.
- SLU:n lajiliittojen tulokset 1996. Lajiliittojen tulosperusteinen määrärahanjako 1998. 24.6.1997. Helsinki: Suomen Liikunta ja Urheilu ry.
- Snyder, M. 1993. The New Competition: Sport Careers for Women. Teoksessa Cohen, G. (toim.) Women in Sport: Issues and Controversies. California: Sage, 264-274.
- Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 23/97. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma hyväksyttiin. Saatavilla [www-muodossa: URL:http://www.vn.fi/stm/suomi/tied97/tasa97.htm](http://www.vn.fi/stm/suomi/tied97/tasa97.htm).
- Sports Council 1998. Women & Sport: From Brighton to Windhoek Facing the Challenge. Report by the United Kingdom Sports Council on Behalf of the International Working Group on Women and Sport.
- Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö 1.4.1999. Saatavilla [www-muodossa: URL:http://www.vn.fi/stm/suomi/hao/julkaisut/tasa97.htm](http://www.vn.fi/stm/suomi/hao/julkaisut/tasa97.htm).
- Suomen Liikunta ja Urheilu ry. Vuosikertomus 1997.
- Suomen Liikunta ja Urheilu ry. Toimintakertomus 1998.
- Suomen Liikunta ja Urheilu ry. Toimintasuunnitelma 1998.
- Suomen Olympiayhdistys. Toimintakertomus 1998.
- Suomi, K. 2000a. Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisu 1.
- Suomi, K. 2000b. Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma vuosille 2001-2010. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskuksen julkaisu 5.
- Sutela, H. 1999. Työ ja perhe. Teoksessa Lehto, A-M. & Sutela, H. (toim.) Tasa-arvo työoloissa. Työmarkkinat 1999:19. Helsinki: Tilastokeskus, 45-82.
- Syväsalmi, H. 1998. Liikunnan budjettirahat lisääntyivät 31 miljoonaa markkaa. Liikunnan ja Urheilun Maailma (20). Nettilehti. Saatavilla [www-muodossa: URL:http://www.slu.fi/verkkolehti](http://www.slu.fi/verkkolehti).

- Talbot, M. 1987. The Contribution of Comparative Studies in Understanding the Relationships between Women and Sports Structures. Teoksessa Raivio, M. (toim.) Proceedings of the Jyväskylä Congress on Movement and Sport in Women's Life. Volume I. August 17-21, 1987, Jyväskylä, Finland. Jyväskylä: Reports of Physical Culture and Health 66, 453-464.
- Talbot, M. 1990. Equal Opportunities and Physical Education. Teoksessa N. Armstrong (toim.) New Directions in Physical Education. Physical Education Association of Great Britain and Northern Ireland. Vol. I. Leeds: Human Kinetics, 101-120.
- Talbot, M. 1996a. Editorial: Gender and Physical Education. The British Journal of Physical Education 27 (1), 4.
- Talbot, M. 1996b. Gender and National Curriculum Physical Education. The British Journal of Physical Education 27 (1), 5-12.
- Talbot, M. 1997. Holistic Approaches to The Place of Sport in Women's Lives. Women in Sport and Physical Activity Journal 6 (2), 272-288.
- Talousarvioesitys 1999. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 1999. Yksityiskohtaiset perustelut. Menot. 29. Opetusministeriön hallinnonala. 98. Liikuntatoimi. Saatavilla [www-muodossa: URL:http://tae.edita.fi/dynaweb/tae/tae/1999](http://www.muodossa:URL:http://tae.edita.fi/dynaweb/tae/tae/1999). 17.5.1999.
- Tenhunen, P. & Varis, M. 1997. Tapahtuman sponsorointi: Kannattava sijoitus vai kankkulan kaivo? Case: Helsingin yleisurheilun EM-kisat 1994. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Theberge, N. & Birrell, S. 1994a. The Sociological Study of Women and Sport. Feminist Perspectives: Intersections With Women and Sport. Teoksessa Costa, M. & Guthrie, S. (toim.) Women and Sport: Interdisciplinary Perspectives. Champaign: Human Kinetics, 323-330.
- Theberge, N. & Birrell, S. 1994b. Structural Constraints Facing Women in Sport. Teoksessa Costa, M. & Guthrie, S. (toim.) Women and Sport: Interdisciplinary Perspectives. Champaign: Human Kinetics, 331-340.
- Tiddy, J. 1989. The Laws: Lead Us or Leave Us Alone. Teoksessa Dyer, K. (toim.) Sportswomen towards 2000: A Celebration. Proceedings of a Conference Held During Women's Week in Adelaide, March, 1988. Adelaide: University of Adelaide, 39-46.
- Tilkanen, E-L. 1992. Urheiluseurat elävät talkootyöstä. Liikunta ja Tiede 29 (3), 20-23.
- Timonen, P. (toim.) 1999. Suomen laki I. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Toohy, K. 1997. Australian Television, Gender and the Olympic Games. International Review for the Sociology of Sport 32 (1), 19-29.

- Tuggle, C. & Owen, A. 1999. A Descriptive Analysis of NBC's Coverage of the Centennial Olympics: The "Games of the Woman"? *Journal of Sport and Social Issues* 23 (2), 171-182.
- Tulisalo, E. 1985. Nainen kunnan liikuntavirkailijana. *Liikunta ja Tiede* 22 (2), 52-58.
- Urquhart, J. & Crossman, J. 1999. The Globe and Mail Coverage of the Winter Olympic Games: A Cold Place for Women Athletes. *Journal of Sport and Social Issues* 23 (2), 193-202.
- Uurasjärvi, M. 1996. Naishuippu-urheilijoiden elämää. Tampere: Kurssikirjat Oy.
- Valtakunnallinen liikuntapaikkasuunnitelma vuosille 1988-1992. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1988:22. Helsinki.
- Valtonen, H., Rissanen, P. & Pekurinen, M. 1993. Liikunta-talous-kulttuuri. Liikunta taloudessa, talous liikunnassa. Helsinki: Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 137.
- Vanhala, S. 1999. Yksityisen sektorin johtajamarkkinat lamasta nousuun. Teoksessa Veikkola, E-S. (toim.) Onko huipulla tyyntynyt. *Työmarkkinat* 1999:12. Helsinki: Tilastokeskus, 17-32.
- Vanhala, S., Laukkanen, M. & Koskinen, A. 1995. Liiketoiminta ja johtaminen. Keuruu: Otava.
- Veikkola, E-S. (toim.) 1996. Huipulla tuulee. Selvitys naisista ja miehistä elinkeinoelämän johtotehtävissä. *Työmarkkinat* 1996:13. Helsinki: Tilastokeskus.
- Veikkola, E-S. (toim.) 1999. Onko huipulla tyyntynyt. *Työmarkkinat* 1999:12. Helsinki: Tilastokeskus.
- Vesterinen, K. 1998. Valtion liikuntabudjetista 25 Mmk lisää liikunnalle. Liikunnan ja Urheilun Maailma (16). *Nettilehti*. Saatavilla [www-muodossa: URL:http://www.slu.fi/verkkolehti](http://www.muodossa:URL:http://www.slu.fi/verkkolehti).
- Vuolle, P. 1987a. Huippu-urheilijan koulutus ja ammattiura. *Liikunta ja Tiede* 24 (3), 146-151.
- Vuolle, P. 1987b. Sopeutuminen sujunut hyvin. Urheilijat ovat tyytyväisiä elämäänsä. *Valmennus ja kuntoilu* 2, 42-45.
- Vuolle, P. 2000. Liikunnan merkitys rakentuu elämänkaarella. Teoksessa Miettinen, M. (toim.) Haasteena huomisen hyvinvointi - miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 124. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, 23-46.
- Warsell, L. 1988. Juoksemisen sietämätön keveys. *Liikunta ja Tiede* 25 (2), 238-239.

Winter-Mäkinen, A. 1998. YK:n ihmisoikeuskehitys naisnäkökulmasta. Teoksessa Herrlin, M. (toim.) Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Kauppakaari, 17-55.

“Yhteinen maali“ 1998. Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n ohjelma naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta vuosille 1998-2000. Moniste.

Liite 1. Opinnäytetyöt naisista suomalaisessa liikuntakulttuurissa Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksella 1976-2000

1976	Talja, Ulla	Nainen liikunnan seuraportaassa Kartoitus naisen asemasta SVUL:n ja TUL:n Keski-Suomen piirin sekaseuroissa, pro gradu
1982	Raivio, Marjo	Naisten sosiaalistuminen liikuntajärjestöjen johtotehtäviin, pro gradu (LIINA)
1984	Blomberg, Hilla	Nainen urheilutoimittajana, pro gradu (LIINA)
1984	Ervasti, Eeva-Liisa	Urheilu ja ihmiskuva: Tutkimus urheilulehtien välittämästä ihmiskuvasta, pro gradu (LIINA)
1984	Tulisalo, Eeva	Kunnan liikuntavirkailijan tausta ja työ, pro gradu (LIINA)
1987	Epäily, Nina	Naiset läänien liikuntahallinnossa: Naisten sosiaalistuminen liikunnan väliportaan hallinnon luottamustehtäviin ja heidän kokemuksiaan läänin liikuntalautakuntien toiminnasta, pro gradu (LIINA)
1986	Markula, Pirkko & Valli, Tarja	Urheilevan naisen kuva sanomalehdessä: Kuva-analyysi Iltasanomien ja Turun Sanomien urheilusivuista, pro gradu (LIINA)
1987	Huovinen, Mirja	Naiset kuntien liikuntapolitiikan päätöksentekijöinä, pro gradu (LIINA)
1987	Kinnunen, Liisa Maria	Nainen liikuntaseuran puheenjohtajana: kovanpehmeä nainen, pro gradu
1991	Ikonen, Virpi & Niskanen, Tuija	Naisten massajuoksut tapahtumana ja kokemuksena, pro gradu
1991	Kosonen, Ulla	Naisten ruumiillisuus ja liikunta, lisensiaatintyö (LIINA)
1993	Holkko, Tiina	Juoksijan maratonkokemukset, pro gradu
1993	Pirinen, Riitta	Hymyn takana piilee voimainen: naisurheilijahahmojen representoimat naiseudet naistenlehdissä 1950-luvulta 1980-luvulle, lisensiaatintyö (LIINA)
1997	Karjalainen, Heli & Laalo, Eerika	Nainen liikuntaseuran johtotehtävissä: Tiellä yhteistyöhön ja tasa-arvoon, pro gradu
1997	Viitamäki, Suvi	Naisten liikuntaharrastus ja liikunnallisten suur tapahtumien kokeminen: selvitys Naisten askeleen osanottajista, pro gradu
1999	Collin, Helena & Vuori, Sanna	Naiset television urheiluohjelmissa, pro gradu
1999	Virtanen, Sirkku	Dropout -ilmiö naisjalkapalloilussa. Tapaustutkimus nuorten naisjalkapalloilijoiden lopettamiseen vaikuttavista tekijöistä, pro gradu
2001	Aalto, Päivi	Naisten liikuntatalous Suomessa, pro gradu

Liite 2. Naisten oikeuksien vuosilukuja Suomessa 1865-1999

- 1865 ja 1873 Kunnallisasetukset:
naimattomat ja eronneet naiset sekä lesket saavat kunnallisen äänioikeuden samoilla perusteilla kuin miehet
- 1901 Naiset saavat oikeuden opiskella yliopistossa samoilla ehdoilla kuin miehet
- 1917 Yleinen kunnallinen äänioikeus
- 1922 Naimisissa oleva nainen saa oikeuden tehdä itsenäisesti työsopimuksen
- 1926 Naisille oikeus valtion virkoihin
- 1929 Avioliittolaki:
Puolisoista yhdenvertaiset, paitsi vaimolle velvoite ottaa miehen sukunimi
- 1926 Ratifioidaan ILO:n samanpalkkaisuus-sopimus
- 1970 Työsopimuslakiin tasa-arvosäännös
- 1970 Sallitaan abortti myös sosiaalisilla perusteilla
- 1986 Ratifioidaan YK:n naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus
- 1986 Uusi sukunimilaki
- 1987 Tasa-arvolaki
- 1988 Naiset voivat päästä papin virkaan (ev.lut.seurak.)
- 1995 Tasa-arvolain uudistukset:
esim. kiintiöperiaate, työnantajien tasa-arvon edistämisvelvollisuus
- 1995 Laki naisten vapaaehtoista asepalveluksesta
- 1998 Uusi liikuntalaki:
yhtenä tarkoituksena edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa
- 1998 Rikoslaki seksuaalirikoksista:
raiskaus avioliitossa rikokseksi, raiskaus julkisen syyttäjän alaiseksi
- 1999 Lähestymiskielto

(Mukaihen Mustakallio 1988, 102-103; lisäksi liikuntalaki vuonna 1980 ja 1990-luvun uudistukset Onikki & Ranta 1998 ja Timonen 1999)

Liite 3. Esimerkkejä merkittävistä tasa-arvotoimista liikunnassa**KANSAINVÄLISET TOIMET**

1994	Brightonin julistus
1998	Windhoekin toimintakäsä Afrikassa
2000	EWS-konferenssi Helsingissä, puheenjohtajuus Suomessa

KANSALLISET TOIMET**- Suomi**

1994	Opetusministeriön Piikkarit-työryhmä
1995	SLU:n tasa-arvotyöryhmä
1998	SLU:n Yhteinen maali -tasa-arvo-ohjelma
1980	Uusi liikuntalaki: yhtenä tarkoituksena edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa

Liite 5. Kotitalouksien liikuntamenojen laskeminen

Rissanen (1988, 247-251) määritteli, että 30-50 prosenttia kaikista *vaatemenoista* oli liikuntavaatemenoja. Perusteluja Rissanen ei valinnalleen esittänyt. Tähän tutkimukseen liikuntavaatteiden osuudeksi muutettiin 10-20 prosenttia vaatemenosta lähes kaikkien niiden luokkien osalta, jotka eivät olleet pelkkiä liikuntavaatteita. Rissanen määrittelemä prosenttiosuus vaikutti aivan liian suurelta. Prosenttiosuus 30-50 määriteltiin ainoastaan liikuntamenojen 1994-96 luokille "verryttelypuvut", "uimapuvut, uima-asut, ranta-asut" sekä "lämpö- ja urheilukerrastot, villahousut" sekä vuoden 1998 luokalle "college- ja verryttelyasut, trikoo housut", koska näiden luokkien kulutuksesta liikunnan osuudeksi arvioitiin huomattavasti muuta vaatetusta enemmän. Vuoden 1994-96 tutkimuksen luokka "voimistelu- judo- ja balettipuvut" arvioitiin olevan täysin liikuntatarkoitukseen, joten prosenttiosuus liikuntamenoihin oli 100. Vuoden 1998 tutkimuksessa oli muodostettu uusi luokka "voimistelu- uima- ja urheiluasut". Koska kaikki uima-asut eivät ole liikuntatarkoitukseen, määriteltiin liikuntamenojen prosenttiosuudeksi tässä luokassa 90. Vuosina 1994-96 sukat ja sukkahousut olivat kumpikin omana luokkana, mutta vuonna 1998 ne oli yhdistetty samaan luokkaan. Vuosina 1994-96 naisten ja miesten sukkien kulutusmenot erosivat toisistaan vain 7 prosenttiyksikköä; miehet kuluttivat 70 markkaa vuodessa ja naiset 65 markkaa. Koska miehet eivät yleensä käytä sukkahousuja, voitiin vuoden 1998 luokasta sukkahousut ja sukat laskea koko miesten summa sukkien kulutukseksi. Naisten sukkien kulutukseksi laskettiin 7 prosenttiyksikköä vähemmän eli samassa suhteessa miehiin nähden kuin vuosien 1994-96 tutkimuksessa. Loppuosa naisten summasta oli sukkahousujen kulutusta. Sitä ei laskettu liikuntavaatemenoksi.

Liikuntamenoksi lankojen, kankaiden ja vaatteiden korjauksesta laskettiin sama osuus kuin liikuntavaatteiden osuus oli kaikista vaatteista yhteensä. Kun liikuntavaatemenoiksi vuosina 1994-96 ja 1998 laskettiin 30-50 prosenttia vaatteista, kuten Rissanen (1988, 247-251) oli määritellyt, oli vuosina 1994-96 kaikkien vaatteiden kulutuksesta liikuntavaatteiden kulutusta 12-19 prosenttia ja vuonna 1998 13-20 prosenttia. Rissanen tutkimuksessa osuus oli vain 4 prosenttia. On huomattava, että Rissanen tutkimus oli tehty yli 10 vuotta sitten. 1990-luvulla liikuntavaatteita ostettiin suhteessa muuhun vaatetukseen enemmän kuin 1980-luvulla (kaupallisuuden lisääntyminen). Koska Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa vähennettiin liikuntavaatetuksen osuudeksi 10-20 prosenttia tietyissä vaateluokissa, väheni myös liikuntavaatetuksen osuus kaikesta vaatetuksesta 5-9 prosenttiin. Vuonna 1998 oli liikuntavaatteiden osuus kaikista vaatteista yhden prosenttiyksikön suurempi (6-10 %) kuin vuosina 1994-1996.

Jalkineiden kulutusmenoista liikuntamenoja syntyi luokista "lenkkitosut", "monot" ja "muut urheilujalkineet". Rissanen (1988, 247-251) mukaan kaikki näiden luokkien menot kohdentuivat liikuntaan. Lenkkitosujen liikuntakäytön osuudeksi Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa arvioitiin kuitenkin vain 40-60 prosenttia, koska lenkkitosuja käytetään yleisesti muutenkin kuin liikuntaharrastuksissa. Jalkineiden, pohjallisten ja nauhojen sekä jalkineiden korjauksen osuudeksi määriteltiin sama osuus kuin liikuntajalkineiden osuus oli kaikista jalkineista. Tulokseksi vuosina 1994-96 sekä vuonna 1998 saatiin, että 10-20 prosenttia kaikista jalkineista oli liikuntajalkineita.

Osa *urheiluvälinemenoista* oli täysin liikuntamenoja (esim. kuntopyörä), kun taas osassa urheiluvälinemenoja liikuntamenoiksi määriteltiin vain 10-40 prosentin osuus (esim. polkupyörä). Periaate, jolla osuudet määriteltiin oli vastaava kuin Rissanen (1988, 247-251) tutkimuksessa. *Liikuntapalvelumenoihin* kuuluivat pääsylippumaksut urheilukilpailuihin ja raveihin, maksut liikuntapaikoille (esim. uimahalli), osanottomaksut liikuntaleireille ja -kursseille sekä liikuntatunneille. Liikuntapalvelujen luokasta "urheilukilpailut ja ravit" ei ollut mahdollista erotella urheilukilpailuiden ja ravien osuuksia toisistaan. Tilastokeskuksen Anton Antoniuksen (henkilökohtainen tiedonanto 15.2.2000) (sähköposti anton.antoni@stat.fi) mukaan tästä luokasta käytännössä melkein kaikki menot olivat kuitenkin menoja urheilukilpailuihin. Tästä syystä tässä tutkimuksessa kaikki "urheilukilpailut ja ravit" -luokan menot kohdennettiin urheilukilpailuille. Täten kaikki liikuntapalvelumenot kohdennettiin täysin liikuntamenoiksi.

Liikuntamenoiksi luettavien *matkakustannuksien* määrittelyminen oli Rissanen (1988, 247-251) tutkimuksessa varsin ongelmallista (ks. menettelystä enemmän Rissanen artikkelista). Rissanen menetelmää ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan käytetty, koska Suomen (2000) Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksessa oli selvitetty naisten ja miesten matkakustannukset liikuntapaikoille vuonna 1998. Vuoden 1994-96 osalta matkakustannuksia liikuntapaikoille ei tiedetty. Koska sekä vuosina 1994-96 että vuonna 1998 liikuntapalvelumenot ilman matkakustannuksia laskettuna olivat saman suuruiset, pääteltiin, että vuosien 1994-96 matkakustannuksetkin olisivat samansuuruiset. Liikuntamatkakustannusten määrä on riippuvainen liikuntapalvelujen käytöstä. Näin saatiin kotitalouksien yhteenlasketut liikuntamenot vertailukelpoisiksi tutkimusvuosien 1994-96 ja 1998 välillä.

Rissanen (1988, 247-251) mukaan *kotimaan matkoista* 1,8 prosenttia ja *ulkomaanmatkoista* 5-10 prosenttia tehtiin liikunnan vuoksi. Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa käytettiin vastaavia prosentteja. Kotimaan majoituspalvelukulujen kohdalla tuli ottaa huomioon se, että Suomessa kotitaloudet eivät yleensä itse maksa majoittautumistaan liikuntaharrastuksen vuoksi vaan mm. urheiluseurat maksavat suuren osan näistä kustannuksista. Vuoden 1998 tilastossa oli luokka "risteilymatkat ulkomaille". Siitä ei otettu osuutta liikuntamenoihin, koska risteilyillä ei yleensä ole liikuntatarkoitusta. Vuosien 1994-96 tilastoissa luokkaa "risteilyt ulkomaille" vastasi luokka "laiva- lautta- ja venematkat". Jotta vuosien vertailukelpoisuus säilyi, ei myöskään luokasta "laiva-, lautta- ja venematkat" laskettu osaa liikuntamenoiksi. Rissanen selvityksestä ei ilmennyt, ottiko hän huomioon matka- ja matkatavaravakuutukset ja henkilövakuutukset. Tässä tutkimuksessa ne kuitenkin otettiin huomioon ja niistä liikunnan osuudeksi laskettiin 2-5 prosenttia. Prosentti valittiin sillä perusteella, että se oli liikunnan vuoksi tehtävien ulkomaan- ja kotimaanmatkojen osuuksien keskivaiheilla.

Kulutusmenoja *liikuntamediaan* olivat osa valokuvaus- ja filmaustarvikkeista aiheutuvista maksuista, TV-lupamaksuista, radion, TV:n ja niihin läheisesti liittyvien tarvikkeiden ostosta sekä osa sanomalehtien, aikakauslehtien ja kirjojen maksuista.

Rissanen (1988) artikkelista ei selvinnyt, ottiko hän tutkimuksessaan huomioon *valokuvaukseen* ja *filmaukseen* liittyvät menot. Ne otettiin kuitenkin mukaan tähän tutkimukseen. Liikuntakäytön osuudeksi valokuvaus- ja filmauslaitteista ja niiden korjauksesta arvioitiin 2-5 prosenttia. Näiden luokkien kulutusmenot olivat kuitenkin niin pieniä, ettei niistä jäänyt juurikaan liikuntamenoja.

Yleisradion *TV-lupamaksuista* Rissanen (1988, 251) kohdensi osan liikuntaan. TV-lupamaksujen tuotoilla Yleisradio rahoittaa sekä TV:n että radion toimintaa. Rissanen tietojen mukaan vuonna 1985 radion osuus Yleisradion menoista oli noin 30 prosenttia ja liikuntaohjelmien osuus radioajasta noin 3,5 prosenttia. Vastaavasti TV:n osuus Yle:n menoista oli 70 prosenttia ja TV:n ohjelma-ajasta liikuntaan käytettiin 12,5 prosenttia. (Emt.) Täten TV-lupamaksun 30 prosentista 3,5 prosenttia ja 70 prosentista 12,5 prosenttia kohdennettiin liikuntaan. Rissanen tutkimuksessa käytetään liikuntamenojen määrittelyssä liikunnan ohjelma-aikoja. Rissanen tarkoittaa liikunnalla todennäköisesti urheilua, koska liikuntaohjelmien osuutta ei Yleisradion Pirkko Pekkalan (henkilökohtainen tiedonanto helmikuu 2000) (p. 09-14803697) mukaan pysty kukaan selvittämään. Urheiluohjelmien osuus hänen mukaan sen sijaan on selvitettävissä. Tässä tutkimuksessa TV-lupamaksuista kohdennettiin osa liikuntaan samankaltaisilla periaatteilla kuin Rissanen tutkimuksessa.

Telehallintokeskuksen televisiolutuloista vuosina 1994-98 (mk/vuosi) tiedot saatiin Telehallintokeskuksen Pirjo Loutolta (henkilökohtainen tiedonanto 18.2.2000) (p. 09/6966261). Televisiolupatulot vuonna 1998 (1 740 438 384, 81 mk) jaettiin vuoden 1998 asukasluvulla (5 159 646 asukasta), jolloin saatiin selville, kuinka paljon asukasta kohti keskimäärin maksettiin televisiolutuloja (337 mk). Vastaava keskimääräinen televisiolutulo asukasta kohti laskettiin vuosille 1994 (302 mk), 1995 (321 mk) ja 1996 (328 mk). Vuosille 1994-1996 laskettiin keskiarvo (317 mk), jota käytettiin arvioitaessa vuoden 1994-96 liikuntamenoja.

Selvitettäessä liikuntamenojen osuutta TV-lupamaksuista ei käytetty urheiluohjelmien osuuksia TV:n ja radion kaikista ohjelmista, kuten Rissanen tutkimuksessa, vaan selvitettiin, paljonko urheiluohjelmien menojen osuus oli kaikkien ohjelmien menoista. (Urheiluohjelmien osuus koko lähetyksajasta ei välttämättä ole sama kuin urheiluohjelmien menojen osuus kaikkien ohjelmien menoista.) Yleisradion Pirkko Pekkalan (henkilökohtainen tiedonanto helmikuu 2000) mukaan TV:n osuus Yleisradion menoista vuosina 1998-1999 oli noin 65 prosenttia ja radion 35 prosenttia. Samoina vuosina urheiluohjelmien menojen osuus TV:n menoista oli noin 10 prosenttia ja radio-ohjelmien radion menoista noin 1 prosentti. Pekkalan mukaan näitä lukuja voi käyttää myös vuoden 1994-1996 kohdalla. (On kuitenkin muistettava, että vuonna 1996 urheilun osuus oli todennäköisesti hieman suurempi, koska kyseessä oli olympiavuosi.) Yleisradion Eija Kuokkalan (henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2000) (sähköposti eija.kuokkala@yle.fi) mukaan TV-mittaritutkimus (Finnpanel Oy - YLE/yleisötutkimus) kertoo, että valtakunnallisten TV-kanavien (TV1, TV2, TV3 ja Nelonen) urheilun katsojista oli 40 prosenttia naisia ja 60 prosenttia miehiä aikavälillä tammikuu-helmikuu 1999. Se osa TV-lupamaksuista, joka laskettiin TV:n liikuntamenoksi, suhteutettiin naisten ja miesten osuuksiin TV:n katsojista ja täten kohdennettiin naisille (40 %) ja miehille (60 %). Yleisradion Raija Sarkkisen (henkilökohtainen tiedonanto 14.4.2000) (sähköposti raija.sarkkinen@yle.fi) mukaan raportti *Urheilu ja yleisöt Radio Suomessa 1998* (Kuokkala, E. & Ruohomaa, E. 1999. Yleisötutkimus. Markkinatutkimuksia 3/1999.) kertoo, että keväällä 1998 Radio Suomen yleisöstä keskimäärin 51 prosenttia oli naisia ja, että urheilu-uutisten yleisö oli samaa kuin kanavalla keskimäärin. Se osa TV-

lupamaksuista, joka laskettiin Radion liikuntamenoksi, suhteutettiin naisten ja miesten osuuksiin radion kuuntelijoista ja täten kohdennettiin naisille (51 %) ja miehille (49 %).

Vastaavasti kuin Rissasen (1985, 251) tutkimuksessa, *Radion ja TV:n ostosta* (ja niihin läheisesti liittyvistä tarvikkeista, kuten videoista) liikuntamenoksi laskettiin vastaava osuus kuin TV-lupamaksusta. Luokista "radion, TV:n ym. osat ja tarvikkeet" ja "radion, tv:n ym. korjaukset" osuudeksi liikuntaan valittiin arvo TV:n (10 %) ja radion (1 %) osuuksien keskivaiheilta, 7 prosenttia (lähempää TV:n arvoa, koska TV-menoja oli enemmän).

Rissasen (1988, 251) mukaan suomalaisten *sanomalehtien* palstatilasta oli liikunnan osuus 17,0 prosenttia vuonna 1986. Voidaan olettaa, että osa kuluttajan lehdestä saamasta hyödystä liittyy liikuntaharrastukseen. Jos lehdet toimitetaan lukijoiden mielipiteitä seuraten, edellisen oletuksen mukaisesti lehdistä hankitaan liikunnan perusteella niin suuri osuus kuin toimituksellisten liikuntaa koskevien palstamillimetricien määrä on kaikista toimitetuista palstamillimetreistä. (Emt.) Sanomalehtien liiton Olavi Rantalaiselta (henkilökohtainen tiedonanto 21.2.2000) (p. 09-22877300, fax 09-607989) saatiin Sanomalehtien liiton toimitustilasto: Lehden sisältö -toimituksen aineiston tilastointijakauma vuodelta 1996 ja 1998. Siitä selviää keskimääräiset prosenttijakaumat ryhmittäin ja aineistoluokittain palstamillimetreistä laskettuna. Vuonna 1996 urheilun osuus oli 14,7 prosenttia kaikista 4-7 päivää viikossa ilmestyvistä lehdistä. Vuonna 1998 vastaava osuus oli 13,9 prosenttia. Näitä prosenttiosuuksia käytettiin arvioitaessa sitä osuutta, mikä sanomalehtien vuositilasmaksuista kohdentuu liikuntamenoksi. 1-3 päivää viikossa ilmestyvät sanomalehdet ovat lähinnä maakuntalehtiä ja pienten paikkakuntien lehtiä. Niidenkin urheilun osuus on Sanomalehtien liitto erikseen laskenut, mutta tietoa ei ole yhdistetty 4-7 päiväisten lehtien tietoihin. Ongelmallista urheilun osuuden käytössä on kuitenkin se, että urheilun palstamillimetreihin ei sisälly lehtien urheiluosaston ulkopuolella olevat liikunnan, kuten kuntoliikunnan ja liikuntaneuvonnan, palstamillimetrit. Niiden osuus on kuitenkin hyvin pieni sanomalehdissä, joten palstamillimetricien keskimääräinen prosenttiosuus ei todennäköisesti tulisi juurikaan nousemaan, eikä täten ole merkittävä virhelähde tutkimustulosten kannalta.

Suomalaisten *aikakauslehtien* nimikkeitä oli Rissasen (1988, 251) mukaan vuonna 1985 yhteensä 1290 kappaletta. Näistä liikuntaan liittyviä oli 57 kappaletta eli 4,4 prosenttia. Arvioitaessa liikunnan osuutta aikakauslehdissä tulisi ottaa huomioon myös ns. yleisaikakauslehtien liikuntaan käyttämät palstamillimetrit ja toisaalta lehtien levikkitiedot ja lehtien hinnat. Em. tekijät vaikuttavat Rissasen mukaan ilmeisesti vastakkaisiin suuntiin ja kumoavat siten toisensa. Täten 4,4 prosenttia pidettiin liikunnan osuutena kotitalouksien aikakauslehtien hankintamenoista. (Emt.) Jyväskylän yliopiston kirjaston LIKES -tietopalvelun Anitta Pälvimäki (henkilökohtainen tiedonanto maaliskuu 2000) (p. 2603390) selvitti nykytilanteen aikakauslehtien osalta. Maaliskuussa 2000 On line -tietokannassa oli Suomessa tällä hetkellä alueella liikunta ja urheilu (UDK -rajaus 796-799) julkaistavia kausijulkaisuja 936 kappaletta, joka on 3,6 prosenttia kaikista tällä hetkellä julkaistavista kausijulkaisuista (25 724 kpl).

Suomessa julkaistiin 9067 kirjaa vuonna 1985, joista nimikkeellä liikunta, urheilu ja voimistelu oli 123 eli 1,4 prosenttia. Ongelmana tämän osuuden käyttämisessä estimaattina on painosmäärien erot ja hintaerot kirjojen välillä. Tämä on kuitenkin tarkin olemassa oleva tieto, joten sitä käytetään. (Rissanen 1988, 251.) Helsingin yliopiston vapaakappale toimiston virkailija Heli Termannin (henkilökohtainen tiedonanto helmikuu 2000) (p. 70844314) mukaan vuonna 1998 Suomessa julkaistiin 12887 kirjaa. Näistä UDK-luokituksen mukaiseen luokkaan pelit ja urheilu (sis. kaikki liikuntakirjat, mutta peleistä myös muihin vapaa-ajan harrastuksiin kuin liikuntaan liittyviä pelejä. Tämä osuus peleistä on kuitenkin pieni.) kuului 151 julkaisua eli 1,2 prosenttia. Tätä lukua käytetään tässä tutkimuksessa sekä vuosien 1994-96 että vuoden 1998 kohdalla.

Kotitalouksien liikuntamenot koko Suomessa voidaan Tilastokeskuksen Anton Antoniuksen (henkilökohtainen tiedonanto 2.5.2000) (sähköposti anton.antonius@stat.fi) mukaan laskea, kun liikuntamenot kerrotaan tutkimuksen perusjoukon lukumäärällä. Perusjoukkoon kuului vuosina 1994-96 2 590 512 naista ja 2 460 127 miestä, yhteensä 5 050 639 henkilöä ja vuonna 1998 2 605 937 naista ja 2 480 202 miestä, yhteensä 5 086 139 henkilöä. Vuonna 1998 kotitalouksien yhteenlasketut liikuntamenot olivat 5,9-7,2 miljardia markkaa. Vuosien 1994-96 kohdalla liikuntapalvelumenojen matkakustannusten määrää ei tiedetty. Koska sekä vuosina 1994-96 että vuonna 1998 liikuntapalvelumenot ilman matkakustannuksia laskettuna olivat saman suuruiset, pääteltiin, että vuosien 1994-96 matkakustannuksetkin olisivat saman suuruiset. Liikuntamatkakustannusten määrä on riippuvainen liikuntapalvelujen käytöstä. Näin laskettuna vuosien 1994-96 kotitalouksien liikuntapalvelumenot olivat 5,3-6,3 miljardia markkaa.

Liite 6. Taulukko opetusministeriön liikuntamäärärahojen kohdentumisesta naisille v. 1998 (1 000 mk ja %)

KOHDE	1998	NAISET %	NAISET MK
1) LIIKUNTAPAIIKKARAKENTAMINEN	87 097	39 %	33 968
2) LIIKUNNAN KOULUTUSKESKUKSET	119 244	46 %	54 852
Valtionapu käyttökustannuksiin	101 726		
Valtakunnalliset koulutuskeskukset yhteensä	95 839		
* Eerikkilän Urheiluopisto	4 350		
* Kisakallion Urheiluopisto	6 611	53 %	
* Kuortaneen Urheiluopisto	9 449	44 %	
* Lapin Urheiluopisto	7 479		
* Liikuntakeskus Pajulahti	15 360		
* Solvalla Idrottsinstitut	6 230		
* Suomen Urheiluopisto	19 801		
* Tanhuvaaran Urheiluopisto	7 835	53 %	
* Urheiluopisto Kisakeskus	4 667		
* Varalan Urheiluopisto	7 413		
* Vuokatin Urheiluopisto	6 646	38 %	
Alueelliset koulutuskeskukset yhteensä	1 392		
* Itä-Suomen liikuntaopisto	643		
* Norvalla Idrottsinstitut	265		
* Virpiniemen liikuntaopisto	484		
Muut menot	4 495		
Rakentamisavustukset	17 518		
3) LIIKUNTAJÄRJESTÖT	133 700	35 %	
Varsinaiset liikuntajärjestöt			
Lajiliitot	68 495	33 %	22 603
Erytisryhmien liikuntajärjestöt	5 385	31 %	1 669
Koululais- ja opiskelijajärjestöt	2 560	50 %	1 280
Suomen Työväen Urheiluliitto ry	7 900	40 %	3 160
Finlands Svenska Idrott CIF rf	4 215	40 %	1 686
Suomen Latu ry	2 650	44 %	1 166
Muut liikuntajärjestöt	2 726	EI	
Liikunnan palvelujärjestöt			
Suomen Liikunta ja Urheilu ry	5 900	EI	
Nuori Suomi ry	1 750	44 %	770
Suomen Kuntourheiluliitto ry	3 690	EI	
Suomen Olympiayhdistys ry	15 000	33 %	4 950
Suomen Paralympiayhdistys ry	1 310	15 %	197
Alueelliset palvelujärjestöt	12 119	37 %	4 484
4) KUNNAT	88 537	38 %	33 644
5) MUUT MOMENTIT I	10 622	35 %	3 718
Ulkomaiset urheilutapahtumat, esiintymis- ja konferenssimatkat	435		
Ulkomaiset arvokilpailumatkat	1 448		
Euroopan Cup -kilpailumatkat	1 312		
Suomessa järjestetyt kilpailutapahtumat ja kilpailujen tappiontakuu	867		
Liikuntajärjestöjen kehittämisavustukset	6 600		
6) LIIKUNTATIEEET	27 892	EI	
Tutkimusprojektit	8 651		
Tutkimushakemukset			
Tutkijoiden erilliset matka-avustukset			

Liikuntatieteelliset yhteisöt	19 241		
Liikuntalääketieteelliset yhteisöt	4 510		
Laiteavustukset (liik.lääk. yhteisöille)	6 000		
Terveyttä edistävän liikunnan ohjelma	1 500		
Liikuntatieteelliset tiedonvälitysyksiköt	2 740		
* Liikuntalääketieteen ja testaustoiminnan edistämisyhdistys LIITE ry	400		
* Liikuntatieteellinen Seura ry	2 000		
* LIKES-tietopalvelu	340		
Muut	105		
* Suomen Urheiluhistoriallinen Seura ry	20		
* Suomen Urheilulääkäriyhdistys	70		
* Suomen Urheilupsykologinen yhdistys	15		
KIHU	4 300		
Matkat	86		
7) MUUT MOMENTIT H	29 376	EI	
Muut Suomessa järjestetyt tapahtumat ja seminaarit	2 204		
Julkaisut, filmit, näyttely- ja patsashankkeet	335		
Kehittämis- ym. projektit ja selvitykset	2 746		
Kansainvälisten järjestöjen tehtävistä/ toiminnasta aiheutuneet kulut	982		
Terveysohjelma	4 400		
VLN ja läänit	2 391		
Urheilija-apurahat	2 480	17%	410
Muut	13 838		
KAIKKI LIIKUNTAMENOT YHTEENSÄ	496 508		

Opetusministeriön liikuntaosaston palkat **2 612 456**

Liite 7. Opetusministeriön liikuntamäärärahojen kohdentuminen naisille v. 1998. Selitysosa

1) LIIKUNTAPAIIKKARAKENTAMINEN

Kunkin liikuntapaikan saamista rakentamisavustuksesta naisille kohdennettiin vastaava osuus kuin kyseisen liikuntapaikan käyttäjistä oli naisia. Koululiikuntakäytössä olevien liikuntapaikkojen kohdalla naisten osuus käyttäjistä määritettiin Naisten liikuntatalous -tutkimuksen kuntaosuuden tulosten perusteella. Muilta osin naisten osuus liikuntapaikan käyttäjistä määritettiin Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000) tulosten perusteella.

2) LIIKUNNAN KOULUTUSKESKUKSET

Kisakallion Urheiluopisto

Markkinointipäällikkö Kirsti Mäntyniemen (henkilökohtainen tiedonanto 16.5.2000) (p. 019/3151206) mukaan vuonna 1998 valtionavullisen koulutustoiminnan opiskelijoista (7245) **53 prosenttia oli naisia** (3814) ja 47 prosenttia miehiä (3431). Maksullisen palvelutoiminnan asiakkaista (1214) 53 prosenttia oli naisia (638) ja 47 prosenttia miehiä (576).

Kuortaneen Urheiluopisto

Britta Mattilan (henkilökohtainen tiedonanto 16.5.2000) (p. 06/5166111) mukaan vuonna 1998 valtionavullisen koulutustoiminnan opiskelijoista (12048) **44 prosenttia oli naisia** (5280) ja 56 prosenttia miehiä (6768). Maksullisen palvelutoiminnan asiakkaista (3846) 45 prosenttia oli naisia (1719) ja 55 prosenttia miehiä (2127). (Osaan maksullisesta palvelutoiminnasta, kuten urheiluhieroja-, liikuntapaikkahoitaja- ja liikuntapaikkamestarikoulutukseen, opisto sai lääninavustusta.)

Tanhuvaaran Urheiluopisto

Palkanlaskija Paula Halosen (henkilökohtainen tiedonanto 16.5.2000) (p. 015/7390114) mukaan vuonna 1998 valtionavullisen koulutustoiminnan opiskelijoista (7191) **53 prosenttia oli naisia** (3801) ja 47 prosenttia miehiä (3390). Maksullisen palvelutoiminnan asiakkaiden lukumäärästä ei ollut sukupuolittain eroteltua tilastotietoa.

Vuokatin Urheiluopisto

Talospäällikkö Mikko Jylhänkankaan (henkilökohtainen tiedonanto 16.5.2000) (p. 08/6191403) mukaan vuonna 1998 valtionavullisen koulutustoiminnan opiskelijoista (7818) **38 prosenttia oli naisia** (2985) ja 62 prosenttia miehiä (4833). Maksullisen palvelutoiminnan asiakkaista (3671) 38 prosenttia oli naisia (1407) ja 62 prosenttia miehiä (2264).

Valtionavullinen koulutustoiminta Kisakallio, Kuortane, Tanhuvaara ja Vuokatti yhteensä:

34 302 opiskelijaa, joista 46 prosenttia (15 880) oli naisia.

Maksullinen palvelutoiminta Kisakallio, Kuortane ja Vuokatti yhteensä:

8731 opiskelijaa, joista 43 prosenttia (3764) oli naisia.

3) LIIKUNTAJÄRJESTÖT

Valtionavut lajiliitoille kohdennetaan naisille ja miehille Naisten liikuntatalous -tutkimuksen lajiliittoaosuuden tulosten perusteella. Valtionavut muille liikuntajärjestöille kuin lajiliitoille kohdennetaan liikuntajärjestöjen naisten ja miesten jäsenosuuksien suhteessa. Seuraavaksi esitettävien tietojen perusteella laskettiin, että kaikkien liikuntajärjestöjen saamien avustusten yhteissummasta noin **35 prosenttia** kohdentui **naisten liikuntatoimintaan** vuonna 1998.

A) Varsinaiset liikuntajärjestöt

Lajiliitot

Naisten liikuntatoimintaan kohdentui **33 prosenttia** lajiliittojen menoista (ks. Naisten liikuntatalous -tutkimuksen lajiliitto-osuus, luku 8.3.).

Erityisryhmien liikuntajärjestöt

- Förbundet Finlands Svenska Synskadade: Toimistos sihteeri Susanna Antellin mukaan (henkilökohtainen tiedonanto 18.5.2000) vuonna 1998 liitossa oli yhteensä 709 jäsentä, joista 65 prosenttia (462) oli naisia.
- Näkövammaisten Keskusliitto: Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan vuonna 1999 oli 2147 harrastajaa, joista 33 prosenttia (713) oli naisia.
- Sotainvalidien Urheiluliitto: Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan vuonna 1999 oli 2400 harrastajaa, joista kaikki olivat miehiä.
- Invalidien Urheiluliitto: Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan vuonna 1999 oli 16 000 harrastajaa, joista 33 prosenttia (5300) oli naisia. Suomen Paralympiayhdistyksen Maria Laakson (henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2000) mukaan Invalidien Urheiluliiton huippu-urheilijoissa oli vähemmän naisia kuin harrastajissa keskimäärin.
- Suomen Erityisryhmien Liikunta: Ei tietoa.
- Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu: Jäsenenä yli 30 paikallisyhdistystä. Ei tietoa jäsenten sukupuolijakaumasta. Jäsenten sukupuolijakaumasta ei ollut myöskään tietoa liiton suurimmalla paikallisyhdistyksellä Kehitysvammaisten tuki 57 (Helsinki). Suomen Paralympiayhdistyksen Maria Laakson (henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2000) mukaan Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilun huippu-urheilijoissa oli vähemmän naisia kuin harrastajissa keskimäärin.
- Suomen Kuurojen Urheiluliitto: Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan vuonna 1999 oli 1400 harrastajaa, joista 36 prosenttia (500) oli naisia.
- Suomen Transplantaatioliikunnan Liitto: Vuonna 1998 jäseniä oli 6205 (SLU:n toimintakertomus 1998). Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan vuonna 1999 jäsenistä 30 prosenttia oli naisia.
- Muut erityisryhmien liikuntajärjestöt: Ei tietoa.
- Liitoilta saatujen tietojen perusteella arvioitiin, että noin **31 prosenttia** erityisryhmien liikuntajärjestöjen jäsenistä oli **naisia**.

Koululais- ja opiskelijajärjestöt

Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan Opiskelijoiden Liikuntaliitossa oli vuonna 1999 90 000 harrastajaa, joista 56 prosenttia (50 000) oli naisia. Suomen liikunnanopettajainliitossa oli jäseniä 1200, joista 75 prosenttia (900) oli naisia. (Emt.) Suomen ammatillisten oppilaitosten kulttuuri- ja urheiluliiton (SAKU ry) toimistos sihteeri Eija Ahlmanin (henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2000) (p. 03/2602312) mukaan liiton jäseniä oli vuonna 1998 noin 93 000. Naisjäsenten osuudeksi Ahlman arvioi noin puolet. Koululiikuntaliiton naisjäsenten osuudeksi arvioitiin puolet, koska koululaisista poikia ja tyttöjä on suurin piirtein yhtä paljon. Näiden tietojen perusteella arvioitiin koululais- ja opiskelijajärjestöjen **naisjäsenten osuudeksi 50 prosenttia**.

Suomen Työväen Urheiluliitto ry

TUL:n toimintakertomuksen 1998 mukaan liitolla oli vuonna 1998 396020 jäsentä, joista **40 prosenttia** (157 040) oli naisia.

Finland Svenska Idrott CIF rf

(= CIF, 7 liittoa ja 3 alueorganisaatiota)

Pääsihteeri Henrik Jansonin (henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2000) (p. 09/70102210) mukaan CIF:n liittojen jäsenyhdistyksillä oli vuonna 2000 120 000 jäsentä, joista Janson arvioi naisten osuudeksi **40 prosenttia**.

Suomen Latu ry

Suomen Ladun jäsentutkimuksen (Collin 1998) mukaan Suomen Ladussa oli vuonna 1997 noin 45 000 jäsentä, joista **44 prosenttia** oli naisia.

Muut liikuntajärjestöt

Ei kohdenneta naisille ja miehille.

B) Liikunnan palvelujärjestöt

Suomen Liikunta ja Urheilu ry

Ei tietoa naisten ja miesten jäsenosuuksista.

Nuori Suomi

Heinosen ja Puskalan (1999) selvityksen mukaan Nuoren Suomen jäsenliittojen seuroissa vuonna 1999 liikkui 376 000 lasta ja nuorta, joista **44 prosenttia** (167 000) oli **tyttöjä**.

Suomen Kuntourheiluliitto

Toimitusjohtaja Jorma Savolan mukaan ei tiedetä, kuinka suuri osuus Kuntourheiluliiton toimintaan osallistuvista henkilöistä oli/on naisia ja miehiä.

Suomen Olympiayhdistys

Suomen Urheilukirjasto ja tietopalvelun osastonjohtaja Jari Kanervan (henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2000) (p. 09/43422522) mukaan vuonna 1998 Naganon olympialaisissa oli Suomella yhteensä 89 urheilijaa, joista 34 oli naisia. Suomen Olympiayhdistys ry:n toimintakertomuksen 1998 liitteistä selviää Olympiayhdistyksen naisille ja miehille jakamat tuet, avustukset ja määrärahat.

Olympiavalmennus- ja tehostamistuet:

- Yksilöurheilijainaisille (38) yhteensä 1 365 371 markkaa. Yksilöurheilijamiehille (79) yhteensä 3 684 629 markkaa. Naisten suhteellinen osuus yksilöurheilijoista oli 32 prosenttia. Naisten saama suhteellinen osuus jaetusta tuesta oli 27 prosenttia.
- Yksilöurheilijoiden ja joukkueiden yhteenlasketuista tuista naiset saivat 1 845 371 eli 31 prosenttia ja miehet 4 024 629 markkaa eli 69 prosenttia.

Nuorten valmennustuet:

- Tytöt (33) saivat yhteensä 315 953 markkaa ja pojat (61) 584 047 markkaa. Tyttöjen suhteellinen osuus urheilijoista sekä tyttöjen saama suhteellinen osuus tuista oli 35 prosenttia.

Ei-olympialajien valmennustuet:

- Yksilöurheilijainaisille (14) yhteensä 195 000 markkaa. Yksilöurheilijamiehille (19) yhteensä 205 000 markkaa. Naisten suhteellinen osuus yksilöurheilijoista oli 42 prosenttia. Naisten saama suhteellinen osuus jaetusta tuesta oli 49 prosenttia.
- Yksilöurheilijoiden ja joukkueiden yhteenlasketuista tuista naiset saivat 245 000 eli 49 prosenttia ja miehet 255 000 markkaa eli 51 prosenttia.

Olympiavalmentajamäärärahoja, nuorten huippu-urheiluvalmennuksen kehittämismäärärahoja, valmennuksen kehittämismäärärahoja, palloilulajien valmennustukia ja valmentajien ulkomaisia matka-avustuksia ei kohdennettu naisille ja miehille.

Naisille ja miehille kohdennettavissa olevien tukien, avustusten ja määrärahojen yhteissumma oli 7 270 000 markkaa. **Naisten** suhteellinen osuus tuesta oli keskimäärin **33 prosenttia** ja miesten 67 prosenttia. Olympiayhdistyksen menot (15 Mmk) kohdennettiin naisille ja miehille näillä suhteellisilla osuuksilla.

Suomen Paralympiayhdistys

Jäsenet ovat Näkövammaisten Keskusliitto, Invalidien Urheiluliitto ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu. Paralympiayhdistyksen Maria Laakson (henkilökohtainen tiedonanto 17.5.2000) (p. 09/87759840) mukaan Sydneyn vuoden 2000 olympialaisissa oli yhteensä 63 vammaisurheilijaa, joista 14 prosenttia (9) oli naisia. Laakson mukaan naisten osuus oli vastaava Naganossa vuonna 1998. Laakson mukaan huippu-urheilijoita on Paralympiayhdistyksellä yhteensä noin 200-300, joista noin 15-20 prosenttia on naisia.

Alueelliset palvelujärjestöt

Alueellisten palvelujärjestöjen jäsenseuroissa **naisten** osuus vuonna 1998 oli **37 prosenttia** (ks. Naisten liikuntatalous -tutkimuksen seuraosuus, luku 8.4.).

4) KUNNAT

Kohdennetaan naisille ja miehille Naisten liikuntatalous -tutkimuksen kuntaosuuden tulosten mukaan (ks. luku 8.2.).

5) MUUT MOMENTIT I

Kohdennetaan naisille ja miehille liikuntajärjestöjen prosentin mukaan.

6) LIKUNTATIEETEET

Ei ole tämän hetkisillä tiedoilla järkevästi kohdennettavissa naisille ja miehille.

7) MUUT MOMENTIT II

Menoluokasta järkevästi kohdennettavissa naisille ja miehille ovat ainoastaan urheilija-apurahat. Vuonna 1998 urheilija-apurahaa ja henkilökohtaista valmentajatukea (urheilijoiden valmentajille) sai 5 naista, yhteensä 410 000 markkaa ja 25 miestä, yhteensä 2 070 000 markkaa. Naisten osuus rahasummasta oli 17 prosenttia. (Suomen Olympiayhdistys ry:n toimintakertomus 1998.)

MUUTA:

Valtion budjetista (ei liikuntabudjetista) maksetaan opetusministeriön liikuntayksikön henkilökunnan palkat. Opetusministeriön henkilöstöasioista vastaavan Kirsti Korpilammen (henkilökohtainen tiedonanto 19.5.2000) (p. 09/13417371) mukaan vuonna 1998 liikuntayksikön henkilökunnan palkat henkilöstösivukuluiineen olivat yhteensä 2 612 456 markkaa.

**Liite 8. Liikuntapaikkarakentamiseen myönnettyt valtionavustukset liikuntapaikkatyy-
peittäin ja liikuntapaikoittain v. 1998 (mk)**

LIIKUNTAPAIKKA/KOODI	KUNTA	KOHDE	AVUSTUS
LIIKUNTAPAIKKAT 1998			83 867 000
ULKOKENTÄT			13 189 000
Urheilukentät			4 937 000
110	Artjärvi	Urheilukentän peruskorjaus	120 000
110	Järvenpää	Urheilukentän peruskorjaus	180 000
110	Lapinjärvi	Urheilupuiston peruskorjaus	110 000
110	Liminka	Urheilukentän peruskorjaus	410 000
110	Luoto	Urheilukentän peruskorjaus	200 000
110	Masku	Urheilukentän peruskorjaus	117 000
110	Nokia	Urheilukentän peruskorjaus	200 000
110	Pelkosenniemi	Urheilukentän peruskorjaus	200 000
110	Pyhäselkä	Urheilukentän peruskorjaus	160 000
110	Ruotsinpyhtää	Urheilukentän peruskorjaus	190 000
110	Saarijärvi	Urheilukentän peruskorjaus	200 000
110	Vantaa	Urheilukentän perusparannus	150 000
114	Kauhava	Keskusurheilukenttä	1 400 000
114	Loviisa	Keskusurheilukentän peruskorjaus	700 000
114	Yli-Ii	Urheilukentän peruskorjaus	600 000
Pallokentät			1 022 000
110	Anjalankoski	Jalkapallostadionin valaistus	200 000
120	Nummi-Pusula	Pallokenttä	150 000
120	Pyhäntä	Harjoituskenttä	220 000
120	Rusko	Pallokenttä	152 000
120	Velkua	Pallokenttä	100 000
	Konnevesi	Jalkapallokentän peruskorjaus	200 000
Pesäpallokentät			740 000
130	Hämeenlinna	Hiekkatekonurmikenttä	320 000
130	Ii	Pesäpallokentän peruskorjaus	200 000
	Ylivieska	Pesäpallokentän peruskorjaus	100 000
120	Nurmo	Pesäpallokentän peruskorjaus	120 000
Tenniskentät			470 000
140	Pedersöre	Tenniskenttä	230 000
140	Savonlinna	Tenniskenttä	240 000
Jääurheilualueet luonnonjäät			
151	Juankoski	Jääkiekkoradan peruskorjaus	120 000
Tekojääradat			5 900 000
160	Jämsänkoski	Tekojäärata	250 000
160	Lappeenranta	Iso tekojäärata ja huoltorakennus	3 000 000
160	Loviisa	Tekojäärata	450 000
160	Turku	Parkkimäen tekojäärata	2 200 000
SISÄLIIKUNTATILAT			32 332 000
Liikuntasalit			5 400 000
220	Alahärmä	Liikuntasali	150 000
220	Heinola	Jyrängön koulun liikuntasali	500 000
220	Jyväskylä	Valmennuskeskuksen laajennus	150 000
220	Keitele	Liikuntasali ja sisäampumarata	1 500 000
220	Kuhmoinen	Liikuntasali	500 000
220	Suodenniemi	Urheilusalin perusparannus	300 000
220	Suomusjärvi	Liikuntasali	800 000

220	Töysä	Liikuntasali	400 000
220	Viljakkala	Urheilukeskus	100 000
230	Hattula	Lukion ja yläasteen liikuntasali	1 000 000
Liikuntahallit			10 675 000
230	Eno	Urheiluhalli	300 000
230	Espoo	Otahallin peruskorjaus	1 500 000
230	Haukivuori	Liikuntahalli	2 000 000
230	Kemi	Urheiluhallin peruskorjaus	55 000
230	Kärsämäki	Liikuntahalli	100 000
230	Mänttä	Liikuntatilojen peruskorjaus	200 000
230	Pelkosenniemi	Urheilutalon peruskorjaus	20 000
230	Peräseinäjoki	Liikuntahalli	2 500 000
230	Rautjärvi	Liikuntahallin peruskorjaus	500 000
230	Salo	Liikuntahalli	2 400 000
230	Tammela	Eerikkilän palloiluhalli	1 100 000
Jäähallit			16 257 000
260	Espoo	Tapiolan monitoimihalli	1 500 000
260	Espoo	Matinkylän harjoitusjäähalli	500 000
260	Kangasniemi	Jäähalli	600 000
260	Kitee	Jäähalli	1 500 000
260	Kuortane	Jäähalli	1 800 000
260	Lahti	Teollisuushallin peruskorjaus jäähalliksi	900 000
260	Lapinlahti	Jäähalli	800 000
260	Leppävirta	Jäähalli	1 000 000
260	Loimaa	Loimijokilaakson jäähalli	1 500 000
260	Muhos	Jäähalli	500 000
260	Orivesi	Jäähalli	500 000
260	Porvoo	Tekojääradan kattaminen	390 000
260	Salla	Jäähalli	500 000
260	Sodankylä	Jäähallin peruskorjaus	150 000
260	Suonenjoki	Jäähalli	617 000
260	Vaasa	Jäärheilukeskus	3 000 000
260	Virrat	Jäähalli	500 000
UIMALAT			28 100 000
Uimahallit			28 000 000
310	Helsinki	Mäkelänrinteen uimahalli	10 000 000
310	Helsinki	Yrjönkadun uimahallin peruskorjaus	1 300 000
310	Jyväskylä	Uimahallin peruskorjaus	3 000 000
310	Kerava	Uimahallin peruskorjaus	300 000
310	Kuhmo	Uimahallin peruskorjaus	700 000
310	Kurikka	Uimahallin peruskorjaus	2 100 000
310	Lohja	Uimahallin peruskorjaus ja laajennus	1 500 000
310	Orimattila	Uimahallin peruskorjaus	1 400 000
310	Padasjoki	Uimahallin peruskorjaus	1 300 000
310	Pudasjärvi	Uimahalli	2 800 000
310	Tampere	Tesoman uimahalli	1 000 000
310	Utsjoki	Uimahallin peruskorjaus	900 000
310	Vantaa	Martinlaakson uimahallin peruskorjaus	1 700 000
Maa- ja rantauimalat			
320	Jyväskylän mlk	Ulkoilupuisto / uimala	100 000
MAASTOLIIKUNTAPAIKAT			2 391 000
Rinnehihtokeskukset			
	Rovaniemi	Laskettelurinteen valaistus	170 000
Hyppyrimäet			
420	Posio	Hyppyrimäki	70 000
Kuntoradat ja ladut			897 000
423	Vahto	Retkeilyreitistö "Kulku"	12 000
423	Vahto	Kuntoradan peruskorjaus	66 000
432	Hollola	Kuntorata-latu	50 000

432	Hämeenlinna	Ulkoilureitistö	265 000
432	Juuka	Kuntoreitti	240 000
432	Lempäälä	Ulkoilureitti	100 000
432	Längelmäki	Kuntorata	150 000
432	Masku	Retkeilyreitistö "Kulku"	14 000
Ulkoilualueet ja -reitit			254 000
441	Pornainen	Kotojärven virkistysalue	140 000
443	Rusko	Retkeilyreitistö "Kulku"	14 000
	Kokkola	Hiihtomaja	100 000
Maastohiihtokeskukset			
480	Rovaniemi	Ounasvaaran hiihtostadion	1 000 000
ERITYISURHEILUALAIKOKSET			1 255 000
Ampumaradat			755 000
520	Hyvinkää	Ampumarata	150 000
523	Posio	Ampumarata	70 000
523	Salla	Ampumarata	35 000
	Rovaniemi	Pahkamaan ampumarata	500 000
Moottoriurheilualueet			
553	Laukaa	Mikroautorata	200 000
Vesiuurheilualueet			300 000
570	Espoo	Venelaituri	100 000
570	Nokia	Viholan satama	200 000
ELÄINURHEILUALUEET			
Hevosurheilualueet			
610	Nastola	Ratsastusalue, Kaarisilta	200 000
HUOLTORAKENNUKSET			2 400 000
700	Iisalmi	Huoltorakennus	400 000
700	Ikaalinen	Vatulan liikuntakeskus	125 000
700	Nilsjä	Huoltorakennus	440 000
700	Paltamo	Huoltorakennus	120 000
700	Pertteli	Huoltorakennus	150 000
700	Pyhäjärvi	Huoltorakennus	300 000
700	Ruokolahti	Huoltorakennus	35 000
700	Ruovesi	Huoltorakennus	100 000
700	Turku	Huoltorakennus	400 000
700	Utajärvi	Huoltorakennus	250 000
700	Utsjoki	Huoltorakennus	40 000
	Rovaniemi	Huoltorakennus	40 000
MUUT LIIKUNTAPAIKAT			
650	Lahti	Urheilukeskuksen peruskorjaus	4 000 000

Liite 9. Suomen Olympiayhdistys ry:n avustukset v. 1998 (mk ja %)
1) Olympiavalmennus- ja tehostamistuet

	Naiset		Miehet	
	kpl	Tuki yht. (mk)	kpl	Tuki yht. (mk)
Ampumahiihto	2	68 000	3	102 000
Alppihiihto	3	96 000	2	64 000
Freestyle	1	45 000	3	135 000
Maastohiihto	4	116 667	6	233 333
Mäkihyppy			3	180 000
Yhdistetty			4	200 000
Lumilautailu	2	40 000	3	60 000
Pikaluistelu			1	70 000
Taitoluistelu	1	30 000		
Ammunta	4	182 222	5	227 778
Jousiammunta			1	40 000
Judo			2	90 000
Melonta			1	100 000
Nyrkkeily			2	80 000
Paini			7	440 000
Painonnosto	2	80 000	1	40 000
Purjehdus			8	440 000
Pyöräily	1	100 000		
Ratsastus	5	99 000	1	11 000
Soutu			2	60 000
Taekwondo			1	40 000
Uinti	2	86 666	4	173 334
Voimistelu, telinevoimistelu			5	160 000
Yleisurheilu	11	421 816	14	738 184
mk	38	1 365 371	79	3 684 629
%	32 %	27 %	68 %	73 %

Joukkueet:

Curling	80 000	40 000
Jääkiekko	400 000	300 000
mk	480 000	340 000
%	59 %	41 %

Yksilölajit+joukkueet mk	1 845 371	4 024 629
%	31 %	69 %

2) Olympiavalmentajamäärärahat yhteensä 3 000 000 mk
3) Nuorten valmennustuet

	Tyföt		Pojat	
	kpl	Tuki yht. (mk)	kpl	Tuki yht. (mk)
Ampumahiihto	2	20 000	1	10 000
Alppihiihto	2	20 000	1	10 000
Freestyle			2	20 000
Maastohiihto	4	34 286	3	25 714
Mäkihyppy			6	50 000
Yhdistetty			3	30 000
Lumilautailu	2	15 000	2	15 000
Pikaluistelu	1	6 667	2	13 333

Taitoluistelu	2	20 000		
Ammunta	1	10 000	4	40 000
Jousiammunta			1	10 000
Judo			1	10 000
Melonta			2	20 000
Nyrkkeily			2	20 000
Paini			4	40 000
Painonnosto			1	10 000
Purjehdus	1	10 000	2	20 000
Pyöräily	2	20 000		
Ratsastus	1	10 000		
Soutu	1	10 000		
Sulkapallo	1	10 000	2	20 000
Taekwondo	2	20 000		
Uinti	1	10 000	1	10 000
Voimistelu	1	10 000	2	20 000
Yleisurheilu	9	90 000	19	190 000
Yhteensä	33	315 953	61	584 047
%	35 %	35 %	65 %	65 %

4) Nuorten huippu-urheiluvalmennuksen kehittämismäärärahat yhteensä 460 000 mk

5) Valmennuksen kehittämismäärärahat 400 000 mk

6) Ei-olympialajien valmennustuet

	Naiset		Miehet	
	kpl	Tuki yht. (mk)	kpl	Tuki yht. (mk)
Hiihtosuunnistus	2	30 000	2	30 000
Karate	2	30 000	1	10 000
Keilailu	3	45 000	3	45 000
Squash			5	30 000
Suunnistus	5	75 000	5	65 000
Tanssiurheilu	1	10 000	1	10 000
Urheilusukellus			2	15 000
Vesihiihto	1	5 000		
mk	14	195 000	19	205 000
%	42 %	49 %	58 %	51 %

Joukkueet:

Hiihtosuunnistus	25 000	25 000
Keilailu	25 000	25 000
mk	50 000	50 000
%	50 %	50 %

Yksilölajit+joukkueet mk	245 000	255 000
%	49 %	51 %

7) Palloilulajien valmennustuet yhteensä 500 000 mk

8) Valmentajien ulkomaiset matka-avustukset yhteensä 71307 mk

	Naiset		Miehet	
AVUSTUKSET YHTEENSÄ	33 %	3 861 431	67 %	7 839 876
Kohdennettavat	33 %	2 406 324	67 %	4 863 676
Kohdentamattomat		1 455 107		2 976 200

Liite 10. Valtion urheilija-apurahat ja henkilökohtaiset valmentajatuet v. 1998 (mk ja %)

NAISET	URHEILIJAPURAHAN	VALMENTAJATUKI	MIEHET	URHEILIJAPURAHAN	VALMENTAJATUKI
Talvilajit:					
			Ampumahiihto		
			Ville Räikkönen	60 000	40 000
Freestyle			Freestyle		
Minna Karhu	60 000	10 000	Janne Lahtela	60 000	10 000
			Lauri Lassila	60 000	10 000
			Sami Mustonen	60 000	10 000
Lumilautailu					
Minna Hesso	60 000	10 000			
			Maastohiihto		50 000
			Jari Isometsä	60 000	
			Harri Kirvesniemi	60 000	
			Mika Myllylä	60 000	
			Mäkihyppy		60 000
			Janne Ahonen	60 000	
			Jani Soininen	60 000	
			Yhdistetty		60 000
			Samppa Lajunen	60 000	
			Hannu Manninen	60 000	
Kesälajit:					
Ammunta			Ammunta		
Riitta-Mari Murtoniemi	60 000	20 000	Juha Hirvi	60 000	20 000
			Pasi Wedman	60 000	20 000
			Judo		
			Jorma Korhonen	60 000	20 000
			Paini		
			Juha Ahokas	60 000	20 000
			Marko Asell	60 000	20 000
			Marko Yli-Hannuksela	60 000	30 000
			Purjehdus		
			Petri Leskinen ja Kristian Heinilä	60 000	20 000
			Uinti		
			Jani Sievinen	60 000	40 000
			Voimistelu		
			Jani Tanskanen	60 000	40 000
Yleisurheilu			Yleisurheilu		
Mikaela Ingberg	60 000	10 000	Mika Halvari	60 000	30 000
Heli Rantanen	60 000	60 000	Eduard Hämäläinen	60 000	40 000
			Aki Parviainen	60 000	30 000
			Seppo Rätty	60 000	20 000
Yhteensä	300 000	110 000		1 440 000	590 000
Naisia 5, miehiä 25.					
Naiset ja miehet yhteensä		2 440 000			
Naiset	17 %	410 000			

Liite 11. Jyväskylän kaupungin naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998 (mk ja %)

JYVASKYLÄ LIIKUNTAMENOT 1998	KAYTTAJAT		KAYTTOMENOT			
	N %	M %	YHTEENSÄ	N %	N MK	M MK
A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS						
UIMAHALLIT						
Aaltoalvari				47		
*altaat	48	52	5 586 534		2 681 536	2 904 998
*kuntosali	30	70	342 794		102 838	239 956
URHEILUHALLIT						
Hipposhalli				45		
*matto	24	76	744 299		178 632	565 667
*yleisurheilu (juoksurata+palloilutila)	60	40	1 488 599		893 159	595 440
*alakerta	17	83	248 100		42 177	205 923
Lehtisaaren kuntotalo						
*palloilusali	39	61	1 095 099		427 089	668 010
*kuntosali	26	74	121 678		31 636	90 042
Kuokkalan Graniitti						
			2 378 218	33	784 217	1 594 001
*halli 1	32	68	368 624		117 960	250 664
*halli 2	26	74	680 170		176 844	503 326
*tanssisali	77	23	175 988		135 511	40 477
*kuntosali	50	50	76 103		38 051	38 051
*ilma-aserata	31	69	332 951		103 215	229 736
*ruutiaserata	6	94	204 527		12 272	192 255
*painisali	29	71	161 719		46 898	114 820
*karatesali	28	72	85 616		23 972	61 643
*nyrkkeilytila	35	65	111 776		39 122	72 655
*juoksurata	50	50	180 745		90 372	90 372
Monitoimitalo						
				36		
*palloilusali	40	60	1 526 949		610 780	916 169
*judo I	32	68	654 407		209 410	444 997
*judo II	36	64	654 407		235 587	418 820
*telinesali	50	50	654 407		327 204	327 204
*kuntosali	20	80	872 542		174 508	698 034
JÄÄHALLIT						
				27		
Harjoitusjäähalli						
*kaukalo 1	23	77	934 497		214 934	719 563
*kaukalo 2	30	70	934 497		280 349	654 148
Jäähalli						
*pääkaukalo	22	78	3 651 711		803 376	2 848 335
*minihalli	44	56	684 696		301 266	383 430
*tanssisali	84	16	136 939		115 029	21 910
*kuntosali	15	85	91 293		13 694	77 599
URHEILUPIUSTOT JA -KESKUKSET						
				32		
Viitaniemen liikuntapuisto						
				30		
*iso jääkenttä	34	66	664 664		225 986	438 678
*kaukalo	22	78	142 428		31 334	111 094
*tekonurmi	20	80	142 428		28 486	113 942
Harjun urheilukenttä+nurmi	42	58	516 026	42	216 731	299 295
Hippoksen ulkoalueet				27		

*pesäpallokenttä	41	59	94 618		38 793	55 825
*tekojää	25	75	547 694		136 924	410 771
*nurmikenttä	26	74	27 681		7 197	20 484
Yhteensä			24 937 205	37	9 112 872	15 824 333
Uimarannat (v. 1997)	52	49	103 746	52	53 429	50 317
Laajavuori oy						
* latuverkosto	53	47	648 000	53	343 440	304 560
* hyppyrimäet	0	100	252 000	0	0	252 000
Virkistysalueet	40	60	142 577	40	57 031	85 546
*Mämmieniemi						
*Leirikallio						
Kuntoliikunta	70	30	952 087	70	666 461	285 626
Suunnistuskarttojen valmistus	40	60	116 254	40	46 502	69 752
Lainanhoitokulut Likesille						
*uimahalli	47	53	5 272 912	47	2 478 269	2 794 643
*hipposhalli	45	55	6 915 826	45	3 112 122	3 803 704
JÄRJESTÖJEN TUKEMINEN						
Perusvuosivastukset	33	68	746 000	33	242 450	503 550
Palkkausavustukset	33	68	100 000	33	32 500	67 500
Järjestöjen kv-toiminta	33	68	51 111	33	16 611	34 500
Yhteensä			15 300 513	46	7 048 814	8 251 699
B) TEKNINEN PALVELUKESKUS						
Ladut	53	47	119 774	53	63 480	56 294
LIIKUNTAPUISTOT/-ALUEET				40		
Halssilan liikuntapuisto						
*kenttä			250 453			
*kaukalo			166 969			
Huhtasuon liikuntapuisto						
*kenttä			268 703			
*kaukalo			179 136			
Huhtasuon nurmi			17 619			
Kahakadun kenttä						
*kenttä			89 654			
*kaukalo			59 770			
Keljonkankaan kenttä						
*kenttä			74 983			
*kaukalo			49 988			
Kortepohjan kenttä						
*kenttä			107 390			
*kaukalo			71 594			
Kotalammen liikuntapuisto						
*kenttä			186 247			
*kaukalo			124 165			
Lohikosken liikuntapuisto						
*kenttä			118 992			
*kaukalo			79 328			
Yrttisuon liikuntapuisto						
*kenttä			243 512			
*kaukalo			162 341			

Valorinne			53 023			
Pohjanlampi			18 214			
Myllyjärvi			16 915			
Koskenharju			55 241			
Säynätsalon urheilukenttä+nurmi			123 956			
Lehtisaaren hiekkakenttä			0			
Yhteensä	40	60	2 518 193	40	1 007 277	1 510 916
Yhteensä			2 637 967	41	1 070 757	1 567 210
YHTEENSÄ			42 875 685	40	17 232 443	25 643 242
<u>KOHDENNETTAVAT:</u>						
A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS						
Liikuntakeskus(hallinto)			2 035 741			
Työllistettävät			618 160			
Oppisopimus			483 166			
Projektit			28 605			
Maakunnalliset tapahtumat			15 759			
Toiminta/tapahtumat			678 924			
Yhteensä			3 860 355	40	1 544 142	2 316 213
KAIKKI YHTEENSÄ			46 736 040	40	18 776 585	27 959 455
<u>KOHDENTAMATTOMAT:</u>						
A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS						
Likes/tiede ja tutkimus			700 000			
Liikuntamatkailu			364 279			
Ystävyydekaupunkitoiminta			53 634			
Kansainvälinen toiminta			85 717			
Päijänteiden virkistys-yhdistyksen jäsenmaksu			113 029			
Yhteensä			1 316 659			

Liite 12. Jyväskylän kaupungin naisille kohdentuvat liikuntamenot v.1998. Selvitysosa

- Opiskelijat ja koululaiset kuuluivat luokkaan "koululaiset".
- Aineiston keräsi pääasiassa Päivi Aalto. Joitakin tietoja keräsi Sari Tuunainen.
- Liikuntapaikkojen käyttö on jaettiin kahteen eri luokkaan. Ensimmäinen luokka "muu käyttö" tarkoittaa kaikkea muuta käyttöä paitsi ei koululais- ja opiskelijakäyttöä. Toinen luokka "koulukäyttö" tarkoittaa koululais- ja opiskelijakäyttöä.
- Liikuntapalvelukeskuksen talousasioista (tilinpäätökset ym.) tietoja antoi Kirsi Koskensilta p. 624954.
- Liikuntapaikkojen vuorolistat antoi pääasiassa Liikuntapalvelukeskuksen Marja-Leena Oinonen p. 624837. Joitakin vuorolistoja saatiin liikuntapaikkojen vastaavilta esimiehiltä.
- Pyöräily-, kävely- ja lenkkeilytiet kuuluivat katupuolen vastuualueeseen, joten niitä ei tässä tutkimuksessa otettu huomioon.

A. LIKUNTAPALVELUKESKUS

1. AALTOALVARI

- Arvio käyttäjäryhmien sukupuolesta:
  - Työnjohtaja Pirkko Kupari p. 626993, 050-5170485.
  - JUS: pj Pekka Räsänen p. 4157125, 0400-641548 (60 % naiset, 40 % miehet)
  - Saukot: Marko Malvela e-mail: mamata@cc.jyu.fi
  - Sammakot ry: sihteeri Raimo Peltokorpi raimo.peltokorpi@nic.fi
- Seuraavat luvut olivat helmikuun 1990 kävijätilastosta. Tätä tilastoa käytettiin siitä syystä, että a) myöhemmin ei uimahallissa enää tilastoitu näin tarkasti ja b) Kuparin mukaan nais-miesosuudet ja kävijämäärät olivat vastaavat vuonna 1998.
- Iltakäyttö
  - Miehet 2791.
  - Naiset 1914.
  - Lapset 5537: tytöt 50 %, pojat 50 %.
  - Eläkeläiset 350: naiset 50 %, miehet 50 %.
  - Opiskelijat 2278: naiset 50 %, miehet 50 %.
  - YHT. 12870, JOISTA NAISIA 5997.
- Aamu-uinti
  - Miehet 1321.
  - Naiset 912.
  - Eläkeläiset 1329: naiset 50 %, miehet 50 %.
  - Opiskelijat 2198: naiset 50 %, miehet 50 %.
  - Lapset 1798: tytöt 50 %, pojat 50 %.
  - YHT. 7558, JOISTA NAISIA 3574.
- Ryhmät
  - Eläkeläiset 390: naiset 50 %, miehet 50 %.
  - Aikuiset 68: naiset 90 %, miehet 10 %.
  - YHT. 458, JOISTA NAISIA 256.
- Opetuskäyttö 4330: naiset 50 %, miehet 50 %.
  - YHT. 4330, JOISTA NAISIA 2165.
- Uimaseurat
  - JUS 779: naiset 60 % (467), miehet 40 %.
  - Saukot 349: naiset 67 % (234), miehet 33 %.
  - Sammakot 171: naiset 15 % (26).
  - JUS:lla, Saukoilla ja Sammakoilla yht. 56 % naisia. Tällä prosentilla laskettiin myös Delfiinit sekä leirit ja kilpailut, koska niiden nais-miesjakaumasta ei saatu tietoa. Niiden kävijämääräosuus oli vähäinen JUS:iin ja Saukkoihin verrattuna.
  - Delfiinit 17.
  - Leirit ja kilpailut 100.
  - Yht. 117, joista 66 eli 56 % naisia.
  - YHT. 1416, JOISTA NAISIA 793.
- Vammaisliikunta 25: naisia 50 %, miehiä 50 %.
- Kuntoutusryhmät 732: naisia 50 %, miehiä 50 %.
- Vauvauinti 1095: naisia 50 %, miehiä 50 %.
- YHT. 1852, JOISTA NAISIA 926.
- KAIKKI YHTEENSÄ 28 484, JOISTA NAISIA 13711 ELI 48 %. (Ero miesten hyväksi syntyi siitä, että sekä iltakäytössä että aamu-uinnissa tilastoryhmää "miehet" oli enemmän kuin ryhmää "naiset". Sama trendi oli nähtävissä myös muissa kuin tarkastelun kohteena olleessa kävijätilastossa.)

2. HIPPOSHALLI

Matto ja alakerta selvitettiin vuorolistojen mukaan.

Yleisurheilu (juoksurata + palloilutila)

- Yleistietoja antoi liikuntapaikkavastaava Olli Lehtonen p. 624880, 050-65385.
- Eri sukupuolten osuudet käyttäjistä arvioi Jyväskylän Kenttärheilijät ry:n toiminnanjohtaja: naisia 60 %, miehiä 40 %. (Vuorolistamerkinnot olivat vähäiset.)

3. LEHTISAAREN KUNTOTALO

Haastateltavana Kari Virtanen p. 623 831.

Palloilusali arvioitiin vuorolistojen mukaisesti.

Kuntosali

- Kevät (20 vk):
- Vuorolistan tunnit yht. 22,5, joista naisille 7 tuntia.
- Yht. $22,5 \times 20 = 450t$. Naisille $7 \times 20 = 140t$.
- Kesä (10 vk):
- 15 tuntia/vk, joista naisille 0 tuntia.
- Yht. 150t.
- Syksy (18 vk):
- Vuorolistan tunnit yht. 24, joista naisille 7 tuntia.
- Yht. $24 \times 18 = 432t$. Naisille $7 \times 18 = 126t$.
- Koko vuosi:
- Tunnit yht. 1032, josta naisille 266 tuntia.
- **NAISET 26 %**, **MIEHET 74 %**.

4. KUOKKALAN GRANIITTI

Naisten ja miesten osuudet selvitettiin vuorolistoista, joihin tarkennukset saatiin Graniitin vahtimestareilta p. 624845. Jos vahtimestarit eivät tiedä käyttäjien sukupuolta, otettiin yhteys siihen seuraan, jonka vuoro oli kyseessä (vastuuhenkilöiden nimet ja yhteystiedot suorituspaikkojen kohdalla). Tarkastelussa yksi viikko keväältä, yksi kesältä ja yksi syksyltä. Kullekin vuodelle kevät, kesä ja syksy laskettiin 4 kk:n laskennallinen jakso. Kesän tunteja laskettaessa ei otettu huomioon sitä, että Graniitti oli suljettuna 3 vk:a. Tämä ei kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi kokonaistulokseen.

Käyttö- ja henkilöstökustannusten jako tehtiin suorituspaikkojen neliömetrien kanssa samassa suhteessa. Halli I 15,5, halli II 28,6, tanssisali 7,4, kuntosali 3,2, ilma-aserata 14, ruutiaserata 8,6, painisali 6,8, karatesali 3,6, nyrkkeilytila 4,7 ja juoksurata 7,6 neliömetriä. Neliömetrit ilmoitti vahtimestari Janne Tuomela p. 624 845.

Halli 1 ja 2, ilma-aserata, ruutiaserata ja painisali

- Vuorolistojen mukaan, vahtimestareilta tarkennukset.

Halli 2 (kesä)

- Jigotain käytössä poikkeuksellisesti toukokuun alusta syyskuun puoleen väliin (paitsi 3 vk, jolloin koko graniitti suljettu), koska Monitoimitalo oli remontissa koko kesän.
- Jigotain tiedot antoi Esa Maula p. 050-3354085.
- Kaikki Jigotain vuorot olivat sekavuoroja. Seuran jäsenistä (=tilojen käyttäjistä) vuonna 1998 ja 1999 naisten osuus 28 % ja miesten 72 % (tilastotieto, ei arvio).
- Taidon tiedot antoi sihteeri Anu Kuparinen vvvvainio@itu.st.jyu.fi. (Vuonna 1998 Taidolla harrastajia 25, joista naisia 40 % ja miehiä 60 %).
- Jyväskylän Han Moodoon tiedot antoi Sami Junikka p. 040-7612853.

Tanssisali

Terveysten Edistämisen Keskuksen Sirkka Kannaksen mukaan (p. 626036) SoTePa -vuoro (naisia) olisi pitänyt olla joka torstai 18.30-20.30. Näin ei kuitenkaan 15.2.-21.2.98 eikä 9.11.-15.11.98 vuorolistassa ollut, vaan käyttäjäryhmät olivat muita. Tietojen analysointi vuorolistojen mukaisesti. Sen sijaan kuntosalin vuorolistasta löytyi KKI-projektin naisten vuoro, joka otettiin huomioon jo aiemmin.

Karatesali

- Syksyn ja kevään lista oli, mutta kesä puuttui.
- Karatesali oli lähes täysin Jigotain käytössä.
- Jigotain tiedot antoi Esa Maula p. 050-3354085.
- Kaikki Jigotain vuorot olivat sekavuoroja. Seuran jäsenistä (=tilojen käyttäjistä) vuonna 1998 ja 1999 naisten osuus 28 % ja miesten 72 % (tilastotieto, ei arvio).
- Sali oli ympärivuotisessa käytössä, paitsi kesällä 3 vk koko graniitti suljettu.
- Karatesalia ei annettu koulujen käyttöön.

Nyrkkeilytila

- Analysoitu syksyn vuorolista.
- Jigotain tiedot antoi Esa Maula p. 050-3354085.
- Kaikki Jigotain vuorot olivat sekavuoroja. Seuran jäsenistä (=tilojen käyttäjistä) vuonna 1998 ja 1999 naisten osuus 28 % ja miesten 72 % (tilastotieto, ei arvio).
- Sali ympärivuotisessa käytössä, paitsi kesällä 3 vk, jolloin graniitti suljettu.
- Jynny vuoroista kertoi Veijanen p. 242583. Jynnyllä vastaavat vuorot keväällä kuin syksyllä.
- Ei koulukäyttöä.
- N. 3t/vk tytöt harjoittelivat tanssia/jumppaa nyrkkeilytilassa. Tämä lisättiin vuorolistan tunteihin.
- **YHT. TUNTEJA 30, JOISTA NAISILLE 10,5T ELI 35 %**.

Kuntosali

- Aluevastaava Markku Kautton mukaan kuntosalin käyttäjistä oli naisia 40 %, miehiä 60 %.

Juoksurata

- Salien käyttäjien alkulämmittelykäytössä, kävelytestejä, yleisurheilijoita jonkin verran, koululaisia.
- Naisia oli enemmän kävelytesteissä, 50 % koululaisista ja enemmän joukkueissa. Täten vahtimestarin arvion mukaan käyttäjistä oli naisia 50 %, miehiä 50 %.

Miekkailutila

- Pieni erillinen tila yläkerrassa, joka vain miekkailuseuran käytössä.
- Vain pari vuoroa vuorolistalla. Tilaa ei otettu huomioon.

5. MONITOIMITALO

Toukokuun alusta syyskuun loppuun remontin vuoksi suljettu. Tarkennuksia vuorolistoihin vahtimestareilta p. 624877.

Palloilusali

- Sali oli jaettu kolmeen osaan. 1/3 salivuoro laskettiin yhdeksi tunniksi. Tyhjiä vuoroja ei huomioitu. Viikonloppuisin oli pelejä, joista ei ollut listoja. Yht. 75 tuntia laskettiin viikonlopun tunneiksi, jotka jaettiin miehille ja naisille samassa suhteessa vuorolistan vuorojen kanssa.
- Happeen vuoroista kertoi Mervi Leppämäki p. 040-5637276. Muihin vuoroihin tarkennus vahtimestareilta.
- 1.1.-31.4. (16 vk)
- 16 viikkoa x 166,5t = 2664t.
- Naisille 43 % (1156t), miehille 57 %.
- Koulut 16 viikkoa x 103,5t = 1656t (tytöt 828t, pojat 828t).
- Kaikki tunnit yht. 4320, joista naisille 1984t.
- 1.10.-31.12. (12 vk)
- 12 viikkoa x 183,25t = 2199t.
- Naisille 24 % (528t), miehille 76 %.
- Koulut 12 viikkoa x 104,5t = 1254t (tytöt 627t, pojat 627t).
- Yhteensä 3453t, joista naisille 1155t.
- Koko vuosi tunteja yht. 7773, joista naisille 3139t.
- **NAISILLE 40 %, MIEHILLE 60 %.**

Judosalit

- Tyhjiä vuoroja ei käyttänyt kukaan.
- Taidon tiedot antoi pj Ville Vainio vvvvainio@itu.st.jyu.fi.
- Shorinji Kempon tiedot antoi Kari Mäki-Kuutti p. 040-5057078 (naiset 20 %, miehet 80 %).
- Jyv. Han Moodoon tiedot antoi Sami Junikka p. 040-7612853.
- Jyväskylän Taekwondo seura: yhteystietoja ei saatu.
- Paini-Ässät: ei yhteystietoja. Liikuntapalvelukeskuksen Erkki Huovisen mukaan kaikki Ässien painijat miehiä, sillä naiset siirtyivät Tähteen.
- Fudokan ry: ei yhteystietoja Liikuntapalvelukeskuksen Erkki Huovisella eikä puhelinluettelossa.
- Liikuntaviraston vuoroista tiedot antoi Pirjo Huovinen p. 624841.
- SoTePa:n vuoroista tiedot antoi Sirkka Kannas p. 626036.
- Jigotain tiedot antoi Esa Maula p. 050-3354085.
- Kaikki Jigotain vuorot olivat sekavuoroja. Seuran jäsenistä (=tilojen käyttäjistä) vuonna 1998 ja 1999 naisten osuus oli 28 % ja miesten 72 % (tilastotieto, ei arvio).
- Fudokan p. 040-5894341.

Judosali I

- 1.1.-31.4. (16 vk)
- 16 viikkoa x 38,25t = 612t.
- Naisille 12 t x 16 vk = 192t.
- 1.10.-31.12. (12 vk)
- 12 viikkoa x 38,5t = 462t.
- Naisille 12,75t x 12 vk = 153t.
- **YHTEENSÄ 1074T, JOSTA NAISILLE 345T ELI 32 %.**

Judosali II

- 1.1.-31.4. (16 vk)
- 16 viikkoa x 39,75t = 636t.
- Naisille 13,75 x 16t = 220t.
- 1.10.-31.12. (12 vk)
- 12 viikkoa x 34t = 408t.
- Naisille 12,75t x 12 = 153t.
- **YHTEENSÄ 1044T, JOSTA NAISILLE 373T ELI 36 %.**

Telinevoimistelusal

Jyväskylän voimistelijoiden toiminnanjohtaja Kari Kasurisen mukaan telinevoimistelusalin käyttäjistä oli **50 % naisia** ja **50 % miehiä** (Kävijät koululaisia, päiväkotilapsia ja seuran jäseniä. Kaikissa ryhmissä sukupuolijakauma 50 % - 50 %).

Kuntosali

Vahtimestarin arvion mukaan käyttäjistä **20 % naisia**, **80 % miehiä**.

6. JÄÄHALLI

Jäähallin tiedot antoi työnjohtaja Jouko Linna p. 624 850.

KILPAJÄÄHALLI

Pääkaukalo

- Vuorolistat: 1.8. -10.4. (34 vk).
- 34 viikkoa x 82,75t = 2814t. Laskettu vuorolistoista.
- Koulukäyttö: yliopisto ja urheilulukio tyhjiillä vuoroilla. (Joita oli vain kaksi. Laskettu alla oleviin lukuihin.)
- **NAISILLE 22 %, MIEHILLE 78 %.**
- Kesän (11.4.-31.7.) suljettu.

Minihalli

- Vuorolistat: 29.9. - 15.3. (22 vk).
- 22 viikkoa x 35,75t = 787t, joista naisille 21,25t x 22 vk = 467,5t.
- JYTLS: korkeintaan yksi poika mukana koko seuran toiminnassa (=100 % jäsenistä naisia).
- Koulukäyttö 22 viikkoa x 35t = 770t (naisille 385t).
- Kesäkäyttö (16.3.-28.9. = 26 vk): Joukkueet käyttivät yhdessä kuntosali-minihalli "kompleksia". Yhden treenikerran aikana puolet joukkueesta minihallissa, puolet kuntosalilla. 16-21 tuntia arkisin käyttöä = 25t, joista 3x1,5=4,5 tuntia naisille (JypHt naiset). 26 vk x 25t = 650t, josta naisille 4,5t x 26 vk = 117t. Viikonloppuisin suljettu.
- YHT. 2207T, JOISTA NAISILLE 969,5T ELI 44 %.

Tanssisali

- Ympärivuotisessa käytössä. Analysoinnissa kevään vuorolista, joka nais-/mies-suhteeltaan vastasi talven ja kesän vuorolistoja.
- Vuorolistasta puuttui SoTePa:n vuorot, joista tiedot antoi Terveystieteiden keskukselta Sirkka Kannas p. 626036, e-mail sirkka.kannas@jkl.fi.
- Koulukäyttöä ei juuri ollut.
- Käyttötunteja yht. 36,5t/vk, joista miehille 5,75t/vk.
- NAISILLE 84 %, MIEHILLE 16 %.

Kuntosali

- Kuntosalin käyttö ympärivuotista, kaikkina vuorokausina 16-21 tuntia viikossa. Talvikaudella (22 vk) naisilla 2x1,5 = 3 tuntia viikossa. Käyttötunteja yht. 25t x 22 vk = 550t, joista naisille 3t x 22 = 66t. Kesäkaudella (16.3-28.9 = 26 vk) yht. 650t, josta naisilla (JypHt) oli 3x1,5=4,5t/vk = 4,5t x 26 vk = 117t vuoro "minihalli-kuntosali kompleksin".
- YHT. KESÄ JA TALVI 1200T, JOSTA NAISILLE 183T ELI 15 %.

HARJOITUSJÄÄHALLI

Juhannuksesta heinäkuun loppuun (6 vk) oli taitoluisteluleiri (ISEX-98) kaukaloissa I ja II. Käyttivät ma-su 8-20 eli yht. 504 tuntia koko aikana. Naisille 50 % (= 252t), miehille 50 %.

Kaukalo 1

- Normaalit vuorolistat 1.8.-30.4. = 36 vk.
- Käytettiin syksyn vuorolistaa koko vuodelle, koska kevään oli vastaava koostumukseltaan.
- Yht. 36 viikkoa x 61,5t = 2214t, josta naisille 1,25t/vk x 36 vk = 45t.
- Koulukäyttö: 34 viikkoa x 35t = 1190t (tytöille 595t).
- Muu kesäkäyttö: Taitoluisteluleiriä ennen oli eri käyttäjäryhmiä kuin talvella, esim. kaukalopalloa enemmän. Nais-miessuhde pysyi kuitenkin samana kuin silloin, kun normaalit vuorolistat olivat voimassa. Muu kesäkäyttö oli vähäisempää kuin talvikäyttö.
- YHT. 3908T, JOISTA NAISILLE 892T ELI 23 %.

Kaukalo 2

- Normaalit vuorolistat 1.8.-30.4. = 36 vk.
- Kuten edellä yht. 2214 t, joista naisille 8,5t/vk x 36 vk = 306t.
- Koulukäyttö kuten kaukalossa 2.
- Muu kesäkäyttö: Taitoluisteluleiriä ennen oli eri käyttäjäryhmiä kuin talvella, esim. kaukalopalloa enemmän. Nais-miessuhde pysyi kuitenkin samana kuin silloin, kun normaalit vuorolistat olivat voimassa. Muu kesäkäyttö oli vähäisempää kuin talvikäyttö.
- YHT. 3908T, JOISTA NAISILLE 1153T ELI 30 %.

7. VIITANIEMEN LIIKUNTAPUISTO

Tarkennukset vuorolistaan ja muut tiedot antoi Kari Saarinen p. 624863, 050-5882422.

Iso jääkenttä

- Avoimna lokakuun puolivälistä maaliskuun loppuun (22 vk).
- Avoimna arkisin 8-22, la 8-19, su 8-21.30.
- Koulukäyttö 20t/vk x 22 vk = 440t.
- Muu käyttö yht. 26,75t/vk x 22 = 589t, joista naisille 6t/vk=132t.
- KOULU JA MUU KÄYTTÖ YHT. 1029T, JOISTA NAISILLE 352T ELI 34 %.

Kaukalo

- Aukiolo: Lokakuun puolivälistä maaliskuun loppuun (22 vk).
- Avoimna arkisin 8-22, la 8-19, su 8-21.30.
- Koulukäyttö 24t/vk x 22 vk = 528t.
- Muu käyttö yht. 41t/vk x 22 vk = 902t, joista naisille 2,5t x 22 vk = 55t.
- KOULU JA MUU KÄYTTÖ YHT. 1430T, JOISTA NAISILLE 319T ELI 22 %.

Tekonorumi

- Auki toukokuun alusta lokakuun puoleen väliin (22 vk). Prosenttiarvioiden laskennassa käytetty kuitenkin 4 kk eli 16 vk:a, koska syys-lokakuussa käyttö oli vähäisempää (oletettavasti samassa suhteessa kouluilla ja muilla käyttäjillä). Suuri osa vuoroista oli vain 4-10 viikon ajan (ks. vuorolista).
- Vuorolistan mukaiset käyttötunnit yht. 799t, joista naisille 101t.
- Koulukäyttö 6 vk x 35 t/vk = 210t.
- KOULU JA MUU KÄYTTÖ YHT. 1009T, JOISTA NAISILLE 206T ELI 20 %.

8. HARJUN URHEILUKENTTÄ JA NURMI

- Kaikki alla olevat tiedot antoi aluevastaava Markku Kautto p. 624950, 050-5882424.
- Auki toukokuun alusta syyskuun loppuun (5 kk).
- Naisille 40 %, miehille 60 %.
- Tunnit kesäkuun alusta elokuun puoleenväliin yht. ark. 8-21, la 8-18, su 8-21 (10 vk) = 880t, joista naisille 352t.
- Muu käyttö tunnit toukokuu, elokuun 2 vk, syyskuu ark. 16-21, la 8-18, su 8-21 (10 vk) = 480t, joista naisille 192t.
- Koulukäyttö 10 vk, 35 t/vk = 350t, joista 175t tytöille.
- Kesäpäivisin yleisurheilijoita, jotka harjoittelivat 2 krt/pv ja urheilukoululaisia (lapsia); naisille 40 %, miehille 60 %.
- Viikonloput: la 8-18, su 8-21. Otteluita ja yleisurheilukilpailuita. Naisille 40 %, miehille 60 %.
- **KAIKKI TUNNIT YHT. 1710T, JOISTA NAISILLE 719T ELI 42 %.**

9. HIPPOKSEN ULKOALUEET

Tiedot antoi pääasiassa Jouko Linna p. 624850, 050-65438 (sekä vahtimestari).

Pesäpallokenttä

- Kesäkuun alusta elokuun puoliväliin (10 vk). Yht. 505t, joista 195t naisille. (Päivisin pesiskouluja. Niitä ei ollut koulujen ollessa käynnissä.)
- Toukokuu ja elokuun kaksi viimeistä viikkoa (6 vk). Yht. 237t, joista 87t naisille.
- Koulut 35t x 6 vk = 210t, joista tytöille 105t.
- Yhteensä 952t joista naisille 387t eli 41 %.

Tekojää

- Syksy 10 vk.
- Käyttö 58,5t/vk x 10 vk = 585t, joista naisille 63t.
- Koulukäyttö 36t/vk x 10 vk = 360t (tytöille 180t, pojille 180t).
- Käyttö yhteensä 945t, joista naisille 243t.
- Kevät 10 vk.
- Käyttö 540t, joista 25t naisille.
- Koulukäyttö 380t (tytöille 190t).
- Käyttö yhteensä 920t, joista naisille 215t.
- **KOKO VUOSI YHTEENSÄ 1865T, JOISTA NAISILLE 458T ELI 25 %.**

Nurmikenttä

- Auki neljän kuukauden ajan. Arkisin yht. seuroille 456t + lapsille ja nuorille 80t päivisin = 536t.
- Arkisin lapsille ja nuorille 2t/päivä. Viikossa 4t tytöille, 6t pojille.
- Naisille seuravuoroista 6t x 16 vk = 96t, lapsista ja nuorista tytöille 4t x 8vk = 32t.
- Koulukäyttö 6 vk x 7,5t/vk = 45t (tytöille 22,5t, pojille 22,5t).
- Muina aikoina kenttä oli virallisesti suljettu.
- **KÄYTTÖ YHT. 581T, JOISTA NAISILLE 150,5T ELI 26 %.**

10. UIMARANNAT

Käytettiin vuoden 1997 tilinpäätöstietoja, koska vuonna 1998 ja 1999 Tekninen Palvelukeskus (TekPa) vastasi uimarannoista (paitsi ei niiden henkilöstöstä, mikä muodostaa suurimman osan kustannuksista). TekPa:ssa ei pidetty kirjanpitoa sillä tarkkuudella, että uimarannoille kohdistuvat käyttökustannukset olisi eroteltavissa muista TekPa:n kustannuksista. Vuonna 1997 ja ennen sitä sekä vuodesta 2000 uimarannoista vastasi/vastaa Liikuntapalvelukeskus.

Uimarantojen käyttökustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa, kun Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi ym. 2000) kyselyvastaukset rantauimaloiden käytöstä Suomessa vuonna 1998 osoittivat. Naisista 51,5 % ja miehistä 48,5 % käytti rantauimaloita.

11. HIIHTOLADUT, PURURADAT/LENKKIPOLUT, HYPYRIMÄET

Laajavuori Oy (Jyväskylän kaupunki omistaa yli 50 %):

- Avustus hyyppirimäkien (252 000 mk) ja latuverkostojen (648 000 mk) kunnossapidosta Laajavuori Oy:lle. Liikuntapalvelukeskuksessa ei ollut tietoa, mitkä näiden liikuntapaikkojen todelliset käyttökustannukset olivat.
- Latujen käyttökustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa, kun Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi ym. 2000) kyselyvastaukset hiihtolatuja käytöstä Suomessa vuonna 1998 osoittivat. Naisista 53 % ja miehistä 47 % käytti hiihtolatuja. Laajavuori oy vastasi myös latujen tilalla muuna kuin talviaikana olevista pururadoista ja lenkkipoluista. Eli kaupungin avustus ei ollut pelkkiin latuihin vaan myös esim. pururatoihin. Pururatojen käytön nais-mies -suhde oli Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen mukaan sama kuin hiihtolatuja.
- Hyyppirimäen käyttökustannukset kohdistuvat täysin miehille (100 %), koska Jyväskylässä ei Laajavuoren Talviurheilukeskuksen henkilökunnan mukaan p. 624869 ollut yhtään naismäkihyyppääjää.

12. ULKOILU- JA RETKEILYALUEET (VIRKISTYSALUEET)

Leirikallio ja Mämminiemi. Arvion antoi aluevastaava Hannu Aaltonen p. 623 831 (Lehtisaaren kenttä), p. 050-65438. Perheet käyttivät eli naisille 50 % ja miehille 50 %. Risteilyt miesvoittoisia (firmajuhlat). Näistä saatiin arvio, että käyttäjistä 40 % on naisia ja 60 % miehiä. Tätä arviota tukee myös Suomen (2000, 56) tutkimus, jonka mukaan miehet käyttivät vuonna 1998 veneily-alueita naisia enemmän.

13. KUNTOLIIKUNTA

Kuntoliikunnasta vastaava Pirjo Huovinen p. 624 841 arvioi, että kuntoliikunnan menoista n. 30 % kohdentui miehille ja n. 70 % naisille. Kuntoliikunnan menoluokkaan kuului esim. erityisliikunnan ohjauspalvelut, terveyttä edistävä liikunta, lasten uimakoulu, uimaopetus, ikääntyvien liikunta, ohjaajien palkat ja välinehankinnat. Mm. ikääntyvien ryhmissä 85-90 % oli naisia, liikuntavammaisista enemmistö miehiä, pitkäaikaissairaista enemmistö naisia.

14. SUUNNISTUSKARTTOJEN VALMISTUS

Suunnistuskarttojen kustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa, kun Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi ym. 2000) kyselyvastaukset suunnistusalueiden käytöstä Suomessa vuonna 1998 osoittivat. Naisista 40 % ja miehistä 60 % käytti suunnistusalueita.

15. LAINANHOITOKULUT LIKESILLE

Uimahallin ja Hipposhallin lainanhoitokulut kohdennettiin naisille ja miehille samassa suhteessa kun uimahallin ja Hipposhallin menot naisille ja miehille kohdentuivat.

16. JÄRJESTÖJEN TUKEMINEN

Liikuntaseurojen taloustutkimuksen (Puronaho & Matilainen 2000) mukaan Jyväskylän liikuntaseurojen menoista 32,5 % käytettiin naisten liikuntaan. Täten järjestöjen perusvuosiavustuksista, palkkausavustuksista ja järjestöjen kv-toiminnan avustuksista 32,5 % kohdennettiin naisille.

B) TEKNINEN PALVELUKESKUS

TekPa:n talusasioissa yhteyshenkilö (uimarantojen kohdalla) oli Mauri Lehtinen p. 624 211.

1. LADUT

Tähän kuului Jyväskylän latuverkostot lukuun ottamatta Laajavuoren latuverkostoa. Latujen käyttökustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa, kun Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi ym. 2000) kyselyvastaukset hiihtolatujen käytöstä Suomessa vuonna 1998 osoittivat. Naisista 53 % ja miehistä 47 % käytti hiihtolatuja.

(Liikuntapuistoille/alueille ja laduille oli summa yhteisiä kustannuksia ja yhteisiä töitä. Nämä jaettiin puistoille/alueille ja laduille kustannuspaikkakohtaisten kulujen kanssa samassa suhteessa.)

2. LIIKUNTAPUISTOT/-ALUEET

Tulot Liikuntapalvelukeskus, menot Tekpa.

Liikuntapuistoille/-alueille laskettiin nais- ja mieskäyttäjien arvio seuraavasti:

9 kk: ma-pe 8-16: naiset 50 %, miehet 50 %
 ma-pe 16-20 ja la-su 9-18: naiset 30 %, miehet 70 %
 3 kk: ma-su 10-20: naiset 40 %, miehet 60 %
 12 kk yht.: naiset 40 %, miehet 60 %

Tehdyn arvion vahvisti aluevastaava Jarmo Korhonen p. 050-3407241.

Liikuntapuistoille/-alueille ja laduille oli summa yhteisiä kustannuksia ja yhteisiä töitä. Nämä jaettiin liikuntapuistoille/-alueille ja laduille kustannuspaikkakohtaisten kulujen kanssa samassa suhteessa. Kustannukset jaettiin kesäajalle, jolloin kenttä oli hiekkakenttänä ja talvikaudelle eli ajalle, jonka kenttä oli jäädytettyä. Arvo Wilgrenin p. 625132/050-61144 arvion mukaan kesäaika oli 60 % ja talviaika 40 %.

KOHDENNETTAVAT:

A) LIIKUNTAPALVELUKESKUS

LIKUNTAKESKUS (HALLINTO)

TYÖLLISTETTÄVÄT

OPPISOPIMUS

PROJEKTIT

MAAKUNNALLISET TAPAHTUMAT

TOIMINTA- JA TAPAHTUMAT

- Toiminta- ja tapahtumat menoluokasta antoi tietoja Marja-Leena Oinonen p. 624837. Menoluokka piti sisällään Päijänteen virkistysyhdistyksen jäsenmaksun, kolmen henkilön palkat (yli puolet summasta) sekä markkinointi- ja tiedotuskulut. Päijänteen virkistysyhdistyksen jäsenmaksu vähennettiin pois toiminta- ja tapahtumat pääluokan summasta ja siirrettiin omaksi kohdaksi kohdentamattomiin kustannuksiin. Päijänteen rantojen kunnossapidosta hyötyvien henkilöiden sukupuolikoostumusta oli vaikea selvittää. Palkkakustannukset, markkinointi- ja tiedotuskulut kohdennettiin samassa suhteessa kuin liikuntapaikkojen käyttökustannukset.

KOHDENTAMATTOMAT:

LIKES/TIEDE JA TUTKIMUS, LIIKUNTAMATKAILU, YSTÄVYYSKAUPUNKITOIMINTA, KANSAINVÄLINEN TOIMINTA, PÄIJÄNTEEN VIRKISTYSYHDISTYKSEN JÄSENMAKSU (= Päijänteen reunakuntien virkistys- ja rantautumisalueiden ylläpito- ja kunnossapitomaksu, jota maksoivat kaikki Jyväskylän kaupungin asukkaat. Mahdotonta selvittää käyttäjäkunnan koostumus.)

Liite 13. Jyväskylän maalaiskunnan naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998 (mk ja %)

JYVASKYLAN MLK Liikuntamenot 1998	Ain- keruu	Käyttäjät naisia %	Henkilöstömenot Mk	N %	Käyttömenot mk	N %	Henkilöstö- ja käyttömenot	N %
KOKO LIIKUNTATOIMI			4 627 541					
Vaajakosken liik.keskus	H		671 194	17	594 266	20	1 265 460	18
Kesä:			335 597	50	59 427	10	395 024	
* yleisurheilu/jalkapallostadion		10	167 799	50	35 656	60	203 454	10
* 4 hiekkatekonurmi tenniskenttää		33	0	0	5 943	10	5 943	33
* Jyskän hiekkakenttä		15	167 799	50	17 828	30	185 626	15
Talvi:			335 597	50	534 839	90	870 436	
* tekojää		21	268 478	80	427 872	80	696 349	21
* Jyskän luonnonjää		21	67 119	20	106 968	20	174 087	21
Vaajakosken liikuntahalli	H		302 318	44	684 427	44	986 745	44
* liikuntasali		44	211 623	70	479 099	70	690 722	44
* voimailusali		44	90 695	30	205 328	30	296 024	44
Vaajakosken uimahalli	TI, H		313 855	45	800 906	47	1 114 761	47
* altaat		49	282 470	90	760 861	95	1 043 330	49
* kuntosali		10	31 386	10	40 045	5	71 431	10
Tikkakosken uimahalli	TI, H		485 498	53	282 059	55	767 557	54
* allas		57	436 948	90	267 956	95	704 904	57
* kuntosali		20	48 550	10	14 103	5	62 653	20
Tikkakosken liik.keskus	K, H		718 233	26	611 399	23	1 329 632	25
Kesä:								
* urheilukenttä		35	223 368		64 109		287 477	35
Talvi:								
* jäähalli		22	494 865		547 290		1 042 155	22
Palokan liikuntakeskus*	K, H		655 778	25	619 682	24	1 275 460	25
Kesä:			327 889	50	80 559	13	408 447	
* nurmikenttä		7	196 733	60	55 585	69	252 319	7
* hiekkakenttä 1		48	49 183	15	6 445	8	55 628	48
* hiekkakenttä 2		41	32 789	10	6 445	8	39 234	41
* tenniskentät		25	16 394	5	0	0	16 394	25
* yleisurheilukenttä		50	32 789	10	12 084	15	44 873	50
Talvi:			327 889	50	539 123	87	867 012	
* tekojäärata		24	262 311	80	512 167	95	774 478	24
* luonnonjää		50	16 394	5	10 782	2	27 177	50
* jääkiekkokaukalo		42	49 183	15	16 174	3	65 357	42
Uimalat ja uimarannat	TU	51,5	66 993	52	115 234	52	182 227	52
Maastoliikuntapaikat	TU	53	439 387	53	296 384	53	735 771	53
LIIKUNTAPAIKAT YHTEENSA			3 653 256	35	4 004 357	37	7 657 613	36 %
KOHDENNETTAVAT								
Hallinto, KKI-ohjaus, tiedotus, ohj.- ja kurssitoim.		36					916 536	36
Avustukset	TU	46					398 234	46
Haja-asutusalueet		36					325 179	36
KAIKKI YHTEENSA							9 297 562	36 %
KOHDENTAMATTOMAT								
*Koulukesk. viikonloppuvalvonta ja yläkerros			163 944					

Liite 14. Jyväskylän maalaiskunnan naisille kohdentuvat liikuntamenot v.1998. Selvitysosa

- Palokan liikuntakeskuksen aineiston keräsi pääasiassa Kari Puronaho, joitakin tietoja selvitti Päivi Aalto. Muilta osin Jyväskylän maalaiskunnan tiedot keräsi Päivi Aalto.
- Liikuntapaikkojen käyttö jaettiin kahteen eri luokkaan. Ensimmäinen luokka "muu käyttö" tarkoittaa kaikkea muuta käyttöä paitsi ei koululais- ja opiskelijakäyttöä. Toinen luokka "koulukäyttö" tarkoittaa koululais- ja opiskelijakäyttöä.
- Liikuntatoimesta Raili Lehtinen p. 3365211 (vaihe), fax 3365336, antoi liikuntapaikkojen tilinpäätöstiedot.
- Talotoimesta piirtäjä Aira Suuronen p. 3365306 antoi tiedot liikuntapaikkojen/kustannuspaikkojen pääomamenoista. Suuronen kertoi myös, että tilat, jotka kuuluvat liikuntapaikan/kustannuspaikan tilinpäätökseen, ovat vain liikuntatilat. Kokous- ja muut vapaa-aikatilat yms. eivät sisälly näihin tilinpäätöksiin.
- Pyöräily-, kävely- ja lenkkeilytiet kuuluivat katupuolen vastuualueeseen, joten niitä ei tässä tutkimuksessa otettu huomioon.

1. VAAJAKOSKEN LIIKUNTAKESKUS

- Avoimna arkisin 8-21.30, viikonloppuisin 9-21.30.
- Käyttömenot kohdensi urheilukentävastaava Urpo Rutanen p. 3365612.
- Henkilöstömenot kohdensi ja käyttäjien sukupuolijakauman arvioi kentänhoitaja Seppo Lehto.
- Liikuntapaikat:
  - Kesällä yleisurheilukenttä ja jalkapallostadion. Ei talvikäyttöä.
  - Kesällä 4 tenniskenttää. Talvella tekojäää.
  - Jyskän kenttä talvella luonnonjää, kesällä hiekkakenttä.
  - Pieniä kenttiä 18 ympäri Vaajakoskea, mutta eivät kuuluu liikuntakeskuksen tilinpäätökseen.
- Muu käyttö:
  - Kesä:
    - Yleisurheilukenttä ja jalkapallostadion: arkisin 16.30-21.30, la 7-21.30, su 9-18 (48t/vk 5 kuukauden ajan → yht. 960t).
      - NAISET 8 % (4t/vk), MIEHET 92 % (luvut jalkapallosta, yleisurheilijoita ei juuri käynyt).
    - Hiekkatekonurmi tenniskenttä 4 kpl: käyttö todella vähäistä (käyttömaksu 23 mk/t, muutama tuhat mk/kesä tuli rahaa. Arvio yht. n. 100t/kesä):
      - NAISET 0 %, MIEHET 100 %.
    - Jyskän hiekkakenttä: 16.30-21.30 (n. 40t/vk 5 kuukauden ajan → yht. 800t):
      - NAISET 0 %, MIEHET 100 %.
  - Talvi:
    - Tekojää: arkisin 16.45-21.30, la-su 9-21.30 (50t/vk yhteensä 7 kuukauden ajan → 1400t).
      - NAISET 0%, MIEHET 100 %.
    - Jyskän luonnonjää (n. 40t/vk yhteensä 7 kuukauden ajan → 1120t):
      - NAISET: 0 %, MIEHET: 100 %.
- Koulukäyttö:
  - Tytöt 50 %, pojat 50 %.
  - Kesä:
    - Yleisurheilukenttä ja jalkapallostadion: 9-15 (30t/vk 2,5 kuukauden ajan → yht. 300t).
    - Hiekkatekonurmi tenniskenttä 4 kpl: 8-15 (käyttää n. 20t/vk → yht. 2,5 kuukauden aikana 200t).
    - Jyskän hiekkakenttä: 8-15 (35t/vk 2,5 kuukauden ajan → 350t).
  - Talvi:
    - Tekojää: 8-15.30 (37,5t/vk seitsemän kuukauden ajan → 1050t).
    - Jyskän luonnonjää: 8-15 (30t/vk seitsemän kuukauden ajan → 840t).
- **YHTEENSÄ:**
  - Kesä:
    - Yleisurheilukenttä ja jalkapallostadion:
      - kentän käyttö yhteensä 1260t, joista naiset käyttivät 127t
→ NAISET 10 %, MIEHET 90 %.
    - Hiekkatekonurmi tenniskenttä 4 kpl:
      - kentän käyttö 300t, joista naiset käyttivät 100t
→ NAISET 33 %, MIEHET 67 %.
    - Jyskän hiekkakenttä:
      - kentän käyttö yhteensä 1150t, joista naiset käyttivät 175t
→ NAISET 15 %, MIEHET 85 %.
  - Talvi:
    - Tekojää:
      - kentän käyttö yhteensä 2450t, joista naiset käyttivät 525t
→ NAISET 21 %, MIEHET 79 %.
    - Jyskän luonnonjää:
      - Kentän käyttö yhteensä 1960, joista naiset käyttivät 420t
→ NAISET 21 %, MIEHET 79 %.
- **KÄYTTÖKUSTANNUSTEN KOHDENTAMINEN:**
  - Kesälle 10 % ja talvelle 90 % käyttökustannuksista.
  - Kesä:
    - Yleisurheilukenttä ja jalkapallostadion: 60 %.
    - Hiekkatekonurmi tenniskenttä 4 kpl: 10 %.
    - Jyskän hiekkakenttä: 30 %.
  - Talvi:
    - Tekojää: 80 %.
    - Jyskän luonnonjää: 20 %.

- HENKILÖSTÖMENOJEN KOHDENTAMINEN:
- Kesälle 50 %, talvelle 50 % henkilöstömenoista.
  - Kesä:
  - Yleisurheilukenttä ja jalkapallostadion: 50 %.
  - Hiekkatekonurmi tenniskenttä 4 kpl: 0 %.
  - Jyskän hiekkakenttä: 50 %.
  - Talvi:
  - Tekojää: 80 %.
  - Jyskän luonnonjää: 20 %.

2. VAAJAKOSKEN LIKUNTAHALLI

- Avoinna arkisin 7-22, la 9-18, su 8-17.
- Käyttö- ja henkilöstömenot kohdensi hallipäällikkö Jorma Kyllönen p. 3365611.
- Käyttäjien sukupuolen arvioi liikuntahallivastaava Ilpo Suuronen p. 3365613, 050/3367373.
- Tilat:
  - Liikuntasali, joka on jaettavissa kolmeen osaan.
  - Voimailusali (sis. painisalin ja peiliseinän).
- Koulukäyttö:
  - Molemmat salit koulun käytössä ma-pe 8-16 (40t/vk, 9 kuukauden ajan yht. 1440t).
  - TYTÖT 50 % (720t), POJAT 50 %.
- Muu käyttö:
  - Arkisin 16-22, la 9-18, su 8-17. (48t/vk, 9 kuukauden ajan yht. 1728t.) Lisäksi yksi normaali kuukausi, jolloin koulut ei käytä (yht. 88t/vk, yht. 352t). Kesällä 2 kk ma-to 8-22, pe 8-18, la-su suljettu. (66t/vk, 2 kuukauden ajan yht. 528t). Koko muu käyttö yhteensä 2608t.
  - Liikuntasali NAISET 40 % (1043t), MIEHET 60 % (1565t).
  - Voimailusali NAISET 40 % (1043t), MIEHET 60 % (1565t).
- YHTEENSÄ 4048t, JOISTA NAISILLE 1763T ELI 44 %.

3. VAAJAKOSKEN UIMAHALLI

- Avoinna arkisin 9-21.
- Käyttö- ja henkilöstömenot kohdensi hallipäällikkö Jorma Kyllönen p. 3365611.
- Käyttökustannuksista oli altaiden osuus 95 % ja kuntosalin osuus 5 %.
- Henkilöstömenoista altaiden osuus oli 90 % ja kuntosalin osuus 10 %.
- Vuonna 1998 ja 1996 lauantaisin Vaajakosken uimaseuralla oli 2 tuntia koko halli käytössä. Uimareista puolet oli naisia, puolet miehiä. Seurakävijät kuitenkin otettiin huomioon myös yleisessä kävijätilastossa, joten erillistä seuratarkastelua ei tarvittu.
- **Altaat :**
- Kävijämäärät ovat tilastotietoa. Naisten ja miesten osuudet arvioi uimahallin kassahenkilö.
- Eläkeläiset yht. 9796: naiset 60 % (5878), miehet 40 %.
- Lapset yht. 14129: tytöt 50 % (7065), pojat 50 %.
- Opiskelijat, varusmiehet yht. 1535: naiset 50 % (768), miehet 50 %.
- Aikuiset yht. 17174: naiset 40 % (6870), miehet 60 %.
- Koululaiset yht. 11308: tytöt 50 % (5654), pojat 50 %.
- YHTEENSÄ 53942 KÄVIJÄÄ, JOISTA NAISIA 49 % (26235), MIEHIÄ 51 %.
- **Kuntosali:**
- YHTEENSÄ 5649 KÄVIJÄÄ, JOISTA NAISIA 10 % (565), MIEHIÄ 90 %.

4. TIKKAKOSKEN UIMAHALLI

- Käyttö- ja henkilöstömenot kohdensi hallimestari Jorma Kyllönen p. 3365611.
- Henkilöstömenoista on altaiden osuus 90 % ja kuntosalin osuus 10 %. (Huom! Tikkakosken uimahallissa henkilöstömenot ovat suuremmat kuin Vaajakosken uimahallissa, vaikka Vaajakosken uimahalli on suurempi. Tämä johtuu siitä, että Tikkakoskella siivous on omasta takaa.)
- Käyttökustannuksista altaiden osuus 95 % ja kuntosalin osuus 5 %.
- **Altaat:**
- Kävijämäärät tilastotietoa. Naisten ja miesten osuudet arvioi uimahallin kassahenkilö.
- Eläkeläiset yht. 3364: naiset 75 % (2523), miehet 25 %.
- Lapset yht. 6573: tytöt 50 % (3287), pojat 50 %.
- Opiskelijat, varusmiehet yht. 357: naiset 25 % (89), miehet 75 %.
- Aikuiset yht. 4390: naiset 60 % (2634), miehet 40 %.
- Koululaiset yht. 3709: tytöt 50 % (1855), pojat 50 %.
- YHTEENSÄ 18393 KÄVIJÄÄ, JOISTA NAISIA 57 % (10388), MIEHIÄ 43 %.
- (Jyväskylän uimaseuralla oli Tikkakoskella muutamia vuoroja, mutta koskaan halli ei ollut kokonaan uimaseuran käytössä. Eli koska uimaseuran kävijät näkyivät yleisissä kävijätilastoissa, ei heitä otettu huomioon erikseen.)
- **Kuntosali:**
- YHTEENSÄ 5180 KÄVIJÄÄ, JOISTA NAISIA 20 %, MIEHIÄ 80 %.

5. TIKKAKOSKEN LIKUNTAKESKUS

2 urheilukenttää

- Urheilukenttien yleisiä tietoja (aukioloajat yms.) antoi kunnossapitopäällikkö Tuomo Mäkinen p. 3365830, 0400-755395. Naisten ja miesten osuudet arvioi vastaava liikuntapaikanhoitaja Kimmo Ohtonen p. 3365759, 0400-755262.
- Avoinna toukokuun alusta syyskuun loppuun (yht. 20 vk). Avoinna arkisin 8-21. Touko-, elo- ja syyskuussa viikonloput avoinna 8-21. Kesä- ja heinäkuussa viikonloput avoinna 10-18.

- Muu käyttö:
  - Toukokuu ja elokuun puolivälistä syyskuun loppuun: arkisin 16-21, viikonloppuisin 8-21 (yht. 310t).
  - Kesäkuusta elokuun puoleen väliin: arkisin 8-21 (650t) sekä viikonloppuisin kesä- ja heinäkuussa 10-18 (128t) ja elokuussa 8-21 (52t) (yht. 830t).
  - Yhteensä: 1140t
  - Naiset 30 %, miehet 70 %.
- Koulukäyttö: toukokuussa ja elokuun puolivälistä syyskuun loppuun 8-16 (yht. 400t, joista tytöille 200t).
- **YHTEENSÄ: NAISSET 35 %, MIEHET 75 %.**

Jäähalli

- Seurat 59t/viikko 33 viikon ajan.
- Koulukäyttö: 15-25t/viikko 25 viikon ajan.
- **YHTEENSÄ: NAISSET 22 %, MIEHET 78 %.**

6. PALOKAN LIIKUNTAKESKUS

Palokan liikuntakeskuksessa haastateltavana oli liikuntapaikkavastaava Jouni Arnberg.

Nurmikenttä

- Ei koulukäyttöä.
- Ei käyttöä jaettujen vuorojen ulkopuolella.
- Ei talvikäyttöä.
- Vuorojen viikkotunnit yhteensä 31,5t.
- Jaettuja vuoroja 22,5t. Vapaita vuoroja 9t. Ne kohdennettiin naisille ja miehille jaettujen vuorojen kanssa samassa suhteessa.
- **YHTEENSÄ: NAISSET 7 % (1,5t) ja MIEHET 93 % (21t).**

Hiekkakenttä I (pesikenttä)

- Vuorojen viikkotunnit yhteensä 22,5 (ma-pe, viikonloppuvuoroja ei ollut).
- Vapaita vuoroja 12t.
- Jaettuja vuoroja yhteensä 10,5: naiset 29 % (3t) ja miehet 71 % (7,5t).
- Koulukäyttö: tytöt 50 %, pojat 50 %.
- **YHTEENSÄ: NAISSET 48 %, MIEHET 52 %.**

Hiekkakenttä II (koulukenttä)

- Tämän kentän vuorot siirtyivät nurmikentälle ajaksi, jolloin nurmikenttä oli käytössä.
- Naiset 7 %, miehet 93 %. Ks. tarkemmin kohdasta nurmikenttä.
- Koulukäyttö: tytöt 50 % ja pojat 50 %.
- **YHTEENSÄ: NAISSET 41 %, MIEHET 59 %.**

Tekojää

- Naiset 5 %, miehet 95 %.
- Koulukäyttö: tytöt 50 %, pojat 50 %.
- **YHTEENSÄ: NAISSET 24 %, MIEHET 76 %.**

Jääkiekkokaukalo

- Kesällä hiekkakenttä I.
- Koulukäyttö: tytöt 50 % ja pojat 50 %.
- **YHTEENSÄ: NAISSET 42 %, MIEHET 58 %.**

Luonnonjää

- **NAISSET 50 %, MIEHET 50 %.**

3 ulkotenniskenttää

- **NAISSET 25 %, MIEHET 75 %.**

Yleisurheilukenttä

- **NAISSET 50 %, MIEHET 50 %.**

7. UIMALAT JA UIMARANNAT

Uimarantojen käyttökustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa, kun Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi 2000) kyselyvastaukset rantauimaloiden käytöstä Suomessa vuonna 1998 osoittivat. Naisista 51,5 % ja miehistä 48,5 % käytti rantauimaloita.

8. MAASTOLIIKUNTAPAIKAT

Latujen käyttökustannukset kohdennettiin eri sukupuolille siinä suhteessa, kun Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen (Suomi ym. 2000) kyselyvastaukset hiihtolatujen käytöstä Suomessa vuonna 1998 osoittivat. Naisista 53 % ja miehistä 47 % käytti hiihtolatuja. Laajavuori Oy vastasi myös latujen tilalla muuna kuin talviaikana olevista pururadoista ja lenkkipoluista. Eli kaupungin avustus ei ollut pelkkiin latuihin vaan myös esim. pururatoihin. Pururatojen käytön nais-mies -suhde oli Liikuntapaikkapalvelut ja kansalaisten tasa-arvo -tutkimuksen mukaan kuitenkin sama kuin hiihtolatujen.

KOHDENNETTAVAT

- 1) Hallinto, KKI-ohjelma, tiedottaminen-ohjelma, ohjaus- ja kurssitoiminta
- 2) Avustukset (sis. seurojen perus- eli toiminta-avustukset, kohdeavustukset ja yksittäisten urheilijoiden stipendit)

Liikuntaseurojen taloustutkimuksen (Puronaho & Matilainen 2000) mukaan Jyväskylän maalaiskunnan liikuntaseurojen menoista 46 % käytettiin naisten liikuntaan. Täten avustuksista 46 % kohdennettiin naisille.

3) Haja-asutusalueet a) Tikkakoski, b) Palokka ja c) Vaajakoski

KKI-ohjelmaa sekä ohjaus- ja kurssitoimintaa olisi mahdollisesti voinut selvitetävien tietojen perusteella suoraan jakaa naisille ja miehille. Laskutoimituksella kuitenkin selvisi, että vaikka em. osa-alueiden kaikki kulut kohdentuisivat naisille (mikä ei ole totta), ei Jkl maalaiskunnan naisiin kohdistuvien kulujen kokonaisprosentti nousisi kuin vajaan 0,5 prosenttiyksikköä. Tästä syystä ei kannattanut alkaa selvittää, paljonko sukupuolten "todelliset osuudet" em. osa-alueista olivat.

KOHDENTAMATTOMAT

Palokan liikuntakeskuksen koulukeskuksen viikonloppuvalvonta ja yläkerta.

Liite 15. Naisten ja miesten liikuntamenot v. 1998 (mk/hlö/vuosi)

	Yhteensä	Miehet	Naiset	Kerroin MIN - MAX	Yhteensä MIN - MAX	Miehet MIN - MAX	Naiset MIN - MAX
HENKILÖITÄ NÄYTYESSÄ	11127	5545	5582				
HENKILÖITÄ PERUSJOUKOSSA	5086139	2480202	2605937				

LIIKUNTATAVARAT

	Yhteensä	Miehet	Naiset	Kerroin MIN - MAX	Yhteensä MIN - MAX	Miehet MIN - MAX	Naiset MIN - MAX
Liikuntavaatteet							
ULKOILUTAKIT, -HOUSUT JA -PUVUT	305	311	299	0,1	0,2	31	61
SHORTSIT JA SHORTSIIHAALARIT	20	23	17	0,1	0,2	2	4
T-PAIDAT	65	43	86	0,1	0,2	7	13
COLLEGE- JA VERRYTTELYASUT, TRIKOOHOUSUT	106	109	103	0,3	0,5	32	53
VOIMISTELU-, UIMA- JA URHEILUASUT	36	33	39	0,9	0,9	32	30
ALUSASUT	146	81	207	0,1	0,2	15	29
SUKAT	76	78	73	0,1	0,2	8	15
KÄSINEET, SORMIKKAAT JA LAPASET	42	42	43	0,1	0,2	4	8
PÄÄHINEET	37	31	42	0,1	0,2	4	7
KORVALAPUT, PANNAT, IRTOKAULUKSET YM.	2	1	3	0,1	0,2	0	0
YHTEENSÄ	835	752	912		134	123	206
OMPELUTARVIKKEET	9	2	16	0,06	0,10	1	1
VAAATEKANKAAT	36	4	66	0,06	0,10	2	4
VILLA- JA PUUVILLALANGAT YM.	12	1	22	0,06	0,10	1	1
YHTEENSÄ	892	759	1016		137	124	207
Yhteensä						143	241

	Yhteensä	Miehet	Naiset	Kerroin MIN - MAX	Yhteensä MIN - MAX	Miehet MIN - MAX	Naiset MIN - MAX
Liikuntajalkineet							
LENKKITOSSUT	75	93	58	0,4	0,6	30	45
MONOT	4	5	3	1	1	4	4
MUUT URHEILUKENGÄT	36	37	35	1	1	36	36
YHTEENSÄ	115	135	96		70	79	98
JALKINEIDEN KORJAUS, KIILLOTUS, VUOKRAUS	8	4	11	0,1	0,2	1	1
JALKINEIDEN POHJALLISET JA NAUHAT YM.	4	5	4	0,1	0,2	1	1
YHTEENSÄ	127	144	111		72	81	99
Yhteensä						149	251

URHEILU- JA LIIKUNTALEIRIT	14	10	19	1	1	14	14	10	10	19	19
LIIKUNTA-, TANSSI- JA RATSASTUSTUNNIT	43	24	61	1	1	43	43	24	24	61	61
YHTEENSÄ	205	192	220			205	205	192	192	220	220

Matkustuskustannukset											
MATKAT LIIKUNTA-PAIKALLE	360	492	264	1	1	360	360	492	492	264	264
YHTEENSÄ	360	492	264			360	360	492	492	264	264

Majoituspalvelut											
VALMISMATKAT KOTIMAASSA	62	56	68	0,02	0,02	1	1	1	1	1	1
PÄIVÄMATKAT URHEILUKESKUKSIIN YM.	5	7	4	1	1	5	5	7	7	4	4
ULKOMAANMATKOJEN MATKALIPUT	265	269	262	0,05	0,05	13	27	13	27	13	26
MUUT VALMISMATKAT ULKOMAILLE	587	520	651	0,05	0,05	29	59	26	52	33	65
HENKILÖVAKUUTUKSET	108	124	93	0,02	0,02	2	5	2	6	2	5
MATKA- JA MATKATAVARAVAKUUTUS	22	22	22	0,02	0,02	0	1	0	1	0	1
YHTEENSÄ	1049	998	1100			51	98	50	94	53	102

Liikuntamedia											
TV-LUPAMAKSU	337										
* RADIO	118	58	60	0,01	0,01	1	1	1	1	1	1
* TV	219	107	112	0,1	0,1	22	22	13	13	9	9
TELEVISIOT	47	60	35	0,1	0,1	5	5	6	6	4	4
RADIOT JA VIRITINVAHVISTIMET	15	25	5	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0
RADIONAUHURIT YM. YHDISTELMÄT	21	19	24	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0
STEREOSARJAT	21	26	17	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0
VIDEONAUHURIT	19	26	13	0,1	0,1	2	2	3	3	1	1
HENKILÖKOHTAISET MINILAITTEET	6	6	5	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0
RADION JA TV:N YM. OSAT JA TARVIKKEET	9	10	8	0,07	0,07	1	1	1	1	1	1
SATEELLIITTIENTENNIIT	0	0	0	0,1	0,1	0	0	0	0	0	0
RADION, TELEVISION YM. KORJAUS	9	4	14	0,07	0,07	1	1	0	0	1	1
VALOKUVAKAMERAT JA OHEISLAITTEET	19	26	12	0,02	0,02	0	1	1	1	0	1
VALOKUVAUSTARVIKKEET	2	3	0	0,02	0,02	0	0	0	0	0	0
VALOKUVIEN KEHITYS JA KOPIOINTI	41	31	51	0,02	0,02	1	2	1	2	1	3
VIDEOKAMERAT JA OHEISLAITTEET	9	19	0	0,1	0,1	1	1	2	2	0	0

VALOKUVAUS- YM. LAITTEIDEN KORJAUS
FILMIT

MUUT NAUHOITETUT VIDEOKASEITIT	2	3	1	0,02	0,05	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NAUHOITTAMATTOMAT VIDEOKASEITIT	10	8	12	0,02	0,05	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SANOMALEHTIEN TILAUSMAKSUT	24	28	21	0,1	0,1	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2
AIKAKAUSLEHTIEN TILAUSMAKSUT	10	13	8	0,1	0,1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
OPPIKIRJAT JA TIETOKIRJAT	197	199	194	0,14	0,14	27	27	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28	28
TIETOKIRJASARJAT	216	156	273	0,04	0,04	8	8	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
ROMAANIT, NOVELLIT, RUNOT	114	104	123	0,01	0,01	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
KAUNOKIRJALLISET SARJAT	7	8	7	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
LASTEN JA NUORTEN KIRJAT	49	27	69	0,01	0,01	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KIRJAT ERITTELEMÄTTÄ	3	1	5	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
YHTEENSÄ	23	22	25	0,01	0,01	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	57	52	61	0,01	0,01	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	1267	1041	1155			76	78	67	69	61	63							

LIIKUNTAPALVELUT YHTEENSÄ

	2881	2723	2739	692	741	802	848	598	649
--	------	------	------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

LIIKUNTATAVARAT JA PALVELUT YHTEENSÄ

	4461	4444	4184	1162	1419	1380	1676	965	1185
--	------	------	------	------	------	------	------	-----	------

Liite 16. Luettelo tekstissä olevista kuvioista

	Sivut	
Kuvio 1.	Tasa-arvon käsitteellistyminen välitulana	15
Kuvio 2.	Liikunnan harrastamisen sosiaaliset filterit	25
Kuvio 3.	Osallistuminen liikunnan harrastamiseen	26
Kuvio 4.	Johtamiskäyttäytymisen tavoitetimantti	41
Kuvio 5.	Talouden peruselementit	53
Kuvio 6.	Toimintayksikön ja liikeyrityksen toimintaprosessi	55
Kuvio 7.	Tuloksellisuuskäsitteistö	56
Kuvio 8.	Laskentatoimen systematiikka	57
Kuvio 9.	Suomalaisen liikunnan rahoittajat	65
Kuvio 10.	Suomen liikuntajärjestöt	71
Kuvio 11.	Lajiliittojen toimintatapojen kehitys	73
Kuvio 12.	Liikuntaseurojen tulojen ja menojen suhteelliset osuudet	84
Kuvio 13.	Suomalaisen naisliikunnan rahoitus ja sen vaikutukset	88
Kuvio 14.	Aineistot Naisten liikuntatalous -tutkimuksessa	90
Kuvio 15.	Laskentamalli: seurojen menot naisliikuntaan (%)	104
Kuvio 16.	Ääriesimerkkejä lajiliittojen naisliikunnan menojen ja naisten jäsenmäärien suhteesta	125

Liite 17. Luettelo tekstissä olevista taulukoista

	Sivut
Taulukko 1. Suomalaisen naisten ja miesten kohtuuliikunta	29
Taulukko 2. Naisten prosentiosuudet liikuntajärjestöjen päätöksenteossa	33
Taulukko 3. Naisten ja miesten osuudet yksityisen ja kolmannen sektorin johtotehtävissä vv. 1993 ja 1995	39
Taulukko 4. Naisten määrän kasvu kuntien liikuntalautakunnissa ja liikuntatoimenjohtajina 1970-luvulta lähtien	44
Taulukko 5. Suomalaisen liikuntajärjestelmän eri toimijat ja niiden tehtävät	64
Taulukko 6. Liikunnan veikkausvoittovarojen ja niiden osuuden kehitys kaikista veikkausvoittovaroista vv. 1997-1999	66
Taulukko 7. Opetusministeriön liikuntatoimen talousarvio v. 1999	67
Taulukko 8. Pienimmät ja suurimmat lajiliitot jäsenseurojen ja henkilöjäsenmäärien mukaan tarkasteltuna	75
Taulukko 9. Jäsenistö suomalaisissa liikuntaseuroissa	81
Taulukko 10. Opetusministeriön liikuntamäärärahojen kohdentuminen naisille v. 1998 (1 000 mk)	112
Taulukko 11. Liikuntapaikkarakentamiseen myönnetyn valtionavustuksen kohdentuminen naisille v. 1998 (mk ja %)	114
Taulukko 12. Tutkimuskunnissa naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998 (% ja Mmk)	117
Taulukko 13. Jyväskylän kaupungin naisille kohdentuvat liikuntamenot v. 1998	119
Taulukko 14. Naisjäsenten määrät ja naisiin kohdentuvat menot tutkituissa lajiliitoissa v. 1998	124
Taulukko 15. Liikuntaseurojen naisjäsenet ja naisliikuntaan kohdentuvat menot v. 1998	127
Taulukko 16. Kotitalouksien liikuntamenot Suomessa vv. 1994-96 ja 1998	129
Taulukko 17. Naisten ja miesten liikuntamenot v. 1998 (mk/hlö/vuosi)	130
Taulukko 18. Työnantajan tuki naisten ja miesten liikuntaan v. 1998 (mk/kk)	133